

ASOCIAȚIA CULTURAL-ISTORICĂ
„DUMITRU ȘI MARIA PLENICEANU”
DEPARTAMENTUL DE CERCETARE ȘI DOCUMENTARE

OM ȘI SOCIETATE.

România Centenară

1918 - 2018

Lucrări susținute în cadrul Simpozionului Național
„Om și societate. România Centenară”, București, 2018

NewEst

Print

Volum apărut sub egida:

Asociației cultural-istorice „Dumitru și Maria Pleniceanu”

Referent științific: **prof. dr. Mihai Manea**

© 2018 Editura NewEst Print, București. Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editorului. Orice reproducere integrală sau parțială, prin orice procedeu, a unor pagini din această lucrare, efectuate fără autorizația editorului este ilicită și constituie o contrafacere. Sunt acceptate reproduceri strict rezervate utilizării sau citării justificate de interes științific, cu specificarea respectivei citări.

© 2018 Editura NewEst Print, București. All rights reserved. This book is protected by copyright. No part of this book may be reproduced in any form or by any means, including photocopying or utilised any information storage and retrieval system without written permission from the copyright owner.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Coord. POPETE PĂTRAȘCU, ANDREI; DIȚĂ, NICOLAE

Om și societate. România Centenară 1918-2018 / Andrei Popete Pătrașcu;

Nicolae Diță – București : NewEst Print, 2018

ISBN 978-606-13-3521-3

821.135.1

Responsabilitatea pentru conținutul științific al fiecăruia dintre articole revine exclusiv autorului.

**ASOCIAȚIA CULTURAL-ISTORICĂ
„DUMITRU ȘI MARIA PLENICEANU”**

DEPARTAMENTUL DE CERCETARE ȘI DOCUMENTARE

**OM ȘI SOCIETATE.
ROMÂNIA CENTENARĂ
1918 - 2018**

**Lucrări susținute în cadrul Simpozionului Național
„Om și societate. România Centenară 1918 - 2018”**

COORDONATORI:

prof. ANDREI POPETE PĂTRAȘCU

prof. NICOLAE DIȚĂ

Editura NewEst Print

București, 2018

Cuprins:

9 / Cuvânt înainte (prof. dr. Mihai Manea, *Președintele Asociației Profesorilor de Istorie din România – Clio*)

11 / Primul Război Mondial în conștiința „tinerei generații” interbelice (prof. drd. Andrei AVRAM, *București*)

20 / Primul Război Mondial reflectat în memorialistica vremii (prof. Gabriela AVRAM, *București*)

29 / Aportul Biserici Ortodoxe Române la unitatea națională (prof. Gheorghe ATOMEI, *Constanța*)

37 / Centenarul Marii Uniri. Biserica și ideea de unitate a românilor de pretutindeni (prof. Elena BĂRBULESCU, *Gorj*)

44 / Actul de la 1 decembrie 1918. Context și semnificație (prof. Gabriela BELU, *Constanța*)

53 / O sută de ani de la înfăptuirea României Mari (prof. Elena BORCEA, *Constanța*)

62 / Activitatea grupului de partizani condus de sublocotenentul Victor Popescu din Valea cu Apă (prof. dr. Dumitru CAUC, prof. Angelica NECȘULEA, *Gorj*)

75 / Arta citadină românească după Marea Unire. Orașul pictat (1918-1948) (prof. Anca CHELMUȘ, *București*)

80 / „Adevărul” – tribuna românească care susținea unirea românilor (prof. Petru Bogdan CIORT, *Hunedoara*)

90 / Firea românilor și Marele Război. Suferințe, atitudini și comportamente sub ocupație (1916-1918) (*prof. Nicolae DIȚĂ, București*)

102 / Analiza demografică a Olteniei în perioada 1918-1922 (*prof. Traian-Sorin DOROBANȚU, prof. Elena-Simona PĂUN, Dolj*)

108 / Comisia Europeană a Dunării între propriul organism și suveranitatea Statului Român (*prof. Nicoleta DUȚU, Tulcea*)

120 / Aspecte privind unirea Transilvaniei cu România (*prof. Elena FĂLCĂU, Gorj*)

128 / Incursiunea Armatei Rusiei Țariste. Începutul Marelui Război în Maramureș (*dr. Ilie GHERHEȘ, Baia Mare*)

137 / Profesorul Gheorghe Vornicu (1892-1974) – erou al primului război mondial și întemeietor de instituții muzeale (*prof. Mihaela-Cristina GHERHEȘ, Baia Mare*)

148 / Rolul femeilor din România în timpul Primului Război Mondial (*prof. Ionica-Mihaela ORZAȚĂ, București*)

154 / File de istorie locală - Roșiorii de Vede, între existență și neant (*prof. Victor Gabriel OSĂCEANU, Teleorman*)

160 / Mausoleul de la Mateiaș. Muntele sfințit cu sânge de eroi (*prof. Marian PANAIT, București*)

170 / Aspecte ale desfășurării Primului Război Mondial în documente de arhivă (*prof. Elena Mihaela PRISĂCARIU, Bacău*)

180 / Aspecte ale ocupației germane în spațiul brăilean (*muzeograf Viorica PREDA, Brăila*)

186 / O scrisoare a prințului George Valentin Bibescu din Războiul de Întregire (*prof. Marcel PROCA, Neamț*)

198 / Aviatori gorjeni în războiul de întregire națională (1916-1919) (*prof. Andrei POPETE PĂTRAȘCU, Gorj*)

208 / Aspecte referitoare la acordarea drepturilor politico-civile locuitorilor din Dobrogea, în anii premergători Marii Uniri (1877-1918) (*prof. Ivan SIZOI, Tulcea*)

224 / Aspecte privind operațiunile militare românești din 1916 în timpul bătăliei de la Turtucaia. Studiu de caz: Regimentul 79 infanterie, Slobozia (*prof. Adrian Sorin STAN, Ialomița*)

232 / Dascăli gorjeni pe fronturile Războiului de Reîntregire (*prof. Cornel ȘOMÎCU, Gorj*)

249 / Contribuția Bisericii la Marea Unire (*prof. Magda TOCANIE, Tulcea*)

259 / Folosirea metodelor activ-participative în predarea lecțiilor referitoare la Primul Război Mondial (*prof. Diana-Mihaela VĂNCICA, Dolj*)

265 / Filmul istoric și predarea istoriei. Studiu de caz: Predarea lecțiilor referitoare la Primul Război Mondial (*prof. Liviu-Adrian VĂNCICA, Dolj*)

Cuvânt înainte,

Este o reală plăcere să vezi doi tineri profesori, istorici, deopotrivă, care să pună atâta ambiție și energie în coordonarea unui volum închinat aniversării Centenarului unității naționale a României. Volumul de față reunește un număr de comunicări, realizate de profesori, cercetători și muzeografi, multe focusate pe aspecte privind istoria orală, mentalitățile, contribuția Bisericii, operațiunile militare, demografie, diplomatie și viață cotidiană privind primele două decenii ale secolului al XX-lea din istoria României.

Desigur, Marea Unire din 1918 nu poate fi înțeleasă deloc fără acțiunea politică decisivă a elitelor din Vechiul Regat și din provinciile istorice încă în afara statului național român, fără prăbușirea monarhiilor multinaționale din Europa și fără afirmarea principiului autodeterminării și a celui al naționalităților pe plan internațional, în contextul afirmării pe scară largă și a sentimentului național. Concomitent, a studia și înțelege actul deplinei unități naționale a românilor are drept condiție fundamentală cunoașterea personalităților Regelui Ferdinand, a Reginei Maria și omului de stat Ion I.C. Brătianu.

Volumul ***Om și societate. România centenară 1918-2018*** se constituie ca o contribuție deosebită a corpului didactic, specialitatea istorie, care își aduce astfel modestul prinos efortului național colosal, care a articulat energiile românilor într-un moment crucial al istoriei lor.

Așa cum afirma academicianul Florin Constantiniu: „*Marea Unire din 1918 a fost și rămâne pagina cea mai subli-*

mă a istoriei românești. Măreția ei stă în faptul că desăvârșirea unității naționale nu este opera nici unui om politic, a nici unui guvern, a nici unui partid; este fapta istorică a întregii națiuni române, realizată într-un elan țâșnit cu putere din străfundurile conștiinței unității neamului, un elan controlat de fruntașii politici, pentru a-l călăuzi cu inteligență politică remarcabilă spre țelul dorit.”

București, mai 2018

prof. dr. Mihai Manea

Președintele Asociației Profesorilor
de Istorie din România – Clio

Primul Război Mondial în conștiința „tinerei generații” interbelice

prof. drd. Andrei AVRAM

Cunoscuți în literatura de specialitate sub diferite denumiri, „generația Criterion”, „tânăra generație interbelică”, „generația '27”, „generația '30”, tinerii României interbelice au reușit, prin creațiile lor să se impună atât în planul culturii naționale, cât și al celei universale. Încă de la început trebuie menționat faptul că din cadrul „tinerei generații” au făcut parte atât cei cu înclinații „stângiste”, cât și cei cu simpatii „de dreapta”, stare care, cel puțin în timpul primelor manifestări ale generației, nu a dus la scindarea tinerilor intelectuali interbelici. Scindarea unilaterală, rigidă, între tineri care simpatizau cu dreapta politică și aceia care se apropiau de stânga politică a avut loc, mai degrabă, *post factum*, aparținând unui univers conceptual specific Războiului Rece.

Indiferent de *Weltanschauung*-ul fiecăruia dintre membrii acestei generații, o experiență a marcat existența acestora în ansamblu, anume participarea României la Primul Război Mondial. „*După război s-a petrecut o radicalizare acută în mentalitate. Vechea dinamică, statuă a vieții s-a frânt în favoarea unui ritm accelerat. O trepidație și o înfrigurare nemaiîntâlnite pluteau în atmosferă, saturând-o*”¹. În opinia

¹ Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 308.

aceluiasi Zigu Ornea, se poate discuta despre faptul că „un alt climat într-o epocă nouă impunea o radicală schimbare de puncte de vedere în valorificarea elementelor caracteristice teoremelor specificității naționale”¹.

În același timp, trebuie ținut cont de faptul că în perioada interbelică, Primul Război Mondial a fost prezent în viețile oamenilor, chiar dacă aceasta poate părea, la prima vedere, o contradicție. Conform opiniei lui G. Mosse, „acceptarea războiului a fost facilitată de noi tehnici de comunicare, care tindeau să banalizeze moartea în masă, transformând-o într-o parte familiară a unei experiențe organizate și canalizate, pe care o împărtășeau mii de oameni”.

La acest fenomen a contribuit și faptul că „Primul Război Mondial a fost și primul război din epoca fotografiei. În timpul războiului, cărțile poștale, filmele și jurnalele de actualități arătau soldați fericiți și sănătoși. [...] După război, turiștii au putut fotografia tranșeele, însă ceea ce a constituit cândva experiența acestor tranșee era acum în cea mai mare parte curățat și împrumuit cu flori și arbuști”. În același timp, „majoritatea oamenilor s-au familiarizat cu chipul războiului prin intermediul a nenumărate cărți ilustrate care au apărut după 1918. Ilustrațiile și fotografiile cu morți sau răniți pașnici au fost prezentate drept parte a unei lupte glorioase, drept sacrificiu dezirabil, care și-ar culege răsplata meritată. [...] Armele au fost descrise drept simboluri ale celei mai mari realizări umane, iar conflictul armat drept depășirea de sine în slujba idealurilor și a valorilor colective. Oroarea din fotografii a fost transfigurată, saturată cu idealuri de sacralitate și de sacrificiu; trupurile moarte și mutilate ale soldaților au fost echivalate, prin asociere, cu trupul lui Christos slujind

¹ Ibidem, p. 367.

nu individul, ci Salvarea Națională”¹.

Referirile la „Războiul pentru Întregirea Neamului” sunt nenumărate, iar o analiză exhaustivă a acestora ar trebui să facă obiectul unei cercetări mult mai vaste decât cea propusă în studiul de față. Cu toate acestea, prin prezentarea influenței pe care a avut-o „Războiul pentru întregirea neamului” a unora precum Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Sandu Tudor îmi propun deschiderea unei piste epistemologice puțin frecventată.

Mircea Vulcănescu (1904 – 1952) este printre primii tineri ai României interbelice care abordează problematica generațiilor din istoria României și care atrage atenția asupra influenței războiului asupra viziunii „ultimelor două generații” din istoria României. În opinia sa, în istoria modernă a României, s-au succedat mai multe generații: „generația premergătorilor” (1821-1848); „generația pașoptistă” (1848-1880); „generația junimistă” (1880-1907); „generația socială” (după 1907); „generația de foc, nume dat de faptul istoric principal la care a luat parte”, Primul Război Mondial, și „generația tânără”, aceasta fiind, conform clasificării realizată de Vulcănescu, a șasea generație din istoria României, urmând „generației de foc”². Astfel, M. Vulcănescu identifică în prima conflagrație mondială un moment de cezură între generații,

¹ G. L. Mosse, „Către o teorie generală a fascismului”, în Constantin Iordachi (editor), *Fascismul european 1918-1945. Ideologie, experimente totalitare și religii politice*, Traducere de Andreea Lazăr, Alex Moldovan, Alexandru Polgar, Introducere la ediția românească de Constantin Iordachi, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2014, p. 88-89.

² Mircea M. Vulcănescu, *Generație* în „Criterion”, An. I, nr. 3-4, 15 noiembrie – 1 decembrie 1934, p. 3-16, redat în Mircea Vulcănescu, *Opere I. Dimensiunea românească a existenței*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, București, 2005, p. 641-642.

aceasta fiind primul și cel mai important fenomen care „a contribuit a influența tinerei generații”¹.

Copilul Mircea Eliade (1907-1986) va trăi participarea României la Marele Război în diferitele sale ipostaze. *Memoriile* sale sunt o dovadă a faptului că și copiii de nouă ani erau parte a simțământului național, a entuziasmelor sau a tristeților colective: „Eram în clasa a IV-a primară și înainte de a se deschide școala, România intrase în război. Ca toată lumea, marcam cu stegulețe tricolor pe o hartă înaintarea trupelor române în Ardeal. Unchii mei fuseseră mobilizați, dar, cu excepția celui mai tânăr, rămăseseră toți la București. Apoi am aflat de dezastrul de la Turtucaia”².

Odată cu ocuparea Bucureștilor de către germani, în toamna anului 1916, familia Eliade a fost nevoită găzduiască ofițeri ai armatei adverse: „Erau atunci încartiruiți la noi un ofițer german, bancher din Hamburg de felul lui, și un locotenent bucovinean din armata austriacă. Amândoi trecuți de 50 de ani și cât se poate de treabă. Bancherul vorbea franțuzește era mare filatelist și fuma veșnic trabuce. În ceea ce privește pe bucovinean, îmi amintesc surpriza mea când, întorcându-mă de la școală, am întâlnit în sufragerie un ofițer austriac vorbind românește”³. Eliade era doar un copil care nu putea conștientiza, la acea vreme, drama soldaților români, nevoiți să lupte în armata austriacă, magistral redată de Liviu Rebreanu în *Pădurea spânzuraților*.

Fervoarea națională creată de victoriile de la Mărăști și Mărășești nu l-a ocolit pe copilul Eliade: „Nu știu cum am aflat, către sfârșitul verii (anului 1917, n.n.), de victoriile românești de la Mărăști și Mărășești. Câteva zile au circulat

¹ *Ibidem*.

² Mircea Eliade, *Memorii (1907-1960)*, Ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1991, p. 28.

³ *Ibidem*, p. 35.

*zvonuri despre înaintarea fulgerătoare a unei divizii faimoase spre Râmnicu-Sărat*¹. Eșecul contra-ofensivei românești are repercusiuni și asupra stării copilului aflat în capitala ocupată de germani: „Curând am aflat că înaintarea trupelor se oprise definitiv datorită descompunerii armatei rusești. Ajungeau până la noi știri despre satele prădate și arse în spatele frontului de către diviziile care părăsiseră lupta și se îndreptau spre Rusia”².

O dovadă a faptului că Marele Război va rămâne în conștiința celor care în timpul conflagrației erau copii, este și articolul lui Mircea Eliade din 1933, *Bărbăția păcii*. De această dată, deja cunoscutul tânăr intelectual român, cataloghează Primul Război Mondial drept primul război modern din istoria omenirii, un conflict în care „orice calitate eroică este inutilă. Nu ți se cere un eroism individual, ci cât mai multă rezistență, cât mai multă uitare de sine. [...] Inițiativa, curajul, puterea fizică, inteligența – sunt și de data aceasta criteriile după care selecționează oamenii. Dar nu-i selecționează pentru supraviețuire, pentru o regenerare a rasei – ci pentru moarte. Într-adevăr, dintr-o tranșee vor sări întâi oamenii de curaj și oamenii de inițiativă; lașii vor sta la urmă, și instinctul lor de conservare le va pune la îndemână mii de posibilități de a scăpa. [...] Cine scapă dintr-un război modern? Cei care n-au avut bărbăția să-l înfrunte”³.

O altă experiență a războiului îi aparține lui Emil Cioran (1911-1995), născut în Rășinari⁴, care aparținea în acea

¹ Ibidem, p. 41.

² Ibidem, p. 42.

³ Mircea Eliade, *Bărbăția păcii*, în „Vremea”, an VI, nr. 318, Crăciun (25 decembrie) 1933, p. 3.

⁴ Pentru o biografie a lui Emil Cioran vezi Andrei Avram, „Emil Cioran. Eseu biografic”, în Constantin Vasilescu, Florin S. Soare (coordonatori),

perioadă Imperiului Austro-Ungar. Experiența copilului Cioran este total diferită de aceea a copilului Eliade, întrucât, părinții lor erau cetățeni ale unor state diferite, rivale în timpul Primului Război Mondial. Părinții lui Emil Cioran, Emilian Cioran și Eleonora Cioran, în „calitatea” lor de români și de dușmani ai monarhiei austro-ungare au cunoscut deportarea: *„părinții mei au fost deportați de maghiari în timpul războiului din 1914. Tatăl meu, la Sopron, în Ungaria apuseană, iar mama mea, în nordul Ardealului, la Cluj”*¹.

În aceeași convorbire, Cioran oferă detalii despre statutul românilor din monarhia austro-ungară: *„maghiarii aveau un dinte împotriva intelectualității românești din Ardeal. Părinții mei conversau deseori între ei pe ungurește. La școală, limba de predare era maghiara. [...] românii nu erau umiliți sub regimul maghiar, nu erau persecutați, dar erau totuși tratați și priviți de unguri ca o populație inferioară, un neam de țărani. Totuși, ori de câte ori tatăl meu făcea comparație între administrația ungară și administrația română de după 1918, spunea mereu că sub unguri era altă treabă. [...] Înainte de războiul din 1914, tatăl meu era de părere că o federație era necesară. Românii din Transilvania erau, cu toții, mai mult sau mai puțin, adepții lui Popovici, care era deputatul lor în Parlamentul de la Budapesta. Ambiția lor nu mergea atât de departe ca să gândească practic la România Mare, ci năzuiau la un statut de minoritate cu drepturi recunoscute într-o federație multinațională, Austro-Ungaro-Ceho-Română, ceva în genul Confederației Helvetice. Există în sensul acestui ideal un adevărat cult, un fel de venerație oarbă”*². Cu toate acestea, Istoria a realizat ceea ce mulți

Incursiuni biografice în comunismul românesc, Polirom, Iași, 2017, p. 17-68.

¹ *Convorbiri cu Cioran*, Humanitas, București, 1993, p. 220.

² *Ibidem*, p. 220-221.

români din Ardeal, inclusiv familia Cioran, nu îndrăzneau nici măcar să viseze: România Mare.

O dovadă a faptului că „tânara generație” își legitima acțiunile prin raportarea la Primul Război Mondial este și articolul lui Sandu Tudor (1896 – 1962), *Apolog pentru o nouă cruzime*, publicat în revista al cărei director era, „Floarea de Foc”: „*Azi marele război a făcut spărtură peste care nicio punte nu mai poate fi aruncată. Opt sute de mii de realități omenеști retezate în plinul vârstei celei mai rodnice, au căzut în propriul lor sânge, numai pe pământ românesc. Golul rămas nu e o glumă, nu se umple cu vorbe, cu nepăsare sau cu iscusință. Să recunoaștem limpede. Prăpastia aceasta ne împarte în două lumi, despărțite concret, dintre care niciuna nu poate fi tăgăduită*”¹.

Primul război mondial este considerat motiv de ruptură între generații. Având în vedere că niciunul dintre membri „tinerei generații” nu a participat la război, acest lucru poate părea paradoxal. Cei care ar fi putut să își revendice identitatea de la acest eveniment ar fi fost chiar „bătrânii”, cei care au trăit direct realitățile războiului, pe front. S. Tudor, în numele generației sale, realizează o însușire unilaterală și nesusținută prin argumente a războiului. Din spusele sale pare că războiul ar fi fost purtat doar de tineri, tot aceștia fiind singurii afectați de consecințele conflagrației mondiale. Punctul de vedere conform căruia pierderile suferite de România în Primul Război Mondial ar reprezenta un argument în lupta „tinerilor” împotriva „bătrânilor” nu e susținut prin argumente istorice. Lui Sandu Tudor i se potrivește foarte bine remarca lui G.

¹ Sandu Tudor, *Apolog pentru o nouă cruzime*, în „Floarea de Foc”, Anul I, Nr. 6, 13 februarie 1932, p. 1.

Mosse, conform căreia „*Elanul de pe câmpul de luptă a fost transformat în activism la domiciliu*”¹.

* *

*

În urma analizei întreprinse putem constata că, în ciuda faptului că niciunul dintre membrii „tinerei generații” nu a participat la Primul Război Mondial, toți fiind copii sau adolescenți în perioada desfășurării conflagrației, „Marele Război” a fost integrat în conștiința fiecăruia dintre aceștia, devenind punct de reper existențial. Lumea se metamorfozase după acest conflict, nimic nu mai putea fi ca înainte, iar ei, copiii unor vremuri noi, „a șasea generație” din istoria României, se considerau obligați să diferențieze de înaintași, să aducă un plus culturii române, păstrând, în același timp, un respect deosebit „generației de foc”, celor fără de care realizarea României Mari nu ar fi fost posibilă.

Fenomenul „tinerei generații” a României interbelice nu a fost unul „centralist” – reprezentării săi nu au provenit numai din București, ci și din provinciile unite cu Vechiul Regat în 1918. Un exemplu concret în acest sens este acela al lui Emil Cioran, născut în Rășinarii monarhiei austro-ungare. Astfel, putem afirma că dacă România Mare nu ar fi existat fără sacrificiile din timpul Primului Război Mondial, „tânara generație” a României interbelice nu s-ar fi putut manifesta (cel puțin nu în varianta cunoscută și studiată azi) în afara efervescenței intelectuale a României Mari.

¹ G. Mosse, *op.cit.*, p. 89.

Bibliografie:

- Avram, Andrei, „Emil Cioran. Eseu biografic”, în Constantin Vasilescu, Florin S. Soare (coordonatori), *Incursiuni biografice în comunismul românesc*, Polirom, Iași, 2017.
- *Convorbiri cu Cioran*, Humanitas, București, 1993.
- Eliade, Mircea *Memorii (1907-1960)*, Ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, Humanitas, București, 1991.
- Eliade, Mircea, *Bărbăția păcii*, în „Vremea”, an VI, nr. 318, Crăciun (25 decembrie) 1933, p.3.
- Iordachi Constantin, (editor), *Fascismul european 1918-1945. Ideologie, experimente totalitare și religii politice*, Traducere de Andreea Lazăr, Alex Moldovan, Alexandru Polgar, Introducere la ediția românească de Constantin Iordachi, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2014.
- Ornea, Zigu, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, Editura Eminescu, București, 1980.
- Tudor, Sandu, *Apolog pentru o nouă cruzime*, în „Floarea de Foc”, Anul I, Nr. 6, 13 februarie 1932.

Primul Război Mondial reflectat în memorialistica vremii

prof. Gabriela AVRAM

În cadrul acestui articol, voi urmări maniera în care a fost perceput Primul Război Mondial în două volume de memorii ale aceluși timp: George Topârceanu – „Memorii de război” și Vasile Th. Cancicov – „Jurnal din vremea ocupației”, volumele I-II. Metodele folosite în acest traseu epistemologic vor fi: metoda sincronică, metoda diacronică, problematica fiind abordată și din perspectiva istoriei mentalităților, cu scopul de a înțelege scrierile participanților amintiți mai sus, în contextul primei conflagrații mondiale.

În anul 1914, odată cu izbucnirea războiului, după momentul declanșator, asasinarea principelui moștenitor al Austro-Ungariei și a soției sale, România se afla în situația delicată de a decide dacă va intra în război, iar dacă o va face, de partea cărei tabere. Astfel, la 3 august 1914, se întrunește Consiliul de Coroană de la Sinaia, în cadrul căruia guvernul român a decis să adopte o politică de neutralitate¹. După o perioadă de doi ani de neutralitate, după lungi serii de negocieri, România avea să intre în Primul Război Mondial, de partea Antantei. Jurnalele, respectiv memoriile celor doi autori

¹ Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Ed. Humanitas, București, 2013, p. 294.

ne ajută să vedem și o altă față a războiului decât cea pe care o știm din istoriografia internațională și națională.

George Topârceanu (1886-1937) a fost participant la război, pe câmpul de luptă, iar în memoriile sale relatează amintirile pe care le-a păstrat din luptele de la Turtucaia și perioada de captivitate de la Pirin Planina, din Bulgaria. Povestirile sale sunt animate de sentimentele trăite în momentele grele pentru armata română în lupta cu adversarii, în special bulgari și turci. Astfel, Topârceanu surprinde un prim episod de război, primul atac de la Turtucaia: *„Și abia intrasem în maghernița mică de scânduri, rămasă acolo de înaintarea mobilizării, când o bubuitură scurtă, înfundată, acoperită numaidecât de vuietul vântului, ne făcu să tresărim și să ne uităm unul la altul... Era primul foc de tun care răsuna pe câmpiile Turtucăii, în noapte. El ne vestea că războiul adevărat începe. Și desigur, în aceeași clipă, el a răsunit la fel în sufletele celor câteva mii de oameni care, înfundați prin tranșee, înconjurau cu șirul lor subțire orășelul murdar... Când am ieșit afară, priveliște stranie ne încremeni. Spre miazăzi, nu departe, două incendii mari spărgeau întunericul în două locuri, cu reflexele lor uriașe [...] Într-un târziu, locotenentul se întoarce spre mine: - Mare ticăloșie e războiul!... șoptește el, cu vocea sugrumată”¹.*

Din București, războiul se vede dintr-o altă perspectivă, așa cum ne-o relatează Vasile Th. Cancicov²: *„Marți, 23 august 1916: La ora 2 noaptea, ne trezim în puternice salve de tunuri.*

¹ George Topârceanu, *Memorii de război. Amintiri din luptele de la Turtucaia. Pirin Planina*, Ed. Humanitas, 2014, p. 27-31.

² Vasile Cancicov (1873-1931) a fost membru al Partidului Conservator din 1898 până în 1908, când a hotărât să îl urmeze pe Take Ionescu în partidul proaspăt înființat, Partidul Conservator-Democrat. Însă, în anul 1914, a decis retragerea definitivă din sfera politică și revenirea la profesia de avocat.

Sar din pat și ies pe terasă, zeci de tunuri trag deodată. Reflectoarele luminează cerul, dar nu mai cercetează ca noaptea trecută, ci stau fixe și se încrucișează într-un singur punct deasupra centrului orașului. La punctul de întretăiere a reflectoarelor se zărește distinct ceva lunguiet și luminos. De astă dată e temutul zepelin; a trecut deja de noi, așa că nu mai sunt în pericol [...] Efectul artileriei se poate urmări cu ochii liberi; obuzele când se sfărâmă produc o flacără intensă, dar scurtă”¹.

În subcapitolul „Încheiere”, George Topârceanu reconsideră cele întâmplate în lupta de la Turtucaia, făcând o radiografie a situației de pe front, dar și a bilanțului, legându-se de soarta neamului românesc: „Mi-aș îngădui încă o reflecție timidă. În după-amiaza zilei de 23 august, în ajunul căderii, era vădit și pentru ochii unui profan că garnizoana nu mai poate ține piept și că orașul va trebui să cază. Cu sacrificarea unei ariergărzi îndestulătoare, care să acopere trecerea în noaptea de 23, spre 24 august, s-ar fi putut salva, dacă nu restul trupelor, cel puțin tunurile rămase, caii, materialul și o mare parte din proviziile care au căzut în mâna dușmanului [...] Înfrângerea de la Turtucaia, oricât de dureroasă, nu poate avea nicio semnificație în privința însușirilor neamului nostru, care și-a făcut proba de-a lungul veacurilor... Am avut Turtucaia, dar am avut și Mărășeștii. Și la Turtucaia au fost destule pilde de eroism, zadarnic, dar înălțător”².

Vasile Cancicov relatează momentul proxim celui relatat de Topârceanu prin ochii Bucureștiiului, în felul următor: „Luni, 29 august 1916. Ura contra bulgarilor crește din zi în zi, împreună cu legenda măcelurilor de la Turtucaia. Cu cât

¹ Vasile Th. Cancicov, *Jurnal din vremea ocupației. Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic 13 august 1916-13 august 1917*, vol I, Ed. Humanitas, București, 2015, p. 46.

² Op. cit., p. 61.

timpul trece, se văd greșelile ce s-au comis acolo. Turtucaia era apărată de o singură divizie românească, fără niciun ajutor rusesc. Ea a avut de luptat cu forțe mult superioare, prevăzute cu o artilerie grea și servicii de recunoaștere pe care armata noastră nu le-a avut [...] De la masa de bridge de la Jockey Club s-a trimis populației capitalei încurajarea ce va rămâne memorabilă: Turtucaia va fi Verdunul românesc, tocmai în momentul în care Turtucaia se preda. Comunicatul Statului- Major anunță pe ziua de azi cucerirea Schelimbargului, lângă Sibiu. Frumoasă zi pentru oștirea care, după trei secole, calcă pământul pe care l-a stropit cu sânge Mihai Viteazul, învingătorul lui Báthory”¹.

Este interesant de interpretat informațiile pe care le oferă cele două surse istorice. În primul rând, se observă diferența între cele două tipuri de relatări. George Topârceanu a trăit momentele dificile de pe front, suferind direct înfrângerea de la Turtucaia, în timp ce Cancicov prezintă aceste aspecte dintr-o perspectivă diferită, maniera în care a fost receptată înfrângerea de la Turtucaia în București. Însă ceea ce unește povestirile este esența mitului la care ambii povestitori recurg: Topârceanu reproducând retrospectiv evenimentele, nu găsește nicio vină armatei române pentru înfrângerea din 1916, ci explică evenimentul printr-o luptă asimetrică, păstrându-și vie imaginea poporului român curajos, erou, dar care nu a avut norocul contextului, iar, în acest fel, apare sentimentul de alteritate, noi și ceilalți, cei care ne-au înfrânt, deoarece aveau un armament mai performant și mai puternic. Pe de altă parte, Cancicov recurge la eroul tip, cel de la care și prin care se legitimează eroismul românesc, Mihai Viteazul. Creează această legătură mentală cu personajul istoric, considerat eroul de la Șelimbăr, luptă care a avut ca

¹ Op. cit., p. 53-54.

urmare înfrângerea, prin decapitare a lui Andrei Báthory, și intrarea triumfală în Alba Iulia, la 1 noiembrie 1599, văzând în acest eveniment trecut o sursă de motivație pentru soldații români, dar și pentru civili, deopotrivă, curajul de a merge mai departe, având modele de biruință din trecut.

O altă referire importantă a lui Cancicov la Mihai Viteazul va mai fi făcută și la finalul conflictului: „Joi, 8 noiembrie 1918. E ziua Sfântului Mihail, e ziua Marelui și simbolicului Mihai Viteazul. Evenimentele neașteptate și grandioase prin care trecem dă zilei și sărbătorii de azi o mare strălucire...Lucrările pentru stabilirea legăturii între București și restul țării continuă cu febrilitate în urma ordinului drastic al generalului Berthelot. Evacuarea nemților continuă...”¹.

Concluzionând, dincolo de informațiile brute care se pot consulta în cărțile științifice de specialitate, memorialistica timpului reprezintă o sursă istorică excepțională pentru felul în care prezintă un eveniment, prin ochii unui participant, lăsând să se întrevadă și starea de spirit a vremii, a unei societăți în mijlocul iureșului istoric. În cazul de față, se discută despre două astfel de surse, dar cu tipologie diferită: unul este jurnal, adică prezentarea faptelor se face în ziua derulării lor, surprinzând o realitate febrilă, activă, iar celălalt este un volum de memorii. Memoriile se scriu la o diferență de timp față de eveniment, din amintiri sau scurte notări din acel timp, pierzând din paloarea sentimentelor de atunci, iar autorul se îndepărtează de fapt în sine, povestind cu o degajare impusă de timpul ce a trecut, uneori, cumițind realitatea trăită. Cu toate acestea, ambele izvoare istorice sunt de o importanță semnificativă pentru evenimentul care a readus românii laolaltă, prin

¹ Vasile Th. Cancicov, *Jurnal din vremea ocupației. Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic 14 august 1917-31 decembrie 1918*, vol. II, Ed. Humanitas, București, 2015, p. 379.

înfăptuirea Marii Unirii, de la care anul acesta sărbătorim 100 de ani.

Bibliografie:

- Cancicov, Vasile, *Jurnal din vremea ocupației. Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*, vol. I-II, Ed. Humanitas, București, 2015.
- Hitchins, Keith, *România 1866-1947*, Ed. Humanitas, București, 2013.
- Topârceanu, George, *Memorii de război. Amintiri din luptele de la Turtucaia. Pirin Planina*, Ed. Humanitas, București, 2014.

Aportul Biserici Ortodoxe Române la unitatea națională

prof. Gheorghe ATOMEI

*„Națiunea este mai importantă decât libertatea.
Pierdută, libertatea se recapătă. Națiunea,
Odată distrusă, este definitiv dispărută.”*
(Nicolae Bălcescu)

Una dintre preocupările importante ale istoricilor și teologilor a fost și rămâne aceea de a surprinde pe baza documentelor care sunt raporturile dintre Biserică și puterea politică, felul în care fie domnitori sau mari dregători s-au implicat în viața Bisericii; dar și modul în care ierarhi sau preoți au participat la viața politică influențându-o.

Deși anumite momente pătează demnitatea unei Biserici ce s-a bucurat mereu de o imagine de excepție în rândul instituțiilor neamului românesc, mult mai multe sunt exemplele care prezintă astăzi demnitatea și ținuta morală impecabilă pe care clerul ortodox le-a avut în clipele de grele încercări trăite de propovăduitorii Evangheliei și de către întregul neam.¹

Congresul de Pace de la Paris a dus la profunde transformări în viața politică a românilor din principate. Acestea ieșeau de sub protectoratul unilateral al Rusiei și erau preluate sub garanția colectivă a celor șapte puteri semnatare (Franța,

¹ Pr. Dr. Vasile Nechita, *Biserica mărturisitoare în zeghe*, Ed. Vasiliana '98, Iași, 2007.

Anglia, Prusia, Austria, Regatul Sardiniei, Imperiul Otoman și Rusia); cele două țări fiind deplin autonome. În ceea ce privește organizarea politică, s-a dat românilor dreptul de a-și expune dorințele în Adunările ad-hoc. Moldova primea trei județe din sudul Basarabiei: Cahul, Bolgrad și Ismail, pentru care Mitropolia Moldovei organizează o nouă episcopie. Delta Dunării revenea românilor; fusese preluată de Rusia prin Tratatul de la Adrianopol din 1829. Era decretată neutralitatea Mării Negre și se înființa o Comisie a Dunării.¹ Conferința de la Paris (mai-august 1858), prin Convenția din 7/19 august 1858, hotărăște unirea Moldovei cu Țara Românească în baza unor principii clare. Acest act a ținut loc de Constituție până în 1866.

Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza a pus puterile europene în fața faptului împlinit. Turcia și Austria – care inițial se opuseseră acestei alegeri – au recunoscut investitura lui Cuza în 26 aug. / 7 sept. 1859. Chiar în anul alegerii sale ca domnitor, Cuza a trecut la impunerea unui control asupra averilor mănăstirilor pământene și a numit o Comisie care a fost criticată de majoritatea monahilor români.² Ierarhii români au susținut cu înverșunare unirea Moldovei cu Țara Românească, exemplul lor fiind urmat de clericii care au participat la alegerile pentru Adunările ad-hoc. Comitetele centrale ale unirii de la București și Iași s-au bucurat de susținerea preoțimii, dintre care menționăm mai ales pe Mitropolitul Sofronie Miclescu, arhimandritii Neofit și Filaret Scriban și Melchisedec Ștefănescu. În 15 octombrie 1857 s-au

¹ Pr. Dr. Claudiu Cotan, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române 1600-2000*, Ed. Vasiliana '98, Iași, 2009, p. 128.

² Gherontie Nicolau, *Biografie. Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, în vol. „Melchisedec zugrăvit de câțiva dintre ucenicii săi”, București, 1939, p. 42.

discutat în Divan probleme referitoare la organizarea Bisericii, liberarea cultelor, înființarea unei autorități sinodale centrale.

La 20 decembrie 1857, la Iași s-au discutat în Divanul ad-hoc Dorințele comitetului clerical: autocefalia, învățământul teologic, monahismul, salarizarea mitropoliților, episcopilor și egumenilor, judecata clericilor și constituirea unui fond clerical. Este esențial să precizăm faptul că mitropolii erau președinții Adunărilor ad-hoc¹; aceștia fiind numiți chiar prin firman al sultanului, iar episcopii erau membri de drept. La început, atât Sofronie Miclescu, Mitropolitul Moldovei, cât și Nifon, Mitropolitul Țării Românești, au avut rețineri în ceea ce privește unirea celor două Țări Românești, dar în foarte scurt timp și-au dat seama de binefacerile acestui act. Divanul ad-hoc al Moldovei și-a deschis lucrările la 23 septembrie 1857, iar în 7-8 octombrie 1857 a proclamat unirea celor două Țări românești. Din punct de vedere bisericesc, Divanul a votat la 4 noiembrie „*recunoșterea neatârnrării Bisericii Ortodoxe din Principatele unite de orice chiriarhie, păstrând însă unitatea credinței cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor, înființarea unei autorități sinodale centrale, pentru trebuințele canonice și disciplinare, unde va fi reprezentată și preoțimea de mir a fiecărei eparhii. Niciodată și nici întrun chip mitropolii sau episcopii țării nu vor putea fi aleși decât dintre pământeni*”.

Divanul ad-hoc al Țării Românești – sub președinția Mitropolitului Nifon, și-a deschis lucrările la 29 septembrie 1857, iar la 9 octombrie 1857 prezenta Puterilor europene următoarele propuneri: neutralitatea Țărilor Române, unirea lor într-un singur stat cu numele România, principe străin și guvern reprezentativ și constituțional. În ianuarie 1859 și-a început activitatea Adunarea Electivă – sub președinția

¹ *Buletinul Oficial al Țării Românești*, nr. 16, din 16 februarie 1857.

Mitropolitului Nifon – iar la 24 ianuarie Alexandru Ioan Cuza este ales ca domnitor și în Țara Românească, după ce fusese ales în Moldova. Cu acest prilej, Mitropolitul Nifon spune că „s-a ales domn al Țării Românești cu unanimitate de voturi, adică 64, prințul Moldovei, Alexandru Ioan I Cuza”¹.

La 8 februarie 1859, Cuza a fost primit în București și la Catedrală, unde a fost întâmpinat de mitropolit și a depus jurământ în numele Sfintei Treimi și al țării. Biserica Ortodoxă Română s-a implicat în susținerea luptei românilor în războiul de independență (1877-1878) și în primul război mondial (1916-1918), care au făcut posibilă făurirea unității politice a românilor (1918) și dobândirea autocefaliei bisericești (1885) și a statutului de patriarhie (1925). Patriarhii Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea – fostul episcop de Caransebeș (1925-1939)² – și Nicodim Munteanu (1939-1948), au ridicat prestigiul Bisericii.

Dar la consolidarea României Mari au contribuit și clericii catolici și greco-catolici, încurajați uneori chiar de

¹ *Buletinul Oficial al Țării Românești*, nr. 9, din 29 ianuarie 1859.

² Miron-Ilie Cristea era fiu de țărani din Toplița, născut în 1868. A învățat la gimnazial grăniceresc din Năsăud, apoi la Institutul Teologic din Sibiu și la Universitatea din Budapesta, unde a obținut doctoratul în Filologie, pe baza unei teze despre poezia lui Mihai Eminescu. După ce a ocupat mai multe funcții pe lângă Arhiepiscopia din Sibiu, în 1910 a fost instalat Episcop al Caransebeșului. Participant la actul Unirii, în urma demisiei Mitropolitului primat Conon Arămescu Donici, la 31 decembrie 1919 a fost ales Mitropolit primat pentru ca – în 1925 – să devină primul Patriarh al României. Pe lângă realizările pastoral-misionare și culturale, Patriarhul Miron Cristea a făcut parte din Regența României, în perioada 1927-1930; prim-ministru între 1938-1939. În timpul păstoririi sale mulți clerici au fost implicați în viața politică, fiind membri ai diferitelor partide politice și chiar ai Mișcării Legionare, fapt pentru care unii au ajuns mai târziu în temnițele comuniste. Patriarhul Miron s-a confruntat și cu adoptarea de către puterea politică a *Concordatului* cu Vaticanul, care favoriza Biserica Catolică.

partidele politice. În susținerea românilor din Transilvania un rol deosebit l-au avut mitropoliții Ioan Mețianu – care a reușit ridicarea Catedralei mitropolitane din Sibiu – și Vasile Mangra, ales în timpul războiului (1916) cu intervenția directă a Primului ministru maghiar Tisza Istvan. La începutul activității sale, Vasile Mangra a fost un susținător al cauzei românilor transilvăneni și a făcut parte din delegația ce a prezentat în 1892 Memorandul la Viena. În timpul războiului mulți preoți ortodocși și teologi au fost închiși sau deportați în pusta Ungariei. Unii au reușit să treacă în România, de unde au continuat să susțină cauza ardelenilor.¹

Atentatul de la Sarajevo (28 iunie 1914) a oferit Marilor Puteri prilejul de a porni lupta armată pentru lărgirea sferelor de influență. Izbucnirea primului război mondial (15 iulie 1914) a angrenat și Biserica Ortodoxă, prezentă în acea vreme în toate instituțiile statului. Deși România avea semnat – încă din 1883 – un tratat de cooperare cu Germania și Austro-Ungaria; a hotărât la 3 august 1914, să-și păstreze neutralitatea armată. Peste doi ani, după încheierea Tratatului de alianță și a unei Convenții militare cu Antanta (4/17 august 1916), România a intrat în război împotriva Puterilor Centrale și pentru eliberarea românilor transilvăneni.

Ratificarea celor două acte de către Consiliul de Coroană, întrunit la Palatul Cotroceni în 14/27 august 1916, a însemnat declarația de război a României și pătrunderea în câteva zile a armatei române în Transilvania. Lipsa de coordonare a Antantei în momentul deschiderii frontului de pe Carpați și dezorganizarea armatei rusești, dar și mai buna dotare a armatei germane au dus la înfrângerea românilor și la ocuparea capitalei București de către trupele germane ajutate

¹ R. Cîndea, *Biserica ardeleană în anii 1916-1918*, în „Candela”, nr. 9-11/1926, p. 232-275.

de cele bulgare. Armata și autoritățile române s-au refugiat în Moldova, Iașul devenind acum capitala românilor. Armata română, reorganizată de misiunea militară franceză, a repurtat victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, care au intrat în istoria neamului românesc, dar și în cea a primului război mondial.

La aceste momente de încercare o contribuție deosebită au adus-o și clericii ortodocși. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a numit pe preotul Constantin Nazarie – profesor la Facultatea de Teologie din București – protopop pentru preoții militari, precum și pentru cei mobilizați în armată. La 15 august 1916, la intrarea în război a României, Constantin Nazarie a fost numit șef al Serviciului religios de pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române, iar ca ajutor a fost numit Vasile Pocitan, profesor de religie în București; mai târziu Arhiereul Vicar Veniamin Pocitan. Sub îndrumarea acestora au slujit 250 de preoți. Unii dintre aceștia și-au jertfit viața pe câmpurile de luptă.¹

După ocuparea unei mari părți din România (1916), autoritățile germane și austro-ungare au pornit o puternică prigoană împotriva populației românești, numeroși preoți din teritoriile ocupate (Muntenia, Oltenia, Banat și Transilvania) au fost maltratați, urmăriți, deportați sau uciși.² Alți preoți și-au dat viața fiind deportați în închisorile din Germania, Ungaria și din țară. Mulți clerici au fost deportați în județul Șopron. O

¹ Pr. Dr. Mircea Păcurariu, *Contribuția Bisericii la realizarea actului Unirii de la 1 Decembrie 1918*, în BOR, nr. 1112/1978, p. 1225.

² Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000*, Biserică, Națiune. Cultură. Ed. IBMBOR, București, 2006, vol. III, tom. I, p. 566.

seamă de preoți din Banat au fost închiși în Seghedin sau în alte zone, apoi deportați la Șopron.¹

Armatele de ocupație au supus populația României la grele încercări în perioada celor doi ani (1916-1918). De asemenea prigoane n-au fost scutiți nici alți slujitori ai Bisericii. Autoritățile germane au pornit o adevărată campanie de confiscare a odoarelor și a obiectelor bisericești, în deosebi de argint, alamă, bronz, cupru și cositor pentru a fi transformate în tunuri sau proiectile. Împotriva acestor acțiuni au protestat reprezentanții Bisericii Ortodoxe, în frunte cu Mitropolitul primat Conon Arămescu-Donici (1912-1919). Acest proces a stopat acțiunile de jefuire a bisericilor, fiind însă confiscate clopotele care au fost topite și folosite la producerea de arme. În București, unde existau clopote mari, pentru că nu au putut fi demontate au fost sparte în bucăți chiar în clopotniță, sub privirile preoților și ale credincioșilor.²

Din București „s-au ridicat din 66 biserici din Plasa de Sus 119 clopote din 144 existente, rămânând la locul lor numai 25 de clopote, iar la cele 48 de biserici din Plasa de Jos au fost luate 99 de clopote din cele 102 existente, lăsându-se numai 3 clopote”. Din nefericire pentru Biserica noastră, prin această acțiune s-au pierdut nu numai bunuri materiale și artistice ci și istorice, căci unele din aceste clopote proveneau de la voievozii români. De pe unele locașuri de cult a fost luată și tabla de aramă. Bunurile și odoarele bisericești ridicate de armatele germane în perioada 1916-1918 n-au mai fost recuperate niciodată.³

¹ Gheorghe Naghi, *Preoții din Banat și evenimentele anilor 1914-1918*, în Mitropolia Banatului, nr. 10-12/1978, p. 602.

² Gheorghe Vasilescu, *Din suferințele Bisericii noastre în teritoriul vremelnic ocupat (1916-1918)*, în BOR, nr. 1112/1978, p. 1292.

³ *Ibidem*, p. 1293.

Evenimentele europene ale anului 1918 – și ca urmare a Revoluției Ruse de la finele anului precedent – vor schimba radical balanța de forțe în favoarea aliaților României. În martie 1918, Sfatul Țării de la Chișinău proclamă unirea cu România. În octombrie 1918, același lucru îl fac și românii din Bucovina.¹ Anii primului război mondial (1914-1918) au oferit prilejul înfăptuirii Marii Uniri a românilor, pregătită în mintea și sufletul românilor cu mult timp înainte. La 30 octombrie 1918 a luat ființă Consiliul Național Român Central (12 membri), care avea drept scop intensificarea activității maselor populare în direcția unirii Transilvaniei cu România. Față de acest organism politic și-au manifestat adeviziunea și ierarhi ortodocși între care amintim: Ioan I. Papp al Aradului, Miron Cristea al Caransebeșului, Dimitrie Radu al Oradiei.²

La 20 noiembrie 1918 s-a convocat pentru 1 decembrie, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. La această adunare au participat 5 episcopi, 4 vicari, 10 delegați ai Consistoriilor ortodoxe și unite, 129 de protopopi, preoți și învățători ai școlilor confesionale. După săvârșirea Sfintei Liturghii s-a întrunit Adunarea Națională Constituantă, formată din 1228 de delegați. După votarea unirii, la încheiere a luat cuvântul episcopul Ioan I. Papp; între vorbitorii de la tribunele rânduite pe câmpul lui Horea a fost și episcopul Caransebeșului, Miron Cristea.

La 14 decembrie 1918, delegația Marelui Sfat Național din Transilvania – din care făceau parte episcopii Miron Cristea și Iuliu Hossu – a prezentat regelui Ferdinand la București, Actul Unirii Transilvaniei cu România, ce a fost

¹ Cornelia Marinescu, Ilieș Câmpeanu, *Enciclopedia Universală Britannica*, Ed. Litera, vol. 13, București, 2010, p. 235.

² Alexandru Moraru, *Participarea clerului român din Transilvania la evenimente din 1848 și 1918*, în ST, nr. 1/1987, p. 111.

înmânat regelui de Vasile Goldiș. Unirea Transilvaniei cu România a fost consfințită și de Conferința de pace de la Trianon. Actul memorabil de la 1 decembrie 1918, care consfințea unirea Transilvaniei cu România, a deschis o nouă etapă în viața statului național, în dezvoltarea sa social-economică, în creația culturală, în afirmarea și schimbul internațional de valori materiale și spirituale. Dar pe lângă înnoirile structurale în viața politică, economică și socială, cu o serie de reforme democratice, au avut loc schimbări profunde și în viața Bisericii Ortodoxe Române.¹

Înfăptuirea României Mari, dintr-o dată, în decembrie 1918, reprezintă înfăptuirea unui vis secular al românilor de a se afla împreună din Banat până la Nistru. Această Românie Mare e o țară care se naște cu dificultăți uriașe – trebuiau să se adune și să se gospodărească împreună oameni care nu s-au aflat niciodată sub aceeași cârmuire. Suntem poate singura țară din Europa, în afară de micile țări, al cărei sentiment național este exclusiv întemeiat pe faptul că vorbim aceeași limbă „*de la Nistru până la Tisa*”.²

Neamul românesc există, cu istoria lui, cu spiritualitatea și cultura lui, cu reușitele sau eșecurile lui, cu calitățile sau defectele lui. Iar cel care își spune român, vrea sau nu vrea, este un exponent al acestui neam, de care se mândrește sau se rușinează, sau și una și alta. Și astăzi, ca și de-a lungul istorie noastre, orice am face, reprezentăm pentru celelalte popoare o comunitate umană cu un nume și cu o personalitate, cu o imagine unitară.

Și în fața lui Dumnezeu vom da seamă de felul în care ne-am purtat unii altora sarcinile și neputințele, dacă am

¹ Pr. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2007, p. 405.

² Neagu Djuvara, *O Scurtă Istorie a Românilor povestită celor tineri*, Ed. Humanitas, București, 2010, p. 236.

judecat sau am smintit pe vreunul dintre frații noștri, dacă am lăsat moștenire pozitivă sau negativă urmașilor noștri.

Bibliografie:

- Câdea, R., *Biserica ardeleană în anii 1916-1918*, în „Candela”, nr. 9-11/1926.
- Cotan, Pr. Dr. Claudiu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române 1600-2000*, Ed. Vasiliana '98, Iași, 2009.
- Djuvara, Neagu, *O Scurtă Istorie a Românilor povestită celor tineri*, Ed. Humanitas, București, 2010.
- Marinescu, Cornelia, Câmpeanu, Ilieș, *Enciclopedia Universală Britannica*, Ed. Litera, vol. 13, București, 2010. Moraru, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000*, Biserică, Națiune. Cultură. Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006.
- Idem, *Participarea clerului român din Transilvania la evenimente din 1848 și 1918*, în ST, nr. 1/1987
- Naghi, Gheorghe, *Preoții din Banat și evenimentele anilor 1914-1918*, în Mitropolia Banatului, nr. 10-12 1978.
- Nechita, Pr. Dr. Vasile, *Biserica mărturisitoare în zeghe*, Ed. Vasiliana '98, Iași, 2007.
- Nicolau, Gherontie, *Biografie. Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, în vol. „Melchisedec zugrăvit de câțiva dintre ucenicii săi”, București, 1939.
- Păcurariu, Pr. Dr. Mircea, *Contribuția Bisericii la realizarea actului Unirii de la 1 Decembrie 1918*, în BOR, nr. 11-12/1978.

- Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2007.
- Vasilescu, Gheorghe, *Din suferințele Bisericii noastre în teritoriul vremelnic ocupat (1916-1918)*, în BOR, nr. 11-12/1978.

Centenarul Marii Uniri.
Biserica și ideea de unitate a românilor de pretutindeni

prof. Elena BĂRBULESCU

Marea Unire a românilor de la 1918 reprezintă apogeul unei istorii milenare, este momentul de intrare a României în concertul marilor națiuni europene moderne. Centenarul Marii Uniri devine astfel, suportul pentru conștientizarea eforturilor, sacrificiilor și talentului pus la temelia construcției naționale, de către cetățenii României. „... *Marea Unire din 1918 a fost și va rămâne pagina cea mai sublimă a istoriei românești. Măreția sa stă în faptul că desăvârșirea unității naționale nu este opera nici a unui om politic, nici a unui guvern, nici a unui partid; este fapta istorică a întregii națiuni române, realizată într-un elan râvnit cu putere, din străfundurile conștiinței unității neamului, un elan controlat de fruntașii politici, pentru a-i călăuzi cu inteligență politică remarcabilă spre țelul dorit [...]*” (Florin Constantiniu, *Semnificația istorică a zilei de 1 decembrie 1918*)

Pregătirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, s-a făcut cu timpul, treptat, iar pentru aceasta, a fost nevoie de secole. În „Hronicul și cântecul vârstelor”, capitolul XLIII, Lucian Blaga afirmă: “Pentru marea, istorica adunare națională de la Alba-Iulia, unde s-a hotărât alipirea Transilvaniei la patria-mamă, n-a fost nevoie de o deosebită pregătire a opiniei publice. Pregătirea se făcuse vreme de sute de ani. De aceeași părere, era și Octavian Goga: „Ideea de unire, năzuința

neamului românesc de pretutindeni, de a strânge într-o singură încheigare de stat, a trăit în toate vremile la noi.” Această aspirație i-a revenit lui Mihai Viteazul în încercarea sa de a realiza un stat centralizat. *„Mihai Viteazul, afirmă Mihai Eminescu, a izbutit să împreune sub stăpânirea sa țări și să pregătească întemeierea unui stat român mai puternic; a fost însă destul ca Mihai Viteazul să moară, pentru ca planul urzit de dânsul să se prăbușească.”*

Dacă cele trei țări române ar fi fost unite, poate că ocupațiile străine ar fi fost evitate: *„Mai bine ar fi fost, susținea Samuel Micu, să nu să fi despărțit în două domnii, ci și Țara Românească și Moldova supt un stăpânitoriu să fi fost, că așa puterea le-ar fi fost mai tare și nici turcii, nici alte neamuri nu le-ar fi biruit, dar, despărțite, să strică unii pe alții, muntenii să sculau asupra moldovenilor, moldovenii asupra muntenilor.”* („Istoria, lucrurile și întâmplările românilor”). *„Ardealul, de pildă – afirmă Goga – robit principilor calvini mai întâi și habsburgilor, mai pe urmă, n-a încetat o clipă să fie în contact cu Muntenia și Moldova. Ne simțeam cu toții un singur trup, având Carpații „șira spinării”, cum spunea Delavrancea. Pe deasupra hotarelor meșteșugite, era o comunicare tainică de la atom la atom.”*

În tot acest timp, biserica a avut un rol deosebit de important în formarea conștiinței unității de neam. *„Biserica, la noi – afirmă Goga – a fost din vechime un criteriu de naționalitate. Dar conștiința unității pe atunci, palpita puternic mai ales în fața altarului.”*

Biserica, liantul către Marea Unire de la 1918

Rolul pe care l-a avut Biserica Ortodoxă Română în actul Unirii de la 1 decembrie 1918, a fost unul substanțial. Prin slujitorii de la altare, aceasta a indus și a păstrat mereu în

inima românilor ideea de unitate națională și de credință. De altfel, momentul înălțător de la 1 decembrie 1918 a fost marcat de prezența a doi arhieri din Transilvania, printre care și viitorul patriarh al României, Miron Cristea, care au fost purtătorii de drapel ai Unirii la Adunarea de la Blaj. Mai multe despre implicarea bisericii în realizarea Marii Uniri ne vorbește Dragoș Șesan, conferențiar universitar la Facultatea de Arhivistică, descendent al unei mari familii de intelectuali din Bucovina, din care au făcut parte ilustrii Valerian Șesan, bunicul, și Milan Șesan, tatăl: *„De-a lungul zbuciumatei noastre istorii, multe veacuri n-a existat o unitate politică. Cum se explică faptul că a existat totuși o unitate de limbă și mai ales una de credință, factori esențiali în pregătirea unirilor „politice“ din 1859 și, mai apoi, din 1918?”*

În primul rând, trebuie spus că Sfânta Scriptură ne învață să fim uniți în credință. Credința este unică. Interpretările sunt diferite. Faptul că, la un moment dat, au fost două Mitropolii, una la 1359, în Țara Românească, și cealaltă la 1401, în timpul lui Alexandru cel Bun, în Moldova, se explică numai prin situația administrativă existentă atunci. Legături între cele două mitropolii au existat. Să ne gândim numai la cazul mitropolitului Varlaam. Acesta a făcut o vizită în 1645, la Târgoviște, mitropolitului Ștefan, pentru a se consulta și pentru a lua atitudine împotriva catehismului calvinesc, ce apăruse în Transilvania și care denigra cultul ortodox.

Să nu uităm că în Alba Iulia, Belgradul de atunci, a apărut prima carte, primul „Noul Testament de la Bălgrad“, la 1648, prima traducere a Evangheliilor, a Faptelor Apostolilor, și a Apocalipsei. Asta dovedește unitate, dorința de a transmite credința celor trei țări. Existența acestui Nou Testament este atestată nu numai în Transilvania, dar și în multe mănăstiri din Moldova și în Țara Românească. Cartea de cult românească a

circulat și a fost un liant care a apropiat românii între ei. Cartea religioasă a circulat în toate cele trei Țări Române și aceasta i-a determinat pe români să se unească, să se cunoască, cu atât mai mult cu cât și ierarhii între ei au ținut o legătură strânsă.

În realizarea unității noastre statale, Biserica neamului a avut o contribuție importantă. În perioada Marii Uniri, scaunul de mitropolit al Moldovei este ocupat de Pimen Georgescu, o mare personalitate a teologiei românești. Pe de altă parte, Țara Românească avea ca mitropolit o figură mai puțin strălucitoare. În Transilvania era mitropolit Vasile Mangra, care este un caz aparte și asupra lui merită să ne focalizăm atenția, pentru că acesta este cel care, în Parlamentul de la Budapesta, nu a fost de acord cu unirea Transilvaniei cu Țara Românească. Este și motivul pentru care a fost marginalizat, se știe că moare la 17 septembrie 1918, uitat, pe undeva în Ungaria.

Părintele profesor Mircea Păcurariu a încercat, într-un studiu publicat după 1990, reabilitarea mitropolitului, în sensul că poate exista posibilitatea ca vorbele spuse în Parlamentul de la Budapesta să fi fost răstălmăcite, scoase din context. Cultura a apărut mai întâi în biserici. Primii cărturari au fost ierarhi ai bisericii. Diaconul Coresi, originar din Târgoviște, are meritul de a fi pus sub tipar, la Brașov, primele cărți românești, plecând de la ideea că „*în sfânta beserecă mai bine e a grăi cinci cuvinte cu înțeles decât 10 mie de cuvinte neînțelese în limba striină.*” Multe din tipăriturile din Principate, ieșite din tiparnițele de la Govora, Târgoviște, București sau de la Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași, au circulat în Transilvania.

Lucrarea de căpetenie a mitropolitului Varlaam, reprezentant de seamă al literaturii ecleziastice din Moldova secolului al XVII-lea, originar din părțile Putnei, „Carte românească de învățătură” sau „Cazania”, a circulat ca un obiect de mare preț, la bisericile din Ardeal. Astfel, în 1656, voievodul Gheorghe Ștefan dăruiește bisericii din Măceșu

(Hațeg) „Cazania” lui Varlaam. Pentru aceeași „Cazanie” se cearță satele Rogozul și Lăpușul de Sus (Tg. Lăpuș) ajungând până la autorul acesteia.

Simion Ștefan, contemporan cu Varlaam, mitropolit al Ardealului, în Bălgrad (Alba-Iulia), realizează prima traducere integrată a „Noului Testament” (1648), apoi tipărește „Psaltirea” (1651). Este cel dintâi român preocupat de necesitatea creării unei limbi literare unice. Prin părerile referitoare la problemele limbii, însemnătatea valorii circulatoare a cuvintelor, necesitatea introducerii neologismelor, exprimate în „Prefață către cititor”, Simion Ștefan se situează, în cultura română, printre promotorii preocupărilor de cultivare a limbii. *„Aceasta încă vă rugăm să luați aminte, afirmă Simeon Ștefan, că românii nu grăescu în toate țările într-un chip, încă nici într-o țară toți într-un chip; pentru aceea cu nevoie poate să scrie cineva să înțeleagă toți grăind un lucru unii într-un chip, alții într-alt chip; au veșmânt, au vase, au alte multe ... într-un chip. Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni carii îmblă în toate țările, așa și cu cuvintele acelea sunt bune carele le înțeleg toți.”*

Alte cărți tipărite peste munți se copiază în Transilvania în mai multe exemplare: „Pravila” lui Vasile Lupu, „Psaltirea în versuri” a mitropolitului Moldovei, Dosoftei, „prea învățat”, contemporan cu Miron Costin, și Biblia de la București” (1688), prima traducere integrală, în limba română, din limba elinească, a Bibliei, realizată din porunca domnitorului Șerban Cantacuzino și cu „îndemnarea domnitorului Constantin Brâncoveanu, marele logofăt”. Această traducere a fost efectuată de frații Șerban și Radu Greceanu, cu concursul mai multor cărturari.

„Biblia de la București” este un important monument al literaturii noastre vechi și reprezintă o sinteză a eforturilor

anterioare ale cărturarilor români pentru introducerea limbii române ca limbă oficială a culturii religioase. Urmare a prestigiului și răspândirii acestei traduceri în toate ținuturile românești, „Biblia de la București” a contribuit la consolidarea variantei muntenești a exprimării literare. Viața religioasă a românilor din Transilvania este sprijinită de către domnii de peste Carpați, cu bani, cărți, construcții bisericești și mănăstiri.

Deci și preoți din Principate, se deplasează în Transilvania, unde desfășoară o bogată activitate culturală. Mulți se stabilesc în satele din Ardeal. Și muntenii apelează la ajutorul ardelenilor. Doamna Elena, soția lui Matei Basarab, cere Sfatului din Sibiu să trimită un chirurg bun care să poată fi de folos boierilor răniți în iuțimea războiului cu Vasile Lupu.

În etapa preiluministă și iluministă au existat cărturari și înalți clerici transilvăneni care au luptat pentru drepturile politice ale românilor. Unul din aceștia a fost Ioan Inochentie Micu (Clain), 1692-1768, episcop al bisericii unite din Transilvania (1729-1751). În timpul episcopatului său și-a mutat reședința la Blaj (1737), care devenise un puternic centru cultural românesc. Membru al Dietei Transilvaniei a întreprins o susținută activitate politică pentru recunoașterea egalității în drepturi a românilor din Transilvania cu celelalte națiuni din Imperiul Habsburgic. În 1744, episcopul Inochentie Micu convoacă sinodul general, transformând o instituție religioasă într-o adunare națională a tuturor românilor, preoți și mireni, uniți și neuniți (unirea cu biserica Romei, prin crearea bisericii greco-catolice) și formează un program politic concret, prezentat în nenumărate cereri și memorii, timp de 16 ani, adresate Dietei și Curții de la Viena, cu argumente de ordinul dreptului natural, cerând recunoașterea românilor ca a patra națiune politică a Transilvaniei. Ideile sale sunt fructificate în actul de la 1791, „Supplex Libellus Valachorum” și în activitatea Școlii Ardelene ai cărei corifei, spirite enciclopedice, au

studiat la Viena și la Roma, filosofia și teologia: Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, ”apostoli ai românismului”.

În toate fazele de pregătire a Marii Uniri, biserica românească a fost nu numai un lăcaș de închinăciune, ci și un factor important de apărare socială și națională. Deși a existat administrație și ocupația străină, în ciuda acestui fapt, în Biserică oamenii se considerau ca la ei acasă. Era locul unde se întâlneau cu toții, iar preotul devenea tatăl familiei, nu numai duhovnicul credincioșilor. Se sfătuiau, se ajutau, iar prin intermediul Bisericii își păstrau tradițiile culturale, portul, obiceiurile, tot ceea era legat de românism în contextul unei ocupații străine. Biserica a constituit un liant și un refugiu, ce a contribuit la Marea Unire de la 1 decembrie 1918.

Bibliografie:

- Cartojan Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, Editura Minerva, București, 1980.
- Gheție Ion, Mareș Al., *Diaconul Coresi și izbânda scrisului în limba română*, Institutul de lingvistică din București al Academiei Române, Editura Minerva, București, 1994.
- Ignat Adrian, *Aportul Bisericii la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, Editura Universitară, București, 2011.
- Pr. Prof. Dr. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic Și De Misiune Al Bisericii Ortodoxe Române, vol. I-II, București, 1992.
- <http://www.tribunainvatamantului.ro/marea-unire-a-romanilor-1-decembrie-1918>

Actul de la 1 decembrie 1918. Context și semnificație

prof. Gabriela BELU

Centenarul Marii Uniri ne oferă un prilej în plus de rememorare a evenimentelor petrecute în anul 1918 și a ne apleca pios în fața înaintașilor ca să le aducem un omagiu pentru înfăptuirea idealului național la care românii visau de secole și pe care au încercat să-l pună în practică și în alte momente istorice importante. România Mare nu a fost rezultatul unor evenimente internaționale favorabile, ci a reprezentat o luptă susținută a națiunii române atât pe plan intern, dar și prin organizarea unei propagande intense și pe plan internațional.

Constituirea statului național român modern în anul 1859 a pus temelia de bază a României moderne, iar obținerea independenței de stat în urma războiului din anii 1877-1878 cu Imperiul Otoman a creat un cadru politic favorabil susținerii luptei pentru unitate națională. Războiul de Independență fiind opera întregului popor român deoarece a fost susținut și de transilvăneni. Primul Război Mondial a reprezentat un moment dificil pentru țara noastră mai ales după pătrunderea armatei române în Transilvania, dar și după ocuparea teritoriului românesc de către Puterile Centrale la sfârșitul anului 1916. Încheierea Primului Război Mondial a găsit România alături de Antanta, iar în provinciile românești aflate sub stăpânire străină a avut loc o amplă activitate ce avea drept scop unirea cu Țara.

Prima provincie unită cu România a fost Basarabia , iar acest proces a survenit ca urmare a dispariției Imperiului Rus după preluarea puterii de către bolșevicii conduși de Lenin în 1917. Prima instituție reprezentativă de la Chișinău a fost Congresul Ostașilor Moldoveni constituit în octombrie 1917.

Acesta a proclamat autonomia teritorială a Basarabiei și a hotărât constituirea Sfatului Țării ca organ de conducere, președinte fiind Ion Inculeț. În decembrie 1917 a fost proclamată Republica Democratică Moldovenească, iar Consiliul de Directori a cerut guvernului român să trimită trupe pentru a proteja populația civilă față de trupele revoluționare rusești. În ianuarie 1918 a fost proclamată independența Republicii Democratice Moldovenești, iar la 27 martie /9 aprilie 1918 Sfatul Țării a votat cu majoritate de voturi hotărârea de unire a Basarabiei cu România.

Bucovina a fost a doua provincie românească unită cu țara în 1918 după destrămarea Austro-Ungariei și afirmarea principiului autodeterminării naționale. Pericolul era reprezentat de ucraineni care urmăreau alipirea Bucovinei la Galiția. În aceste condiții, Consiliul Național Român a convocat o Adunare a poporului român din inițiativa lui Sextil Pușcariu și a lui Iancu Flondor care la 14/27 octombrie 1918 a hotărât unirea Bucovinei cu celelalte provincii românești. Acțiunile agresive ale ucrainenilor i-au determinat pe bucovineni să ceară sprijinul militar al statului român. La data de 15/28 noiembrie 1918 Congresul General a hotărât în unanimitate unirea Bucovinei cu România.

În continuare ne vom ocupa de evenimentele care au avut loc în Transilvania în 1918 pentru a desprinde semnificația actului de la 1 Decembrie 1918, folosind și documente care se referă la acest eveniment istoric major.

În octombrie 1918 în timp ce S.U.A. respingeau prin președintele W. Wilson oferta de pace a Austro-Ungariei,

reprezentantul P.N.R. în Parlamentul de la Budapesta Alexandru Vaida Voevod prezenta Declarația de la Oradea care avea la bază principiul autodeterminării naționale, document care a fost primit cu proteste din partea majorității deputaților maghiari prezenți. Declarația privind dreptul românilor la autodeterminare națională era o „*mare faptă revoluționară pe care milioanele de români o așteptau cu furtunoasă și biruitoare credință.*”¹

În perioada următoare românii au organizat C.N.R.C. ca instituție reprezentativă, iar la nivel local puterea a fost preluată de consilii și gărzi naționale locale care aveau drept scop impunerea controlului administrației românești.

La Viena a fost înființat Comitetul Național al Românilor din Transilvania sub conducerea lui Iuliu Maniu și Se natul Militar Român. În tot Ardealul vor avea loc adunări populare în cadrul cărora românii își manifesta dorința de libertate, dar și unirea cu România.

Propaganda unionistă a fost intensă atât pe teritoriul românesc, cât și în afara granițelor țării pentru atragerea opiniei publice internaționale în susținerea cauzei românești. Astfel, S. Pichon, ministru de externe al Franței, susținea că Transilvania este „*leagănul neamului românesc*” și că „*aici au trăit într-o continuitate neîntreruptă, românii*”, iar ministrul plenipotențiar francez în România, contele de Saint-Aulaire, îi scria într-un raport ministrului de externe francez despre „*drepturile României la realizarea aspirațiilor sale naționale.*”²

Interes și simpatie față de cauza românilor au manifestat presa, opinia publică și personalități din Italia, Elveția, Marea Britanie cum ar fi lordul Northcliffe, Seton-Watson,

¹ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1983, p. 64.

² *Ibidem*, p. 128.

Wikham Steed. O declarație a guvernului american din noiembrie 1918 a produs o impresie puternică deoarece se specifica că acesta „*simpatizează adânc cu spiritul de unitate națională și cu aspirațiile românilor*” și că nu va neglija să-și întrebuițeze „*la timpul potrivit, influența, ca justele drepturi politice și teritoriale românești să fie obținute și asigurate de orice invazie străină*.”¹

La mijlocul lunii noiembrie 1918 au avut loc tratative între o delegație a românilor și reprezentanții guvernului ungar, dar fără niciun rezultat deoarece Ungaria era dispusă să acorde Transilvaniei autonomia, iar acest lucru a contribuit la hotărârea românilor privind revenirea acestei provincii românești la Patria-Mamă.

O delegație a românilor a fost trimisă la Iași pentru a cunoaște opinia guvernului român față de situația din Transilvania. În același timp, „*I.I.C. Brătianu a făcut cunoscut românilor programul social și politic ce urma să fie realizat după unire: libertate și dreptate pentru toți, de orice neam și religie, regim democratic, realizat prin înfăptuirea reformelor agrare și electorală, condiții de viață pentru muncitori*”².

În urma eșuării tratativelor cu Ungaria, C.N.R.C. a solicitat organizarea de alegeri de deputați pentru Adunarea națională, acțiunea fiind susținută de întregul popor român. Convocarea Adunării Naționale de la Alba Iulia a fost realizată de episcopii ortodocși care au sprijinit acțiunile Marelui Sfat.

Pentru alegerea locului Adunării au existat mai multe propuneri printre care Sibiu, considerat capitală culturală, dar și Blaj deoarece amintea de locul Marii Adunări din timpul revoluției pașoptiste. În final a fost ales orașul Alba Iulia

¹ *Ibidem*, p. 129.

² Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985, p. 496.

deoarece „a fost centrul celei dintâi uniri politice a Țărilor Române sub Mihai Viteazul; Alba Iulia a fost locul martiriului liderilor revoluției din 1784 sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan și al întemnițării eroului revoluției de la 1848, Avram Iancu. Era orașul cu cele mai numeroase și mai adânci semnificații din istoria poporului român din Transilvania.”¹

Marea Adunare Națională a avut loc loc la data de 18 noiembrie/1Decembrie 1918 și la aceasta au participat peste 100 000 de oameni din toate colțurile țării, plini de mult entuziasm. Lucian Blaga scria despre istorica Adunare Națională de la Alba Iulia „în dimineata zilei de 1 decembrie, ca la un semnal, lumea românească a purces spre Alba Iulia (spre Bălgrad), cum îi spunem noi, cu vechiul nume, pe jos și cu căruțele... Era o dimineață rece de iarnă. Respirația se întrupa în invizibile cristale. Pe de o parte a șoselei se duceau spre Alba Iulia scârțâind pe fâgașele zăpezii, căruțele românești, buchete de chiote și bucurie alcătuind un singur șir, iar pe cealaltă parte se retrăgea în aceeași direcție, armata germană ce venea din România, tun după tun, ca niște pumni strânși ai tăcerii.”²

Sașii din Transilvania scriau despre Adunarea de la Alba Iulia „mâine, Duminică, în 1 Decembrie, mâine sute de mii de români vor umple valea Mureșului, la Alba Iulia. Reședința principilor ardeleni, vechea Alba Carolina va fi mărturie ridicării impunătoare a unui popor viguros, trezit la libertate. Ardealul , teritoriile până la Tisa și Dunăre, de mâine încolo, vor intra sub stăpânirea românească.”³

¹ Ștefan Pascu, *Ce este Transilvania?*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983, p. 187.

² Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, București, Editura Tineretului, 1965, p. 231-232.

³ Ștefan Pascu, L. Maior, *Culegere de texte pentru istoria României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977, p. 310-311.

Correspondentul ziarului „Az Ujsag” făcea următoarea descriere momentului premergător Marii Adunări Naționale: *„trenurile speciale sosesc la fiecare jumătate de oră. Delegațiile sunt așteptate de zeci de mii de oameni adunați în fața gării pentru a saluta pe cei sosiți. La sosirea fiecărei delegații au avut loc manifestații, s-au rostit cuvântări. Cu această ocazie mulțimile își exprimau adeziunea la Unirea Transilvaniei cu România. Cântecul național răsuna în toate părțile, miile de tricoloruri românești fluturau în vânt, grupuri de tineri dansau. Acordurile cântecului „Deșteaptă-te române” asemănător cu ritmul însuflețit al „Marseillaisei”, răsună în toate părțile.”*¹

În dimineața zilei de 18 noiembrie/1 Decembrie 1918 în Biserica românească din Alba Iulia a avut loc un Te Deum, iar apoi mulțimea s-a îndreptat spre Sala Unirii unde au avut acces delegația oficială alcătuită din 1228 de oameni, dar și alți oameni care au încăput în sală.

Mulțimile de oameni entuziasmați s-au adunat pe Câmpul lui Horea de lângă cetate. Un moment înălțător, în care oamenii au plâns de bucurie, a fost și cel în care drapelul românesc a fost ridicat pe cetate, acesta fiind văzut ca un drapel al dezrobirii. Președinte al Adunării a fost ales Gheorghe Pop de Băsești, iar discursul solemn a fost citit de Vasile Goldiș care a supus spre aprobare „Măritei Adunări Naționale” Hotărârea de Unire: *„Adunarea Națională decretază Unirea românilor din Transilvania, Bant și Țara Ungurească și teritoriile locuite de ei cu România.”*²

Martorii oculari povesteau despre momentul care a urmat citirii Rezoluției Unirii: *„Toți am fost cuprinși de un*

¹ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1983, p. 171.

² *Ibidem*, p. 192.

cutremur în fața măreției aceluși moment care a hotărât pentru veșnicie noul destin al națiunii noastre. Și astăzi inima mi se încălzește când mă gândesc la acele clipe, când eram transportat în culmea entuziasmului” și „Fericirea mea era atât de mare, încât simțeam că-mi sare inima parcă n-ar mai fi putut să se oprească”¹.

În cadrul Adunării Naționale s-a hotărât acordarea unei autonomii provizorii pentru teritoriile unite cu România până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal, minoritățile se bucurau de drepturi și de libertăți, libertatea presei, conștiinței, opiniei, întrunirilor și asocierilor, reforma agrară, dar și îmbunătățirea situației muncitorilor.

O altă hotărâre a fost organizarea unui Mare Sfat Național cu rol legislativ al cărui președinte a fost ales a doua zi după Adunare în persoana lui Gheorghe Pop de Băsești. Guvernul provizoriu avea cincisprezece membri și purta denumirea de Consiliul Dirigent, avea sediul la Sibiu și îl avea ca președinte pe Iuliu Maniu. Acesta a spus la Alba Iulia *„Istoria ne-a învățat, că nu trebuie să așteptăm nimic de la împărații străini și de la fiii altor neamuri, ci de la propriile noastre puteri. Adevărul ce ne călăuzește acum, e că singura noastră forță, care ne poate ține în viitor e aceea provenită prin unirea tuturor românilor... Pentru înlăturarea oricărei îndoieli a străinilor asupra ce voim să facem prin unirea noastră și libertatea națională – Marele Sfat Național Român declară, că nu voiește un imperiu de asupra, nu voim ca din asupra să am fost să devenim asupritori. Voim să asigurăm libertatea pentru toți și dezvoltarea pentru toate popoarele conlocuitoare.”²*

¹ Ibidem, p. 193.

² Ibidem, p. 195.

Delegații Marelui Sfat Național au plecat spre București pentru a prezenta Actul Unirii regelui Ferdinand I și guvernului român. La data de 11/24 decembrie 1918 a fost emis decretul de unire a Transilvaniei cu România și cel de organizare provizorie a teritoriului.

România Mare s-a realizat pe cale democratică prin adunări cu caracter plebiscitar în cadrul cărora au fost adoptate documente care exprimau poziția poporului român în întregime. Istoricul I. Lupaș scria despre Adunarea de la Alba Iulia că a fost *„cea mai mare dintre toate manifestările suveranității naționale nu numai prin covârșitoarea mulțime care a luat parte la ea, dar și prin însuflețirea și demnitatea cetățenească.”*¹

Unul dintre artizanii făuririi României Mari, Ștefan Cicio Pop scria despre Adunarea Națională de la Alba Iulia că *„niciun neam nu a dovedit maturitatea atât de perfectă și iubirea de neam pe care a dovedit-o la 1918 poporul român”* iar Vasile Goldiș scria că *„hotărârile de la Alba Iulia au să rămână pe veci o glorie a Adunării Naționale de la 1 Decembrie 1918, fiindcă prin ele se proclamă principiile eterne și infailibile ale dreptății, ale libertății și ale păcii de totdeauna.”*²

Actul Unirii de la 1 Decembrie 1918 are o semnificație deosebită pentru poporul român deoarece reprezintă ultima etapă istorică importantă din constituirea României Mari. Hotărârea de unire a Transilvaniei cu România a fost primită cu mare entuziasm de românii de pretutindeni, fapt reflectat de presa românească, dar și de presa internațională.

¹ Gheorghe Platon, *op. cit.*, p. 497.

² Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1983, p. 210.

Documentele prin care s-a hotărât Unirea Basarbiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România au fost aprobate în adunări cu caracter plebiscitar, fapt care impune o trăsătură democratică statului român. 1 Decembrie 1918 vine ca o încununare a întregului proces istoric desfășurat pe parcursul acestui an și care a dus la constituirea statului național unitar român. O realitate istorică care a fost recunoscută pe plan internațional la Conferința de Pace de la Paris din perioada 1919-1920. România Mare a fost consolidată prin adoptarea legii votului universal în 1918, înfăptuirea reformei agrare în 1921 și prin adoptarea Constituției Unificării în 1923.

După Marea Unire din 1918, România a cunoscut un regim politic democratic până în 1938, după care a cunoscut o serie de regimuri dictatoriale, inclusiv regimul totalitar comunist, însă la o sută de ani de la acest eveniment istoric important România cunoaște forma statului de drept.

Bibliografie:

- Blaga, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*, București, Editura Tineretului, 1965.
- Pascu, Ștefan, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1983.
- Idem, *Ce este Transilvania?*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983.
- Pascu, Ștefan, Maior, Liviu, *Culegere de texte pentru istoria României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977.
- Platon, Gheorghe, *Istoria modernă a României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985.

O sută de ani de la înfăptuirea României Mari

prof. Elena BORCEA

1 Decembrie 1918 semnifică data la care a fost înfăptuită România Mare, eveniment istoric la care au contribuit mai multe generații și care a reprezentat obiectivul major al românilor în toate perioadele istorice. Acest act istoric a fost posibil prin contribuția generală a poporului român de pretutindeni.

Primul pas important în constituirea statului național unitar român a fost reprezentat de făurirea statului național român modern în 1859 prin dubla alegere a lui Al.I.Cuza ca domn al Principatelor Române Unite, fapt care a pus Marile Puteri în fața unui fapt împlinit. Această politică a fost continuată prin seria reformele întreprinse de domnitorul Miciei Uniri cu scopul de a înfăptui unirea deplină a Principatelor Române. Un pas mai departe a fost făcut în 1866 atunci când românii hotărăsc să aducă un prinț străin dintr-o familie domnitoare a Europei, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen din dinastia germană. Prințul Carol I a promulgat în același an prima Constituție internă a țării în care apare denumirea de România ca o manifestare de independență față de puterea suzerană, Imperiul Otoman, considerat de multă vreme „Omul bolnav” al Europei, un uriaș cu picioare de lemn care era susținut în mod artificial de Marile Puteri ale Europei, Marea Britanie și Franța.

Prezența României în războiul din Balcani alături de Rusia și împotriva Imperiului Otoman în perioada 1877-1878 a dus în final la recunoașterea Independenței de stat a României de către puterea suzerană, dar și de către celelalte Mari Puteri ale Europei în mod condiționat.

Declanșarea Primului Război Mondial în 1914 a creat o situație delicată pentru România deoarece țara noastră semnase un tratat secret cu Tripla Alianță care, deși avea un caracter defensiv, a provocat inițial derută. Consiliul de Coroană de la Sinaia a decis în final păstrarea neutralității țării noastre cu expectativa armată, în condițiile în care majoritatea opiniei publice era favorabilă intrării în război alături de Antanta cu scopul eliberării provinciilor românești din Austro-Ungaria. *„Consiliul de Coroană de la Sinaia, din august 1914, convocat pentru a decide poziția României față de conflictul european, cu toată propunerea regelui Carol I, susținută mai ales de fostul prim-ministr P.P. Carp, de a acționa alături de Puterile Centrale de care statul român era legat prin tratatul din 1883, a hotărât declararea neutralității armate a României. România va aștepta cu arma la picior spre a intra acolo și atunci când va socoti necesar și potrivit cu interesele sale”*¹

În 1916 România a intrat în război alături de Antanta după semnarea Convenției politice cu această alianță politico-militară, declarația de război fiind adresată Austro-Ungariei. Țara noastră a avut o situație dificilă în timpul războiului de reîntregire națională prin ocuparea celei mai mari părți a teritoriului național de către Puterile Centrale, a obținut victorii importante în vara anului 1917 în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Ieșirea Rusiei din războiul dus alături de Antanta ca urmare a loviturii de stat bolșevice, semnarea păcii

¹ Augustin Deac, *Caracterul participării României la Primul Război Mondial*, București, Editura Politică, 1973, p. 17-18.

separate de la Brest Litovsk la data de 18 februarie/3 martie 1918 a creat o situație total defavorabilă pentru țara noastră care era încercuită de inamic. România a semnat în final pacea separată de la București cu Puterile Centrale la 24 aprilie / 7 mai 1918 prin guvernul Alexandru Marghiloman, tratat care de altfel nu a fost ratificat de către regele Ferdinand I. România a reintrat în război alături de vechiul aliat la data de 28 octombrie / 10 noiembrie 1918 când trupele Antantei au trecut Dunărea, armata română luptând pentru eliberarea provinciilor românești aflate sub stăpânire străină, iar ulterior intervenind și pentru protejarea civililor din Basarabia și Bucovina la cererea autorităților locale. Victoria militară a Antantei a determinat destrămarea imperiilor multinaționale, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman și Imperiul Rus, iar popoarele eliberate de sub stăpânire străină au preluat principiul autodeterminării naționale promovat de către președintele S.U.A., W. Wilson în „Cele 14 puncte” din 1918.

Prima provincie unită cu țara a fost Moldova dintre Prut și Nistru, denumită Basarabia după anexarea sa de către Imperiul Rus în 1918. După destrămarea Imperiului Rus ca urmare a revoluției bolșevice din 1917, activitate pentru autonomia teritoriului s-a intensificat, campania fiind susținută de ziarul „Basarabia”, iar mișcarea națională fiind susținută de gazaeta „Cuvânt Moldovenesc”.

În octombrie 1917 a fost organizat la Chișinău Congresul ostașilor moldoveni care a proclamat „*autonomia teritorială și politică a Basarabiei*”¹ și a hotărât constituirea Sfatului Țării ca organ de conducere, președinte fiind ales I. Inculeț. În decembrie 1917 această instituție reprezentativă a românilor a proclamat Republica Democratică Moldovenească,

¹ Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985, p. 487.

iar Consiliul de directori a cerut sprijinul militar al guvernului român pentru a menține ordine față de trupele revoluționare rusești. Intervenția militară a țării noastre a avut acordul Antantei, dar a nemulțumit Rusia bolșevică care a rupt relațiile cu România. Armata română a avut rolul de a crea securitate pentru populația din Basarabia și nu s-a amestecat în treburile interne ale acestei provincii românești.

Având în vedere contextul extern și ținându-se cont de voința locuitorilor de origine română în ianuarie 1918 Sfatul Țării a proclamat în unanimitate independența Republicii Democratice Moldovenești. Momentul culminant a avut loc la data de 27 martie / 9 aprilie 1918 când Sfatul Țării, organ reprezentativ al întregii populații din acest teritoriu, a adoptat cu majoritate de voturi hotărârea de unire a Republicii Democratice Moldovenești cu România. Declarația de Unire a Basarbiei cu România specifică *„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele sale dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove , în puterea dreptului istoric și al dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România”*.¹

Declarația de unire a fost primită cu mare entuziasm de către români , iar un martor ocular descrie astfel momentul în gazeta „Sfatul Țării”: *„publicul zguduît de entuziasm striga: Trăiască România Mare! Trăiască M.S. Regele nostru iubit Ferdinand I cel mai mare democrat din România Mare.*

¹ I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1991, p. 282.

Deputații și publicul se îmbrățișau și se sărutau. Ochii tuturor sunt înrouați de lacrimi de bucurie”.¹

În toamna anului 1918 mișcarea de eliberare națională a popoarelor din centrul și sud-estul Europei s-a intensificat în contextul disoluției Imperiului Austro-Ungar. O ultimă încercare de salvare a monarhiei dualiste a fost făcută în octombrie 1918 de împăratul Carol care a lansat manifestul „*Către popoarele mele credincioase*”, document care chema la menținerea Austro-Ungariei într-un sistem federalizat.

Bucovina a fost cea de a doua provincie românească care s-a unit cu țara în 1918 ca urmare a destrămării Austro-Ungariei. Lupta pentru unitate națională a fost intensă în această provincie românească fiind susținută de intelectualii români grupați în jurul revistei „Junimea literară”. Problema principală în Bucovina era reprezentată de ucraineni care intenționau alipirea forțată a Bucovinei la Galiția. Intervenția brutală a armatei ucrainene l-a determinat pe șeful guvernului, Iancu Flondor, să solicite sprijinul armatei române care a participat prin Divizia a 8-a infanterie. Decizia Adunării Constituante a Bucovinei din data de 14/27 octombrie 1918 privind unirea cu România a acestui teritoriu în care majoritatea era reprezentată de către români a fost întărită de hotărârea Congresului General al Bucovinei care a votat în unanimitate pentru unirea Bucovinei cu Vechiul Regat al României.

La data de 15/28 noiembrie 1918 la Cernăuți a fost convocat un Congres al reprezentanților întregii populații din Bucovina. Lucrările au fost conduse de Iancu Flondor care a propus o moțiune ce specifica „*unirea necondiționată , pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare cu regatul României*”.²

¹ *Ibidem*, p. 284.

² Gheorghe Platon, *op. cit.*, p. 489.

Congresul General al Bucovinei a trimis o telegramă guvernului român prin care anunța unirea cu România, iar acesta a transmis următorul mesaj semnat de Președintele Consiliului de miniștri, general de corp de armată adjutant, C. Coandă: *„Guvernul regal salută cu cea mai vie bucurie congresul general al Bucovinei și ia act cu o nețărmuită mulțumire de hotărârea sa în unanimitate de glasuri. Poporul român din regat prin glasul guvernului vă aduce asigurarea cea mai desăvârșită că nu va cruța nimic pentru frumoasa Bucovină în hotarele ei istorice să rămâie de veci lipită de de trupul patriei-mame. Poporul român s-a sculat când a sunat, pentru a face să triumfe dreptatea și libertatea neamului: el vă va sprijini și apăra ca pe odorul său cel mai scump.”*¹

Declanșarea Primului Război Mondial a determinat intensificarea mișcării privind unirea Transilvaniei cu România atât în provincia stăpânită de Austro-Ungaria cât și în Vechiul Regat.

Intrarea armatei române în Transilvania a fost primită cu entuziasm de către români, fapt care a determinat autoritățile maghiare să intensifice acțiunile represive. Propaganda în sprijinul luptei pentru unitate națională a fost organizată și în străinătate prin intermediul oficiilor diplomatice și consulare românești. Parisul a devenit un centru important al acțiunilor diplomatice românești în vederea realizării idealului național, iar publicația „La Roumanie” a fost o portavoce a intereselor poporului român. Acțiuni de sprijinire a cauzei românești au avut loc și în Marea Britanie, Elveția, Suedia, Italia. La începutul anului 1918 mișcarea națională din Transilvania s-a intensificat un rol important revenind P.N.R. care a hotărât să afirme drepturile națiunii române prin toate mijloacele. În paralel, situația politică din

¹ I. Nistor, *Unirea Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 181.

Austro-Ungaria devenea din ce în ce mai tensionată, mișcarea națională a românilor fiind dublată de cea a altor națiuni asuprite.

La data de 29 septembrie / 12 octombrie 1918 a fost prezentată Declarația de la Oradea de către membri ai P.N.R. în acord cu cei ai P.S.D. prin care se proclama independența națiunii române în cadrul Austro-Ungariei.

În octombrie 1918, Alexandru Vaida-Voevod a prezentat o Declarație în Parlamentul de la Budapesta în care proclama „*independența populației românești din Transilvania*”.¹

La data de 30 octombrie / 12 noiembrie 1918 la Arad a fost organizat Consiliul Național Român Central ca organism politic reprezentativ al românilor ardeleni , iar la nivel local puterea a fost preluată de consilii naționale românești care erau denumite și sfaturi și gărzi naționale românești. În noiembrie 1918 C.N.R.C. a transmis un ultimatum guvernului ungar prin care cerea preluarea întregii puteri în teritoriile românești, acțiune care a și fost pusă în practică imediat.

Tratatul purtat la Arad de C.N.R.C. cu guvernul ungar în perioada 13/25-15/28 noiembrie 1918 au eșuat deoarece Ungaria era dispusă să acorde Transilvaniei doar autonomia în cadrul statului ungar. Acesta a fost și motivul pentru care românii au convocat o Mare Adunare Națională la Alba Iulia, o Adunare cu caracter plebiscitar care să exprime hotărârea românilor. Marele Sfat al Națiunii Române din Transilvania și Ungaria a publicat un manifest în limbile română, franceză și engleză în care era afirmată voința de unire a românilor transilvăneni.

La Marea Adunare Națională au participat peste 100.000 de oameni, iar 1228 de delegați au adoptat Rezoluția

¹ Gheorghe Platon, *op. cit.*, p. 495.

Unirii prin care se hotăra unirea tuturor românilor și a teritoriilor locuite de aceștia din Transilvania, Banat și Țara Ungurească cu România. Până la integrarea acestor teritorii în statul român s-a hotărât constituirea Marelui Sfat Național Român cu rol legislativ, dar și a Consiliului Dirigent condus de Iuliu Maniu având un rol executiv.

Istoricul N. Iorga caracteriza astfel evenimentul istoric de la 1 Decembrie 1918 „*n-a fost un act politic ieșit dintr-o chibzuire rece , după cum nici războiul nostru, al celor de aici, n-a fost rezultatul unui calcul îngust. A vorbit atunci voia elementară a veacurilor de avânt zdrobit și de speranțe împiedicate.*”¹

După Marea Adunare Națională de la Alba Iulia o delegație a Marelui Sfat Național a plecat spre București pentru a prezenta Actul Unirii guvernului român și regelui Ferdinand I. La data de 24 decembrie 1918 Actul Unirii a fost aprobat prin Decret regal: „*Ferdinand I. Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României, la toți de față și viitori ,sănătate. Asupra raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri sub nr. 2171 din 1918: luând act de hotărârea Adunării Naționale de la Alba Iulia. Am decretat și decretăm: Art. I Ținuturile cuprinse în hotărârea Adunării Naționale din Alba Iulia de la 18 noiembrie / 1 Decembrie 1918 sunt și rămân de-a pururea unite cu Regatul României. Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decretului-lege de față.*”²

Constituirea statului național unitar român în 1918 a reprezentat rezultatul unei lupte de secole a românilor și nu a fost o consecință a unui context extern favorabil. Statul român

¹ Ibidem, p. 497/

² Stelian Neagoe, *Marea Unire a românilor în izvoare narrative*, București, Editura Eminescu, 1984, p. 267.

a participat la Primul Război Mondial pentru a elibera provinciile românești aflate sub stăpânire străină și pentru a-și desăvârși unitatea națională. Cauza românească a fost continuu susținută atât în Vechiul Regat, cât și în străinătate prin intermediul cărturarilor sau diplomaților români. Acest proces istoric nu ar fi fost posibil fără participarea și susținerea poporului român care pretutindeni a susținut ideea națională. Reforma agrară din 1921 a venit ca o răsplată pentru țăranii români care au luptat pentru înfăptuirea idealului național.

România Mare a fost recunoscută în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, dar a fost realizată de națiunea română prin lupta desfășurată de-a lungul secolelor și care și-a găsit încununarea în 1918.

Bibliografie:

- Deac, Augustin, *Caracterul participării României la Primul Război Mondial*, București, Editura Politică, 1973.
- Neagoe, Stelian, *Marea Unire a românilor în izvoare narrative*, București, Editura Eminescu, 1984.
- Nistor, I., *Istoria Basarabiei*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1991.
- Idem, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991.
- Platon, Gheorghe, *Istoria modernă a României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985.

Activitatea grupului de partizani condus de sublocotenentul Victor Popescu din Valea cu Apă

prof. dr. Dumitru CAUC
prof. Angelica NECȘULEA

După cum se cunoaște, Gorjul a fost primul județ al țării care a intrat sub ocupația Puterilor Centrale. După ce unitățile militare din „Grupul Jiu” au fost înfrânte, paralel cu înaintarea trupelor Puterilor Centrale spre Muntenia, teritoriul ocupat a fost împărțit în districte militare, județul Gorj făcând parte din al doilea district militar. Comandatura districtului Gorj a fost stabilită în localul Primăriei. Principalul instrument de intimidare, presiune și persecutare a populației județului va fi tribunalul militar în fruntea căruia s-a aflat judecătorul Müller. Un aparat polițienesc bine organizat a impus „noua ordine”. Ordonanțele vizau predarea obligatorie a tuturor produselor agricole(cereale, vite, furaje), dar și altor produse.

În urma rechizițiile neregulate, abuzive, populația județului Gorj „a rămas istovită și sărăcită”.¹ Atrocități de tot felul s-au abătut asupra instituțiilor publice. S-au incendiat școli, primării, prăvăli, posturi de jandarmi etc. Astfel, au fost arse arhivele școlilor, arhiva primăriilor. Clopotele bisericilor au fost confiscate. Au fost și alte silnicii abătute asupra populației civile: bătăi, schingiuiuri, arestări abuzive.

¹ Jack N. Constantinescu, *Atrocități germane*, Târgu-Jiu, Tipografia artistică „Frații Niculescu”, 1919, p. 50.

Victor Popescu este un erou al Marelui Război. Faptele sale sunt demult cunoscute, intrând în memoria colectivității. Despre ele au scris veteranii de război, scriitori, scenariști de filme.¹ Ele s-au transmis și pe cale orală, din sat în sat și din om în om, ajungând până azi sub forma unor frânturi de poveste. Relevantă este și sursa emoțională, adică informațiile păstrate în memoria colectivității.² Vom încerca să menținem un echilibru între informația științifică și informația orală, nerenunțând, însă la dorința înfățișării acelor fapte ca pildă pentru generațiile de azi și de mâine.

La jumătatea lunii august 1916 se deplasează spre teatrul de operațiuni ce viza eliberarea pământului sfânt al Ardealului. Încă din acest moment de grație al neamului românesc, sublocotenentul Victor Popescu, va face parte din cadrele de conducere ale armatei. Regimentul 18 Infanterie era alcătuit din 4 batalioane. Batalionul I era alcătuit din 4 companii, compania a treia fiind alcătuită din 4 plutoane, unul dintre comandanții plutoanelor (plutonul al treilea) fiind

¹ Dintre lucrările care menționează faptele de arme ale învățătorului Victor Popescu din Valea cu Apă menționăm: N. Jack Constantinescu, *Atrocități germane*, Târgu-Jiu, 1919; Nicolae Bolocan, *Cei zece martiri executați la Turnu-Severin. Episod dramatic din timpul ocupației germane*, Timișoara, 1924; Marinescu, C., Neagu, D., *Fapte din umbră*, Vol. III, București, Vasile Marinoiu, *Aspecte ale ocupației militare străine în Gorj în Primul Război Mondial*, în „Litua” 2/1982, p. 191-201; Vasile Andrișoiu, *Din activitatea tribunalului militar din Tg-Jiu în timpul Primului Război Mondial*, în „Litua”, 2/1982, p. 207-215; Deaconu Luchian, *Pagini de eroism în lupta pentru apărarea patriei (Oltenia, 14 august – 11 noiembrie 1916)*, în „Litua” 1/1978, p. 76; *Istoria Românilor*, Vol. VII, Tom II, p. 451, Hadrian Gorun și Gheorghe Gorun, *Eroismul lui Victor Popescu în mentalul colectiv (1916-1918)*.

sublocotenentul Victor Popescu.¹ După o săptămână de la începerea operațiunilor, Batalionul I din care făcea parte și unitatea lui Victor Popescu, a ajuns la Petroșani.

În toate acțiunile militare de pe Defileul Jiului, sublocotenentul Victor Popescu, alături de ceilalți ofițeri și soldați români și-a dovedit competențele de comandant, dar și spiritul de sacrificiu. Pe dealurile Băloi, Straja, Ogrin sau Stoenița, românii s-au apărat cu străjnicie, cedând cu greu superiorității umane și materiale a trupelor Puterilor Centrale. Alături de celelalte plutoane din cadrul companiei a treia, în 10 octombrie 1916 asigură întărirea pozițiilor în Dealul Gropul și Petriceaua.² La începutul lunii noiembrie, unitățile române fuseseră respinse spre Copăcioasa, Budieni și Dănești.

La 3 noiembrie 1916, inamicul împinsese Regimentul 18 Infanterie și 58 Infanterie în zona Rășina. Militarii români au încercat eroic să reziste loviturilor inamicului. Iată cum prezenta acest episod, la 23 martie 1926, fostul comandant al companiei a 3 a, Gheorghe Gutuleanu: „*Compania a 3-a a rămas pe poziții luptând la baionetă până a fost înconjurată de vrăjmaș.*”³ După cum arată rapoartele de front, legătura dintre comandamentele românești se pierduse. Trupele Puterilor Centrale se revarsă pe șoseaua Rășina-Peșteana. Numărul dispăruților din regimentul 18 Infanterie era de 119.

Între ofițerii dați dispăruți s-au aflat și sublocotenentul Victor Popescu și căpitanul Gheorghe Gutuleanu. Victor Popescu, care cunoștea bine regiunea, a reușit, alături de superiorul său, să scape de încercuirea inamicului. Intenția lor era să scape de încercuire și apoi să se alătore trupelor

¹ Novac, Vasile, *Regimentul Gorj nr. 18 „Tudor Vladimirescu”*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2011, p. 71-72.

² *Ibidem*, p. 96.

³ Arhivele Naționale Târgu-Jiu, Fond Tribunalul, dos. 288 / 1929, f. 621.

române.¹ Într-o altă declarație, Victor Popescu spune: „*Am încercat în toate chipurile de a mă strecura și trece înaintea printre ei, dar mi-a fost imposibil*”.² Intenția celor scăpați din încercuire era să ia drumul spre Negomir spre a se alătura detașamentului colonelului Tăutu, care după informațiile ce le parveniseră se îndrepta spre Turnu Severin.

Împreună cu mai mulți militari rătăcește câteva zile prin pădure, după care, împreună cu căpitanul Gheorghe Gutuleanu, „*rupți de oboseală, plini de apă, nemâncați, plini de ghinioane*”, ajunge în satul Vlădueni, traversează îmbrăcați râul Jiu și ajunge în satul său natal, Valea cu Apă. Aici află despre instalarea în localitate a autorităților de ocupație. Nu putem ști ce gânduri l-au măcinat pe acesta în acele clipe de deznădejde ale poporului român. Un fapt este cert, sublocotenetul Victor Popescu se hotărăște să nu abandoneze lupta cu inamicul care invadase țara și se îndrepta fulgerător spre inima țării. Alegerea sa a fost hărțuirea inamicului, lupta de partizani, atât de dragă românilor în multe clipe grele ale istoriei lor.

După ce s-a informat despre atmosfera ce domnea în sat, în mintea sublocotenetului Victor Popescu a încolțit ideea acțiunii concrete. Cum patrulele ocupanților mășăluiau toată ziua prin sat, Victor Popescu a stat o perioadă ascuns, încercând să obțină date concrete despre sediul patrulei, despre ordonațele date de autoritățile de ocupație. Iată cum prezintă neînfricatul ofițer atmosfera din sat „*În satul meu o jale! Oameni bătrâni cu ochii negri și umflați de băți, fete împușcate... copii speriați și dați în boală de frică; împușcau ziua în drumul mare orice găseau câine, vacă, vițel, oaie: Noaptea la orice oră te pomeneai cu ei peste ușă, dau cu*

¹ Ibidem, p. 625.

² Jack N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 58.

bocancii, spărgeau ușile și intrau în casă”.¹ Se pare că prezența sa în localitate nu a scăpat neobservată. Primul care a găsit de cuvință să raporteze patrulei germane posibila ascundere a lui Victor Popescu în casa părinților săi, a fost un anume Hans fierarul, care, după instalarea noilor autorități, devenise informatorul acestora. Autoritățile germane căutau informații despre cei care se răzlețiseră de trupele lor pentru a fi internați în lagărele de prizonieri. A urmat o perechiziție la casa lui Dumitru Popescu, tatăl eroului. Presimțind pericolul, Victor Popescu nu înnoptase în casă, ci într-o clădire de paie. Acum se hotărăște să treacă la acțiune „*acest inimos dascăl de la țară, în ale cărui vine clocotea sângele pandurilor marelui Tudor Vladimirescu*”.

Omorându-i pe cei din patrula de căutare, Victor Popescu trecuse de la atitudinea de expectativă la acțiunea directă. Această hotărâre îndrăznească a fost dusă la îndeplinire în noaptea de 4 spre 5 decembrie 1916.² Nu a putut beneficia de sprijinul fostului său comandant de companie, căpitanul Gheorghe Gutuleanu, deoarece acesta a fost prins de patrulele germane când încerca să ajungă la Tg-Jiu. După identificare, acesta va fi trimis într-un lagăr de prizonieri din Austria.³ După ce l-a ucis la sediul patrulei și pe al treilea membru al acesteia, Victor Popescu, sfātuindu-se cu tatăl său și cu Constantin Velican, ia hotărârea de a părăsi satul, ascunzându-se în pădure. Între timp autoritățile germane l-au dat în urmărire.

Între timp veștile despre Victor Popescu se răspândesc cu repeziciune în satele și comunele din jur. De intențiile sale de

¹ *Ibidem*, p. 59.

² Această dată este susținută de însuși învățătorul Victor Popescu, în amintita declarație. În alte lucrări, începutul acțiunii este plasat în noptea de 6 -7 decembrie 1916. Cf. C. Marinescu, D. Neagu, *Fapte din umbră*, Vol. III, București, p. 141.

³ C. Marinescu, D. Neagu, *Fapte din umbră*, vol. III, București, p. 140.

gherilă aud și soldați răzlețiți din trupele rusești și chiar italiene. Cu toate că, prin intermediul unor oameni devotați, lansase zvonul că părăsise demult localitatea, pentru a ajunge la soldații români din Moldova, poliția secretă germană a intensificat eforturile pentru a da de urma acestuia. Ofițerul Victor Popescu reușește să creeze un sistem de informații util, prin care ținea legătura cu camarazii și susținătorii săi.

După ce a inventariat toate oportunitățile începerii unor acțiuni mai organizate, Victor Popescu și-a stabilit „sediul” de comandă al acțiunilor sale în comuna Negomir. Alegerea satului Negomir ca „punct de comandă” nu a fost întâmplătoare. Îndrăznețul ofițer se orientase asupra cadrului natural propice unor atacuri de gherilă (teren accidentat, crânguri de pădure pe toate laturile acestuia, vecinătatea cu satele unde el avea numeroase neamuri etc.).

Primele arme le-achiziționat în noaptea de 12 spre 13 decembrie 1916, când, profitând de împotmolirea unei coloane germane cu armament pe drumul de legătură dintre Vlădueni și Fărcășești, la adăpostul întinericului, au reușit să sustragă două mitraliere și mai multă muniție.¹ Armele au fost ascunse în pădurea dinspre Valea cu Apă, de unde le-a luat când s-a constituit grupul.² Formele luptei au fost variate. Grupul condus de Victor Popescu a încercat să producă derută în rândurile autorităților de ocupație, dând în același timp speranță locuitorilor satelor care suportau din ce în ce mai greu jaful sistematic, uneori barbar la Puterilor Centrale.

¹ *Ibidem*, p. 13.

² În comuna Fărcășești se păstrează în mentalul colectiv informația potrivit căreia, mai mulți locuitori din Valea cu Apă și Peșteana de Jos, au participat alături de Victor Popescu la acest eveniment. Informația am primit-o în anul 2015 de la Aristică Vulpe din Peșteana de Jos, în vârstă de 90 de ani.

Ca să poată aduna în jurul său câți mai mulți patrioți, Victor Popescu va redacta mai multe proclamații către soldați, ofițeri și populația civilă.

Proclamația este un îndemn la rezistență, cu mult dram de încredere în victoria finală. În alte proclamații curajosul comandant făcea apel la sentimentele religioase ale sătenilor, la jurământul pe care soldații l-au făcut față de rege și drapel: „Nu uitați că ați jurat în fața lui Dumnezeu de a fi credincioși țării, regelui și drapelului nostru care a fâlfâit peste Carpați și care cu ajutorul lui Dumnezeu va mai fâlfâi și pe alte meleaguri”.¹

Într-o altă proclamați ce îi viza îndeosebi pe primari și săteni, Victor Popescu se arată foarte încrezător în victoria finală, cerându-le acestora să nu-i pârască pe cei care luptă pentru onoare și dreptate, ci, dimpotrivă să dea dovadă de spirit de sacrificiu, așa cum au făcut și generațiile anterioare: „Vom muri ca români, iar nu ca mișei și trădători de țară... Să vă dea Dumnezeu inima și curajul strămoșilor noștri spre a ne apăra Țara, așa să ne ajute Dumnezeu!”². Multiplicarea proclamațiilor s-a făcut cu un șapirograf, sustras noaptea de la primăria din Trestioara de către Velican și Cârциumaru.³ Aceste proclamații au fost răspândite de oamenii din grupul de partizani și de unii săteni mai curajoși. Chiar dacă acestea nu au avut efect asupra măririi numărului de luptători, datorită sistemului foarte strict de supraveghere al autorităților de ocupație, acestea au fost descurajatoare pentru cei care vroiau să colaboreze cu inamicul.

O primă formă a acțiunilor grupului de partizani a fost atacarea patrulilor germane. Iată cum descrie însuși comandantul grupului esența acestor acțiuni: „Cu acești soldați înar-

¹ Proclamație către soldați și săteni (aflată în arhiva personală).

² Ibidem, p. 14.

³ C. Marinescu, D. Neagu, *op. cit.*, p. 146.

mați am cutreierat pădurile din județele Mehedinți, Gorj, parte din Vâlcea și Dolj, atacând posturile și patrurile lor.”¹

Luând în considerare faptul că patrurile germano-austro-ungare formate din 3-4 militari patrulau noaptea prin localități, protejați de întunericul nopții, oamenii grupului lui Victor Popescu realizau ambuscade care se soldau cu anihilarea acestora. *„Aproape în fiecare zi se găseau câteva patrulare împușcate împreună cu caii lor”*.² Deruta inamicului a fost sporită de faptul că membrii detașamentului au dovedit o mare capacitate de deplasare rapidă dintr-o zonă în alta. S-a creat impresia existenței unor forțe superioare de rezistență, la formarea acestei impresii contribuind chiar oamenii lui Victor Popescu și unii săteni instruiți în acest sens. Aceștia au răspândit vestea *„că pădurea este plină de armată italiană, română și rusă, și auzind nemții au început să facă cercetări”*.

O altă formă de dejucare a planurilor inamicului a constituit-o pedepsirea informatorilor inamicului. În fiecare sat s-au găsit unul sau mai mulți trădători de țară și de neam, care în schimbul unor avantaje au dat informații ocupanților despre bunurile sătenilor, despre cei care li se împotriveau. Deși ocupanții s-au purtat cu sălbăticie cu semenii lor și cu instituțiile satelor (astfel s-a dat foc la arhiva școlilor din Negomir, Raci, Valea cu Apă, Roșia-Jiu etc.), acești trădători au pactizat cu ocupanții ușurându-le acestora sarcina spoliei populației. Unul din cei mai periculoși informatori ai inamicului s-a dovedit „călugărul Toma Aftanghel”. Acesta fusese de timpuriu racolat de trupele ocupante, fiind de baștină ardelean, dar vândut acestora. Socotit fiind unul dintre „cei mai periculoși și destoinici spioni ai nemților”, Aftanghel Toma va fi adus la tăcere printr-o opearțiune de pedepsire care a avut loc

¹ Jack N. Constantinescu, *Atrocitățile germane*, op. cit., p. 60.

² I. Bolocan, *Cei 10 martiri*, p. 14.

în noapte de 30-31 mai 1917, când acesta a fost ridicat din casa unei văduve din Ohaba (comuna Bolboși) și apoi executat lângă satul Strâmtu. La acțiune au participat trei dintre cei mai înverșunați și destoinici membri ai grupuli: Victor Popescu, Ionel Prunesco și Gheorghe Ioana. Iată cu prezintă acest atac reușit autorii cărții „Fapte din umbră”¹: De la locuitori aveau informații că noapte călugărul se adăpostea în locuința unei văduve din Bolboși-Ohaba, județul Gorj... Ca măsură de precauție, după lăsarea nopții, pe traseul de aproximativ 14 km ce urma să fie parcurs de la locuința văduvei și până la locul stabilit, au fost instalate din loc în loc posturi de pândă. Pe cadavrul acestuia, dimineața, s-a găsit un bilet pe care scria „*Așa vor păți toți aceia care își trădează frații și stau în slujba dușmanului*”. Acțiunea de eliminare a spionului Toma avut un ecou puternic în satele din jur, cei mai speriați fiind ceilalți colaboratori ai trupelor de ocupație.

Comandatura germană și-a dat seama de amploarea pe care o luaseră acțiunile grupului „Victor Popescu”, de aceea trece la acțiuni hotărâte de anihilare a acestuia. Dacă oferirea unui premiu substanțial pentru cei care ar fi adus capul lui Victor Popescu, de 30.000 de lei, n-a dat roade, acțiunea militară părea singura alternativă. Autoritățile germane se temeau de impactul pe care îl avea în viitor reușita acțiunilor grupului, care ar fi atras o revoltă a tuturor sătenilor terorizați de barbarismul ocupației. Trimțerea unui detașament de 50-60 de oameni în zona pădurii din Trestioara avea rolul de anihilare a detașamentului de partizani. În declarația sa, Victor Popescu arată cum s-au desfășurat luptele: „*În comuna Trestioara, Mehedinți, trimițând un detașament de vreo 50-60 de oameni să cerceteze pădurea, au dat peste noi. Aici s-a încins o luptă*

¹ C. Marinescu, D. Neagu, *op. cit.*, p. 148.

între noi și ei, împușcându-le 6 soldați; restul i-am pus pe fugă”¹.

Autoritățile de ocupație au intensificat acțiunile de anihilare a grupului „Victor Popescu”, aducând efective numeroase în zonă. Disproporția dintre efectivele grupului și unitățile trimise era evidentă, în favoarea celor din urmă. În Poiana Părului cei aproximativ 15 luptători temerari au înfruntat, după spusele neînfricatului erou, un escadron inamic. După 4 zile de încercuire, energicii combatanți au reușit să scape de încercuire și au pornit spre pădurea de la Strâmtu.

Informațiile pe care le-au primit nu au fost îmbucurătoare. În toate pădurile din jur și în toate satele, numeroase efective inamice încercau să dea de urmă grupului „Victor Popescu”. O primă hotărâre a fost ca grupul să se despartă în echipe mai mici pentru a putea scăpa de urmărirea inamicului. Constatând că sunt urmăriți de patrurile germane, s-a luat hotărârea deplasării spre dealul Bujorăscu, dar și aici patrurile făceau cercetări intense de găsire și distrugere a grupului. Urmăriți de patrurile germano-austro-ungaro, combatanții, din care făcea parte și Victor Popescu, au ajuns în zona Roșia-Jiu, unde a avut loc o crâncenă bătălie cu urmăritorii. Este un capitol dramatic al acestor înfruntări pentru că în luptă au fost uciși doi dintre cei mai devotați și curajoși oameni ai săi. Aici s-a produs de fapt și destrămarea grupului.² Dacă grupul constituit în pădurile din Gorj și Mehedinți s-a dispersat odată cu bătălia de la Roșia-Jiu, nu a dispărut însă dorința sublocotenetului Victor Popescu de a continua lupta în alte zone.

Ajungând în satul natal avea să constate că între timp aici se petrecuseră evenimente importante. Autoritățile germa-

¹ Arhivele Naționale Târgu-Jiu, Tribunalul, *op. cit.*, p. 624.

² *Ibidem*, p. 625.

ne trecuseră la arestarea persoanelor ce aveau legătură cu grupul de luptători condus de Victor Popescu. Între cei arestați se găseau soția sa, Elena, tatăl său.

Toate aceste persoane au fost arestate începând cu luna mai 1917 până spre sfârșitul lunii iunie, când au fost trimise la penitenciarul din Turnu Severin. În noaptea de 6 spre 7 iulie s-a organizat evadarea celor închiși, la această acțiune participând doi italieni, care, după evadarea din lagăr se angajaseră ca lucrători agricoli la Marioara Ionescu din Valea cu Apă.¹ Se pare că de organizarea acțiunii nu era străin nici Victor Popescu. Deși acțiunea nu a reușit, cei doi italieni fiind surprinși de paza penitenciarului, ea a arătat larga participare a populației din teritoriul ocupat la mișcarea de rezistență împotriva ocupanților vremelnici.

La 8 iulie 1917, Tribunalul german de război va da sentința pentru 10 dintre cei arestați în dosarul „grupul Victor Popescu”. Sentința de condamnare se va pune în aplicare în noaptea de 10 spre 11 iulie 1917, când în apropierea cazarmii cei 10 martiri vor fi împușcați.

Memoria colectivă a reținut și alte silnicii asupra populației civile, pentru colaborarea cu grupul condus de sublocotenentul Victor Popescu. După cum afirma însuși Victor Popescu *„locotenentul Weber mi-a lovit nevasta cu coada unui bici peste gură și față până la sânge și i-a aplicat împreună cu sora mea Aurelia, câte 45 de bice”*. Locuitorului Petre Șoșoi din Trestioara i-a fost pus jeratic pe pe pielea goală până a murit, iar doamnele Cernăianu din Horăști au fost bătute două zile cu frânghia și biciul.

¹ I. Bolocan, *op. cit.*, p. 20-29. În lucrare sunt și alte detalii privind acțiunea de eliberare a celor închiși la Turnu Severin. Autorul insistă asupra implicării în organizarea acțiunii a Marioarei Ionescu, care era animată de puternice sentimente de adevărat patriotism.

După episodul dureros de la Turnu Severin, Victor Popescu se va îndrepta spre Vâlcea, unde va reuși să constituie un nou grup, de 6 persoane, cu care va încerca să lupte împotriva ocupanților germani. Aici, la Vulturești, a încercat să aplice aceleași strategii de luptă împotriva ocupanților germani. După ce constată că acțiunile de rezistență devin din ce în ce mai dificile, pornește spre frontul din Moldova. Iată cum prezintă acest neînfricat ofițer al armatei române încheierea acțiunii sale „din umbră”: „fiind urmărit cu mare furie și punându-se premii ne-am împrăștiat în luna februarie 1918, plecând spre front după ședere de un an și trei luni prin păduri”.¹ Rezistența „mută” a sătenilor din Negomir, Raci, Valea cu Apă, Miluta, Trestioara, Bolboși, Covrigi, Dragotești, Horăști, Grozești și din alte localități învecinate, prin adăpostirea și sprijinirea celor care au avut curajul să înfrunte trupele de ocupație, se încadrează organic în mișcarea generală de rezistență a poporului român împotriva unei ocupații de o rară sălbăticie.

Bibliografie:

- Arhivele Naționale Târgu-Jiu, Fond Tribunalul, dos. 288 / 1929, f. 621.
- Andrițoiu, Vasile, *Din activitatea tribunalului militar din Tg-Jiu în timpul Primului Război Mondial*, în „Litua”, 2/1982.
- Bolocan, Nicolae, *Cei zece martiri executați la Turnu-Severin. Episod dramatic din timpul ocupației germane*, Timișoara, 1924.

¹ Jack N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 62.

- Constantinescu, Jack N., *Atrocități germane*, Târgu-Jiu, Tipografia artistică „Frații Niculescu”, 1919.
- Deaconu, Luchian, *Pagini de eroism în lupta pentru apărarea patriei (Oltenia, 14 august – 11 noiembrie 1916)*, în „Litua” 1/1978.
- *Istoria Românilor*, Vol. VII, Tom II.
- Novac, Vasile, *Regimentul Gorj nr. 18 „Tudor Vladimirescu”*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2011.
- Marinescu, C., Neagu, D., *Fapte din umbră*, Vol. III, București.
- Marinoiu, Vasile, *Aspecte ale ocupației militare străine în Gorj în Primul Război Mondial*, în „Litua” 2/1982.

Arta citadină românească după Marea Unire. Orașul pictat (1918-1948)

prof. Anca CHELMUȘ

Se poate observa cum întreaga arenă a artei de sfârșit de secol XIX și început de secol XX stă sub semnul dorinței de a teoretiza și conceptualiza opera în sine. Cunoașterea naturii devine și autocunoaștere umană, natura și omul fiind două părți ale aceluiași întreg. Acest concept cu rădăcini adânc înfipite în istorie constituie un început al reprezentării vizuale expresioniste, a iconografiei sale, un demers care parcurge în principal două etape: prima fiind a unității dintre om și natură, a doua a legăturii între natură și creația umană.

Conceptul unității dintre om și natură se observă pregnant în primul deceniu al secolului XX, caracteristic aici fiind motivul nudului în natură, al înfrățirii omului cu natura. Considerat în termeni generali, expresionismul tratează și tema relațiilor simbolice între om și natură, în particular fiecare artist având o viziune proprie.

Această viziune asupra naturii, sinteză la care au ajuns artiștii din grupările „Die Brücke” sau „Der Blaue Reiter”, cu privire la ideea unității lumii prin intermediul naturii, nu s-a mai susținut în expresionismul anilor '20, '30, redarea naturii prin peisaj fiind tot mai rară.

Al doilea demers, în special după 1910, rămâne dezvoltarea descifrării „frumuseții” urbane, a reprezentării naturii omenești în mediul urban. Expresionismul descoperă

întretăierea între ritmurile naturii și ritmurile create de om, ale tehnicii, ajungându-se ca futuriștii italieni să suprapună tehnica naturii. Peisajul în artă este o expresie a umanului, tocmai datorită comuniunii omului cu natura, casa materială și spirituală a acestuia. Fiecare om face parte dintr-o matrice, dintr-un univers specific lui, dintr-un areal cu un caracter individualist, morfologic. Fiecare dintre noi trăim o rezonanță în fața unui tipar, imprimat în subconștientul nostru tocmai de către arealul în care am crescut, unde am copilărit și ne-am format. Indiferent de locul în care mergem mai apoi în viață ducem cu noi aceste urme ale memoriei noastre. Fie abstracție, expresie, impresie, toate se raportează la reprezentarea aceluiași motiv: natura manifestată prin peisaj.

Se știe că datorită condițiilor specifice, societatea românească, în special cea din Principatele de la sud și de la est de Carpați, a intrat pe deplin în epoca modernă cu o mare întârziere față de Occident, și anume – abia după ce a trecut pragul secolului al XIX-lea, așa-zisul „secol al națiunilor”. Cauzele au fost interne, dar și externe.

La începutul secolului al XIX-lea, în această privință intervine ceva nou. În special după Primul Război Mondial, așa cum constată arhitectul Grigore Ionescu, *„Soluția legării fațadelor cu ciubuce și îmbogățirea lor cu loggii, colonete și ornamente compuse în spiritual vocabularului decorative românesc a imprimat clădirilor un caracter în mare măsură artificial”*, fenomen veștejit de G.M. Cantacuzino, în pamfletul „Mitocanul”.

La București se mai semnalează elemente de Art Nouveau în plastica decorativă foarte barocă a unor imobile electice, cum sunt Palatul Cantacuzino (Nababul), pe calea Victoriei (arh. I. D. Berindei) sau Casa din str. Biserica Amzei nr. 7 (arh. N. Mihăescu) dominată de elementele „rocaillé”.

Ca o concluzie se impune constatarea că indiferent dacă este vorba de sezeșion și de Jugendstyl afirmate în Transilvania, de Art nouveau-ul, de care au fost seduși arhitecții din Vechiul Regat, sau de stilul neoromânesc cultivat sub imperiul acelorași impulsuri ce vin din gândirea arhitecturală 1900, deși recurg bucuroși la motivele curbilinii, la abundența decorului, chiar la unele bizanterii. Arhitecții din România nu cad niciodată în anarhia savant sau în onirismul simbolist ce a caracterizat în alte părți excesele de felul celor întâlnite la artiști ca spaniolul Gaudi, bunăoară.

În paralel cu arhitectura neoromânească, ce începuse să devină anacronică, și cu cea de influență Art nouveau, dar îngustându-le acestora terenul de afirmare și înlocuindu-le în cele din urmă total, între cele două războaie mondiale se dezvoltă în România și arhitectura bazată pe material și pe metode de construcție noi, puse la dispoziție de tehnica modernă.

Cronologic, primul dintre arhitecții români care adoptă fără rezerve modernismul a fost Marcel Iancu, autorul unor vile cubiste, ca și pictura pe care o practica în același timp.

Arhitectul cel mai devotat noului curent a fost Horia Creangă (1892-1943). Lui îi aparțin Hotelul Carpați din Brașov, imobilul în care se află cinematograful Patria din București, mai multe blocuri pe Calea Victoriei și pe B-dul N. Bălcescu, precum și case particulare ca cea din Aleea Alexandru (sediul Fundației Culturale Române) – unele executate în colaborare cu arh. H.H. Georgescu. Simplitatea extremă, lipsa oricăror decorații și asigurarea unui confort maxim cu mijloace puține sunt caracteristicile definitorii ale acestor construcții.

Cu clădiri monumentale, în care stilul îmbracă o formă elegantă plină de gravitate și prestanță se înscrie în istoria arhitecturii moderne din România și Duiliu Marcu (1886-

1966). Printre altele, el a proiectat clădirea actualului Minister al Industriei și Comerțului (din Calea Victoriei), Biblioteca Academiei, Ministerul Afacerilor Externe din Piața Victoriei, Academia Militară, Palatul Ministerului Transporturilor (1937-1945), acesta din urmă în colaborare cu un colectiv.

Cursul modern pe care se angajează hotărât arhitectura românească va fi însă stopat de război. Imediat după încheierea păcii, arhitecții vor proiecta câteva edificii moderne, în special dintre cele cu destinație industrială și de transport. Dintre acestea, Fabrica de Confecții București (Apaca) și Aerogara Băneasa din București, înălțate ambele în 1948 după proiectele unor colective de arhitecți. În deceniul următor se vor extinde formele hibride inspirate de așa-zisul realism socialist triumfător în țările din estul continentului.

Astăzi vorbim și despre tehnici avansate de design, de programe specializate care pot transforma cu ușurință viziunea artistică și arhitectonică. Prin urmare, cred că dincolo de culoare, de arhitectură, de tendințele moderne, contemporane în materie, va rămâne și triumfa geniul uman. *„Multe lucrări sunt create în tehnica picturii pe hârtia de calc, tehnica picturii în laviuri, ale suprapunerilor succesive de culori transparente, experiența practică cu câțiva ani înainte tocmai pentru a reprezenta cât mai bine aceste reflexii și unduiri ale apei și trestiei. Prin contactul cu apa conținută de culoare hârtia de calc se încrețește, astfel că la uscarea laviurilor ea creează un efect ușor tridimensional. În uleiul pe pânză, prin juxtapunerea culorilor încerc să creez același efect al reflexiilor pe apă. Totuși, în toate aceste exerciții, natura rămâne modelul principal. [...] Rădăcina sau, altfel spus, începutul acestui „fir” stă sub semnul ciclului ulterior intitulat „Grădina Raiului” (1994), în care am imaginat și construit un spațiu pictural închis, sub forma unei construcții, care te înconjoară din toate părțile. Ideea și modul practic de construcție a*

acestei instalații provin din însăși casa de locuit și curtea românească, care au fost expresia aceluiși spirit de sinteză între practicitate și între deschiderea spre orizontul de vis și de imaginație, spre orizontul de taină al existenței.”

Bibliografie:

- Vasile Florea, *Istoria artei românești*, Litera Internațional, București, 2007.
- Teza de doctorat „*Peisajul – stare de spirit si expresie*”, Claudiu Presecan.
- <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/orasul-pictat-arta-citadina-romaneasca-1918-1947>.

**„Adevărul” – tribuna românească
care susținea unirea românilor**

prof. Petru Bogdan CIORT

Mișcarea social-democrată din Transilvania a militat, de la început, pentru lupta unită a muncitorilor, pentru revendicări politice și economice, pentru eliberare socială și națională, jucând un rol activ în realizarea dezideratului făuririi statului național unitar român. Mișcarea de emancipare socială și națională a populației românești din Transilvania avea ca scop soluționarea principalelor probleme, împletindu-se astfel dezideratul eliberării naționale cu revendicările social-economice.

Acest lucru a fost reflectat și prin presa vremii, care a devenit mijlocul de a-i uni pe oameni prin intermediul legăturilor propagate. Presa, această martoră a inteligenței și sensibilității unei perioade istorice, în permanență „*cu urechea la glasul timpului*”, a încadrat tot mai hotărât problemele vremii într-o largă perspectivă etică și națională¹.

Organul central de presă al social-democraților, „*Adevărul. Glasul poporului*”² – „foaie politică, socială și economică”, tipărit în prima perioadă între 16 august 1903 și 9 august 1914, reappare tot la Budapesta în perioada 8/21

¹*Istoria românilor*, vol. VII, tom II, Academia Română, Edit. Enciclopedică, București, 2003, p. 542.

² *Enciclopedia de istorie a României*, Edit. Meronia, București, 2000, p. 200-201.

octombrie 1917 – 30 decembrie 1918/12 ianuarie 1919, apoi redacția se mută la Sibiu (de la 2/15 decembrie 1918). Inițial au fost apariții lunare, apoi săptămânale (începând cu luna mai 1912). Este organul Partidului Social-Democrat al Românilor din Ungaria și a reprezentat o tribună a dreptului de autodeterminare a popoarelor, fiind singura gazetă în limba română ce apărea la Budapesta și care a avut curajul, prin reprezentanții săi, să ceară încetarea războiului și să apere drepturile muncitorilor. A apărut succesiv sub redacția lui: Aurel Cristea, P. Ponta, Gustav Auerbach, Ioan Flueraș și Tiron Albani. În paginile acestei publicații se găsesc semnături ale unor personalități ale vieții social-democrate, precum: I. C. Frimu, Sava S. Damian, O. Mihuț, Irimie Blăjan, Iosif Ciser, Ioachim Perian, Toma Botârlă și alții. De asemenea se pot identifica numeroase reproduceri din poeziile lui D. Th. Neculuță. Publicația a prezentat situația grea a muncitorilor și militează pentru rezolvarea problemelor lor sociale. Își încetează activitatea la data de 9 august/ 26 iulie 1914¹.

Începând cu anul 1917, mișcarea social-democrată din Transilvania inițiază acțiunea de restructurare organizatorică a muncitorilor români și de reparație a gazetei „Adevărul”. În anul 1914 ziarul își încetase apariția din cauza izbucnirii primului război mondial, dar și datorită persecuțiilor autorităților. La data de 8 iulie 1917 are loc Conferința de la Budapesta a Comitetului Central român al socialiștilor din Transilvania și Ungaria, în care s-a hotărât înființarea unui *Fond al „Adevărului”* la care au contribuit muncitori, țărani, soldați atât români, cât și de alte naționalități². Manifestul

¹ *Istoria jurnalismului din România în date*, coord. Marian Petcu, Edit. Polirom, Iași, 2012, p. 231.

² *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, Edit. Politică, București, 1970, p. 498.

lansat cu acest prilej, intitulat „*Către poporul muncitor român din Ungaria*”, prin care era chemat la luptă pentru înlăturarea regimului lui Tisza și înfăptuirea unei reforme electorale democratice, a avut un ecou puternic.

Odată cu reapariție ziarului la data de 1 octombrie 1917 și organizarea Comitetului Central al Partidului Social-Democrat din Ungaria, activitatea se înviorază, avântul de luptă sporește și mai mult. În luna ianuarie 1918 sunt recunoscute statutele sindicatelor muncitorilor pe baza cărora se organizează și alte sindicate, mai întâi ale muncitorilor minieri și apoi și ale celorlalte ramuri industriale. Organizați, muncitorii obțin satisfacerea unor revendicări: sporirea salariilor, spor de scumpete, ajutor pentru îmbrăcăminte etc. Paralel cu revendicările economice, muncitorimea este preocupată de problema păcii, a libertății naționale, a drepturilor democratice.

Astfel, la 1 octombrie 1917, după o întrerupere de peste trei ani, re apare primul număr al gazetei „*Adevărul*”, având ca redactori pe *Ioan Flueraș* și *Iosif Jumanca*. Ziarul prezintă situația grea a muncitorilor și militează puternic pentru rezolvarea problemelor lor sociale.¹ Atitudinea pacifistă și protestatară a „*Adevărului*” a avut un mare răsunet în rândul maselor muncitoare din Ardeal și Banat, tirajul gazetei ajungând la 18.000 de exemplare, ceea ce era un record în acea vreme². În pofida cenzurii autorităților, chiar din primul număr, în cadrul articolului intitulat „*Ce vrem?*”, un adevărat program de revendicări imediate, se susținea următorul deziderat al socialiștilor: „*Să se facă cu puțință ca-n toate țările popoarele*

¹Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești (1731-1918)*, Edit. Științifică, București, 1995, p. 20.

²Constantin Titel Petrescu, *Socialismul în România*, Edit. Dacia Traiană, București, p. 304.

*singure să-și hotărască soarta și nici un neam să nu mai fie asuprit de altul*¹.

Socialiștii români au militat cu toată energia împotriva politicii împilatoare sociale și naționale a monarhiei austro-ungare. Protestând împotriva politicii de deznaționalizare a populației românești, politică promovată de către guvernul maghiar prin interzicerea funcționării de școli românești în județele de graniță ale Transilvaniei cu România, gazeta „Adevărul” scria: *„E o crimă aceasta împotriva culturii și civilizației, și contra acestei crime trebuie să se ridice toți în care n-a pierit simțul de dreptate și care au curajul să-și spună cuvântul în orice împrejurări”*². Cu ocazia celui de-al IX-lea congres al social-democraților români, Iosif Jumanca a prezentat dificultățile cu care s-au confruntat socialiștii în timpul războiului. După reparația ziarului „Adevărul” și congresul din 8 iunie 1917, mișcarea a cunoscut un reviriment, *„mii de români s-au alăturat deja la mișcarea socialistă”*³.

Prin promovarea intereselor social-democraților, gazeta „Adevărul” s-a dovedit a fi un ajutor de neegalat în lupta pentru unire. Într-un articol din 22 aprilie / 5 mai 1918 se scria: *„Începând cu reparația gazetei „Adevărul”, mișcarea noastră a luat avânt. Lupta noastră pentru dezrobirea poporului român și pentru ridicarea sa culturală devine din zi în zi tot mai aprigă și numărul luptătorilor se îngroașe. Gazeta s-a răspândit deja prin toate părțile locuite de români, iar numărul cititorilor ei întrece orice așteptare a noastră!”*⁴.

¹ Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918, Edit. Politică, București, 1970, p. 499.

² Adevărul, 16 decembrie 1917.

³ Adevărul, 5 mai 1918.

⁴ Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918, Edit. Politică, București, 1970, p. 499.

Tot în același număr al ziarului, se arăta că: *„Poporul muncitor român din Ungaria nu este exploatat și subjugat numai ca o parte a clasei muncitoare din țară, ci el este neîndreptățit și pe teren național”*, socialiștii dându-și seama că eliberarea socială nu era posibilă fără cea națională¹. Mișcarea social-democrată s-a implicat activ în realizarea dezideratului făuririi statului național unitar român, împletind luptele pentru prefaceri democratice cu mișcările pentru libertate națională. Acest fapt îl consemna și gazeta *„Românul”*, organ al P.N.R., care apărea la Arad, iar într-un articol din 1/14 noiembrie 1918 găsim recunoașterea deplină a meritelor social-democraților: *„... plebea (în sensul de muncitori – n.n.) este motorul care mișcă masa, inspiră îndrăzneală și nu cunoaște frâu”*².

În luna septembrie a anului 1918, conducătorii socialiști au inițiat acțiunea de colaborare cu Partidul Național Român, alianță ce va depăși interesele politice și se va axa pe organizarea luptei naționale a românilor din Transilvania și Banat³. Reflectând energia și rapiditatea cu care se desfășoară evenimentele, ziarul *„Adevărul”* din data de 30 septembrie / 13 octombrie 1918 scria: *„Am ajuns la mijlocul celor mai mari evenimente istorice, care zguduie lumea întreagă și croiesc soarta omenirii. Azi într-o singură zi se întâmplă lucruri mai însemnate, mai mari și mai multe decât altădată într-un an întreg. Și ceea ce ieri s-a petrecut, azi pari vechi, de mult întâmplat, cari nu mai corespunde cererilor de acum”*⁴.

¹ *Ibidem*, p. 500.

² Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1968, p. 281.

³ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, Edit. Politică, București, 1970, p. 526.

⁴ Nicolae Jurca, *Istoria social-democrației din România*, Edit. Științifică, București, 1994, p. 92.

Demararea acțiunii de desprindere a teritoriilor românești din regatul Ungariei a fost citirea în Parlamentul de la Budapesta, la 18 octombrie 1918, de către deputatul Alexandru Vaida-Voevod, a „*Declarației de valorificare a dreptului la autodeterminare a națiunii române*”, redactată de Vasile Goldiș și a reprezentat un act de o mare însemnătate istorică, cuprinzând ideile seculare ale românilor de a se folosi de dreptul la autodeterminare, de a fi liberi și stăpâni pe destinele lor. Această manifestare îndrăzneată, plus ideea că lupta de eliberare socială și lupta de eliberare națională sunt indisolubil legate, determină pe liderii socialiști să colaboreze cu P.N.R. în vederea sistematizării unui plan pentru separarea teritoriilor românești (Transilvania și Banat) de regatul ungar. Prima întâlnire a avut loc la hotelul „Cornul vânătorilor” din Budapesta. Din partea P.N.R. au participat: Ștefan Cicio-Pop, Theodor Mihali, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Vlad și Aurel Lazăr. Partidul Social-Democrat a fost reprezentat de Ion Flueraș și Ioan Mihuț. Socialistul Ioan Flueraș a propus înființarea unui Consiliu Național al Românilor, ca unic for al voinței românilor transilvăneni, care să preia conducerea teritoriilor locuite de români și să înceapă imediat negocierile cu guvernul oficial maghiar și cu Consiliul Național Maghiar, înființat de curând, cu scopul, la rândul lui să preia puterea din mâinile guvernului Tisza și să înceapă tratativele de înțelegere cu națiunile conlocuitoare. Ideea a fost acceptată cu interes de reprezentanții Partidului Național¹.

Astfel, la 31 octombrie 1918, s-a format Consiliul Național Român Central, compus din șase reprezentanți ai P.N.R. și șase ai P.S.D. (Secțiunea social-democrată din Transilvania). Naționalii au fost următorii: Theodor Mihali, Vasile Goldiș, dr. Alexandru Vaida-Voevod, dr. Aurel Lazăr,

¹ Nicolae Jurca, *op. cit.*, p. 91-93.

Ștefan Cicio-Pop, dr. Aurel Vlad, iar socialiștii: Ioan Flueraș, carosier, Iosif Jumanca, tipograf, Enea Grapini, inginer, Baziliu Surdu, metalurgist, Tiron Albani, tâmplar și Iosif Renoiu, metalurgist.¹

Anunțând acest eveniment, ediția specială a „Adevărului” din data de 21 octombrie / 3 noiembrie 1918, consemna: *„Românii din Ungaria și Transilvania și-au constituit Consiliul național român, ca unicul for care reprezintă voința poporului român și se bazează pe libera hotărâre, asigurată de curentul vremii și de voința popoarelor libere”*².

Deși supusă cenzurii, gazeta social-democrată a continuat să promoveze ideile muncitorilor. În data de 13/27 octombrie 1918, cu prilejul împlinirii a unui an de la reparația gazetei „Adevărul”, se scria: *„S-a împlinit un an de când am readus „Adevărul” la viață. Un an de muncă și de luptă cu reacțiunea absolutistă, cu spiritul războiului și cu dușmanii libertății și ai păcii ... Azi roadele muncii depuse au întrecut orice așteptări. Gazeta care este cea mai puternică tribună a muncitorimii române, prezintă voința și puterea a zeci de mii de cititori”*.³ De asemenea, se mai consemna: *„A sosit timpul când toate națiunile și popoarele asuprite, nedreptățite și jupuite și-au ridicat cuvântul, manifestându-și dorința de dezrobire, și sunt gata să înceapă lupta cea mai crâncenă contra tiranismului, care le-au sugrumat până acum”*. Articolul relevă faptul că socialiștii români sunt fericiți că trăiesc *„în timpul acesta grandios”* și că pot lua parte *„la lupta gigantică a prefacerii lumii vechi, imorală și neomenească, într-o lume nouă în care nu vor mai putea stăpâni câțiva tirani*

¹ Ibidem, p. 93.

² Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918, Edit. Politică, București, 1970, p. 544.

³ Ibidem, p. 531.

asupra milioanei pe care le-au ținut încătușate și le-au trimis la măcel după placul lor”.

Muncitorimea română transilvăneană și secțiile locale social-democrate și-au manifestat adeziunea deplină la Consiliul Național Român Central, trimițând reprezentanți și în consiliile locale, județene, de plasă, orășenești și comunale. În articolul „*Muncitorimea română în lupta pentru libertate*”, inserat în „Adevărul”¹ se scria: „*Muncitorimea română și-a ținut de datorința ca-n primul rând să dea cuvânt hotărârii sale de a sprijini cu toate puterile acțiunea Consiliului național român. Sunt în curgere tocmai acum nenumărate adunări populare, la care muncitorimea română declară că se alătură cu trup și suflet la Consiliul național și așteaptă ca acest consiliu să fie la înălțimea chemării, luptând atât pentru dezrobirea națională a neamului românesc din Ungaria și Transilvania, cât și pentru ridicarea la o treaptă socială mai bună a poporului muncitor român și a țăranimii române*”.

Socialiștii români din Transilvania, care au avut un rol însemnat în inițierea hotărârii cu privire la convocarea istoricei Adunări de la Alba Iulia, au mobilizat pe muncitori să se prezinte în număr cât mai mare la 1 Decembrie 1918. În articolul de fond intitulat „*La Alba Iulia*”, publicat în „Adevărul”², se arată că la data de 1 decembrie se vor întruni „*toți reprezentanții chemați ai neamului românesc din Ungaria și Ardeal și prin cuvântul lor vor arăta lumii întregi voința întregului neam ...*”³.

După ce arată că la Alba Iulia se va proclama Unirea Transilvaniei cu România, articolul pune accentul și pe

¹ *Adevărul*, 28 octombrie/ 10 noiembrie 1918.

² *Adevărul*, 27 noiembrie 1918.

³ Gh. Unc, *Aportul mișcării muncitorești și socialiste la Unirea Transilvaniei cu România*, în „*Ziridava*”, nr. VII, Arad, 1977, p. 67-81.

dezideratele sociale care se vor adopta: „*Căci nu e vorba acum numai de dezrobirea națională, ci și de ridicarea asupra popor român la o treaptă socială mai înaltă și omenească. Se vor proclama acolo toate legile și reformele mari și însemnate care vor alcătui temelia fericirii poporului român în viitor*”¹. Articolul se încheie cu îndemnul pentru muncitori: „*să mergem cu toții acolo!*”².

La Alba Iulia au participat 1228 de delegați de drept sau aleși. La Unire erau prezenți și 150 de delegați ai social-democrației ardeleni, în frunte cu Ioan Flueraș, Ion Mișu, Tiron Albani, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Emil Isac, Bazil Surdu și mulți alții. De asemenea și-au trimis delegați secțiile social-democrate și numeroasele reuniuni ale meseriașilor, plugarilor și muncitorilor din întreaga Transilvanie³.

Social-democrații români, prin ziarul „Adevărul”, au fost cei care au contribuit masiv și au luptat pentru „reîntregirea neamului român într-un stat național, unitar, prin deslipirea ținuturilor românești de sub suzeranitatea monarhiei austro-ungare”⁴.

Bibliografie:

- „Adevărul”, din 28 octombrie/ 10 noiembrie 1918, 27 noiembrie 1918, 16 decembrie 1917, 5 mai 1918.

¹ Gh. Unc, *op. cit.*, pp. 67-81.

² Traian Moca, *Contribuția social democraților ardeleni la pregătirea și realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918*, în „1918-1998. Aradul și Marea Unire”, Edit. Universității de Vest „Vasile Goldiș”, Arad, 1999, pp. 83-89.

³ Constantin Titel Petrescu, *op. cit.*, p. 304.

⁴ Ibidem, p. 305.

- *Enciclopedia de istorie a României*, Edit. Meronia, București, 2000.
- *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, Academia Română, Edit. Enciclopedică, București, 2003.
- Jurca, Nicolae, *Istoria social-democrației din România*, Edit. Științifică, București, 1994.
- Moca, Traian, *Contribuția social democraților ardeleni la pregătirea și realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918*, în „1918-1998. Aradul și Marea Unire”, Edit. Universității de Vest „Vasile Goldiș”, Arad, 1999.
- Pascu, Ștefan, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1968.
- Petcu, Marian, (coord.) *Istoria jurnalismului din România în date*, Edit. Polirom, Iași, 2012.
- Petrescu, Constantin Titel, *Socialismul în România*, Edit. Dacia Traiană, București.
- Răduică, Georgeta, Răduică, Nicolin, *Dicționarul presei românești (1731-1918)*, Edit. Științifică, București, 1995.
- Unc, Gh., *Aportul mișcării muncitorești și socialiste la Unirea Transilvaniei cu România*, în „Ziridava”, nr. VII, Arad, 1977.
- *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, Edit. Politică, București, 1970.

Firea românilor și Marele Război. Suferințe, atitudini și comportamente sub ocupație (1916-1918)

prof. Nicolae DIȚĂ

Recitind *Firea Românilor*, lucrarea mi-a readus în atenție ideea reflectării spiritului național, a trăsăturilor colective, a trăirilor și emoțiilor, a comportamentelor și atitudinilor față de anumite evenimente cruciale din viața noastră. Primul Război Mondial sau Marele Război – cum îl numim astăzi – reprezintă unul dintre aceste evenimente în care firea colectivă se reflectă ca o „marcă de fabricație autohtonă”¹ a ceea ce suntem noi ca popor, cu virtuți și vicii („cu bune și rele”), cu atitudini comportamentale adesea criticate sau, dimpotrivă, ridicate la valoare de model. Lucrarea nu este despre defecte sau despre calități ale românilor, nu mi-am popos să emit judecăți de valoare despre un anumit „profil moral” – evocat adeseori stereotipic, dar am încercat să surprind, decizii, atitudini, fapte certe și imagini comportamentale în complexitatea lor – ca „stare de fapt” a națiunii române compuse din elite politice sau oameni simplii, din orașeni sau provinciali, din educați sau (semi)analfabeți, într-o perioadă nefastă a istoriei noastre, cea a ocupației Puterilor Centrale (1916-1918). Comportamentele lor față de

¹ Daniel Barbu, *Firea românilor*, Editura Nemira, București, 2004, p. 5,

actul politic, față de deciziile politice, față de autoritatea străină, au la bază un anume tip de cultură, de educație, iar atitudinile românilor în timpul războiului reflectă „stare de fapt” a unei realități balcanice aflate în concordanță cu acest profil moral. Dincolo de toate aceste trăsături, suferințele românilor din perioada menționată mai sus au fost teribile.

Demersul are la bază mai multe surse documentare: de la materiale de arhivă publicate, ce reflectă acte cu valoare juridică emise de către administrația de ocupație, lucrări de memorialistică, jurnale sau diverse lucrări de specialitate pentru perioada ocupației, ziare sau diferite publicații ale vremii. Cele mai multe dintre acestea surprind imaginea unei societății românești a contrastelor între mediul urban și rural. Primul este descris în abundență, fiind etalonul vieții social-economice, politice și culturale a românilor, în timp ce lumea satului este mai puțin prezentă în sursele documentare. Suficient, însă pentru a putea extrage o imagine relevantă a ceea ce a reprezentat lumea românească „pe de-a întregul” sub teroarea războiului.

Românii sunt „*bărbați viteji, ageri și nu făcuți să stea pe perne, ci la război pe câmpul de luptă*”¹, consemna Matteo Muriano, emisarul Veneției în Moldova în 1502, virtute ce ar putea defini profilul războinic al românilor în Evul Mediu. Am putea concluziona că românii erau „căliți”, pregătiți permanent de război și nu se temeau de acesta, având în vedere „teatrele de operațiuni”, în care am fost implicați din momentul consemnării respective până în secolul XX. Lucrări recente au abordat problematica războiului în conștiința românească, mai ales că războaiele moderne nu mai semănau deloc cu cele medievale. Momentul 1914 aduce în discuție tema războiului, scopul și obiectivele sale pe termen scurt sau lung, necesitatea

¹ *Ibidem*, p. 15.

participării sau oportunitatea momentului ales pentru implicare. Au fost generate, astfel, o serie de întrebări cu privire la participarea românilor la Marele Război: *A fost oare pregătită societatea românească, pe de-a întregul, să participe la efortul Primului Război Mondial? Mai erau românii aceeași bărbați ageri, pregătiți să moară pe câmpul de luptă?*

Dacă ar fi să ținem cont de stare de spirit a populației la începutul secolului XX, constientă sau mai puțin constientă de ceea ce înseamnă rigorile războiului de tip modern, răspunsul ar fi negativ. Spun asta pentru că românii nu mai erau obișnuiți cu războiul ca stare de fapt. De la războiul de independență din 1877-1878, românii mai cunoscuseră un singur episod militar, scurt ca desfășurare, departe de teritoriul românesc – și anume campania pe frontul din Bulgaria în 1913. Românii uitaseră practic ce înseamnă războiul purtat acasă! Astfel, putem să explicăm înfrângerile militare rapide ale armatei române atât pe frontul dunărean cât și pe cel transilvănean, dezastre care au dus la ocuparea capitalei și a 2/3 din teritoriul țării. Sursele vremii, fie că vorbim de cele autohtone sau de mărturiile străinilor ajunși pe melecurile noastre, fac ample referiri la starea de spirit cavsigenală. Identificăm și un anume profil al societății românești, predispus mai degrabă la liniște și pace pe care doar îl evoc, dar nu încerc să-l explic. De pildă, Constantin Bacalbașa, unul dintre cei mai buni memorialiști ai perioadei respective, surprinde în lucrarea sa „*Capitala sub ocupația dușmanului, 1916-1918*” starea de spirit a populația Bucureștiului, înainte și mai ales sub ocupația germană, precum și reacțiile cele mai pitorești ale românilor: de inconștientă, de naivitate uneori, de spaimă, de teamă, de bravură, alteori. „*Populația bucureșteană avea un suflet de timp de pace. Crescuți într-o epocă de bun trai, de liniște, de prosperitate continuă și aproape generală, bucureștenii nu aveau sufletul pregătit ca să îndure nici lipsurile materiale,*

nici zguduiri morale. De și fondul acestui suflet nu este laș, totuși o lungă deprindere în belșug și nepăsare a găsit pe toată lumea asta prea slabă în fața evenimentelor prea mari”.¹ În vara anului 1916, Bucureștiul nu părea pregătit de război, din contră, lumea de aici petrecea, iar aglomerația oraselor (în special capitala) amintea de acea *Belle Epoque* ce-ți inducea o atmosferă boemă, de calm, de liniște aproape inconstientă.

Erich von Falkenhayn, comandantul Armatei a 9-a germane în România, pare extrem de surprins în memoriile sale de decizia factorilor politici români de a implica țara într-un asemenea conflict, considerând armata română nepregătită în a face față unei coaliții germane-austro-ungare: „*s-a apreciat drept fapt cert că România va porni acțiunea fără a ține seama de necesitățile militare... La 14 august 1916, România a declarat războiul, în mod surprinzător de timpuriu!*”²

Angrenarea societății românești nepregătite la Marele Război a adus, pe lângă pierderile militare, o traumă colectivă, având în vedere *suferințele populației civile* din tot spațiul românesc. Societatea românească a fost angrenată la efortul războiului, direct sau indirect, mai devreme pentru provinciile aflate sub dominație străină (Transilvania, Bucovina, Basarabia) și din 1916 și pentru locuitorii Vechiului Regat. Fie că este vorba de traumele psihice suferite prin despărțirea de cei dragi, mobilizați la război, sau de suferințele zilnice pricinuite de neajunsuri, viața austeră, bolile, rechizițiile forțate, abuzurile de tot felul din partea ocupanților, ori chinurile pribegiei pentru acea parte a populației refugiată din

¹ Constantin Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului, 1916-1918*, București, 1921, p. 5.

² Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a împotriva Românilor și Rușilor 1916/17*, București, 1937, p. 15.

calea inamicului, toate acestea aduc o imagine tragică a ceea ce poporul român a avut de îndurat în anii conflagrației mondiale.

Angajamentul militar și traumele războiului.

Participarea la război, prin mobilizarea tuturor celor apti de luptă, a presupus o primă traumă în rândul civililor. Sute de mii de familii au fost afectate în urma mobilizării bărbaților, unii dintre ei părăsind casele fără a se mai întoarce vreodată, alții întorcându-se cu traume fizice sau psihice grave de pe urma războiului. Lipsa forței de muncă s-a resimțit rapid în situația economică a acestor familii, iar multe dintre acestea – neavând alte posibilități – au trăit la limita subzistenței, îndurând foametea și mizeria. Transilvania, Bucovina și Basarabia au fost primele provincii românești care au susținut povara frontului încă de la începutul războiului. Din Transilvania, pe durata celor patru ani de război, au fost mobilizați 926.500 soldați și ofițeri, dintre care aproape o jumătate de milion erau români (484.924 români, după ultimele statistici). Intrarea României în război, în august 1916, a adus o mobilizare masivă a românilor din vechiul Regat, efectivele armatei române fiind de peste 850.000 soldați și ofițeri. Trecerea Carpaților a adăugat românilor din Vechiul Regat, pe lângă speranța eliberării teritoriilor românești, trauma confruntării cu frați lor români, aflați în tabăra adversă. Comportamentul soldaților români din armata austro-ungară este de multe ori relevant, fiind puși între a alege între respectarea angajamentului militar și a jurământul depus sau soluția non-combatului și a dezertării din armată.

O altă dimensiune a traumei colective e legată de înfrângerile suferite de armata română în toamna anului 1916, pe frontul sudic și apoi prin pătrunderea trupelor Puterilor Centrale peste Carpați, ocuparea Munteniei și a capitalei.

Moralul scăzut al militarilor români era dublat de o stare de spirit dezarmantă a populației civile, care trăia permanent cu spaima ocupării teritoriului de către forțele inamice. Nu doar autoritățile și armata română au fost luate prin surprindere de evoluția frontului ci și populația civilă, speriată de ocupația ce avea să se intaureze foarte rapid peste aproximativ 100.000 km pătrați din teritoriu.

Retragerea autorităților și civililor. Infernul moldav

Retragerea administrației și a armatei române la sfârșitul lui noiembrie 1916 avea să fie dublată de o retragere semnificativă a populației civile, în marș forțat și într-un mod haotic, dezorganizat, speriată de apropierea inamicului. Perioada de la sfârșitul anului 1916 și începutul anului 1917 este considerată una din cele mai tragice și istoria noastră, prin dimensiunea suferințelor românilor angrenați. Bărbați, femei, copii și bătrâni au luat calea pribegiei, folosind trenurile supraaglomerate sau alegând soluția deplasării pe jos, în coloane de oameni alături de căruțe trase de boi, lăsând în urmă gospodăriile și toată agoniseala lor. Pentru aceștia din urmă, drumul era extrem de greu în condițiile începutului de iarnă, fără hrană suficientă, fără îmbrăcăminte adecvată, mulți dintre ei găsindu-și sfârșitul pe drum. Un martor al evenimentelor descria: *„în așteptare, convoiurile de refugiați continuă a părăsi Capitala zi și noapte, în așa proporție, că s-a îngrozit guvernul. Pe lângă orășeni, fug și țăranii din calea dușmanului. Mii de care cu boi, pline cu avutul lor, cu vitele lor legate după căruțe, bătrâni și copii în vârful carului cu coceni și buccle. Pe lângă car, femeile târăsc porci și câini legați de câte o frânghie. E un tablou de bejănie necunoscut ochilor bucureștenilor; sute de asemenea care ce se țin lanț au*

traversat azi orașul în lungul Bulevardului și Calea Rahovei, cu direcția spre răsărit, spre Ploiești și Urziceni”¹.

I.Gh. Duca, om politic descria aceste suferințe: *„Spectacolul drumurilor era de nedescris: bărbați, femei, copii, bolnavi, bătrâni, schilozi, pe jos, în trăsurile, în căruțe, călări, umblau în ploaie, pe vânt, pe frig, pe ninsoare. Unii adunaseră în grabă ce putuseră din avutul lor... Alții nu mai puteau înainta și cădeau sleiți de puteri și lihniți de foame de-a lungul șoselelor. Alții mureau prin șanțuri și trupurile lor descompuse erau lăsate în prada corbilor. Pe lângă aceasta, exodul populației civile se amesteca cu convoiurile armatei în retragere, soldații, grăbiți să treacă spre a executa ordinele ce aveau, răsturnau tot ce le stătea în cale, se nășteau astfel învâlmășeli îngrozitoare, în depărtare se auzeau focurile inamicului, copiii țipau, femeile plângeau, oamenii răcneau, ploaia nu mai înceta, gerul se întetea, într-o parte un sat era bombardat, într-alta se vedeau flăcări de incendiu. Era o viziune de infern”².*

Conform statisticilor, în jur de 1,5 milioane de români s-au refugiat în Moldova, la care se adaugă evacuații din zona frontului din Moldova. Noua capitală, Iași, dar și orașele Moldovei erau sufocate de numărul mare de refugiați civili într-o perioadă relativ scurtă, ceea ce a generat probleme legate de lipsa alimentelor, a căldurii și a medicamentelor. La agravarea situației a contribuit iarna aspră de la începutul anului 1917, iar bolile au apărut, tifosul exantematic făcând cele mai multe victime (se extimează că au murit din cauza tifosului, iernii grele și a altor boli cca. 300.000 civili și aprox.

¹ Vasile Cancicov, *Jurnal din vremea ocupației. Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*, vol. I (13 august 1916-13 august 1917), Ed. Humanitas, București, 2015, p. 72-73.

² Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 281.

80.000 militari, numai în primele trei luni ale anului 1917!)¹. La începutul anului 1918 își face apariția gripa infecțioasă (numită „gripa spaniolă”) și variola, atât în Moldova cât și în teritoriul ocupat. Spitalele erau suprapopulate, în special în Iași, unde bolnavii stăteau 2-3 în pat, iar rata mortalității era foarte mare, decedații fiind îngropați de cele mai multe ori în gropi comune din lipsa locurilor și a materialelor necesare înhumării.

Trauma cauzată de suferințele refugieiului era amplificată uneori de starea de spirit alarmantă cu privire la o posibilă pătrundere a trupelor inamice în teritoriul rămas neocupat, astfel încât mulți dintre refugiați trăiau cu gândul unei viitoare pribegii în locuri cât mai ferite de război. Se adaugă și o stare tensionată, uneori ostilă, a populației din Moldova față de refugiați, nevoiți astfel să susțină – cu resurse minime – nu numai efortul de război ci și supraviețuirea acestora.

Suferințele populației civile rămase în teritoriul ocupat

Situația a fost dramatică și pentru populația civilă rămasă în teritoriul ocupat. Prima traumă pentru civili a fost reprezentată de contactul cu armata de ocupație și abuzurile săvârșite de aceasta (statisticile consemnează numeroase jafuri, violuri, crime săvârșite de soldați, în special de cei bulgari în teritoriul administrat de aceștia).

A urmat valul de rechiziții, care au afectat puternic atât populația urbană cât și pe cea rurală. Erau rechiziționate bunurile necesare întreținerii armatei Puterilor Centrale, de la alimente, animale, haine, până la petrol sau alte bunuri, surplusul fiind trimis către țările de origine a trupelor, în

¹ *România în Marele Război*, Muzeul Național de Istorie, București, 2016, p. 164.

principal Germania: În *Gazeta Bucureștilor* nr. 337 din 20 noiembrie 1917 apărea următorul anunț: „zahăr pentru populație se vinde – până la noi ordine – cu plata în aur, zilnic între orele 8 și 10 la Ministerul de război, în clădirea din dos, intrarea prin strada Brezoianu. Pentru o piesă de 20 lei aur se dau 5 kg zahăr. Solicitatorii vor aduce pungi de hârtie”¹. Iată cum suporta populația umilința ocupației, zahărul – produs în țară – se plătea în aur, iar pentru doritori nu se găsea nici măcar o banală pungă pentru depozitarea lui.

Locuitorii aveau obligația încartuirii soldaților, acolo unde nu erau identificate localuri suficiente pentru armată. Nevoile frontului deveneau pe zi ce trece tot mai mari pentru armatele de ocupație, așa că și obligațiile pentru români erau tot mai greu de suportat, puțini fiind cei care și-au putut salva bunurile de rechiziții în perioada 1916-1918. Rechizițiile numeroase și spolierea organizată de administrația germană a dus la o lipsă acută de alimente pentru populația din teritoriul ocupat, ceea ce a dus la foamete, boli și la apariția speculei. A existat o categorie a celor care au reușit, prin diferite mijloace, să ocolească legea și să obțină profituri consistente de pe urma comercializării produselor rechiziționate. Delațiunea era un alt fenomen cu o amploare semnificativă în această perioadă a ocupației, denunțurile de orice natură făcute de unii dintre români împotriva altor conaționali fiind folosite de administrația de ocupație pentru a-și atinge obiectivele, legate de controlul cât puternic asupra oamenilor din teritoriul ocupat.

Românii nu puteau să se deplaseze în afara localității, fără aprobare. Circulația pe timp de noapte a fost interzisă, mai ales în orașe. Întrunirile publice și manifestațiile nu erau permise, iar localurile și barurile de noapte erau deschise doar

¹ Alin Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, Editura Polirom, București, 2007, p. 85.

pentru militarii germani și aliații acestora. În fața abuzurilor, rechiziționărilor de bunuri, limitării drepturilor și libertăților, au existat și câteva revolte ale civililor, dar aceștia au fost arestați sau chiar executați pe loc.

Biserica a jucat un rol aparte în această perioadă, fiind locul în care cei mai mulți români își căutau alinarea. Viața religioasă a fost afectată prin distrugerile suferite de biserici în urma bombardamentelor sau a jafurilor produse de ocupanți. Comunități numeroase au rămas fără preoți, mobilizați la război, iar acolo unde existau slujitori, serviciul religios se efectua cu permisiunea Administrației militare de ocupație. Totodată, multe biserici au fost depozitate de clopotele din bronz sau de alte metale, pe care ocupanții le topeau pentru a face armament. În ciuda acestor greutăți, biserica – indiferent de confesiune – a rămas o constantă a vieții românilor, un sprijin moral și uneori material pentru cei greu încercați de război.

Școala și procesul educațional au avut de suferit în perioada ocupației din cauza distrugerilor, lipsei personalului didactic – mobilizat pe front, sau prin transformarea localurilor în spitale de campanie ori alte destinații: *„În Craiova, clădirea poliției devenea cazarmă, iar Liceul Carol și Liceul Oteteleşanu, spitale. În București [...] în clădirea Școlii Centrale funcționa un spital militar, La Liceul Gh. Lazăr era centrul de adunare a răătăciilor și fugarilor de pe front, la Liceul Matei Basarab funcționa un alt spital, iar la Sf. Sava un spital pentru exantematici. Spitalele românești sunt evacuate, iar în locul lor se instalează lazarete (infirmerii) germane.”*¹

Atât în mediul rural, cât și la orașe, procesul educațional a fost suspendat sau întrerupt pe perioada ocupa-

¹ *România în Marele Război.....*, p. 188.

ției, funcționând cu intermitențe grație eforturilor unor iluștri învățători și prin sprijinul unor revizori școlari.

Starea de sănătate a populației a fost deteriorată grav în urma traumelor, epidemiilor, foametei sau lipsurilor de orice fel. Cu toate că, administrația de ocupație a ordonat o recenzare și o vaccinare a populației în teritoriul ocupat, serviciul sanitar funcționa deficitar prin lipsa medicamentelor, a spitaleor, a personalului calificat.

După aproximativ doi ani de ocupație germană, efectele acesteia se faceau simțite în rândul populației civile dacă ne gândim că în România au murit de foame, frig, boli, traume sau prin execuție cca. 650.000 de oameni, dublul celor care au căzut pe front.

După război s-a încercat o radiografiere profundă a acestei societăți românești din timpul ocupației. Discuțiile sunt și astăzi foarte aprinse. Au fost găsiți vinovați, s-a apreciat că *firea românilor* „ar fi vinovată” față de aceste esecuri, față de suferințele îndurate de români. Totuși, lumea românească trebuie privită în specificul ei eterogen. Ea nu a corespuns normelor de civilizație, exigențelor ocupanților, dacă vorbim de cei germani. Românii au rămas așa cum fuseseră mai înainte, cu vicii și virtuți care ne construiesc un profil solid al identității noastre.

Bibliografie:

- *** *România în Marele Război*, Muzeul Național de Istorie, București, 2016.
- Barbu, Daniel, *Firea românilor*, Editura Nemira, București, 2004.

- Bacalbașa, Constantin, *Capitala sub ocupația dușmanului, 1916-1918*, București, 1921.
- Cancicov, Vasile, *Jurnal din vremea ocupației. Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*, vol. I (13 august 1916-13 august 1917), București, Ed. Humanitas, 2015.
- Ciupală, Alin, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, editura Polirom, București, 2007.
- Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998.
- Falkenhayn, Erich von, *Campania Armatei a 9-a împotriva Românilor și Rușilor 1916/17*, București, 1937.

Analiza demografică a Olteniei în perioada 1918-1922

prof. Traian-Sorin DOROBANȚU
prof. Elena-Simona PĂUN

După 1918, societatea românească a devenit mult mai complexă ca urmare a unirii provinciilor istorice cu patria-mamă, a mutațiilor survenite în economia națională, a accelerării procesului de modernizare și dezvoltare a statului și instituțiilor sale. În general, satul a rămas un mediu tradițional, conservator, în timp ce orașul a fost mult mai receptiv la modernitate, la nou.

Ultimele referiri la populație sunt din anul 1915, cu un an înainte ca România să intre în război. Pentru anii 1916-1917 nu s-au putut strânge date, nici măcar cu un caracter aproximativ, deoarece registrele de stare civilă nu au fost completate.

Anul 1918 împreună cu cei patru ani anteriori (1914-1917) formează o perioadă cincinală foarte interesantă, caracterizată prin:

- Intrarea României în război;
- În perioada 1916-1917 o mare parte a României s-a aflat sub ocupație germană.

Fiecare dintre aceste caracteristici a avut urmări asupra evoluției demografice. Anul 1918 a fost un an de război, care s-a caracterizat prin:

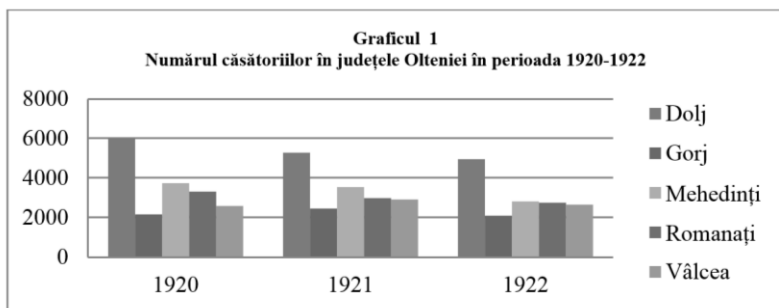
- Natalitate redusă;
- Mortalitate crescută.

Anul 1918 este primul după 40 de ani (din 1878) când s-a constatat un deficit al populației. După 1879, România a avut în permanență un excedent al nașterilor.

Pentru perioada 1918-1922, indicatorii demografici au următoarele caracteristici:

a. Căsătoriile

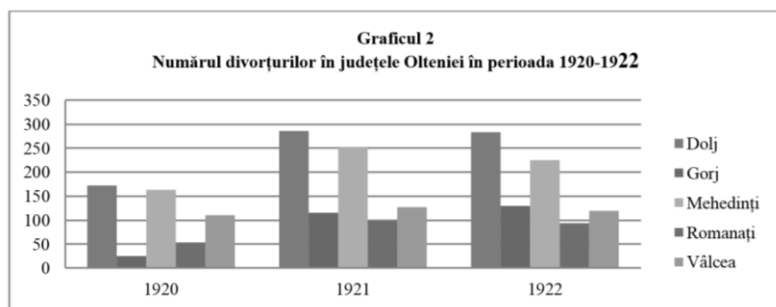
Analizând graficul de mai jos, se poate observa cu ușurință scăderea numărului căsătoriilor. Pentru județul Dolj, se observă o scădere, în doar trei ani, cu 1021 unități, în Gorj, se remarcă o ușoară creștere în anul 1921, cu 309 unități, pentru ca apoi să scadă cu 373; pe cei trei ani, județul Gorj a înregistrat o scădere cu 64 de căsătorii. Județul Mehedinți înregistrează o diminuare cu 898 de unități pentru căsătorii, iar Romanați prezintă o scădere cu 554 căsătorii. Vâlcea are o creștere cu 335 căsătorii în 1921, pentru ca în 1922 să scadă cu 270, pe întreaga perioadă analizată prezentând o scădere cu 65 de unități.

b. Divorțurile

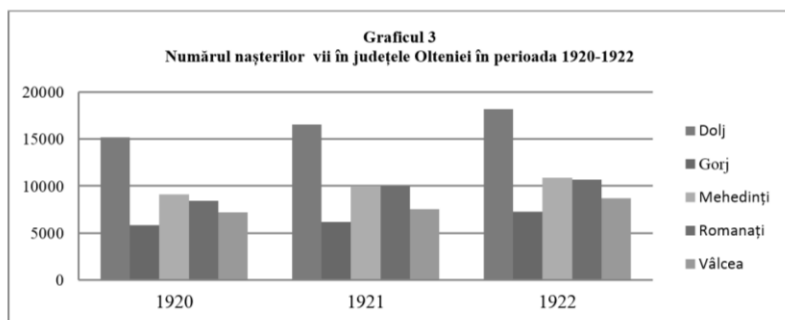
Se poate observa din graficul următor că anul de vârf al divorțialității a fost 1921, cu excepția județului Dolj. În cei trei ani studiați, Doljul înregistrează o creștere cu 3 divorțuri, Gorjul, cu 62, Mehedinți cu 40, Romanați cu 8 și Vâlcea cu 8.

Adunându-le, rezultă o creștere cu 118 divorțuri pe întreaga Oltenie.

c. Nașterile vii

Întreaga Oltenie va suferi din cauza reducerii numărului căsătoriilor și a creșterii divorțurilor. Acest lucru se va reflecta și asupra natalității, așa cum se poate observa în graficul următor:

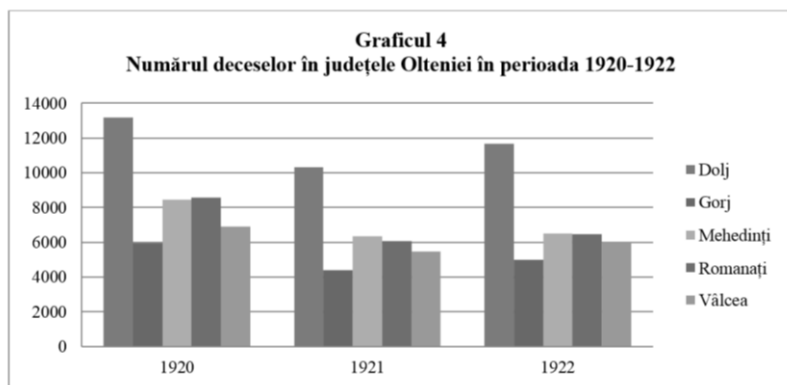

Natalitatea înregistrează creșteri ușoare în perioada 1920-1922. Astfel, în cei trei ani analizați, județul Dolj înregistrează o creștere cu 2986 de unități, Gorj prezintă 1446 de nou-născuți, Mehedinți prezintă o creștere cu 1800, în

Romanați se înregistrează un plus de 2276 de nașteri, iar în Vâlcea 1474. În ansamblu, Oltenia prezintă o creștere a nașcuților vii cu 9982, fiind un progres substanțial pentru refacerea deficitului de populație înregistrat după Primul Război Mondial.

d. Decesele

Evoluția mortalității în perioada 1920-1922 se poate observa din următorul grafic:

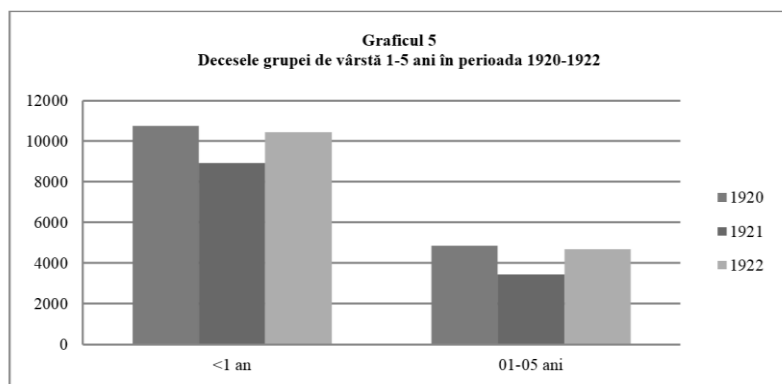
Anul cu cei mai mulți decedați în Oltenia a fost 1920, urmat de o perioadă de scădere a numărului morților în 1921 și apoi, în 1922, observându-se o ușoară creștere. Privită pe fiecare județ, situația este următoarea:

- În Dolj, s-a înregistrat o scădere cu 2865 de unități în 1921, urmată de o creștere cu 1350, însă pe întreaga perioadă, se observă clar diminuarea numărului deceselor;
- În Gorj, în anul 1921, s-a înregistrat o scădere cu 1545 de unități, urmată de o creștere cu 601 unități; în ansamblu, pe cei trei ani, numărul deceselor s-a redus cu 944;

- În Mehedinți, se observă o scădere cu 2105 unități, urmată de o creștere cu 161 de unități, dar, pe întreaga perioadă analizată, numărul morților a scăzut cu 1944;
- În Romanați se înregistrează o scădere cu 2581 de unități, urmată de o creștere cu 387, rezultând pe întreaga perioadă o diminuare a numărului de morți cu 2131;
- În Vâlcea, numărul deceselor scade în anul 1921 cu 1434 unități, pentru a crește cu 539 unități în anul 1922, dar neafectând întreaga perioadă analizată, astfel încât numărul deceselor a scăzut cu 895.

Deci, Oltenia înregistrează la finele perioadei 1920-1922, o scădere cu 7429 unități a deceselor.

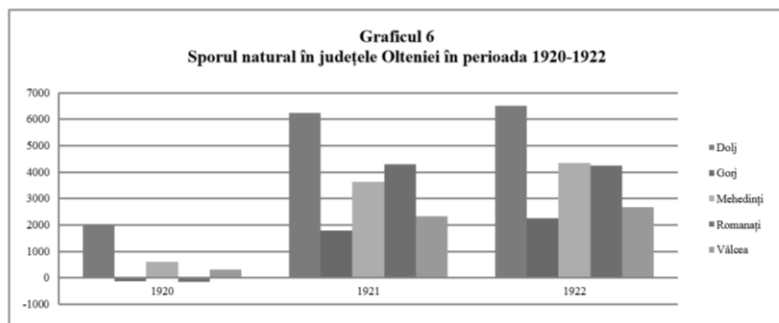
Un interes deosebit îl reprezintă analiza deceselor din primele două grupe de vârstă (0-1 an și 1-5 ani), situația fiind următoarea:

În Oltenia, decesele infantile înregistrează în perioada 1920-1922 o scădere cu 332 unități, iar în grupa 1-5 ani se observă reducerea deceselor cu 150.

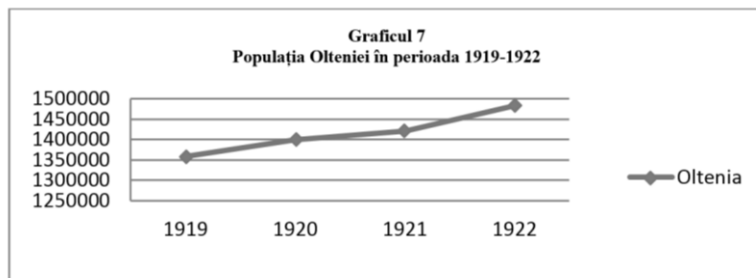
e. Sporul natural

Sporul natural a înregistrat în perioada 1920-1922 următoarea evoluție:

Pe baza acestui grafic și a informațiilor de mai sus, se poate trage concluzia că la sfârșitul perioadei 1920-1922 populația Olteniei a început să recupereze din pierderile suferite în timpul războiului. Din graficul de mai sus, se observă excedentul foarte mic în Dolj, Mehedinți și Vâlcea, în Gorj și Romanați, acesta fiind chiar negativ. Situația se va redresa pe parcursul anilor 1921 și 1922, când, la nivelul întregii Oltenii se înregistrează un spor natural de 20027 persoane.

Situația populației Olteniei în perioada 1919-1922 este reprezentată în graficul următor, chiar dacă cifrele sunt aproximative:

Comisia Europeană a Dunării între propriul organism și suveranitatea Statului Român

prof. Nicoleta DUȚU

„Marele fluviu Dunărea m-a atras întotdeauna și a fost și este dispus oricând și pentru oricine să-și spună povestea. Dar trebuie să știi și să vrei să o ascuți.”

Vorbind despre români și istoria noastră nu poți să nu te oprești să analizezi rolul pe care l-a avut Dunărea în existența lor și a întregii Europe, „chestiunea Dunării” – cum o definea marele istoric al neamului Nicolae Iorga¹ –, punându-și puternic amprenta². Pe lângă faptul că ne-a dat numele spațiului în care locuim – carpato-danubiano-pontic –, mărșul fluviu ne-a oferit de multe ori protecție în calea atacurilor venite din sud. Rolul său economic s-a resimțit din plin, facilitând comerțul, transporturile și procurarea resurselor de hrană.³ Tocmai datorită acestor avantaje oferite de Dunăre, ea a fost ținta spre care și-au îndreptat privirea multe state europene. Dorința acestora de a-și instala influența la Dunărea

¹ N. Iorga, *Chestiunea Dunării* (Istorie a Europei Răsăritene în legătură cu această chestie). Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Victor Spinei, Institutul European. *Colecția Istorie și diplomatie* 16, Iași, 1998.

² Vezi, pe larg, Grigore Antipa, *Dunărea și problemele ei științifice, economice și politice*, București, 1921.

³ Idem, *Chestiunea Dunării*, în vol. *Politica externă a României* (19 prelegeri ținute la Institutul Social Român), București, 1924.

de Jos și în special la Gurile Dunării, a implicat, nu de puține ori, poporul român la conflicte cu acestea¹. Gurile Dunării, care fac parte din spațiul teritorial român, au fost, de-a lungul istoriei, jinduite de multe puteri și seminții. Chiar dacă aceasta zonă a cunoscut o istorie zbuciumată, ea rămâne veșnică a poporului nostru.

Dar nu au lipsit nici momentele când românii nu au avut nici un cuvânt de zis în problema Dunării, ea făcând obiectul stipulațiilor tratatelor de pace încheiate între diferite state europene (de cele mai multe ori, Imperiul Rus și Imperiul Otoman).

Reprezentanții Marilor Puteri prezenți la Paris în 1856 au creat Comisia Europeană a Dunării pentru a garanta navigația pe această mare arteră a Europei și mai ales pentru a opri pretențiile rusești asupra Gurilor Dunării.² La data înființării, Comisia Europeană a fost un organism internațional cu sarcina principală de investitor în domeniul strict tehnic al asigurării condițiilor optime de navigație pe tronsonul maritim al Dunării (Sulina, Isaccea) și de asigurare a semnalizării pe timp de zi și de noapte pe acest tronson. Pentru îndeplinirea acestor sarcini i s-a prescris o existență de scurtă durată, de doar 2 ani, pe care însă Marile Puteri prin numeroase jonglerii politice, vor reuși să o prelungească, ajungând să-i confere chiar un statut de permanență. De asemenea, se urmărește

¹ Nicolae Dașcovici, *Dunărea noastră. O scurtă expunere până la zi a problemei dunărene, însoțită de textul Statutului de la Paris din anul 1921*, Fundația Culturală Principele Carol, București, 1992.

² A se vedea, pe larg, Ștefan Stanciu, *România și Comisia Europeană a Dunării*, Editura Pax Aura Mundi, Galați, 2002; Ioan-Alexandru Suciu, *România și Comisia Europeană a Dunării*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005; Constantin Ardeleanu, *Gurile Dunării, o problemă europeană. Comerț și navigație la Dunărea de Jos în surse contemporane (1829-1853)*, Editura Istros, Brăila, 2012.

analiza obiectivă a acestei instituții din punct de vedere politic, economic și social în cadrul Statului Român. În decursul existenței C.E.D., realizările strict tehnice, din domeniul hidrotehnic și edilitar, au fost apreciate ca atare de către contemporani. Toate realizările tehnice ale C.E.D. au rămas în funcțiune și după desființarea sa, multe dintre acestea aflându-se în stare de funcționare și azi. Dar aceste realizări nu pot împiedica un român să judece și să facă aprecieri asupra naturii existenței îndelungate a acestui organism.

Dacă până în 1877 Statul Român nu putea să-și ceară drepturile asupra Gurilor Dunării – zonă în care unele mari puteri europene avea interese deosebite¹, – după Pacea de la Berlin, ce a consființit suveranitatea și independența României și când Dobrogea și Delta Dunării intră în componența Statului Român², acesta se va arăta tot îndreptățit să asigure și să coordoneze navigația pe Dunăre în locul C.E.D. Și de data aceasta, Marile Puteri vor avea cuvântul și legea în propriile mâini, desconsiderând noul statut al României. Singurul „avantaj” acordat țării noastre va fi acceptarea unui reprezentant al acesteia în cadrul Comisiei. Din contră, prin Tratatul de la Berlin, la Gurile Dunării a continuat să existe un organism internațional care era investit cu puteri depline:

¹ Vezi Paul Cernovodeanu, *Relațiile comerciale româno-engleze în contextul politicii orientale a Marii Britanii (1803-1878)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.

² Romulus Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*. Schiță monografică. Studii și documente, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1928, p. 128-132; Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*. [Ed. a 2-a rev.], Editura Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 330-334; Stoica Lascu, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei (1878-1947)*, vol. I (1878-1916) (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. *Bibliotheca Tomitana* I), f.e., Constanța, 1999.

putere legislativă (emitea legi), putere executivă (aplica propriile legi) și putere judecătorească (judeca modul de aplicare al legilor emise de C.E.D.).

Practic, C.E.D. se comporta ca un stat care avea și pavilion propriu, călcând în picioare dreptul pe care-l avea România ca putere teritorială. Cu toate împotrivirile guvernanților români, Marile Puteri nu au ținut cont de acestea. Singurul moment în care au avut nevoie de România a fost în perioada Primului Război Mondial. Dacă până atunci Statul Român a fost tratat cu indiferență, acum când îi păștea pericolul au aruncat totul pe umerii României. Atunci, în situația grea pe care a avut-o, Statul Român a demonstrat că și singur poate face față situației și, de asemenea, că are oameni capabili și competenți pentru a ocupa funcții importante.

Comisia Europeană a Dunării și România în timpul Primului Război Mondial (1914-1918)

Începutul Primului Război Mondial, în 1914, a avut importante consecințe în ceea ce privește desfășurarea evenimentelor din zona bazinului Dunării de Jos. Libertatea navigației pe fluviu a întâmpinat piedici și greutăți chiar din primele zile de război. Serbia a fost nevoită, pentru a-și apăra propriile interese să ia măsuri de securitate pe Dunăre, așezând în acest sector baraje și câmpuri de mine.

Intrarea Bulgariei în război alături de Puterile Centrale și a României aliata Antantei, a generat includerea bazinului dunărean în eforturile de război ale beligeranților.

În prima parte a războiului, România, pentru a împiedica Rusia să transforme fluviul într-un teatru de război, a luat și ea unele măsuri de siguranță, ridicând la Turksmil o serie de baraje.

În primii ani ai războiului, datorită neutralității României, navigația nu a fost întreruptă pe Dunărea de Jos¹. În condițiile existente, Comisia Europeană a Dunării începe și ea să resimtă începutul unei perioade de instabilitate.

Înainte de începerea propriu-zisă a conflictului, Comisia s-a întrunit într-o ședință extraordinară la 22 iunie 1914. Cu această ocazie s-a discutat neutralitatea Dunării de Jos și s-a propus ca guvernele reprezentate în C.E.D. să dea mandat României, putere teritorială, să asigure poliția Dunării de Jos, atât timp cât România va fi în stare de neutralitate.

Politica de neutralitate a Statului Român a asigurat încă doi ani, condițiile necesare funcționării normale a Comisiei Europene, cu participarea reprezentanților puterilor aflate în conflict.

La începutul războiului, Comisia nu a pus problema modificării tarifului pe navigație. În 1914, pentru a-și echilibra bugetul, Comisia a folosit aproape toate resursele sale, dar a fost nevoită, în cele din urmă să apeleze la Guvernul Român, cerând un credit de 540.000 lei de la Banca Națională a României. Însă acest credit a ajuns la începutul anului următor. În aceste condiții, tot România a pus la dispoziția Comisiei avansuri lunare de 120.000 lei.

Cu cât războiul se prelungește, situația financiară precară a Comisiei îi determină pe membrii acesteia să ceară tuturor guvernelor, a căror reprezentanți erau în Comisia Europeană, un avans colectiv de 3.200.000 franci, câte 400.000 franci de fiecare stat. Acest avans i-a permis să supraviețuiască până în 1917.

În 1916 cercurile conducătoare ale României au decis intrarea acesteia în război alături de Antantă. Convenția militară, încheiată între România și Antanta în august 1916, avea și unele prevederi cu privire la acțiunile militare ruse în

¹ Iulian Cârțână, Ilie Sedtuc, *op. cit.*, p. 111.

Marea Neagră și pe Dunăre. Astfel, art. 2 prevedea: „începând de la 12/25 august, flota rusă va trebui să garanteze securitatea portului Constanța, să împiedice orice debarcare de trupe dușmane pe țărmurile românești și orice incursiune pe Dunăre mai sus de gurile fluviului. Din partea sa, România va recunoaște flotei ruse din Marea Neagră dreptul de a utiliza portul Constanța și de a lua măsuri necesare contra flotei dușmane. Vasele de război rusești care se vor servi de Dunăre, atât pentru a garanta hrana, cât și pentru a da concurs armatei și flotei române, vor fi sub ordinele Comandamentului Suprem al Armatei Române și vor coopera pe acest fluviu cu escadra de monitoare românești”¹.

Evenimentele militare au obligat Statul Român să ia toate măsurile de siguranță, chiar dacă ele trebuiau să ducă la restrângerea atribuțiilor C.E.D.

Pe 14 august 1916, Guvernul Român a comunicat Comisiei Europene, prin delegatul său, declarația de război făcută Austro-Ungariei și măsurile ce trebuiau luate la Gurile Dunării în urma acestui act.

Printre măsurile stabilite erau: cuprinderea portului Sulina în zona militară, punerea materialelor C.E.D. la dispoziția armatei române, numirea unui ofițer român în funcția de comandant militar al portului și al orașului Sulina și internarea (închiderea) personalului C.E.D., aparținând Puterilor Centrale și aliaților lor, care puteau prejudicia siguranța Statului Român.

În urma unei înțelegeri între guvernul român și delegații Franței, Angliei, Italiei și Rusiei a fost numit *căpitan al portului Sulina și comandant Eugeniu P. Botez (Jean Bart)*, acest post revenind pentru prima dată unui cetățean român. În

¹ Iulian Cârțână, Ilie Seftiuc, op. cit., p. 156.

lunile august și septembrie 1916 serviciul tehnic al C.E.D. continua acțiunile de dragaj pe Brațul Sulina.

În urma retragerii trupelor românești, o parte din vasele Serviciului de Navigație Român (N.F.R.) și ale Serviciului Hidrotehnic au fost evacuate la Gurile Dunării, însă cea mai mare parte au fost scufundate în porțiunea Brăila-Turnu Severin.

La începutul lunii decembrie 1916, situația militară a României s-a înrăutățit, Comisia Europeană fiind nevoită să-și mute sediul la Odessa la 22 decembrie. Delegații Angliei, Franței și Italiei au părăsit orașul Galați și s-au retras în Moldova, de unde vor pleca spre țările lor, dând împuternicire delegaților României și Rusiei să conducă și să reprezinte C.E.D. până la crearea unor condiții optime de activitate normală¹.

În condiții vitrege, Serviciul Tehnic și alte servicii ale Comisiei, mutate la Odessa, vor continua să funcționeze. Comisia va încheia o convenție cu Rusia, prin care aceasta din urmă va folosi materialul său flotant pentru a menține în bună stare canalul și Gura Sulina. Rusia va întreprinde chiar și dragaje pentru a menține în stare de navigabilitate Gurile Dunării.

Această convenție va fi însă anulată la sfârșitul anului 1917, ca urmare a evenimentelor din Rusia. În octombrie-noiembrie 1917, trupele ruse vor părăsi fronturile de pe teritoriul României, inclusiv Delta Dunării și Sulina și se vor întoarce în patria lor.

¹ Constantin I. Băicoianu, *Dunărea văzută prin prisma Tratatului de la București. O lămurire a concepției germane despre pace și dreptate*, București, 1919, p. 9-10.

Hotelul Comisiei Europene de la Galați, unde și-a stabilit Cartierul General un corp de armată rusescă a fost bombardat la 10 octombrie 1917 de inamici și distrus în întregime, împreună cu arhivele și biblioteca Comisiei.

Pericolul unei revoluții la Odessa a determinat delegații României și Rusiei să părăsească orașul la 31 ianuarie 1918 și să se întoarcă la Galați. Aici, Comisia și-a desfășurat activitatea în condiții deosebit de grele ale ocupației germane, acest organism fiind modificat după interesele Puterilor Centrale. *„Pacea de la București din mai 1918 a arătat adevăratele scopuri urmărite de Puterile Centrale față de România cât și de regimul de navigație pe Dunăre.”*

În ceea ce privește Comisia Europeană, tratatul prevedea menținerea acesteia sub denumirea de Comisia Gurilor Dunării, având o competență asemănătoare celei anterioare, cu unele excepții, după cum urmează: competența Comisiei era limitată la statele riverane, precum și a riveranilor europeni ai Marii Negre. Competența Comisiei Gurilor Dunării era menținută până la Brăila și se extindea asupra tuturor brațelor fluviului, în regiunea Deltei Dunării. România era obligată să garanteze libera circulație a flotelor Puterilor Centrale, precum și accesul în porturile românești, încălcând astfel suveranitatea noastră.

„Bunurile Comisiei Europene au fost trecute în custodia României”, urmând ca o comisie, alcătuită din membrii semnatori ai tratatului, să evalueze aceste bunuri.

De asemenea, *„societățile de navigație străine, erau puse pe același picior de egalitate cu cele românești”*. Elevatoarele, din porturile Calafat, Corabia, Turnu Măgurele, Giurgiu și Oltenița erau puse la dispoziția Germaniei care le folosea pentru transportarea cerealelor. *„Șantierele navale de la Turnu*

Severin au fost preluate de Austro-Ungaria, iar cel de la Giurgiu de Germania”¹.

Cu excepția unor cercuri conservatoare strânse în jurul primului ministru Al. Marghiloman, care semnase Pacea de la București, întreaga opinie publică românească a protestat vehement împotriva prevederilor acestui *tratat de jaf*. Chiar și conservatorul Petre P Carp, adeptul necondiționat al alianței cu Puterile Centrale, era nevoit să aprecieze pacea încheiată de Marghiloman „nu numai umilitoare pentru țară”, dar și o „*trădare față de interesele neamului*”.

Împotriva prevederilor acestei păci, referitoare la regimul Dunării, au protestat și guvernele Franței, Angliei și Italiei. Condițiile înrobitoare impuse României prin acest tratat nu au putut fi aplicate datorită înfângerii în război a Puterilor Centrale.

Planurile germane și austriece în privința Dunării n-au putut fi realizate. Problema Dunării, cu toate implicațiile ei internaționale va rămâne în continuare o problemă deschisă.

În perioada dintre 1856-1914 regimul aplicat navigației pe Dunăre și-a păstrat uniformitatea, navele care treceau pe fluviu trebuind să se supună succesiv regulamentelor rusești, românești, bulgare, ungurești, sârbe, austriece și bavareze.

Din punctul de vedere al regulamentelor sale, Dunărea putea fi împărțită în trei părți:

- a. Dunărea de Jos, aflată sub competența C.E.D.-ului;
- b. Dunărea de Mijloc, din punctul în care se încheie atribuțiile Comisiei și până la Porțile de Fier unde paza și controlul navigației este exercitat de riverani, în limita apelor teritoriale;

¹ Paul Gogeanu, *op. cit.*, p. 161-1612.

- c. Dunărea de Sus, de la Porțile de Fier la Ulm, unde riveranii, Austro-Ungaria, Bavaria și Wurtemberg, aplicau *Actul de navigație* din 1857.

Imediat după război, Dunărea a fost înzestrată cu un regim uniform atât pentru comerț cât și pentru navigație. Articolul 331 din Tratatul de Pace de la Versailles încheiat cu Germania la 28 iunie 1919 și articolele asemănătoare din celelalte tratate de pace, au declarant Dunărea fluviu internațional de la Ulm până la gura de vărsare. De asemenea, tratatul enunța principiul egalității de tratament în ceea ce privește navigația, precum și față de cetățenii sau bunurile unui stat, indiferent de pavilion.

Taxele ce urmau a fi percepute, erau destinate doar să acopere de o manieră echitabilă, cheltuielile ocazionate de menținerea în bune condiții a navigației (art. 333).

Dispozițiile speciale cu privire la Dunăre erau cuprinse în art. 346-352. Astfel, în primul din aceste articole se prevedea că vechea Comisie Europeană a Dunării își va exercita din nou întreaga putere pe care o deținea înainte de război. Prin situația de state învinse, Germania, Austria și Turcia erau excluse de la lucrările Comisiei. Până la data alcătuirii unui nou statut de către o Conferință internațională, reprezentanții Marii Britanii, Franței, Italiei și României erau desemnați să facă parte din Comisia Europeană.

Articolul următor stabilește că din locul unde încetează competența Comisiei Europene a Dunării, în amonte, până la punctul în care fluviul este navigabil (Ulm), se constituie o nouă Comisie Internațională, formată din doi reprezentanți ai statelor germane riverane, câte un reprezentant al fiecăruia din ceilalți riverani și câte un reprezentant din partea fiecărui stat neriveran participant în Comisia Europeană a Dunării. Comisia Internațională urmărea să se reunească după intrarea în vigoare a tratatului asumându-și în mod provizoriu administrarea

fluviului până când va fi stabilit un statut definitiv de către Puterile Aliate și Asociate (art. 348).

Pentru reglementarea statutului definitiv al Dunării, în condițiile modificărilor interne, Consiliul Suprem aliat hotărăște convocarea unei conferințe la Paris. În toamna anului 1919, Guvernul Român primește invitația de a-și trimite la Paris reprezentantul său în Comisia Europeană a Dunării. Guvernul român a obiectat împotriva acestei invitații, considerând că întâlnirea reprezentanților Comisiei Europene trebuia să se facă la sediul acesteia la Galați.

Astfel, la sfârșitul lunii octombrie 1919, se întrunesc la Paris reprezentanții din C.E.D. ai Angliei, Franței, Italiei, Guvernul Român menținându-și opinia și refuzând să-și trimită reprezentantul.

Cei prezenți la Paris au hotărât: Sporirea taxelor de navigație. Acestea urmau să fie achitate în franci francezi, după cursul de la Bursa din Londra, ceea ce însemna de 70 de ori mai mult decât înainte de război; Numirea de personal în Comisie. Cei trei reprezenanți au dispus scoaterea din postură a personalului românesc (ce a activat în perioada războiului), pe motiv că s-ar pierde caracterul internațional al Comisiei; Contractarea unui împrumut, în scopul reluării lucrărilor tehnice; Toate hotărârile luate la Paris în absența României au fost contestate de Guvernul României¹.

Bibliografie:

- Antipa, Grigore, *Dunărea și problemele ei științifice, economice și politice*, București, 1921.

¹ *Ibidem*, p. 171-173.

- Ardeleanu, Constantin, *Gurile Dunării, o problemă europeană. Comerț și navigație la Dunărea de Jos în surse contemporane (1829-1853)*, Editura Istros, Brăila, 2012.
- Băicoianu, Constantin I., *Dunărea văzută prin prisma Tratatului de la București. O lămurire a concepției germane despre pace și dreptate*, București, 1919.
- Cârțână, I., Seftiuc, I., *Dunărea în istoria poporului roman*, Editura Științifică, București, 1972.
- Gogeanu, P., *Dunărea în relațiile internaționale*, Editura politică, București 1970.
- Dașcovici, Nicolae, *Dunărea noastră. O scurtă expunere până la zi a problemei dunărene, însoțită de textul Statutului de la Paris din anul 1921*, Fundația Culturală Principele Carol, București, 1992.
- Iorga, N., *Chestiunea Dunării* (Istorie a Europei Răsăritene în legătură cu această chestie). Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Victor Spinei, Institutul European. *Colecția Istorie și diplomatie* 16, Iași, 1998.
- Lascu, Stoica, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei (1878-1947)*, vol. I (1878-1916) (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. *Bibliotheca Tomitana* I), f.e., Constanța, 1999.
- Rădulescu, Adrian, Bitoleanu, Ion, *Istoria Dobrogei*. [Ed. a 2-a rev.], Editura Ex Ponto, Constanța, 1998.
- Stanciu, Ștefan, *România și Comisia Europeană a Dunării*, Editura Pax Aura Mundi, Galați, 2002.
- Suciu, Ioan-Alexandru, *România și Comisia Europeană a Dunării*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005.

Aspecte privind unirea Transilvaniei cu România

prof. Elena Fălcău

Realizarea României Mari la 1 decembrie 1918 a reprezentat împlinirea idealului național al românilor din Transilvania aflați sub ocupație austro-ungară. Acest vis de veacuri s-a împlinit în cadrul Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia unde s-a hotărât unirea Transilvaniei cu Regatul României. Marea Unire a fost posibilă în condițiile în care de-a lungul mai multor secole românii și-au exprimat aspirațiile naționale.

În cursul anului 1918 s-a făurit statul național român unitar în mai multe etape succesive și datorită participării României la primul război mondial alături de Antanta. Pe fondul afirmării „*Celor 14 puncte*” de către președintele american W. Wilson: „România are dreptul din punct de vedere moral și politic la realizarea revendicărilor sale. Ea știe că Alianții i-l recunosc în virtutea principiilor pe care ei le reprezintă și care au fost formulate de către președintele Wilson la 27 septembrie 1918, când a declarat că soluționările pe care le aduc războiului sunt izvorâte din natura circumstanțelor războiului, tot ce pot face oamenii de stat sau adunările este să le realizeze sau să le trădeze.”¹ Astfel

¹ *Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1918 La Români, Desăvârșirea unității național statale a poporului român*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 424.

afirmarea principiului autodeterminării popoarelor și cel al naționalităților au favorizat constituirea statelor naționale în Europa: „*Românii din Regat și cei din teritoriile românești din Austro-Ungaria doresc să formeze un singur stat. Sârbii, iugoslavii și cehoslovacii au procedat la fel*”¹.

Datorită destrămării Austro-Ungariei în urma a primului război mondial, în Transilvania mișcarea națională a fost preluată de Partidul Național Român. Activitatea acestuia în perioada octombrie – noiembrie 1918 a fost decisivă în formarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Se observă mai multe etape ale activității Partidului Național Român din Transilvania în pregătirea unirii cu Regatul României. În toamna anului 1918 Partidul Național Român a adopta activismul politic pentru a-și putea afirma aspirațiile naționale.

Declarația de la Oradea din 29/12 octombrie a Comitetului Executiv al P.N.R. și al reprezentanților P.S.D., se cerea independența națiunii române din Austro- Ungaria pe baza principiilor lui Wilson: „*După discuții a fost adoptată Declarația privind dreptul la autodeterminare a românilor din Transilvania, care... proclama independența națiunii române subjugate de monarhia austro-ungară, dreptul ei de a hotărî și dispune de soarta sa și de a fi singura în măsură de a-și trimite reprezentanți ei la Congresul de pace aleși de propria adunare națională*”².

Declarația a fost redactată și prezentată de către Vasile Goldiș și reprezintă un moment important pentru îndeplinirea idealului unității statale a românilor. Presa străină și opinia publică internațională a avut acces la Declarația de la Oradea,

¹ *Ibidem*, p. 423.

² Alexandru Roz, *Noiembrie 1918. Aradul – capitala Transilvaniei*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2002, p. 165.

iar în ziarul „La Roumanie” apărea următoarea afirmație „*românii nu sunt o naționalitate, ci o națiune*”¹.

Declarația de la Oradea a fost primită și de românii din P.S.D. din Transilvania, iar însemnătatea acestui document în realizarea statului național unitar a fost descrisă ca fiind „*un act politic care a deschis o nouă epocă în istoria poporului român și a stat la baza întregului proces de luptă a românilor din Transilvania*”². Deoarece asigura românilor statutul de națiune independentă. Comitetul Executiv, organul de putere l-a investit pe Al. Vaida Voievod să prezinte în Parlamentul de la Budapesta poziția partidului. S-au reluat activitatea cu P.S.D. în perioada următoare.

Împăratul Carol I, a lansat manifestul „*Către popoarele mele cele credincioase*”, prin care propunea un plan de federalizare a imperiului. Afirmarea oficială a dreptului românilor la autonomie a fost citită de Al. Vaida Voievod la 18 noiembrie în Parlamentul de la Budapesta a fost un moment istoric. Declarația de autodeterminare a avut ecou în Regatul României, dar și în presa străină și sublinia importanța Comitetului Național.

La 30 octombrie s-a constituit Consiliul Național Român Central, organism politic cu rol în preluarea administrației satelor și orașelor. Consiliul Național Român Central a avut în componență șase reprezentanți ai P.N.R, cei mai cunoscuți fiind: Vasile Goldiș, Ștefan Ciceo- Pop și șase ai P.S.D., dintre care amintim pe Ion Flueraș, Iosif Jumanca, Tiron Albani. Sub conducerea acestora s-au format consiliile naționale provinciale și comunale, precum și acțiuni de organizare a gărzilor naționale. Acest partid îi reprezenta pe

¹ Emil Răcilă, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în primul război mondial (1916- 1918)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 301.

²Alexandru Roz, *op. cit.*, p. 165.

români și beneficia de recunoașterea guvernului de la Budapesta și a Marilor Puteri. La începutul lunii noiembrie sediul C. N. R. C. s-a mutat la Arad, iar la 9 noiembrie a informat guvernul ungar că vrea să preia controlul asupra zonelor locuite de românii din Ungaria și Transilvania: „*Preluând de drept puterea și exercitându-o efectiv. C.N.R.C. îndeplinea funcțiile unui organ suprem*”¹. Ulterior în perioada 12-14 noiembrie au avut loc tratative cu Oszkar Jaszi, ministrul Naționalităților în guvernul condus de Mihaly Karolyi. Acestea au eșuat datorită poziției reticente a delegației maghiare: „*Jaszi a propus un sistem de autonomie cantonală, bazată pe modelul elvețian, dar românii au insistat asupra modelului dreptului deplin la autodeterminare*”². Românii au înștiințat guvernul maghiar în legătură cu hotărârea de a convoca Adunarea Națională și a consulta voința poporului român.

Pasul următor a fost răspândirea ideilor mișcării de eliberare și unitate națională prin intermediul consiliilor și gărzilor naționale românești, dar și cu ajutorul presei. Așadar au apărut în luna noiembrie noi publicații „Glasul Ardealului” (Brașov), „Tribuna Sibiului”, „Voința Neamului” (Cluj). „Românul” a fost organul oficial al C.N.R.C.

Luându-și soarta în propriile mâini, națiunea română va acționa în consecință cu semnificația istorică a evenimentelor ce vor urma, pregătind Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia. S-a scris în istoriografie că în zilele următoare pe 15 noiembrie un grup de tineri conduși de Șt. Ciceo-Pop a dorit să proclame unirea în mod spontan: „*un grup de tineri, în frunte cu Iustin Marșeu au cerut C.N.R.C. să proclame chiar atunci unirea*”, însă răspunsul a venit de la Vasile Goldiș care dorea

¹ *Ibidem*, p. 223.

² Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 282.

să stabilească convocarea unei adunări naționale reprezentative pentru români: „dar, o asemenea hotărâre e prea importantă , prea de multe secole așteptată și prea de mulți dorită la care să fie prezenți toți cei care doresc să se împîrtășească de marea sărbătoare a neamului nostru și prentu ca, la nevoie, să se poată dovedi autenticitatea asupra acestui act măreț”¹.

Tot la aceiași dată s-a hotărât ca unirea Transilvaniei cu România să fie expresia Marii Adunări Naționale a tuturor românilor. Ulterior pe 17 noiembrie Vasile Goldiș a publicat un articol cu titlul „Să ne organizăm” făcând referire la organizarea Marii Adunări Naționale. Iar o zi mai târziu a tipărit în presa românească, cât și în străinătate manifestul împăratului Carol I pentru a informa opinia publică internațională despre hotărârea românilor de a prelua conducerea Transilvaniei. Ulterior s-a emis Convocatorul Marii Adunări Naționale redactat de Vasile Goldiș și folosira propagandei pentru a atrage un număr cât mai mare de români să participe la Marea Adunare Națională reprezentativă.

Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a avut loc la 1 decembrie 1918, unde au participat peste 100.000 de cetățeni veniți din toată Transilvania și 1228 de delegații aleși sau desemnați de cercurile electorale, de organizațiile politice sau instituțiile românești din Transilvania. Alegerea orașului Alba Iulia, nu a fost întâmplătoare, deoarece amintea de intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul și de unirea de la 1600.

Adunarea a fost deschisă de Gheorghe Pop de Băsești în sala Cazinoului din Alba Iulia, lucrările fiind conduse de Ștefan Ciceo-Pop. Rezoluția a fost citită de Vasile Goldiș. La punctul I, ea prevedea declarația de unire „*Adunarea Națională decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România. Adunarea Națională proclamă*

¹ Ioan Scurtu, *Alba Iulia 1 Decembrie 1918*, București, 1988, p. 358.

deosebi dreptul inalienabil națiunii române la întreg Banatul”¹. La punctual III erau sintetizate șase principii fundamentale care erau avute în vedere: deplina libertate națională, egala îndreptățire, egalitatea confesională: regim democratic, vot obștesc, direct, egal, secret, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani, la reprezentarea în comune, județe ori în parlament: libertatea presei, de asociere, de întrunire: libera propagandă a tuturor gândurilor omenesti: reforma agrară radical: drepturi pentru muncitorimea industrială. Toate aceste doleanțe au fost stabilite de comun acord cu autoritățile de la București și însemnau de fapt recunoașterea drepturilor istorice, politice, religioase, economice, sociale ale românilor, populația majoritară din Transilvania. În articolul IX este specificat formarea Marelui Sfat Național, cu rol de conducere, care a ales la 2 decembrie Consiliul Dirigent al Transilvaniei, prezidat de Iuliu Maniu.

Am putea aminti entuziasmul celor o sută de mii de oameni din jurul tribunelor atunci când aclamau: Trăiască unirea tuturor romanilor! Tot despre acel entuziasm, s-a scris că: *„a fost ca o flacără vie din toate colțurile Transilvaniei, precum și în Regat, pretutindeni românii aclamând, cu frenezie entuziastă, Hotărârea adoptată la Alba Iulia.”* La această stare de bucurie se poate adăuga și discursul lui I.I.C. Brătianu pentru a sublinia semnificația istorică a înfăptuirii unirii Transilvaniei cu Regatul României: *„Vă așteptăm de o mie de ani – și ați venit ca să nu ne mai despărțim niciodată. Sunt în viața unui neam clipe de fericire atât de mari încât ele răscumpără veacuri întregi de suferință. Bucuria noastră nu este a unei singure generații. Ea este tresărirea de bucurie a întregului popor român care de sute de ani a îndurat suferințele cele mai crude, fără să-și piardă credința neclintită*

¹ *Arhivele Naționale Ale Statului*, ed. cit., p. 426.

în sosirea acelei zile care ne unește astăzi și care trebuia să vie, care nu se putea să nu vie.”¹

Ulterior la 24 decembrie a fost emis decretul de unire al Transilvaniei cu România, guvernul de la București a ratificat actul de unire. În plan internațional prin Tratatul de la Trianon din ianuarie 1920, Marile Puteri pe de o parte, iar Ungaria, pe de altă parte recunoșteau unirea Transilvaniei cu România.

Marea Unire de la 1 decembrie 1918 a simbolizat visul de aur al românilor transformat în realitate și a semnificat constituirea statului național român unitar. A pus în evidență însemnătatea istorică a unirii Transilvaniei cu Regatul României, patria mamă.

Bibliografie:

- Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Universul Enciclopedic Gold, București, 2011.
- *Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1918 La Români, Desăvârșirea unității național statale a poporului român. Documente externe 1916-1918*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- Htchins, Keith, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, București, 1998.
- Isar, Nicolae, *Istoria Românilor 1774/1784-1918*, Editura Universitară, București, 2006.
- Roz, Alexandru, *Noiembrie 1918. Aradul – capitala Transilvaniei*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2002.

¹ Nicolae Isar, *Istoria Românilor 1774/1784-1918*, Editura Universitară, București, 2006, p. 523-524.

- Răcilă, Emil, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în primul război mondial (1916- 1918)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
- Scurtu, Ioan, *Alba Iulia I Decembrie 1918*, București, 1988.

Incursiunea Armatei Rusiei Țariste. Începutul Marelui Război în Maramureș

dr. Ilie GHERHEȘ

Încă de la cumpăna secolelor XIX – XX, Europa trăia sub amenințarea iminenței unui război. Nori negri se adunau deasupra bătrânului continent, fiind magnetizați de imensa energie de sorginte naționalistă, acumulată mai ales la sfârșitul secolului al XIX lea, secol numit „al naționalităților”, de către savantul german, Leopold von Ranke, părintele istoriografiei germane și unul dintre fondatorii științei istorice modern universal. În tabla de valori a umanității își disputau imensul capital de orgolii, state deja angajate militar, politic și strategic, grupate în cele două tabere geo-strategice beligerante: Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria, Italia) – pe de o parte și Antanta (Franța, Marea Britanie, Rusia) – pe de altă parte. Nu mai puțin adevărat este și faptul că unele state au ezitat să-și decline opțiunea sau, dimpotrivă, să-și reafirme angajamentul pentru o tabără sau alta, funcție cu interesele specifice pe care fiecare le avea, la momentul de referință.

În acest climat deosebit de tensionat intervine, la 15/28 iunie 1914 asasinarea, de către un student sârbo (Gavrilo Princip), la Sarajevo, a arhiducelui Franz (Francisc) Ferdinand și a soției acestuia; principele fiind moștenitorul prezumtiv al tronului austro-ungar. Îngrozitorul incident a determinat izbucnirea, la 28 iulie 1914, a celui care avea să devină, în istoriografie, primul război mondial. Conflictul a început,

așadar, prin atacarea Serbiei de către Austro-Ungaria, iar de la acest moment declarațiile de război au curs în funcție de angajamentele politico-militare ale diferiților rivali sau, dimpotrivă, aliați; cert este că bilanțul acestui cumplit experiment istoric, încheiat în 11, a XI, ora 11, a anului 1918 consemna: *„Astfel se încheie, după 52 de luni de bătălii cumplite, un conflict ale cărui cauze au fost uitate de toată lumea, dar care se soldează cu distrugeri îngrozitoare: 8 milioane de morți, 20 milioane de răniți și mutilați, o zdruncinare profundă a edificiului european”*.¹

Polemologic vorbind și fără a intra prea mult în detaliile ecuației confruntării dintre trufia istorică habsburgică, altoită acum cu cea ungară și cumulată sub auspiciile monarhiei bicefale austro-ungare (1867-1918) și tendințele panslaviste ale celei de-a treia Romă (Moscova), vom ilustra că țarismul era bine pregătit pentru eventuala incursiune spre vest (centrul Europei) sau spre sudul balcanic. Marota istorică utilizată de ideologii panslavismului a fost scoasă și acum din jobenul acestora, invocându-se îngrijorarea și salvarea elementului slav din regiunea de referință. Stă dovadă în acest sens acțiunea de spionaj strategico-militar antebelic desfășurată de ruși în Galiția, la frontiera de vest a acesteia, respectiv la granița galițiano-ungară: „Rușii au practicat domeniul artei nobile a spionajului pe scară mai largă și mai scumpă. S-a întâmplat de exemplu, ca în primăvara lui 1914, în Galiția să apară agenți francezi și să facă oferte pentru cumpărarea pădurilor din Bytkov/Bitcov la granița ungaro-galițiene. În acest scop s-a înființat un consorțiu francez având în frunte pe contele Monjeau.

¹ Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. IV, Institutul European, Iași, 1998, p. 336.

Curând au sosit niște ingineri francezi în Drohobiț/Drohobych, Borislav și Bitcov, care au bătut ținuturile săptămâni în șir.

Pe baza hărților de stat-major au măsurat toate trecătorile, pasajele, s-au interesat de tot ceea ce poate fi folosit în domeniul tacticii militare. În sfârșit au cumpărat Bitcovul cu douăzeci de milioane, din care au achitat două milioane de franci arvună, apoi, după o lună, s-au desesizat. La prima năvălire în Carpați (a rușilor - n.n. I.G.), locuitorii din Bitcov au recunoscut cu uimire în cei doi ofițeri - pe cei mai harnici ingineri francezi.”¹

În Maramureș cele șase divizii trimise de armata țaristă au intrat prin patru trecători ale Carpaților. În funcție de sursa bibliografică cercetată, aceste incursiuni sunt prezentate relativ asemănător. În acest context am sublinia rolul elementului evreiesc în Marele Război, evident dintr-un izvor istoriografic filosemit, dar suficient de credibil, având în vedere taberele beligerante: „*Pe frontul de est, războiul dintre Rusia și Puterile Centrale se ducea pe teritoriile locuite de aproape patru milioane de evrei. În toamna anului 1914, forțele rusești ocupaseră Galiția (Sighetul a fost sub ocupație între 3 și 6 octombrie 1914)... la declanșarea războiului evreii dornici să-și dovedească loialitatea față de țările în care locuiau, au contribuit din plin la eforturile de război atât prin înrolări voluntare, cât și prin contribuția financiară la eforturile de război. Majoritatea populației evreiești de pe teritoriul Monarhiei austro-ungare aproba intervenția armată împotriva*

¹ Laurențiu Batin, *Maramureșul și maramureșenii în primul război mondial*, Editura Grinta, Cluj Napoca, 2014, p. 21-22.

Rusiei antisemite, iar intelectualitatea evreiască a contribuit din plin la propaganda de război.”¹

Rușii în Valea Tisei

Nici în raportul întocmit de preotul greco-catolic Ioan Doroș din districtul Sighetului, la 9 noiembrie 1914, ca urmare a adresei nr. 322 din 26 octombrie 1914 a vicarului Marmației, Tit Bud, prin care se cerea o descriere amănunțită, preoților sau altor notabilități de încredere, despre invazia rușilor în raza lor de competență, ne este prezentată, relative lapidar, prezența rușilor în zonă: „*Informațiunile zioarelor, singuraticilor, ca și faptul că ostășimea dela linie și honvezimea așezată în Sziget – se retrăsese – de mult din oraș, ne dădu-se la cunoștință că Rușii deja au intrat în Marmația și că sunt la Frassin – Körösmező, unde nu era ostășime de a noastră, numai niște glotași bătrâni, neapți și puțini pentru a da piept cu Oastea Rușilor!*”²

Cu destulă obiectivitate, punând în balanță mai multe surse istorice, este relatată această realitate și în unele surse militare austro-ungare: „*Cea de-a patra divizie rusă care a intrat în Maramureș, aproape că nu a întâmpinat nici o rezistență până la Sighet: doar câteva plutoane de-ale noastre au încercat să-i rețină la Frasin, așteptând ca dinspre Munkacevo să sosească ajutoare mai consistente la Câmpulung la Tisa, acolo unde plănuiam bătălia decisivă.*”³

¹ J. Ioan Popescu, *Ghibborim. Evrei sigheteni în primul război mondial*, în Revista Arhivei Maramureșene, Baia Mare, Anul V, Nr. 5, 2012, p. 176-177.

² Ilie Gherheș, *Debutul primului război mondial în fostul Comitat Maramureș. Rușii în Sighet și în Slatina Marmației (Solotvino-Ucraina) (I)*, în Familia Română, Anul 15, Nr. 1 (52), Martie 2014, p. 111.

³ J. Ioan Popescu, *op. cit.*, p. 196.

Același cronicar de război relatează, mai departe, parcursul trupelor țariste, precum și confruntările avute cu acestea: „Când, la 30 septembrie, (1914 - n.n. I.G.), au apărut primele trupe rusești, am încercat să anunțăm pe sigheteni dar, spre surpriza noastră telefonul nu funcționa. Liniile fuseseră tăiate. În această situație, am trimis un călăreț care însă nu a mai ajuns. Cum nu cunoșteam capacitatea inamicului am încercat să-i reținem cu cei 1.200 de soldați pe care-i aveam. Luptele s-au dat într-o vale îngustă, de-a lungul căii ferate fiind ajutați de artilerie, asta în timp ce artileria rusească nu a reușit să-și așeze tunurile. Au încercat din toate puterile să le ducă sus pe munte, dar cum caii lor nu puteau urca, tunarii erau aceia care le târau pe povârnișuri. Ne fiind apărați ne-a fost ușor să-i împușcăm unul câte unul.”¹

Iată, așadar o descriere de calendar, strict statistic, a unei confruntări în care au fost secerate mai multe vieți, dar atitudinea ofițerului austro-ungar rămâne la limita cinismului absolut, moartea fiind acceptată ca o certitudine, ca un sacrificiu specific războiului.

Rușii la porțile orașului reședință de comitat, Sighet

Același cronicar ungur preciza și starea de spirit declanșată în orașul reședință de comitat, Sighet, odată cu întărirea zvonurilor despre apropierea frontului și despre avansul trupelor rusești: „Știrea invaziei armatelor rusești a fost dusă în oraș de păstorii ruteni chiar din primele zile ale războiului, fapt care a provocat panică printre locuitori. Degeaba a încercat primarul Szöllösy Antal să calmeze situația, cei cu dare de mână au părăsit orașul, comercianții și-au închis prăvăliile și întreaga activitate era paralizată. La

¹ Ibidem.

29 septembrie s-a răspândit știrea că rușii sunt deja în satele din apropiere și că la noapte vor ajunge la Sighet, populația a luat cu asalt gara și, cu toate eforturile autorităților de a calma situația cine a reușit să urce în trenul de călători, s-a refugiat.”¹

În aceeași notă de panică generală se înscriu și amintirile0 combatantului Mihail Dan, zis al lui Iles, „al lui Dumnezeu”, sătean din Apșa de Mijloc, surprinzând dinăuntru fenomenului, panica militară austro-ungară: „În 2/10 (1914 - n.n. I.G.) într-o vineri de seară văd că fug trupele noastre, husari, infanterie și trenurile fug în jos cât pot. Odată comandantul nostru de la Pec [brutărie] dă ordin să fugim unde vom putea. Au fost o învălmășeală fără capăt, nu încăpeau a fugi carele pe toate ulițele prin Sighet, și peste oameni treceau, multe spargerii se făceau.”²

Aceeași îngrijorare fără măsură a cuprins și autoritățile care s-au grăbit să se autoevacueze, convinge fiind de iminența prezenței rușilor în oraș: „În ziua de joi, 1 octombrie, populația a fost anunțată că în gară au fost pregătite trenuri pentru refugiați și că cei care doresc, pot să plece. La această știre, cei care nu încăpuseră în trenul de persoane și nici pe căruțe s-au înghesuit în cele patru trenuri de marfă și au pornit în seara ploioasă și rece. În ultimul tren, dotat și cu vagon de călători se afla și prefectul, ceferiștii și o parte dintre consilieri. Convoiul de refugiați care se îndrepta spre inima imperiului a fost urmat de armată, jandarmerie și de lunga caravană care ducea bolnavii și cadrele militare.”³

¹ Ibidem, p. 197.

² Mihail Dan, *Istoria ce am petrecut în crâncenul război*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2008, p. 13-14.

³ J. Ioan Popescu, op. cit., p. 197.

Momentul descris mai sus, apocaliptic de-a dreptul pentru unii, oricum de rea prevestire pentru toți, a fost surprins mult mai sintetic, dintr-o perspectivă istorică de mare anvergură, de către Dr. Alexandru Filipașcu, care în a sa „Istorie a Maramureșului” nota: „În zilele de 3-6 octombrie (1914 - n.n. I.G.) *Maramureșul a stat sub ocupația trupelor rusești. Armata și funcționarii s-au retras spre Sătmar, Baia Mare și Năsăud, iar populația civilă a rămas pe loc. Dr. V. Filipciuc s-a refugiat cu ultimul tren, care la Bocicoi a fost atins de obuzele rusești distrugându-i-se două vagoane din urmă. Eu am privit invazia și retragerea trupelor rusești de pe înălțimea Arșiței, din hotarul Petrovei, de unde se deschide o largă priveliște spre văile Vișeu și Tisa.*”¹

După cum se știe, în atari momente de grea cumpănă istorică este nevoie de conducători înțelepți, inspirați și cu multă stăpânire de sine, pentru gestionarea acestor genuri de crize. Sighetul și Maramureșul a avut parte, și de data aceasta, de astfel de bărbați, selectați în special dintre ungurii și evreii care se considerau și erau reprezentanții Maramureșului, adică cei îndrituiți ca să-l reprezinte în pertractările cu comandanții ruși: „*Faptul că ocuparea s-a făcut fără bombardamente și violențe i se datorează unui evreu Feuerwerger Lázár, fiul rabinului Aitzik Leib, care a mediat între administrația locală și armatele rusești. În momentele în care trupele maghiare părăsiseră deja orașul, iar cele rusești se aflau în apropiere, primarul (viceprimarul - n.n. I.G.) Dobay Sándor și consilierii orașului se sfătuiau asupra modului în care să salveze localitatea de bombardamente, respectiv cum să anunțe comandantul armatei rusești că la Sighet nu mai există soldați și că orașul demilitarizat e gata să se predea. Feuerwerger*

¹ Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, Ediția a II a, Editura EIKON, Cluj-Napoca, 2014, p. 219.

Lázár s-a oferit să ducă știrea. Inițial, ajuns în apropierea trupelor de muscali a fost prins și declarat spion, gata să fie împușcat. Ca norocul, printre muscali erau și evrei, așa că a reușit să scape și, legat fedeleş, să fie dus în fața polcovnicului (comandantului - n.n. I.G.): se pare că diplomația i-a reușit, pentru că rușii au intrat în Sighet fără o singură împușcătură.”¹

Performanța de a preda orașul trupelor țariste, fără a suferi nici o pierdere, poate fi interpretată în fel și chip acum din perspectiva a mai mult de un secol depărtare în timp. Oricum, avantajele pentru oraș rămân incalculabile, iar rușii, în urma acestei incursiuni militare și-au dovedit, cu adevărat, comportamentul unei armate imperiale, civilizate, capabilă să gestioneze un moment de criză într-un mod onorant.

Bibliografie:

- Batin, Laurențiu, *Maramureșul și maramureșenii în primul război mondial*, Editura Grinta, Cluj Napoca, 2014.
- Berstein, Serge, Milza, Pierre, *Istoria Europei*, vol. IV, Institutul European, Iași, 1998.
- Dan, Mihai, *Istoria ce am petrecut în crâncenul război*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2008.
- Filipașcu, Alexandru, *Istoria Maramureșului*, Ediția a II a, Editura EIKON, Cluj-Napoca, 2014.
- Gherheș, Ilie, *Debutul primului război mondial în fostul Comitat Maramureș. Rușii în Sighet și în Slatina*

¹ J. Ioan Popescu, *op. cit.*, p. 196.

Marmației (Solotvino-Ucraina) (I), în „Familia Română”, An 15, Nr. 1 (52), Martie 2014.

- Popescu, J. Ioan, *Ghibborim. Evrei sigheteni în primul război mondial*, în Revista Arhivei Maramureșene, Baia Mare, An V, Nr. 5, 2012.

Profesorul Gheorghe Vornicu (1892-1974) – erou al primului război mondial și întemeietor de instituții muzeale

prof. Mihaela-Cristina GHERHEȘ

De la bun început ținem să precizăm că a te apropia de personalitatea puternică a lui Gheorghe Vornicu este mai mult decât o încercare temerară. Pentru Gheorghe Vornicu probabil că ar fi trebuit să se fi inventat profesia de patriot. Într-adevăr octogenarul nostru a trăit până în ultima clipă cu conștiința că „are ceva de spus”, că este menit, este dăruit cu vocația de a fi patriot și de a le împărtăși și altora din această nobilă ardere. De altfel lozinca după care și-a orânduit întreaga viață este una cât se poate de romantică, cât se poate de memorabilă: „Oricât aș fi de bătrân, dator țării și vieții nu vreau să rămân!”. Într-adevăr, născut la sfârșitul secolului al XIX lea (15 octombrie 1892), în Anghelești de Vrancea, într-o familie cu 10 copii, protagonistul rândurilor de față termină Școala Pedagogică din Bârlad (1915) ca șef de promoție și se pregătește de un destin cu adevărat memorabil.

Mare patriot, este încorporat în armata română în timpul primului război mondial (1916-1918), devine erou al luptelor de la Oituz și Soveja (1917) unde a fost și grav rănit. Urmare a amprentelor lăsate de crâncenele lupte pe trupul său (rănit la picior) militarul Gheorghe Vornicu, infanterist și aviator, este decorat cu Coroana României cu panglică de virtute militară. Chiar dacă a fost rănit și demobilizat el revine în rândurile armatei, de data aceasta ca și comandant de companie:

„Mobilizat din nou în 1919, participă la luptele din Ardeal și de la Tisa-Szolnok; comandant de companie, este decorat din nou, de data acesta cu <<Steaua României>>”¹

Experiența dramatică a războiului, precum și faptul că venea din Vechiul Regat, l-a determinat tot timpul să aibă o altă atitudine față de problemele care i se iveau în cale. El face așadar parte din acea pătură a administrației române, a statului român venită, adusă de către „Vechiul Regat” „să româneze”, să unifice pe deplin țara. Gheorghe Vornicu nu are deci complexe istorice, el n-a fost niciodată „sub unguri” și nu le recunoaște dominația istorică. Dimpotrivă! În articolul „Gardă la Tisa”, Gheorghe Vornicu, nota: *„Știm că vom avea de furcă cu ungurii. Toată presa (foile) lor (cu mici excepțiuni), de aici și de la ei toate declarațiile oamenilor politici și mai ales acțiunea vestitei Ebredö a lui Mejos cântă cântecul spadei, care a și început a-și da roadele în incidentele de pe graniță.*

Din partea noastră declarăm că o vom încrucișa fără frică.

În încrucișarea pe care am mai avut-o să știe acel care a mâncat pământ și tot acela va mânca și acum.

Cunoaștem harta și drumul spre Budapesta. Niciodată nu am fost așa de naivi să credem în desarmarea Ungariei și nici așa de proști să credem în declarațiile lor pașnice...

Avem cunoștință că temnițele lor gem de populație nevinovată...

De aceea ne-am pregătit. Avem o armată numeroasă, bine organizată, bine instruită, bine hrănită, bine îmbrăcată și

¹ Radu Zlati, *Gheorghe Vornicu*, în *Monografia Liceului Pedagogic din Sighetu Marmației*, Editura Valea Verde, Sighetul Marmației, 2012, p. 128.

mai ales binearmată, care este făurită din fiii unui popor conștient de drepturile și datoriile sale”¹.

Fiind mereu în mijlocul disputelor vremii, participând la toate mișcările care apărau ființa națională a statului român, fie împotriva revizionismului maghiar, fie a părerilor etniei majoritare evreiești din Sighet cum că ar fi rău tratată, Gheorghe Vornicu le răspunde tuturor, punându-și gaj propria viață, propria experiență de front, trăită în Ungaria vecină: „Eram în 1919 în Ungaria. Am trecut și stat prin multe orașe. Nu vreau să spun ce am auzit, ci numai ce am văzut.

Era pe la sfârșitul lunii August într-o seară frumoasă, cam prin amurg. - Mă pregăteam să ocupu orașul Kun Sent Miclos - cu compania mea. Deodată țipete și strigăte cu un trist ecou de <<ioi>> și <<vai>> ajung la urechile noastre. Ce era?

Domnia lui Bella Kun se topise la apariția dorobanțului român, iar biata populație maghiară se făcea acum stăpână la ea acasă, gonind și terorizând biata populație evreiască. și <<vandalii>> de noi a trebuit să luăm măsuri energice pentru reprimarea acestor porniri.

Iar când armata română primi ordin să evacueze Budapesta și Ungaria evreii s-au pus luntre și punte și au făcut ca trupele române să mai rămâie încă două luni la Budapesta pentru că numai așa le era viața asigurată. Și apoi, chiar șefii noștri politici autorizați, în frunte cu actualul prim ministru D-l N. Iorga au reprimat de pe tribuna parlamentului acele incidente, pe când la Budapesta am văzut afișe cu litere

¹ Gheorghe Vornicu, *Gardă la Tisa*, în „Gazeta Maramurășană”, An IV, nr. 3, Sighet, 19 ianuarie 1923, p. 1.

enorme, iscălite de cele mai înalte personalități politice și care chemau poporul la distrugerea jidănimii".¹

În această ecuație a disputelor politice, evident cu suficient de mare suport etnic, regășeanul nostru suferea cumplit căci era considerat o „vinitură”, o „zânitură” chiar și de către unii români, ceea ce pentru mulți ca el a fost și putea fi un puternic motiv de abandonare, până la urmă chiar a unei neprețuite misii istorice. Vorbind cu sinceritate și spontaneitate de tot ceea ce trăia și suferea cu fiecare confruntare, profesorul Gheorghe Vornicu exprima în modul cel mai firesc cu putință „teze” naționale care aveau să facă „operă” în epocă, dar în gura altor conștiințe naționale (Mircea Vulcănescu – 1938), respectiv ideea „unirii sufletești”, a împărtășirii naționale. Astfel în articolul „Recenzii literare”, analizând poezia altui „venetic”, poetul M. Slugeru, Gheorghe Vornicu nota, cu amărăciune: „<<Strein între frați>> a d-lui Slugeru ne arată starea sufletească a autorului, plină de melancolie, stare ce nu o dată o încercăm și noi cu toții <<veneticii>> acestor locuri, veniți cu cel mai curat gând să muncim muncă de rob pe altarul patriei.

Va veni vremea când aceste sugestive stiluri ale d-lui Slugeru vor constitui dureroase documente din vremurile când acești venetici munceau irosindu-și sufletul, la unificarea sufletească a unui mediu ce te lasă străin între frați".²

Cu toate greutățile cotidiene îndurate menite, parcă să-i scoată în evidență doar zădărnicia marilor eforturi, neprețuitelor sacrificii, eroul nostru aproape epopeic nu abdică și nu

¹ Idem, *O întregire a lui Ebredö ifijuság din Független*, în *chestiunea mișcărilor antisemite*, în „Gazeta Maramurașană”, An III, nr. 136, Sighet, 15 decembrie 1922, p. 1.

² Idem, *Recenzii literare*, în „Gazeta Maramurașană”, An V, nr. 19, Sighet, 9 maiu 1924, p.1.

depune armele, rămânând un enoriaș care se închină la altarul neamului, convins că Neamul este singura instituție umană care rămâne veșnică și transcende generațiile și istoria: „Încă un întâiu Decembrie. Este al VII lea care se aruncă în hăul veșniciei, de la cel care a pus capăt robiei noastre de veacuri, de la cel din 1918, anul mântuirii popoarelor și al neamului nostru.

Anul 1918 este limita a două lumi deosebite și el înseamnă în viața popoarelor ceea ce înseamnă anul marii revoluții franceze în istoria libertății individului...

La noi ziua pecetlirii noii stări de lucruri este ziua de 1 Decembrie a acestui an (1918)...

De aceea la fiecare întâiu decembrie se cuvine să ne cugetăm și să vedem, cu cât suntem mai tari și mai uniți în rosturile neamului nostru și cu cât ne-an ridicat în ochii lumii...

Si dacă această socoteală este departe de a ne mulțumi, se cuvine măcar în aceste momente de reculegere, să lăsăm tot ce ne îndepărtează de un rezultat mai bun, tot mai bun, pentru că deasupra noastră, - călători în această lume - există ceva care trebuie să-l trecem veșniciei și aceasta este Neamul”¹.

Protagonistul nostru, acest personaj emblematic pentru etapa coagulărilor noastre naționale pentru provinciile reunificate la 1918 și-a asumat, cu exces de zel - în sensul bun al cuvântului, misiunea național-istorică a statului român. Trimis profesor practicant, la Sfântul Gheorghe, într-un mediu foarte ostil până astăzi, la recomandarea savantului Simion Mehedinți, de către Consiliul Dirigent din Sibiu, învățătorul

¹ Idem, *Întâiu Decembrie*, în „Gazeta Maramurășană”, An V, nr. 48, Sighet, 28 noiembrie 1924, p. 2.

Gheorghe Vornicu își desăvârșește studiile la Universitatea din Cluj (1921).

Începând cu anul școlar 1921/1922, dascălul de Bacău și Cluj, este numit profesor la catedra de Istorie-Geografie, de la Școala Normală din Sighet, fiind încet-încet acaparat de către noul statut, dar mai ales de noul context istorico-geografic. *„Maramureșul este un ținut care răpește de la început pe cercetător”*.¹ Cucerit fiind deci de noua condiție și responsabilitate, Gheorghe Vornicu se integrează tot mai mult în viața județului și a zonei: *„Deși gândul îl bătea să se întoarcă pe plaiurile natale, unde avea de crescut doi frați mai mici rămași orfani, fiind cucerit de aspectul geografic, istoric, economic și folcloric al Maramureșului a rămas în țara lui Dragoș și Bogdan, unde a muncit vreme de zece ani cu un elan desăvârșit, pricepere și atașament față de nevoile Maramureșului obidit”*.²

Cea mai mare împlinire pe tărâm pedagogic a profesorului Vornicu, rămâne realizarea manualului de „Geografie a Maramureșului”, ocazie cu care a străbătut și cartografiat întregul ținut al Maramureșului Istoric, umplând astfel un mare gol, aducând județului în rândul celorlalte din țară.

În răstimpul petrecut în Sighet, Gheorghe Vornicu a excelat în toate, scriind despre medici, școală, tradiții, scriitori ș.a. De asemenea, analizând întregul fenomen național românesc din Sighet, vom putea constata că ziaristul din Țara Vrancei s-a impus în presa maramureșeană, atât ca redactor (Gazeta Maramurășană), cât și ca prestigiu, lui revenindu-i

¹ Idem, *Maramurășul și Muzeul Etnografic Maramurășan*, p. 355.

² Pamfil Bilțu, *Oameni din Maramureș*, Editura Maria Montessori, Baia Mare, 2003, p. 164.

onoarea „riscantă” de a scrie despre subiectele mari ale istoriei românilor, despre Avram Iancu, Întâiu Decembrie, istoria căderii tătarilor, problema evreiască, românii din Valea Timocului ș.a.

Perioada maramureșeană a lui Gheorghe Vornicu, una deosebit de eficientă de altfel a culminat cu onoarea ce i-a fost acordată prin organizarea la Sighet, în perioada 5-10 septembrie 1926, a Congresului profesorilor de Geografie din România. Parcurgând documentele premergătoare, programul, precum și „memoriile” lăsate de către participanți, deosebiți și reprezentativi pentru toată țara, vom observa că nu s-au schimbat nimic aproape între ce era atunci și ce este acum, afară de faptul că mulți cetățeni de atunci s-au oferit și chiar i-au găzduit pe unii dintre participanți.

Nu este locul și nici scopul acestor rânduri să descriem emulația și adevărata stare de spirit creată de marele eveniment, menit, între altele, de a introduce și Maramureșul între valorile noastre naționale, care contau în acel moment, în reconstrucția icoanei identitare. Muzeul este, în acest sens, locul cel mai nimerit unde se poate primeni această icoană, unde se face „respirație artificială” ființei naționale: „*La 7 septembrie se inaugurează la Sighet, Muzeul Etnografic, în prezența savantului Simion Mehedinți, care prezida Congresul național al profesorilor de geografie și care congres se desfășura tocmai aici în Maramureș. Muzeul avea patru secțiuni: păcurăritul, industrie țărănească, obiecte casnice și obiecte bisericești. Odată cu ocuparea Maramureșului de către horthyști (1940), aproape toate colecțiile au dispărut, salvându-se doar colecția de covoare, care a ajuns la Muzeul Național de antichități din București*”¹.

¹ Marian Nicolae Tomi, *Maramureșul istoric în date*, Editura Grinta, 2005, p. 162.

Despre măreția implementării unei asemenea instituții precum și despre grandiosul efort făcut de către deja directorul noii instituții aveau să vorbească în cuvinte elogioase toți participanții: „Toate acestea, întrând în muzeul organizat de dl. Vornicu, îți izbesc de la început privirea și nu știi ce să admiri mai întâi și, fără să-ți lase timp să te gândești mai mult, îți apar în față greutățile enorme cu care a avut să lupte colegătorul și munca nemiloasă de zi cu zi și ceas cu ceas, ani de zile, până când a ajuns să ne arate un trecut al părții celei mai românești din țară”.¹ (s.l.n. M.C.G.)

Actul de naștere al prestigioasei instituții de cultură, devenită în timp nu numai foarte necesară dar și de nivel național și european l-a semnat, botezându-l spiritual, același savant vizionar Simion Mehedinți, care a fost și invitatul cel mai de seamă al forului științific național: „Inaugurarea Muzeului etnografic maramureșean a fost un moment unic în dezvoltarea Congresului profesorilor de geografie din România.

Și pentru oamenii de știință, și pentru educatori, care se silesc să întemeieze o tradiție pedagogică în legătură cu experiența proprie a poporului nostru, crearea acestui muzeu este o operă de reală însemnătate. Tocmai în clipa, când viața originală a neamului românesc este pe cale de risipire, un profesor cu pietate față de trecut a început a culege rămășițele cele mai caracteristice din acest ținut atât de arhaic.

Generația risipitoare de azi nu poate prețui cum se cuvine opera începută în Sighetul cufundat sub atâtea aluviuni eterogene. Va veni însă timpul, când o generație creatoare – și prin urmare respectuoasă față de trecut - va întreba cu mirare:

¹ R. Dragomir, *Muzăul etnografie Maramurășan*, în „Gazeta Maramurășană”, anul VII, Sighet, p. 1.

cum de s-a început atât de târziu această operă profund culturală?

Acei urmași vor pomeni cu adâncă recunoștință numele tuturor celor care au sprijinit pe culegătorul vrednic al documentelor etnografice din Maramureș și vor osândi fără nici o cruțare pe cei ce vor fi rămas nepăsători în acest greu moment al vieții poporului nostru.

Întemeietorul muzeului poate fi deplin mulțumit de începutul său atât de lăudabil.

Profesorul Vornicu e bine meritat de la Țară”.¹

După deceniul deosebit de fertil petrecut la Sighet, Gheorghe Vornicu este numit director al Liceului „Al. Roman” din Oradea (1929-1940), apoi profesor de liceu, la Arad (1945-1952).

Pentru a rămâne în aceeași notă a neliniștii sale spirituale și la Oradea, Gheorghe Vornicu, alături de alți intelectuali are inițiativa înființării Muzeului Etnografic Bihorean și a Universității Populare. Activitatea lui practică de promotor cultural al unor proiecte mari, instituționale este dublată și de una spirituală, el publicând „Cântece și strigături din Bihor (Crișana) și Oaș”, „Amintiri din Maramureș”, „Amintiri din Vrancea” ș.a.

Viața, activitatea și opera lui Gheorghe Vornicu, demne de un personaj de roman istoric în cel mai demn sens al cuvântului, au culminat cu alegerea făcută la bătrânețe, atunci când, la 81 de ani, a ales să rămână în conștiința urmașilor ca autor de roman istoric, debutând cu „Umbra lui Horea”, Editura Eminescu, 1973.

¹ Mihai Dăncuș, *Arhitectura vernaculară și alte valori ale culturii populare*, în Colecțiile Muzeului Etnografic al Maramureșului, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010, p. 17.

Încă din „Prologosul autorului” de la începutul romanului, Gheorghe Vornicu se definește pe sine subliniind: *„De când am început să pricep buchiile, am fost atras de lectura poveștilor, a legendelor și faptelor istorice. Mai târziu m-am adâncit în studii, obligat fiind și de pregătirea mea pentru cariera de profesor de istorie. Din contactul adâncit în această știință „magister vitae”, mi-au rămas înfipite în suflet câteva personalități din larga istorie a lumii, dar mai ales din zdruncinată istorie a neamului nostru românesc.*

*Ca moldovean și vrîncean, mi-a umplut sufletul de admirație figura marelui voievod Ștefan cel Mare, mereu amintit în Vrancea. Apoi figura lui Gheorghe Doja, Ion Vodă cel Cumplit, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Vasile Ursu Nicola, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu și alții ”.*¹

Parafrazându-l pe savantul Simion Mehedinți care l-a „binemeritat de la Țară” și noi ținem să ne exprimăm admirația noastră istorică (profesională, de altfel) față de OM-ul Gheorghe Vornicu care și-a dedicat opera lui de final dascălului său: *„Închin această carte memoriei binefăcătorului meu, dascăl și învățător, IEFTIMIE NOVAC, care, îndemnându-mă spre carte și cultură, m-a făcut să devin OM”.*²

Bibliografie:

- „Gazeta Maramurașană”, anii III (1922), IV (1923), V (1924), VII (1926).
- Bilțiu, Pamfil, *Oameni din Maramureș*, Editura Maria Montessori, Baia Mare, 2003.

¹ Gheorghe Vornicu, *Umbra lui Horea*, Editura Eminescu, 1973, p. 9.

² *Ibidem*, p. 11.

- Dăncuș, Mihai, *Arhitectura vernaculară și alte valori ale culturii populare*, în Colecțiile Muzeului Etnografic al Maramureșului, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010.
- Tomi, Marian Nicolae, *Maramureșul istoric în date*, Editura Grinta, 2005.
- Vornicu, Gheorghe, *Umbra lui Horea*, Editura Eminescu, 1973.
- Zlati, Radu, *Gheorghe Vornicu*, în *Monografia Liceului Pedagogic din Sighetu Marmăției*, Editura Valea Verde, Sighetul Marmăției, 2012.

Rolul femeilor din România în timpul Primului Război Mondial

prof. Ionica-Mihaela ORZAȚĂ

Sensibilă dar și puternică, femeia a dovedit de-a lungul istoriei că poate fi un exemplu de curaj, demnitate, cinste, onoare. În istoria Primului Război Mondial, un capitol aparte putem să-l consacram și femeilor. Fie că erau din înalta societate, aristocrație sau burghezie, fie că erau femei de rând, acestea s-au implicat în realizarea crezului național. Printre figurile emblematice ale participării la Primul Război Mondial, putem menționa fără tăgadă pe Regina Maria și eroina de la Jiu, Ecaterina Teodorescu. Au existat femei care poate nu au fost atât de cunoscute, dar au contribuit la efortul de război prin munca în fabrici și uzine, infirmiere, medici sau membre fondatoare și conducătoare a unor organizații, societăți de caritate. Un rol important l-au avut femeile și în dezbaterile publice privind războiul, exemplu *Revista Unirea Femeilor Române*, editată de Societatea Uniunea Educatoarelor Române, fondată la Iași, în 1908, de Emilia Humpel, sora lui Titu Maiorescu.¹

Marie Alexandra Victoria de Saxa Coburg și Gotha (1875-1938), devenită regina Maria a României (1914-1927) a avut un rol important în viața publică a României. S-a remarcat

¹ Alin Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, București, Editura Polirom, 2017, p. 33.

prin curajul și devotamentul său în perioada celui de al doilea război balcanic în 1913 și a Războiului de Reîntregire Națională (1916-1918) sprijinind cauza răniților și a celor bolnavi de tifos exantematic.¹ Începând din vara anului 1913, al doilea război balcanic, regina Maria a activat în *organizația pentru ajutorarea spitalelor și a familiilor celor care pleacă pe front*, pe care o instituisese încă dinaintea declarației oficiale de război a României, alături de regina Elisabeta și fiica sa principesa Elisabeta (1894-1956).² *„Eu și Elisabeta avem un mic spital unde sunt aduși soldații, bolnavii cei mai mulți de holeră, trimiși de pe front, nu răniți și trebuie să-i izolăm de ceilalți.”* Experiența războiului este redată clar în însemnările făcute. *„De o săptămână trăiesc în mijlocul holerei, organizez, improvizez, încurajez, țin lucrurile împreună. Nu credeam niciodată că voi fi capabilă de asta și nici că voi suporta așa ceva, dar imensele dificultăți, nevoia permanentă de a da curaj celorlalți mă fac să lupt. Sunt centrul unui enorm lazaret pentru bolnavii de holeră care depinde în întregime de mine (aflat la Zimnicea). M-am schimbat, aproape că sunt un alt om. Trăiesc aproape tot timpul aici, toate ordinele sunt date de către mine, toate proviziile, medicamentele, paturile sunt distribuite de către mine. Am chemat în ajutor câteva minunate măicuțe catolice de la Sf. Vincent de Paul și ele îmi sunt de mare ajutor în toate.”*³

În anii neutralității (1914-1916), Regina Maria a militat pentru intrarea României în Primul Război Mondial alături de Antanta și a susținut cauza unității naționale. *„Fiecare țară are idealul său și noi avem un ideal de secole, acela că într-o zi*

¹ Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela Popescu, *Mica Enciclopedie a Marelui Război 1914-1918*, București, Editura Corint Educațional, 2014, p. 61.

² Alin Ciupală, *op. cit.*, p. 195.

³ *Ibidem*, p. 196.

toți românii vor fi uniți sub o singură coroană. Cel mai mărunț și ignorant țăran din cel mai uitat colț al țării împărtășește acest vis. Pentru ei războiul acesta este unul sfânt, bucuroși își dau ultima picătură de sânge pentru a-l realiza.”¹

„Regina Maria, mai mult decât oricine altcineva, s-a bătut pentru a asigura reîntoarcerea Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei la România, la sfârșitul Primului Război Mondial. A dormit pe câmpurile de luptă ale celui de-al Doilea Război Balcanic și ale Primului Război Mondial, alături de soldații săi. Prin forța de nezdruccinat a voinței sale, această prințesă britanică s-a redefinit pe sine însăși ca româncă oferindu-le supușilor săi o mai bună înțelegere a ceea ce urma să fie România, decât oricare din viziunile fasciștilor sau comuniștilor autohtoni care au urmat după ea.”²

Pe parcursul Primului Război Mondial, regina Maria s-a preocupat de organizarea spitalelor de campanie, de îngrijirea răniților, atât pe front cât și în spatele acestuia, a susținut Crucea Roșie în România. *„Probabil principala acțiune în sensul organizării unui serviciu sanitar în slujba efortului de război l-a constituit organizarea instituției Regina Maria, constituită din trei elemente – regina însăși, spitalele de campanie, ambulanțele militare.”³*

Prezența Reginei printre răniți oferindu-le mângâiere și încurajare, dar și sprijinirea populației civile și a refugiaților, au transformat-o într-un simbol al devotamentului, al compasiunii. A fost numită și *Mama răniților*. *„Am mers încet, ca să mă simtă că am venit să stau cu ei. Am încercat să le ofer cât mai multă mângâiere și încurajare, i-am dat fiecăruia o cruciuliță pe care să o poarte la gât. M-au privit o mulțime de*

¹ Ibidem, p. 199.

² Nicolae Diță, Doru Dumitrecu, Mihai Manea, *Istoria Monarhiei din România*, Pitești, Editura Nomina, 2017, p. 113.

³ Alin Ciupală, *op. cit.*, p. 208.

*ochi recunoscători. Era foarte cald, erau mulți, soarele îmi bătea în ochi, toată lumea voia să mă vadă în același timp, mă tot strigau din toate părțile, întruna....Când eram gata să plec, unul dintre bărbații scheletici, emaciați printre care trecusem, s-a ridicat cu greu pe picioare și mi-a mulțumit că am venit să-i văd în sfânta duminică a Paștelui...”*¹

O preocupare aparte a avut-o Regina și față de copiii din familiile sărace din zona Moldovei prin înființarea cantinelor *Mircea*, după prenumele fiului său decedat în anul 1916 de febră tifoidă.

Prințesa Olga Sturdza, președinta filialei Iași a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, a organizat în capitala Moldovei primul orfelinat. Elena Pherekyde a făcut apel pentru strângerea de fonduri în vederea îngrijirii a 634 de orfani pe care reușise să-i adune la București.²

Societatea *Invalizii de război* a luat ființă în ianuarie 1917 la Iași, din inițiativa Reginei Maria. Președintă executivă a fost numită Simona Lahovary, domnișoara de onoare a reginei. Tot la inițiativa Reginei s-a desfășurat acțiunea de organizare a efortului de ajutorare a refugiaților, sub forma unui comitet de asistență. Organismul de conducere era format din Olga Sturdza – președintă, Maria Balș – vicepreședintă, Alexandra Filitti, Mitropolitul Pimen – membrii. La mănăstirea Agafton era instalată o colonie pentru femei și copii, pe moșia Olgăi Sturdza de la Păușești erau trimiși 131 de elevi, la școala de la Tăușești era instalate 30 de eleve ale școlii de menaj din Curtea de Argeș. În localul Reuniunii Femeilor Române, se deschidea un atelier în care femeile refugiate trebuiau să

¹ Maria, regina României, *Jurnal de război 1916-1917*, București, Editura Humanitas, p. 422.

² Alin Ciupală, *op.cit.*, p. 100.

lucreze rufărie pentru soldați, cu o capacitate de 25 de mașini.¹ În opera de caritate s-au implicat și alte femei Constanța Argetoianu, Nadejda Știrbei, Martha Bibescu, Fatma Alice Sturdza, Ana Lahovary, Anastasia Filipescu, Alexandrina Cantacuzino ș.a.

Regina Maria a desfășurat și o importantă activitate diplomatică pentru susținerea idealului națiunii române în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920). La îndrumarea lui Ion I.C.Brătianu și Barbu Știrbey, regele Ferdinand a trimis-o pe regina Maria la Paris și Londra, pentru a susține cauza națională. La 15 octombrie 1922, în Catedrala Reîntregirii de la Alba - Iulia, Regina Maria și Regele Ferdinand au fost încoronați ca suverani ai României Mari.

O personalitate emblematică a Primului Război Mondial a fost și Ecaterina Teodorescu, născută la 14 ianuarie 1894, într-o familie de țărani din satul Vădeni, județul Gorj. La începutul războiului a activat în calitate de cercetașă, infirmieră voluntară, iar după moartea fratelui ei Nicolae pe front, a cerut să fie transferată într-o unitate de combatanți. A luptat în 1916 la Jiu, sub comanda generalului Ion Dragalina. A fost luată prizonieră, dar a evadat și a fost rănită la picior. A revenit în linia întâi în vara anului 1917, alături de regimentul 43/59 Infanterie din Divizia 11, Corpul I Armată. În calitate de sublocotenent în fruntea plutonului din Compania 7, a luptat împotriva inamicului german în zona localității Muncelu din județul Vrancea, dar a murit eroic la data de 22 august 1917. A fost decorată cu Virtutea Cercetășească și apoi cu Virtutea Militară de către regele Ferdinand.² Eroismul tinerei sublocotenent Ecaterina Teodorescu este cunoscut posterității prin publicații, cărți, filme, monumente ridicate în onoarea ei.

¹ *Ibidem*, p. 102-103

² [Wikipedia.org/wiki/Ecaterina_Teodorescu](https://ro.wikipedia.org/wiki/Ecaterina_Teodorescu)

Elena Alistar, medic de profesie, a fost mobilizată pe front în anul 1916. Originară din Basarabia, a fost membră a Partidului Național Moldovenesc. A activat ca deputat în Sfatul Țării de la Chișinău și a votat unirea Basarabiei cu România în data de 27 martie 1918. A desfășurat o bogată activitate în grupări feministe, Gruparea Femeilor Române din Basarabia, Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române. După anexarea Basarabiei de către Rusia în 1940, Elena Alistar s-a refugiat în România, dar a fost arestată de către comuniști.¹

Româncele s-au implicat în efortului de război și prin organizarea unor proteste spontane și manifestări împotriva lipsurilor provocate de ocupație. Prima manifestație de acest gen a avut loc în București în timpul ocupației germane.

Indiferent de rolul avut pe parcursul primul război mondial, româncelor trebuie să le fie recunoscute meritele în procesul devenirii națiunii române și evoluția întregii societăți.

Bibliografie:

- Ciupală, Alin, *Bătălia lor, Femeile din România în Primul Război Mondial*, București, Editura Polirom, 2017.
- Diță, Nicolae, Dumitrescu, Doru, Manea, Mihai, *Istoria Monarhiei din România*, București, Editura Nomina, 2017.
- Dumitrescu, Doru, Manea, Mihai, Popescu, Mirela, *Mica enciclopedie a Marelui Război (1914-1918)*, București, Editura Corint Educațional, 2014.
- Maria, Regina României, *Jurnal de război 1916 – 1917*, București, Editura Humanitas, 2014.
- www.wikipedia.org/wiki/Ecaterina_Teodoroiu
- www.wikipedia.org/wiki/Elena_Alistar

¹ Wikipedia.org/wiki/Elena_Alistar

File de istorie locală
- Roșiorii de Vede, între existență și neant -

prof. Victor Gabriel OSĂCEANU

Ultimele luni ale anului 1916 au reprezentat una din perioadele cele mai negre nu numai din istoria românilor, dar și din existența istorică a orașului Roșiorii de Vede. Evoluția de-a dreptul dezastruoasă a Primului Război Mondial pentru țara noastră, în care intrase în august 1916, sub imboldul măreț al întregirii naționale, pe fondul înfrângerilor succesive înregistrate, cu toată rezistența eroică a ostașilor români, a făcut ca, rând pe rând, zone întregi, localități, sate, orașe, să intre sub ocupația militară și administrativă a ocupanților Puterilor Centrale.

Acest lucru s-a întâmplat și cu orașul Roșiorii de Vede, aflat într-o zonă foarte expusă, pe drumul pe care armatele inamice înaintau triumfal, venind din Oltenia, spre capitala țării, București. Astfel, la 13 noiembrie 1916, trupele germane conduse de generalul de cavalerie von Schmettow, pătrund în oraș, cu toată împotrivirea eroică, sinucigașă de-a dreptul, a Regimentului 5 Roșiori, condus de bravul căpitan Corlătescu, care cu numai o zi înainte, încercase în zadar să oprească înaintarea acestora în oraș.

Chiar în primele momente ale intrării germanilor în Roșiori, au loc câteva acțiuni izolate, ale unor locuitori ai orașului, care ripostează în fața acestora, astfel, câțiva soldați

germani sunt uciși sau răniți cu focuri de armă sau cu arme albe.

Ca atare, drept represalii pentru aceste fapte grave, comandamentul militar german care se instalează în oraș ia imediat măsura pedepsirii populației, într-un mod colectiv, deoarece nu au fost identificați atunci făptașii, și aceasta printr-o amendă uriașă, acordată Primăriei, constând în suma de 500000 lei aur, pe care trebuia s-o plătească în doar 24 de ore ! Momentul a fost unul aflat la limita paroxismului, o culme a tragediei umane pentru locuitorii urbei roșiorene. Aceasta deoarece, dacă amenda nu urma să fie plătită în timpul extrem de scurt precizat, orașul urma să fie bombardat cu tunurile și, în acest fel, ras de pe suprafața pământului, urma în mod efectiv să dispară de pe hartă. Nu numai orașul în sine, fiind vorba de clădirile, locuințele și spațiile sale, erau amenințate brutal dar și viața oamenilor care, dacă nu s-ar fi plătit această sumă și nu ar fi evacuat la timp orașul, ar fi fost urmat să fie nimiciți cu sălbăticie între ruinele acestuia. De asemenea, trebuie spus și că unii dintre cetățenii de vază ai urbei au fost arestați de către ocupanți, semn că aceștia nu glumeau deloc.

Se părea că este o situație fără ieșire, nicicând, și nu este vorba doar despre orașul Roșiorii de Vede, ci acest lucru este valabil și pentru toată țara, nu se mai întâmplase și nu avea să se mai întâmple așa ceva în acest război sau în orice alt conflict.

Panica a pus stăpânire nu numai pe locuitorii îngroziți dar și pe fruntașii orașului, care se simțeau obligați să rezolve urgent această problemă de viață și de moarte. Suma era deci prea mare, în vistieria Primăriei nu se găseau nici pe departe fondurile necesare pentru a se achita amenda, și s-a constatat de asemenea că nici prin sume oferite de persoane particulare, nici prin colectă publică nu s-ar fi putut strânge banii, într-un

timp așa de scurt. Se părea că soarta orașului Roșiorii de Vede este pecetluită.

Și totuși, salvarea sa și a întregii populații a venit din partea unuia dintre roșiorieni, e drept cel mai înstărit, este vorba despre Dumitru Arizan, un tânăr comerciant bogat, proprietar, printre altele, a unei mari fabrici de făină din acel oraș, nu numai un afacerist extrem de capabil, dar și un om de mare noblețe sufletească și iubitor de oraș, din moment ce se oferise să introducă, prin contribuția sa, iluminarea electrică în oraș. Tot el a fost acela care nu a ezitat să facă o propunere generoasă - dar și deosebit de riscantă care putea să devină chiar falimentară pentru familia Arizan, așa cum s-a dovedit până la urmă - primăriei Roșiorii de Vede, aceea de a o împrumuta cu suma respectivă, de 500.000 de lei, atât cât era amenda pe care o instituise comandantul german al trupelor de ocupație.

Fapta sa este cu atât mai de apreciat, mai ales că spre rușinea lor, unele notabilități ale Roșiorului, alături de care până și prefectul județului, aflat atunci în oraș, au dat bir cu fugiții, și, deghizate, au reușit să fugă din oraș. Desigur, se poate spune, era cel mai bogat roșiorean și era cel mai indicat s-o facă, dar, trebuie s-o spunem, pentru asta a făcut un efort financiar, considerabil de mare, chiar și pentru el și familia sa, în condițiile în care, în cele din urmă, nimeni altcineva n-a participat cu nici un ban la salvarea orașului de la pieire.

Și cum era evident că pretenția germană ca amenda imputată să fie plătită în doar o zi nu putea fi îndeplinită, purtându-se însă în acest timp tratative disperate de către conducătorii orașului, a mai fost lăsat un răgaz de încă 24 de ore, pentru achitarea sumei, care a fost mărită ca pedeapsă suplimentară cu încă 60.000 de lei aur!

Mitică Arizan a împrumutat deci cu această sumă uriașă Primăria Roșiorii de Vede, fiind încheiat un act semnat de

reprezentanții săi, prin care aceasta se obliga să restituie acestuia suma împrumutată, cu o dobândă de 6%, imediat după ce se încheia pacea, oricare ar fi fost rezultatul războiului.

În cele din urmă, la data de 14 noiembrie, suma a putut fi oferită noilor stăpâni, în fruntea delegației locale care trebuia, din păcate, să facă acest lucru, aflându-se desigur Dumitru Arizan, locul ales pentru a le fi înmânați banii fiind cimitirul orașului, acolo unde aceștia s-au întâlnit cu generalul Schmettow, însoțit de mai mulți ofițeri germani.

Episodul acesta a scos în evidență anumite trăsături de caracter ale celui care a fost acest Dumitru Arizan, salvatorul orașului și care nu s-au regăsit, așa cum am arătat mai sus, la unii dintre cei care ar fi trebuit să le demonstreze. Astfel între generalul Schmettow și Arizan a avut loc un dialog – din care reproducem o anumită parte extrem de semnificativă - în care acesta din urmă și-a asumat misiunea delicată de a face față trușăului comandant german:

„- Sărăcia noastră este mai scumpă ca aurul pe care vi-l dăm, domnule mareșal ! a ținut să spună Arizan.

- Ne-ați primit ca niște sălbateci, a reproșat germanul.

- Vă așteptați la cântece și flori ? a fost răspunsul românului.”

Cele de mai sus relevă demnitatea, curajul acestui om, care nu s-a lăsat intimidat și a știut să dea o replică pe măsură stăpânilor de atunci ai orașului și ai țării. Și o dovadă în plus a fost aceea că Dumitru Arizan nu a înmănat aurul în monede decât atunci când nemții au eliberat o chitanță scrisă și semnată de comandamentul de ocupație.

Ceea ce a făcut Mitică Arizan dovedește în plus din plin patriotismul său local. Nu s-a salvat doar pe sine și afacerile sale, ci a salvat întreg orașul cu populația sa cu tot, a acceptat să dea cea mai mare parte a averii, s-a împrumutat chiar pentru a plăti o parte din cuantumul amenzii.

Poate că el a sperat că vor veni timpuri mai bune după terminarea războiului, dar nu a crezut niciodată că pentru el și familia lui adevăratul război abia de acum înainte va izbucni.

Din păcate, salvatorul orașului a decedat la scurt timp după sfârșitul războiului, la începutul lui 1919, iar urmașii săi au procedat la împărțirea testamentară a ceea ce mai rămăsese, preluând și suma împrumutată Primăriei care generase și ceva datorii bancare.

Din păcate pentru familia Arizan, și pentru memoria celui care salvase orașul de la dispariția sa completă, Primăria din Roșiorii de Vede, deși după război a primit fonduri necesare pentru refacerea după pagubele de război, care i-ar fi permis și achitarea în întregime sau măcar în rate a împrumutului dat de Dumitru Arizan, acest lucru nu s-a întâmplat. Pretextând dificultățile financiare de după război, și apelând la diferite tertipuri și clauze judiciare rezultate în urma decesului acestuia, luând în considerare chiar și contre politice cu unii dintre moștenitorii lui Arizan, oficialitățile orașului Roșiorii de Vede, indiferent de conducere, nu și-au onorat angajamentul, nu au respectat legea, dând dovadă de necinste, de o crasă imoralitate, astfel încât nici măcar o infimă din datoria către Dumitru Arizan, către familia Arizan, nu a fost returnată!

Procese interminabile intentate de moștenitori s-au soldat cu eșec după eșec, apoi a venit Al Doilea Război Mondial, nu s-a mai putut face nimic, mai ales în condițiile instaurării ulterioare a regimului comunist care a confiscat toate proprietățile și a persecutat, a închis și a lichidat fizic pe mulți dintre foștii proprietari. Astfel, membrii familiei generosului Dumitru Arizan se vor stinge săraci și pe nedrept disprețuiți de contemporani și uitați de locuitorii din Roșiorii de Vede.

Peste prea mult timp, după schimbarea regimului, abia în 2008, s-a procedat la un act cu caracter reparatoriu, au fost amplasate două plăcuțe comemorative, una la intrarea în cimitirul unde a avut loc salvarea orașului și la alta la cavoul familiei Arizan, unde își doarme somnul de veci și marele binefăcător al orașului, care nu a mai apucat să trăiască imensa batjocură și nedreptate. De asemenea, în 2003, Dumitru Arizan a fost declarat post mortem „Cetățean de Onoare” al municipiului Roșiorii de Vede.

Bibliografie:

- Arhivele Statului, filiala Teleorman, fond Roșiorii de Vede.
- Porumbeanu, Argentin, *Personalități roșiorene*, vol. II, Editura Tipoalex, Alexandria, 2004.
- *Ibidem*, în „Drum”, nr. 381/iulie 2005.
- Stroescu, Petre, *Monografia orașului Roșiorii de Vede*, Tipografia Alexandria, 1933.

Mausoleul de la Mateiaș. Muntele sfințit cu sânge de eroi

prof. Marian PANAIT

Mausoleul de pe muntele Mateiaș, se află pe teritoriul administrativ al localității Valea Mare- Pravăț din județul Argeș. Accesul se face prin DN73, la o distanță de 11 km de localitatea Câmpulung Muscel. Construcția a fost ridicată la inițiativa filialei locale a Societății Cultul Eroilor, prin donații din partea localnicilor în perioada cuprinsă între anii 1928-1935, după planurile arhitecților D.I.Berechet și State Baldoșin.

Monumentul are o semnificație deosebită. Pe aceste locuri, rezistența armatei române în fața forțelor Puterilor Centrale a fost de-a dreptul sălbatică, având în vedere faptul că era ultimul bastion de rezistență în fața ieșirii din spațiul montan, iar primul oraș expus era Câmpulung Muscel, unde mulți dintre combatanții români își aveau familiile.

Monumentul are o semnificație deosebită, pe aceste locuri, rezistența armatei române a fost de-a dreptul sălbatică, având în vedere faptul că era ultimul bastion de rezistență în fața ieșirii din spațiul montan, iar primul oraș expus era Câmpulung Muscel, unde mulți dintre combatanții români își aveau familiile.

Zona este superbă, peisajele de la nivelul mausoleului sunt mai mult decât impresionante. Călcăm încet, cu grijă parcă să nu strivim istoria, aici pământul este sfânt, pe aceste locuri soldații români au atacat la baionetă, au luptat prin păduri, prin văiugi, pe pante și printre bolovani, au suferit cumplitele

bombardamente ale artileriei germane care au răvășit solul și au proiectat schije în toate direcțiile. Deasupra lor avioanele germane asigurau controlul tirului, după bombardamente urma asaltul, superioritatea numerică și calitativă a armelor automate făceau de regulă diferența, dar aici armata română a oferit o defensivă aprigă, activă la rândul ei artileria română a ripostat, aici au fost concentrate o bună parte din tunurile de mare calibru, un număr rezonabil de mitraliere, puncte de rezistență și linii de fortificații.

În față ne-au întâmpinat câțiva localnici care vindeau produse naturale tradiționale: miere, brânză, țuică, siropuri naturale și ceva ce nu mai întâlnisem, un fel de batoane cu miere și nuci, cred că sunt foarte bune la drum fiindcă au un aport energetic foarte mare.

La intrare ne-a întâmpinat un domn ce se ocupă de muzeu. Taxa este mică, parcă 3 lei. Muzeul cuprinde obiecte din vremea primului război mondial care au legătură cu luptele din acea zona a culoarului Rucăr – Bran. „*Pe aici nu se trece*” este o expresie știută de la istorie din gimnaziu, iar în muzeul de la Mateiaș este realitate.

Urcând treptele înghețate am ajuns la adevăratul mausoleu. Este clădirea unde la subsol am găsit numele a mii de oameni ce au căzut în luptele de pe vremuri. În alte parte mii de oase sunt păstrate în amintirea celor căzuți pe Frontul Bran – Câmpulung în perioada 30 septembrie – 15 noiembrie 1916 ¹.

Monumentul este mai mare decât mă așteptam și merită văzut de oricine este interesat de istorie și de ce s-a întâmplat pe acele locuri în urmă cu 100 de ani. Prea puțin știm despre alte locuri unde s-au dus lupte grele în războaiele mondiale,

¹ <http://drumliber.ro/mausoleul-eroilor-mausoleul-de-la-mateias/>, accesat în data de 13.03.2018.

mult mai cunoscute sunt Oituz, Mărășești și Mărăști, dar lupte au fost în multe alte locuri și vizitând acele locuri putem să ne cunoștem o bucată de istorie.

Cu mai mult de un secol în urmă, România intra în Primul Război Mondial, de partea Antantei (Franța, Imperiul Britanic, Rusia). De cealaltă parte, în rândul inamicilor, se aflau Imperiul Austro-Ungar, Imperiul German, Imperiul Otoman și Bugaria. Pentru imperii, oricum s-au numit ele, războiul n-a fost decât un prilej de a-și delimita zonele de influență, cu imense pierderi de vieți ¹.

Pentru români, Primul Război Mondial a fost cu totul altceva. A fost un Război de Întregire Națională (1916-1918)! Și a fost un război în care, din cauza corupției din aparatul de stat, Armata Română a intrat total nepregătită. Chiar și așa, cu o armată de plugari slab echipați, mulți dintre ei fără știință de carte, au fost săvârșite numeroase minuni de vitejie.

Luptele au avut loc între 25.09/8.10.1916 – 10/23. 11.1916. Despre atmosfera de atunci, colonelul (r) Nicolae Dărăbănt menționează: *„La 16 octombrie, la marginea satului Dragoslavele au fost rânduite formații cu ordin să înainteze. Se voia reluarea înaintării spre Câmpulung. Avangarda era formată din Batalionul 2 al Regimentului 254. Generalul Razu ocupase Mateiașul iar bateriile sale au fost puse în poziție la vest și nord de Piatra și sud-vest de Mateiaș. De la acestea s-a pornit o ploaie de proiectile care a produs pierderi coloanelor inamice germane compacte din urma Regimentului 254 și a trenului de luptă al Diviziei 76, producând mare panică. Proiectilele românești cădeau fără întrerupere în coloanele de marș germane. Caii săreau și se încurcau în hamuri, căruțele*

¹ <http://www.cunoastelumea.ro/descopera-mausoleul-eroilor-de-la-mateias-arges-locul-in-care-ostasii-romani-si-au-dat-viata-pentru-intregirea-nationala-in-primul-razboi-mondial/>, accesat în data de 13.03.2018.

încercau să se întoarcă înapoi și nu reușeau. S-a produs haos. Divizia 22 românească a luat poziție pe înălțimile de la NE de Câmpulung pe linia Clăbucet - Simioara - Vârful Măgurii - Vârful Urlei. Focul artileriei române s-a dezlănțuit, întârzierea produsă cu trei ore a avut ca rezultat oprirea pătrunderii Diviziei 76 pe Mateiaș. A fost apoi nevoie de o luptă de șase săptămâni în jurul Mateiașului, condusă de ambele părți cu îndârjire, care nu s-a mai întâlnit pe frontul românesc în toamna anului 1916.”¹

Importanța strategică a acestei înălțimi, Muntele Mateiaș, este subliniată astfel: „...înaintarea Diviziei 76 a fost stăvilită la sud de Dragoslavele, înaintea masivului Mateiaș. Acest masiv, Mateiașul, a rămas în amintirea tuturor luptătorilor infanteriei; Valea Dâmboviței din Dragoslavele primind numele de „Valea durerii și a groazei”. Observatorii români de pe Mateiaș puteau vedea orice mișcare din vale, iar artileria românească își putea îndrepta proiectilele asupra oricărui trecător.”² Nu este astfel de mirare că acest punct a fost intens disputat dar poate pentru prima oară de la declanșarea conflictului, artileria română a fost cu adevărat eficientă.

La 17 octombrie s-a dat ordin Corpului I de Rezervă să cucerească Vârful Mateiașul. Generalul Von Morgen credea că bariera Mateiașului ar putea fi cucerită printr-un atac frontal și a ordonat ca după pregătirea de artilerie, Divizia 76 Infanterie cu toate trupele să execute atacul principal pe ambele părți ale șoselei și pe panta de est a Mateiașului, în timp ce Brigada 8 Alpină să înainteze de la cota 895 spre SV în Valea Argeșel. Dar acest plan a fost conceput greșit, deoarece era imposibil de

¹ http://www.revista.forter.ro/2009_2_t/05-inv/02.htm, accesat în data de 11.03.2018.

² *Ibidem.*

atacat direct dinspre Măgura spre Mateiaș din cauza stâncilor ascuțite ce se înălțau aproape vertical. De aceea, numai prin învăluire se putea ajunge pe stâncile Mateiașului. Românii intuiseră din timp felul în care vor decurge luptele la Rucăr. Au lucrat cu febrilitate la construirea de poziții de pe șoseaua Mateiașului și Câmpulungului și au prelungit frontul de apărare departe spre răsărit, de la Valea Dâmboviței până la Bădeanca și ținutul muntos de la nord-vest de Câmpulung.

Trupele românești care se aflau în acel moment acolo (Diviziile 22 și 12 Infanterie) alcătuiau grupul Nămăiești al generalului Găiseanu. La ora șase campaniile românești au înaintat spre Mateiaș, spre Vârful Măgura, iar cota 895 a fost atacată puternic. Pentru apărare, dușmanul a folosit și grenadele de mână. Pe rând diviziile germane au eșuat în ofensivă iar contraatacurile armatei române produceau mult deranj: „...românii au atacat prin surprindere și au înconjurat cota 1358, respingându-i pe bavarezi, a căror situație devenise critică. În cele cinci batalioane ale Brigăzi 8 Alpine mai rămăseseră doar 1200 de arme în stare de luptă. Soldații uzi de ploaie și fără echipament de iarnă, cu hainele înghețate pe ei erau demoralizați.”¹

Speranța Armatei a IX-a din grupul Morgen, de a străpunge definitiv frontul carpatic era înșelătoare. Românii își consolidaseră considerabil frontul în acest sector. Generalul Averescu își concentrase aici trupele disponibile, instalase artileria grea, construisese și întărisese pozițiile de pe Mateiaș. De un mare folos a fost linia ferată care venea până la Câmpulung, deci până în spatele frontului și s-a putut transporta o mare cantitate de muniție, alimente, precum și trupe de rezervă.

¹ Colonel (r.) Nicolae Dărăbăț, 1916. *Luptele de la Dragoslavele*, în Revista „Foster”, nr. 3/2009.

Rezistența dezarmantă a românilor pe Muntele Mateiaș i-a determinat pe conducării germani și ia în calcul un atac printr-o învăluire foarte largă. Pentru cucerirea vârfului Mateiaș, de către germani se intenționa bombardarea pozițiilor românești cu proiectile asfixiante. Acțiunea a fost amânată fiindcă vântul și vremea erau nefavorabile. Numeroasele baterii românești, instalate în poziții admirabile ce trăgeau, distrugeau din nou liniile defensive consolidate de germani cu multă dificultate.

Românii nu au profitat de ascendentul moral, exceptând câteva acțiuni cruciale ale infanteriei, au lăsat să acționeze numai artileria superioară numeric și linie pozițională. În primul rând armata română avea pe Mateiaș un post de observație care domina în întregime Valea Dâmboviței până aproape de Rucăr și o mare parte din înălțimile mai joase de pe ambele maluri ale Dâmboviței.

La 4 noiembrie pe frig și o ceață deasă a fost atacată o patrulă germană ce înainta spre Vârful Pravățului.

În ziua de 6 noiembrie, comandantul Brigăzii a 22 Infanterie generalul maior Pechy, însoțit de maiorul Farber vizita poziția înaintată a Diviziei a 12-a în fața unui batalion și privea spre poziția românească, generalul a fost lovit de mai multe schije de obuz și a murit. Astfel și-a găsit moartea comandantul Brigăzii 22 bavareze. Corpul său a fost transportat de ostași la Dragoslavele și de acolo spre Germania iar maiorul Farber, rănit, la spital.

Luptele au continuat dar niciodată pe aici soldații Puterilor Centrale nu au ieșit din munți. Defensiva română a fost oprită pe Muntele Mateiaș numai datorită căderii altor trecători și deschiderii drumului spre capitala, astfel, apărarea de aici nu se mai justifica.

Mausoleul construit acest vârf de munte vine să ne reamintească mereu și mereu de sacrificiul soldaților și ofițerilor români.

Muzeul Mateiaș, așa cum mai este el cunoscut, este o construcție amplă care cinstește memoria eroilor români căzuți în primul război mondial. Scări monumentale urcă spre turnul ce domină terasa. Se afla aici un osuar, o capelă și înăuntrul muzeului diorame cu scene de pe front.

Impozantul mausoleu, realizat în principal din calcar de Albești, este compus din două corpuri: primul, orizontal, adăpostește osuarul, pe pereții căruia sunt montate plăci de marmură cu numele unor militari căzuți la datorie; al doilea, vertical, are forma unui turn cu foișor, spre care duce o scară în spirală. Aici sunt depuse, în 31 de cripte, osemintele a peste 2.300 de militari români.

Un basorelief de mari dimensiuni, operă a sculptorului câmpulungean Radu Adrian, prezintă o scenă de luptă încadrată de două texte ce redau mesajul luptătorilor de la Mateiaș și răspunsul generației actuale.¹

Pictura în tempera a fost realizată de Olga Greceanu și înfățișă unitatea Armatelor Aliate victorioase în lupta împotriva Germaniei și Austro-Ungariei. După terminarea edificiului, mausoleul a devenit o capela pentru cinstirea sufletelor și rememorarea faptelor de vitejie a ostașilor căzuți.

În perioada 1945-1976, Monumentul eroilor de la Mateiaș a necesitat lucrări de reparații din cauza infiltrațiilor de apă prin zidurile de calcar iar în anul 1978 a fost reconsolidat în urma numeroaselor fisuri provocate de puternicul seism din 4 martie 1977. În perioada 1980-1984 Mausoleul eroilor a fost extins prin construirea unei terase de paradă, a unor impozante

¹<http://ghidulmuzeelor.cimec.ro/id.asp?k=1479&-Mausoleul-Mateias-VALEA-MARE-PRAVAT-Arges>, accesat în data de 11.03.2018.

scări de acces, camere muzeale, un basorelief având 16 m lungime și 3,5 m înălțime (executat de sculptorul Adrian Radu din Câmpulung) și înnobilit cu o cupă din piatră de Albești în care arde o flacăra veșnică în amintirea eroilor cazuți la Mateiaș¹.

De asemenea s-a reamenajat osuarul, s-a decorat cu marmură neagră pereții și un sarcofag de cristal, s-a dăltuit în marmură albă un număr impresionant de nume ale eroilor participanți la lupte (inscripții făcute atât în interiorul cât și în exteriorul monumentului), s-a decorat parterul mausoleului cu mozaic de Murano (opera remarcabilă a artistului plastic prof. univ. dr. Petre Achitenie, realizată cu contribuția studenților practicanți de la institutul de artă din București) și s-au plantat conifere care acum înconjoară perimetrul Complexului Memorial Mateiaș. După 1990 s-a finalizat și diorama.

Lucrările au fost făcute de stat cu antrenarea contribuției unităților economice și a instituțiilor din Câmpulung Muscel, Pitești, Lerești, Albești și nu numai.

În aceeași perioadă a fost organizată amenajarea Muzeului istorico-militar. Inaugurarea Complexului Memorial Mateiaș a avut loc în ziua de 24 Octombrie 1984 în prezența a peste 3 000 de participanți, moment în care a fost aprinsă flacăra veșnică, a fost aliniată o garda de onoare, au fost depuse coroane, s-a intonat Imnul de Stat și s-au arborat drapele.

La intrarea în mausoleu, pe un parapet din beton, de forma semicirculară, se află înscrise cu litere aurite două texte ce glorifică sacrificiul eroilor, astfel: în partea stângă – „*Pentru onoarea patriei și a drapelului, pentru făurirea unității României, noi am apărât pământul sfânt al țării, lăsându-vă vouă, generațiile viitoare, o națiune liberă și independentă*”; în

¹ <http://turism-arges.ro/mausoleul-de-la-mateias-campulung.html>, accesat în data de 11.03.2018.

partea dreaptă – „*Ne plecăm cu venerație în fața sacrificiului suprem al bravilor eroi ai neamului, apărători demni și viteji ai ființei noastre naționale, iar la chemarea patriei vom ști să ne jertfim și noi pentru păstrarea independenței și suveranității României*”¹.

Pentru grupuri se poate prezenta o dioramă unde se simulează un atac de noapte, spectacolul începe cu balada Miorița (imnul de luptă al armatei române) se simulează apoi focul diferitelor arme. În plan apropiat doua linii de tranșee ale armatei române, în spate un post de comandă, în îndepărtare se zăresc înălțimi și linii inamice... totul este parcă atât de actual, atât de real.

Recomand vizitarea Ansamblului Monumental de la Valea Mare – Mateiaș, mai ales de către copii, fiind o destinație foarte bună pentru o excursie cu școala, îi ajută pe foarte mult pe elevi să înțeleagă istoria noastră. Mereu rămân de aceeași părere, că o vizită la un muzeu sau a unor locuri importante sunt ca niște lecții de istorie pe viu. Altfel rămân întipărite în memoria copiilor și pot face asocieri cu ce au învățat sau își vor aduce aminte atunci când va veni vremea și vor reține altfel sau li se vor sedimenta cunoștințele. Plus ca zona este frumoasă și relaxantă, numai bună pentru un popas, dacă reușești să treci peste atmosfera solemnă pe care ți-a întipărit-o în minte și în suflet semnificația acestui monument, o pagină din istoria tumultuoasă a poporului nostru...

Lângă parcare Mausoleului Mateiaș (jud. Argeș) au apărut, la începutul acestui an, șapte barăci cu destinație comercială. Construcțiile, care au indignat Clubul de Istorie Militară dar nu numai și care au generat un val de reclamații

¹ <https://romaniabreakingnews.ro/semnal-mausoleul-eroilor-de-la-mateias-unde-sunt-depuse-osemintele-a-pest-2000-de-soldati-cazuti-in-primul-razboi-mondial-supus-unui-atac-mai-putin-obisnuit/>, accesat în data de 11.03.2018.

către diverse autorități, au fost ridicate de un argeșean pe terenul proprietate personală. Pentru acces la chioșcuri, întreprinzătorul a spart o porțiune din zidul parării și a dat naștere unei adevărate isterii.¹

Din păcate, impresionantul obiectiv turistic, la care înainte de '89 se țineau anual sute de festivități patriotice pionierești, mai ajunge în atenția opiniei publice doar la câteva mari sărbători dedicate eroilor sau în contextul unor controverse, ca cea la care face referire, pe pagina de facebook, Clubul de Istorie Militară, cel care sesizează apariția celor 7 construcții de lemn în vecinătatea edificiului istoric.

¹<http://adevarul.ro/locale/pitesti/Sapte-chioscuri-fost-amenajate-vecinatatea-terasei-mausoleului-mateias-clubul-istorie-militara-mausoleul-supus-unui-atac>, accesat în data de 13.03.2018

Aspecte ale desfășurării Primului Război Mondial în documente de arhivă

prof. Elena Mihaela PRISĂCARIU

Războiul cel Mare, Războiul Națiunilor, renumit, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Primul Război Mondial, a fost un conflict militar de dimensiuni mondiale.

În ziua de 28 iunie 1914 Franz Ferdinand, arhiducele Austriei și moștenitorul tronului austro-ungar, a fost asasinat la Sarajevo de Gavrilo Princip, un student naționalist sârb-bosniac. Acesta a făcut parte dintr-un grup de cincisprezece asasini, susținuți de Mâna Neagră, o societate secretă fondată de naționaliști pro-sârbi, cu legături în armata Serbiei. Asasinatul a amorsat tensiunea gravă, care exista deja în Europa.

Chiar dacă România avea semnat un acord cu Puterile Centrale *„la întrunirea Consiliului de coroană din 21 iulie/3 august, guvernul român a hotărât oficial să adopte o politica de neutralitate. Ședința a fost prezidată de rege și la ea au participat membrii guvernului, foști prim-miniștri și conducătorii principalelor partide care au cântărit două opțiuni posibile. Prima-intrarea imediată în război de partea Puterilor Centrale - era susținută de Carol I (...). În fața puternicului curent în favoarea neutralității exprimat de conducătorii de partide care au declarat că nu-și pot asuma responsabilitatea unui guvern care se angajează în război*

alături de Puterile Centrale, regele a consimțit la hotărârea lor, evidențiind rolul său de monarh constituțional”¹.

Intrarea României în război, s-a realizat în 14/27 august 1916, în urma încheierii unor convenții cu Antanta. România se obligase anterior să atace Austro-Ungaria, obiectivul fiind recuperarea Transilvaniei.

După pierderea Bucureștiului în 1916, zona Moldovei deține un rol decisiv în desfășurarea războiului, aici desfășurându-se cele mai importante operațiuni, mai ales în vara anului 1917.

În timpul acestui război, zona Comăneștiului a fost inclusă atât în planurile de apărare ale românilor (după 1916) cât și în cele de atacare ale armatei austriece².

Despre importanța strategică a acestei zone se precizau următoarele: *„Valea Trotușului este una din cele mai importante linii de comunicație și strategice ale țării noastre. Ea este poarta de intrare cea mai umblată pentru trecerea din Ardeal în Moldova. Este bine populată, cu sate care se țin lanț, bogată cu numeroase exploatări industriale, miniere, pășuri, ape minerale (...). Pe o întindere de aproape 50 Km, ea merge aproape paralel cu frontiera, de care se îndepărtează numai puțin câte puțin, în genere, această depărtare se menține între 5-15 Km”³.*

În această zonă au loc confruntări între divizia a 7-a română condusă de generalul Istrati și corpul de armată austriac condus de feldmareșalul Fabini.

¹ Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Corint, București, p. 335-336.

² Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României, 1916-1919*, ediția II, vol. I, p. 400.

³ *Ibidem*.

Din cauza numărului mare al austrieilor, victoria finală aparține „diviziei a 61 a austro-ungară, formată din 16 batalioane”¹.

În octombrie 1916, au loc confruntări militare în zona Lapoș, între Regimentul 27 infanterie și divizia a 39 austro-ungară, încheiată cu victoria românilor, „inamicul a trebuit să se retragă pe linia de frontieră”².

Victoriile din anul 1916 de pe acest front, nu au putut evita transformarea Moldovei în singurul teritoriu al românilor, cu capitala la Iași³. În luptele din vara anului 1917 au decedat mai mulți locuitori ai comunei Comănești, ca de altfel din toate zonele Moldovei. În memoria soldaților comăneșteni căzuți pe front în timpul războaielor mondiale a fost ridicat „un monument în anul 1938, cu 30 de cruci de piatră, cu înălțimea de 0,50 metri așezate pe conturul complexului”⁴. Acest monument a fost dărâmat în anul 1975, ca urmare a politicii de sistematizare a orașului Comănești, dictată de realitatea socialistă.

O parte din acest monument se regăsesc în cimitirul central aflat paralel cu calea ferată Comănești-Ghimeș. „Pe cele 96 de cruci de piatră existente în cimitir nu se poate identifica nici un nume complet”⁵. Au fost descifrate un număr de 51 de nume de eroi, care au alcătuit în mare parte Regimentul 27 infanterie și 67 infanterie Bacău. Pe teritoriul Comăneștiului au mai existat și alte construcții ridicate în memoria eroilor neamului cum ar fi cel din incinta primăriei

¹ Ibidem, p. 401.

² Gh. Platon, *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985, p. 472.

³ Costache S. Ciocan, *Din istoria generală a orașului Comănești pe Trotuș și a împrejurimilor sale*, Bacău, Editura Plumb, 2001, p. 312.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, p. 320.

demolat în anul 1984. În locul numit Dealul Cetățuia sau Dealul Comăneștiului se află „o troiță din piatră cioplită cu puternică tentă religioasă, construită prin grija familiei Ghica-Comănești”¹ între 1925 și 1928. Datele istorice referitoare la participarea României, respectiv a Comăneștenilor la primul război mondial, sunt completate de informațiile păstrate în arhive, din perioada interbelică și nu numai. Multe din informațiile despre situația Comăneștiului în perioada războiului sunt prezente în documentele transmise de preoții parohi din localitate.

Astfel, În documentele din perioada de până în anul 1924, aflăm problemele cu care se confruntă societatea românească după război și unirea din 1918, dar mai ales rolul pe care slujitorii bisericii îl aveau de îndeplinit în acest context. Astfel, în scrisoarea din 8 martie 1920, Protoieria Bacău solicită preotului „a comunica imediat numele personalului bisericesc de la acea parohie, care mai exercită pe lângă serviciul bisericesc și vreo întreprindere particulară, de orice natură, fie direct, fie sub alt nume sau e în serviciul altor instituții ori participă în vreun fel la directa administrare a vreunei societăți financiare, comerciale.”²

Acestei solicitări i se adaugă alta care avea ca principal scop alcătuirea unei monografii a Parohiei Comănești, în condițiile în care unele construcții ale bisericilor suferiseră diferite distrugeri în timpul primului război mondial. După cum precizam mai sus, aflăm din această descriere și elemente referitoare la perioada 1914-1918. Astfel, clădirea bisericii „nu a suferit mari stricăciuni, mare parte din pereții afumați din cauza lumânărilor false, împrejmuirile au fost puțin stricate, s-au făcut reparații prin spezele enoriașilor; s-au cerut bani de

¹ Ibidem, p. 235.

² Ibidem.

la prefectură, nu am primit nimic; s-au strâns toate osemintele neîngropate ale eroilor căzuți în război și s-au îngropat; s-au făcut slujba religioasă asistând toate autoritățile și enoriașii; s-au făcut curățenie prin cimitire, numai cu ajutorul enoriașilor.”¹

Ca răspuns la adresele din anul 1919 ale Protoieriei Bacău, preotul Gheorghe Hanganu realizează o prezentare a Parohiei Comănești, sub mai multe aspecte: numărul enoriașilor, starea religioasă și materială, activitatea din perioada primului război mondial.

Astfel, din tabelul alcătuit de preotul Gheorghe Hanganu aflăm că în „*Comănești existau 450 de enoriași, în zonele Lunca de Jos, Podina și Podei – 350 de enoriași, iar în Lăloaia și Șupan erau 1050, respectiv 700 de credincioși ortodocși.*”² Din același tabel aflăm și numărul posturilor de învățători din zonă: „*4 posturi în Comănești și 1 post în Lăloaia.*”³

Din studierea raportului către Protoieria Bacău, aflăm elemente cu privire la situația familiei preotului în perioada războiului. Astfel, „*în anii 1916 și 1917 am avut și comuna Agăș, evacuați din Comănești, o parte din Comuna Brusturoasa și 1500 de refugiați din Muntenia; am căutat și parohia Asău, timp de trei luni și în acest timp am avut și epidemie.*”⁴

În continuare, preotul precizează: „*suferințe materiale am avut destule în timpul războiului, mizerii destule au suportat bieții enoriași, și chiar casele mele au fost arse toate cu tot ce au fost în ele, am scăpat cu 10 copii numai cu suflul*

¹ Arhivele Naționale Bacău, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1907, f. 5

² Idem, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1919, f. 1.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

gol, fără haine fără mâncare și am plecat fiind evacuați din parohie; ni s-au dat haine de preotul N.Popovici din Parohia Asău.”¹

Pe lângă suferințele materiale, preotul Gheorghe Hanganu prezintă și alte probleme: *„a venit armata rusă peste noi, am suferit multe neajunsuri de la militarii ruși, m-am purtat delicat cu ei, altfel era greu, îți lua vitele cu forța (...) Am scos de la militarii ruși mai multe icoane care le aveau în căruțe și treceau prin parohia mea, luate de la biserica Sulța din Comuna Agăș.”²*

Tot prin corespondența cu Protoieria Bacău, condusă de Teodor Zota, preotului paroh i se aduce la cunoștință următoarele probleme: *„ajutorarea văduvelor și a orfanilor de război pentru a lucra pământul”³*, faptul că *„toți preoții urmau să fie împroprietăriți cu 2 loturi de teren de cultură”⁴*. Un eveniment istoric din anul 1914 este prezent în corespondența cu protoeria Bacău. Astfel, pe 27 septembrie 1914, în textul unei telegrame telefonate de la Bacău se precizau următoarele: *„Majestatea sa Regele Carol I a încetat din viață astăzi la ora 6,30. Comunicându-vă această veste dureroasă, potrivit ordinului prea Sfinției Sale Episcop nr.1322, a.c. vă scriu ce face slujbă pentru pomenirea și iertarea păcatelor Majestății Sale și să tragă clopotele la toate bisercile de trei ori pe zi, la 8 dimineața, 12 amiaza, 4 seara, până în ziua înmormântării care va fi fixată și publicată.”⁵*

În completarea acestei telegrame, prezentăm textul alteia sosită de la Primăria Comunei Văsăiești care preciza următoarele: *„La ora 4 ½ corpul Majestății Sale regele Carol I*

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Idem, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1920, f. 12.

⁴ Ibidem, f. 13.

⁵ Ibidem, f. 32.

va fi depus în cavou. Ținuta va fi în mare doliu, decorațiile se vor purta cu pânză neagră de doliu. Cărciumile și magazinele vor fi închise de la 4 ½ și 6⁴.¹

În ceea ce privește sărbătorirea unor evenimente din istoria poporului român, amintim pe cele care aveau în vedere organizarea de slujbe pentru marcarea unirii Basarabiei cu România dar și comemorarea luptei de la Mărășești. Prin adresa primăriei Comănești din 8 aprilie 1924 să precizau următoarele: *„măine 9 aprilie a.c., urmând a se sărbători Unirea Basarabiei cu Patria Mamă, cu onoare vă rog a lua măsuri pentru oficierea unui Te-Deum la ora 10 jumătate.”*²

În vederea comemorării luptei de la Mărășești, din vara anului 1917, s-a primit o adresă din partea Protoieriei Bacău, în 11 august 1924, în care se precizau următoarele: *„în ziua de 6/19 august fiind aniversarea bătăliei de la Mărășești, care trebuie sărbătorită ca orice sărbătoare națională, vă invit ca în citata zi, ora 11 dimineața, să ofiați cuvenitul Te-Deum în prezența autorităților comunale.”*³

Din 1926 dateaza un document în care autoritățile religioase fac apel *„la acordarea de spijin orfanilor de război prin fondul <HORIA NĂDEJDE>, patronat de Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale.”*⁴

O atenție deosebită este acordată după primului război mondial de către autorităților religioase, sprijinirii orfanilor și văduvelor de război. Mărturie sunt documentele primite de preoții parohi din Comănești de la Protoieria Bacău prin care erau informați că trebuie să *„ajute văduvele și orfanii de război pentru a lucra pământul”*⁵ și *„participarea la*

¹ Ibidem , f. 33.

² Idem, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1924, f. 24.

³ Ibidem, f. 21.

⁴ Ibidem.

⁵ Idem, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1929, f. 8.

împărțirea pensiilor văduvelor de război și a orfanilor, împreună cu domnii învățători și asigurarea prin iscălitură proprie de asigurarea acelor plăți, fără a pretinde vreo plată”¹.

Din perioada interbelică datează și construirea Cimitirul internațional al eroilor unde au fost adunate osemintele eroilor căzuți, indiferent de tabăra militară din care au făcut parte în timpul războiului. Aici odihnesc, din anul 1933, 165 eroi români, 46 soldați germani, 2141 soldați ruși, 370 soldați unguri și 191 soldați austrieci.

Acțiuni de comemorare a eroilor sunt consemnate și într-un document al Primăriei Comănești din 1 iunie 1927. *„Comitetul mormintelor eroilor din această comună, sub președenția noastră, am hotărât ca serbarea comemorării eroilor ce are loc în ziua de 2 iunie a.c. să fie sărbătorită după același program ca și anul trecut. Întrucât în această comună avem un mare cimitir al eroilor în care au fost înmormântați toți eroii din această comună și chiar de pe Valea Trotușului. Acest cimitir se află chiar în fața gării Comănești”².*

Alte două evenimente istorice din anul 1927 sunt reflectate în corespondența dintre parohia Lăloaia, Protoieria Bacău și autoritățile locale. În corespondența dintre parohia Lăloaia și Protoieria Bacău sunt prezente două ordine cu privire la *„ținerea unor slujbe în memoria M. S. Regele Ferdinand I, duminică ora 11 dimineața și pomenirea la sfânta slujbă a preainălțatului și binecredinciosului nostre rege Mihai și toată familia sa regală”³*, cu ocazia urcării la tron.

În anii 80 ai secolului XX, un document al parohiei Sf. Spiridon aduce din nou în discuție problema înmormântării

¹ *Idem, Fond nr. 396, Parohia Lăloaia, Dosar 1/1927, f. 10.*

² *Ibidem, f. 17.*

³ *Ibidem, f. 26.*

soldatilor germane, căzuți în timpul primului război mondial pe teritoriul Comăneștiului.

Astfel, în documentul redactat de preotul paroh Ioan Lascăr, se precizau următoarele *„la comunicarea telefonică din septembrie 1984 a prea cucerniciei voastre referitor la înhumările de soldați germani, morți în războiul mondial, în cimitirul parohiei Sf. Spiridon, vă comunic următoarele: Întrucât cimitirul parohial încă de mult timp devine prin folosire de înmormântări de enoriași toți mai mic, iar parohia Sf. Spiridon prin construcțiile masive de blocuri se mărește încontinuu și conducerea parohiei încă de mai mulți ani a luat măsuri de a se folosi cât mai rațional terenul cimitirului. (...) Drept urmare și în spațiul de cimitir nu sunt înmormântați soldați germani, fără nici un fel de semn de recunoaștere de morminte, s-au făcut înhumări de către enoriași. În gropile făcute ale enoriașilor care s-au făcut la aproximativ 2 m adâncime nu s-a găsit nimic. Enoriașul Chiriac Nelu declară că își amintește că soldații germani au fost îngropați la o adâncime de 2,40 metri ceea ce ar explica lipsa de rămășițe pământești din gropile enoriașilor făcute în acest teren. În prezent și de totdeauna la mormintele enoriașilor din această parte de cimitir, familiile răposaților vin și aprind lumânări, fac parastase și împart daruri pentru cei înmormântați acolo”*¹.

Desfășurarea primului război mondial, de la izbucnirea căruia se împlinesc anul acesta 100 de ani, a influențat în mod radical, evoluția istoriei, atât la nivel mondial, cât și local.

Documentele păstrate în arhive, completează informațiile despre acest eveniment, realizând o imagine completă a istoriei.

¹ Arhiva Parohiei Sfântul Spiridon Comănești, Dosar 260/1984, f. 13.

Bibliografie:

- Arhivele Naționale Bacău, *Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon*, Dosar 1/1907, Dosar 1/1919; Dosar 1/1924; dosar 1/1929; *Fond nr. 396, Parohia Lăloaia*, Dosar 1/1927
- Arhiva Parohiei Sfântul Spiridon Comănești, *Dosar nr. 260/1984*.
- Bărbulescu, Mihai, Deletant, Dennis, Hitchins, Keith,
- Ciocan, Costache S., *Din istoria generală a orașului Comănești pe Troțuș și a împrejurimilor sale*, Bacău, Editura Plumb, 2001.
- Kirițescu, Constantin, *Istoria Războiului pentru Întregirea României, 1916-1919*, ediția II, vol. I.
- Papacostea, Șerban, Teodor, Pompilu, *Istoria României*, Editura Corint, București.
- Platon, Gh., *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985.

Aspecte ale ocupației germane în spațiul brăilean

muzeograf Viorica PREDA

În condițiile căderii fronturilor românești, frontului Neajlov-Argeș și a celui dobrogean, visul românesc de unitate s-a năruit, mai cu seamă că înaintarea germană spre est, și ocuparea unei părți importante din teritoriu, au devenit inevitabile în toamna – iarna lui 1916.

După bombardamentele surpriză, lansate de inamici asupra capitalei, în noiembrie 1916, aceasta devine spațiu al fiefurilor germane. În condiții date, opoziția armatelor ruso-române, destul de slabă, nu putea stopa înaintarea Armatei de Dunăre a lui Makensen pe cele două direcții: pe linia Buzăului – Râmnic Sărat și pe linia Dunării, Viziru – Brăila¹.

Așadar, la o lună de la ocuparea Bucureștiului, în 23 decembrie 1916, Brăila, Hamburgul României, cum îl numeau germanii (impresionați de frumusețea orașului, de mulțimea docurilor și hambarelor cu grâne) a intrat sub stăpânire germană. Nici zăpada, nici frigul de -4° C, nu au putut stopa căderea orașului.

Ocuparea Brăilei a avut la bază o serie de rațiuni, de la motivația strategică, poziția sa în spatele frontului, statutul de oraș-port maritim ce asigura controlul și transportul fluvial, și nu în ultimul rând, motivația economică, Brăila fiind un

¹ Virgiliu N. Drăghinceanu, *707 zile sub cultura pumnului german*, Editura Saeculum Virtual, București, 2012, p. 33.

important centru economic și comercial. Pentru această armată numeroasă, epuizată de cei doi ani de război, portul dunărean, era o soluție salvatoare.

Ipoteză confirmată de marturisirile generalului von Luddendorff referitoare la ocuparea câmpiei muntene: „*Ocuparea Munteniei ne aduce considerabile avantaje... Nu ajunseserăm la îmbunătățirea aprovizionării decât cu ajutorul petrolului și grâului românesc.*”¹ În 23 decembrie / 5 ianuarie, orele 13.30, primele trupe aliate inamice, formate din germani, bulgari, austrieci și turci, au pătruns în Brăila.

Primul ordin german, din 23 decembrie 1916, impunea asigurarea alimentelor pentru 10.000 de porții și asigurarea a 10.000 de pâini, cifra care indică nevoia asigurării hranei pentru o armată numeroasă, cantonată în teritoriul amintit.

Armata a fost încartiruită, în hoteluri în diverse imobile particulare, obligând, în multe situații, chiar întreținerea trupelor pe cheltuiala celor ce îi găzduiau. Sub amenințarea armelor, germanii au ocupat instituțiile cheie aproape imediat de la sosire. Puterea a fost astfel transferată de la ceea ce mai rămăsese din autoritatea locală, Comandaturii Imperiale Germane.²

Conform, noilor dispoziții de la preluarea localității, funcționarii aveau obligativitatea de a rămâne în posturi deși nu dețineau nici un fel de control, fiind siliți a se subordona noilor stăpâni. „*Sunteți obligați să îndepliniți funcțiile pe care le aveți și să executați ordinele noastre. Funcțiunile dumneavoastră sunt obligatorii*”.

Germanii veneau cu propriul aparat administrativ, cu numeroase resorturi și ramificații, ce înglobau în sine, un mare

¹ SJAN Brăila, Fond Primăria, Dos. 66/1916, f. 5.

² Nicolae Petrovici, *Brăila sub ocupațiune*, Ed. Tipografia Românească, Brăila, 1939, p. 25.

număr de militari și militarizați, cu o serie nesfârșită de reguli, cu un control strict al tuturor lucrurilor, pentru a stapâni o populație numeroasă, a o exploata economic până la epuizare, instituind un regim autoritar excesiv, un adevărat regim de sclavie.

Militär Verwaltung în Rumänien (M.V.R.) funcționa ca guven al României ocupate și deținea competența peste 14 județe ale Munteniei printre care Brăila Buzău, Râmnic și o parte din Putna, aceste județe formând zona de operații și etape a Armatei a 9-a, administrată de comandantul armatei germane, cu scop de a satisface trebuințele acesteia.¹

Administrația militară germană a instaurat o nouă ordine în viața brăileană prin emiterea unor avalanșe de dispoziții cu denumiri varii: Ordonată = Verordnung, Ordin = Befehl, Înștiințare = Bekanntmachung, sau Publicațiune = Kundmachung, emise de Comandatura Imperială Germană, și aduse la cunoștință populației prin tipăriturile expuse pe străzi, în diverse locuri sau în unicul organ de presă al vremii, neîndoielnic german, cotidianul Donau – Armee – Zeitung.²

Aceste hotărâri, emise bilingv, în română și germană, aveau rol de a induce sentimentul de teamă, de a disciplina și mai cu seamă de a supune cu celeritate o populație brăileană atât de amestecată, căreia i se suprapunea o populație refugiată din Transilvania, Ialomița, ori din teritoriul dobrogean. De altfel, cotidianul „Donau Armee Zeitung”, a dus o campanie intensă de propagandă progermană, justificând rațiunile ocupației nemțești în teritoriu, și încurajând totodată coope-rarea cu armata germană.

¹ Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României*, vol. III, Editura Casei Școalelor, p. 138.

² Ioan Munteanu, *Robia germană. Brăila sub ocupația dușmanului (23 decembrie 1916 - 10 noiembrie 1918)*, Editura Proilavia, Brăila, 2016, p. 23.

În 29 februarie 1917, colonelul Wolf emitea o ordonanță, sfătuind populația să nu dea curs zvonurilor ci numai comunicatelor armatelor germane¹. Aceste îndemnuri nu erau opțiuni, ci îndatoriri, amintind permanent că refuzul cooperării putea atrage după sine sancțiuni.

Un număr nelimitat de ordonanțe impuneau reguli de predare voluntară (rechiziții) a diverselor obiecte personale, îmbrăcăminte, atelaje, telefoane, alimente, veselă, obiecte ce conțineau părți metalice, clădiri, rechiziționând chiar și clopotele aflate în patrimoniul bisericilor. Rechiziția în muncă era o altă constrângere, brăilenii fiind obligați să execute diverse munci în folosul armatelor aliate, refuzul conducând la aplicarea de sancțiuni severe.² Populația a suferit restricționări variate, de la cele alimentare (raționalizarea alimentelor), de utilizare a energie electrice, de administrare a propriilor gospodării, de păstrare a legături cu militari români veniți de pe front, ori de deplasare.

Edificatoarea în acest sens, este ordonanța din 17 februarie 1917: „*Niciun supus al Statelor inamice nu are voie să iasă în oraș. În caz contrar, va fi considerat spion*”³ Numeroase clădiri de utilitate publică, precum școlile sau bisericile, din oraș și din județ, și-au schimbat destinația inițială, cedate armatelor de ocupație. Școlile au fost distruse, obiectele de mobilier arse, utilizate la încălzirea încăperilor.

Conform surselor din arhivă, o serie de documentele din clădirea prefecturii, din perioada amintită, au fost distruse prin ardere, pentru încălzirea spațiului, de soldații germani, ceea ce constituie o pierdere importantă pentru istoria orașului. De

¹ *Donau Armee Zeitung Anzeiger für Brăila*, Monitor pentru Brăila, Nr. 20/29 februarie 1917, p. 2.

² Constantin C. Giurescu, *Istoricul Orașului Brăila*, Editura Științifică, București, 1968, p. 259.

³ Nicolae Petrovici, *op. cit.*, p. 45.

asemenea, biserici din spațiul brăilean, au suferit tentative de transformare în grajduri, fiind degradate și ruinate.¹

Încă de la începutul anului 1917, insalubritatea orașului a atins stadii nemaîntâlnite. O primă cauză a constituit-o criza furajelor din 1916-1917, locuitorii abandonându-și animalele, în lipsa posibilității de a le asigura hrana. Sub povara unei supraaglomerări, a unui serviciu nefuncțional, și a animalelor moarte, orașul a devenit insalubru.²

În aceste condiții, problema sanitară, întărită de cea a sărăciei (chiar lipsa produselor de igienă personală a săpunului), a devenit de necontrolat, morbiditatea și mortalitatea în rândul populației fiind numeroasă. Pe lângă spitalele în care erau tratați răniții de pe front, s-au înființat spitale pentru tratarea epidemiilor, fapt ce semnală gravitatea situației. Supraviețuirea, în frumosul oraș de altă dată, unei ierni grele și unei ocupații dure, rămăsese singurul scop, pentru mulți ce își găsiseră adăpost aici.

Populația orașului, cât și cea refugiată, suferea din cauza frigului a foametei, a tuturor lipsurilor. Locuințele mărginașe erau insuficiente, fiecare încăpere fiind ocupată de mai multe familii, de regulă, viețuiau 12-20 de persoane, ce dormeau pe pământ îmbrăcate, fără foc, fără lumină și fără aer.

Locuințe acestea reprezentau un lux pentru mulți, deși murdăria era excesivă, pereții negri de fum, pământul de pe jos transformat în noroi datorită zăpezii de afară, și prin ușile crăpate și ferestrele sparte, intra frigul. Penuria locuințelor a generat transformarea magaziiilor, a grajdurilor, a beciurilor, cârciumilor, prăvăliilor goale și ruinate, a podurilor și a locurilor virane în sălașuri provizorii.³

¹ SNAJ Brăila, Fond Primăria, Dos. 129/1916, f. 235-256.

² Nicolae Petrovici, *op.cit.*, p. 86.

³ SJAN Brăila, Fond Primăria, Dos. 66/1916, f. 66-70.

În contrast cu privațiunile populației, armata germană a beneficiat de toate avantajele ocupantului, de un trai îmbelșugat, iar în perioada de învoire, militarii germani aveau drept la o cotă alimentară pe care o puteau trimite acasă. Toate restricțiile și umilințele îndurate de brăileni, timp de aproape doi ani, au încetat imediat după spargerea frontului bulgar, armatele aliate inamice se retrageau în secret, noaptea, mulți dintre ofițerii germani dispărând în acest mod.

În 10 noiembrie 1916, armata germană părăsise Brăila. După doi ani de sclavie, de teroare, restricții și privațiuni, eliberarea a creat o explozie de bucurie în rândul populației, emoționată de întoarcerea fraților români de pe front.

Bibliografie:

- SJAN Brăila, Fond Primăria, Dos. 66/1916, Dos. 129/1916.
- „Donau Armee ZeitungAnzeiger für Brăila”, Monitor pentru Brăila, Nr. 20, din 29 februarie 1917.
- Giurescu, Constantin C., *Istoricul Orașului Brăila*, Editura Științifică, București, 1968.
- Drăghinceanu, Virgiliu N., *707 zile sub cultura pumnului german*, Editura Saeculum Virtual, București, 2012.
- Kirițescu, Constantin, *Istoria Războiului pentru întregirea României*, vol. III, Editura Casei Școalelor.
- Munteanu, Ioan, *Robia germană. Brăila sub ocupația dușmanului (23 decembrie 1916 - 10 noiembrie 1918)*, Editura Proilavia, Brăila, 2016.
- Petrovici, Nicolae, *Brăila sub ocupațiune*, Ed. Tipografia Românească, Brăila, 1939.

O scrisoare a prințului George Valentin Bibescu din Războiul de Întregire

prof. Marcel PROCA

Prințul George Valentin Bibescu (1880–1941) a fost unul dintre pionierii aviației din România, jucând un rol important în apariția și dezvoltarea aviației române, în afirmarea prestigiului acesteia pe plan internațional. Printre meritele sale de seamă menționăm că este co-fondator al Clubului Automobilistic Român¹ (1901) și al Comitetului Olimpic Român (1914), că a obținut primul brevet de pilot², a înființat Clubul Aviatic Român (1909), Liga Națională Aeriană (1912) și a fost unul dintre fondatorii Federației Aeronautice

¹ România a fost între primele 6 țări din lume care au organizat curse auto. În 1904, Bibescu a câștigat cursa auto București-Giurgiu-București, cu o medie orară de 66 km/h. În 1905, automobiliștii George Valentin Bibescu, Leon Leonida și Mihai Ferekide, însoțiți de Martha Bibescu, Ferekide Maria și Claude Anet, au făcut prima călătorie automobilistică către Persia, cu plecarea din Galați și destinația Ispahan. Călătoria este descrisă de către scriitorul francez Claude Anet în cartea sa, *„La Perse en automobile à travers la Russie et le Caucase (Les Roses d'Ispahan)”*.

² Bibescu a avut un interes timpuriu pentru aviație. El a zburat cu un balon numit „Romania”, adus din Franța în 1905. Ulterior, a încercat să piloteze un avion Voisin, de asemenea adus din Franța, dar fără succes. După zborul demonstrativ al lui Louis Blériot la București pe 18 octombrie 1909, Bibescu a mers la Paris și s-a înscris la școala de pilotaj Blériot din Pau. La data de 23 ianuarie 1910, obține licența de Pilot Internațional cu numărul 20.

Internaționale¹. În anii premergători primului război mondial îl regăsim implicat în formarea tinerilor piloți militari. Din 1915, Liga Națională Aeriană și Școala de Aviație de la Băneasa, pe care le patrona, preluau în totalitate pregătirea piloților și observatorilor aerieni.²

La 4 iulie 1916, în preajma intrării României în război, Corpul de aviație solicită ministrului de Război să se aprobe căpitanului George Valentin Bibescu din Regimentul 2 artilerie „General Manu”, care figurase până la 15/28 septembrie în cadrele aviației, repartizarea pentru mobilizare la partea sedentară, ca Director Tehnic la Școala de piloți Băneasa sau la Marele Cartier General, servind ca observator sau ofițer de legătură pentru alte armate. Corpul de aviație arăta că dorința de a fi mobilizat la aviație aparține prințului Bibescu. Martha³ trimite o scrisoare regelui pentru a susține această solicitare.¹

¹ Fédération Aéronautique Internationale – FAI. Între anii 1927 și 1930, Bibescu a deținut calitatea de vice-președinte, iar între anii 1930 și 1941, pe cea de președinte al FAI.

² Prof. univ. dr. Valeriu Avram, *Din istoria aripilor românești 1910-1916*, în Revista *Document*. Buletinul Arhivelor Militare Române, anul XVI, Nr. 3 (61), 2013, p. 15-16.

³ Martha Bibescu — alias Marthe Bibesco — născută Lahovary (28 ianuarie 1889, București — 28 noiembrie 1973, Paris), a fost romancieră, poetă, politiciană și memorialistă; a scris în limbile română și franceză. Prin căsătoria, în 1902, cu prințul George Valentin Bibescu, nepot de frate al lui George Bibescu, domnitorul abdicat la 1848, scriitoarea a devenit prințesa Martha Bibescu, intrând în familia princiară din care mai fac parte Ana-Elisabeta Brâncoveanu, contesa Anna de Noailles și Elena Văcărescu, dar având și rude franceze în genealogie directă cu familia împăratului Napoleon Bonaparte. Prințesa a fost una din cele mai distinse personalități ale aristocrației europene a secolului al XX-lea, blamată însă în țară și în Franța pentru că a rămas în zona ocupată de inamic în timpul primului război mondial, și acuzată de colaboraționism cu germanii. O interesantă paralelă între cele două prințese Bibescu face scriitorul C. D. Zeletin (Președintele de onoare al *Academiei Bârlădene*) într-un capitol al uneia

Se va remarca în perioada retragerii, 28 noiembrie/10 decembrie – 3/16 decembrie 1916, participând alături de colonelul englez Thomson² la distrugerea puțurilor petoliere de la Ploiești³. Operațiunile au durat mai multe zile, dovedindu-se dificile și primejdioase, iar lipsa materialului adecvat e suplinită de îndrăzneală și imaginație. Îi telefonează soției sale imediat după eveniment spunându-i cu nedisimulată mândrie că „*Nero nu a fost nimic în comparație cu ei*”.⁴

Primește, în aprilie 1917, pentru curaj și serviciile aduse, ca și pentru salvarea colonelului englez Griffiths⁵ pe care l-a cărat pe umeri, pentru a-l scoate din cuptorul pe care îl

din operele sale, intitulat sugestiv *Două artiste Princesse Bibesco: Elena și Martha* (C. D. Zeletin, *Principesa Elena Bibescu. Marea pianistă*, ediția a II-a, Editura Vitruviu, București, 2008, pp. 545-552). Vezi și Alina Pavelescu, *Martha Bibescu și vocile Europei*, București, Editura Corint, 2017.

¹ George Paul Sandachi, Dan Hadîrcă, *Prințul George Valentin Bibescu. Biografia unui călător*, Editura Vivaldi, București, 2005, p. 136.

² Christopher Birdwood Thomson, baron de Cardington (1875–1931), colonel, apoi general, atașat militar al legației britanice de la București între 1915–1917, autorul cărții *Smaranda*. A fost trimis cu misiunea specială de a convinge România să intre de partea Antantei. Aici a făcut o mare pasiune pentru Martha Bibescu. După război, ministru al aerului în guvernele laburiste.

³ Pentru problematica petrolului în primul război mondial vezi și Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009, p. 35-42.

⁴ George Paul Sandachi, Dan Hadîrcă, *op. cit.*, pp. 138-139. În general tonul scrisorilor către soția lui este unul laudativ.

⁵ Sir John Norton-Griffiths (1871–1930), inginer, locotenent-colonel britanic, membru al Parlamentului. În 1916 este trimis în România cu misiunea de a sabota câmpurile petrolifere în fața înaintării germane. Echipile de specialiști erau coordonate de atașatul militar și de Valentin George Bibescu. Apreciindu-i calitățile, în iarna anului 1916, regina ar fi vrut să îi ofere responsabilitatea căilor ferate.

aprinseseră, una din cele mai înalte decorații engleze, *Distinguished Service Order*. Va primi distincții echivalente din Franța și Rusia. Regele Ferdinand I îl decorează cu Ordinul Steaua României. Până și germanii vor contribui la răsunetul acestei acțiuni de comando, prin amiralul von Tirpitz¹ care îl va credita pe căpitanul Bibescu, de la tribuna Reichstag-ului², de a fi redus cu cincizeci la sută capacitatea de luptă a submarinelor germane.³

În perioada aprilie-iunie 1917 este trecut la Marele Cartier General aflat la Iași, unde se ocupă de construcțiile necesare armatei pe frontul din Moldova, ca de acolo să fie detașat la bateriile de artilerie ale marinei. Primind sarcina debarcării unui tun de 37 de mm, bateria comandată de el face ravagii, distrugând posturi de observație și mitraliere a inamicului în Dobrogea.⁴

De altfel, pe tot parcursul războiului, a primit diferite însărcinări și misiuni, traseul său militar în această perioadă nefiind încă pe deplin elucidat. Îl putem regăsi însoțind-o pe Regina Maria la inspectarea unei unități aviatice în timpul verii anului 1917. George Valentin Bibescu a îndeplinit și misiuni de observare/recunoaștere și fotografie aeriană, pentru care a fost decorat cu „Virtutea Militară” și cu „Légion d’Honneur” din partea delegației militare franceze⁵.

¹ Alfred von Tirpitz (1849 – 1930), amiral german, comandant al Marinei Imperiale Germane (Kaiserliche Marine) din 1914 până în 1916.

² Parlamentul german.

³ George Paul Sandachi, Dan Hadîrcă, *op. cit.*

⁴ *Ibidem*.

⁵ Generalul Berthelot îi numea pe românii celor două escadrile conduse de Bibescu „veselii maniaci ai sinuciderii”. http://stiri.tvr.ro/o-poetesa-si-un-aventurier-din-rude-mari-imparatesti-anna-de-noailles-si-george-bibescu_41424_foto.html#view.

„Iași, 29 [iulie] /11 august [1917]

Iubita mea Marthe,

N-am putut să-ți scriu în ultima vreme. Am primit scrisoarea ta din 3 iunie deschisă [de cenzură?]¹. Din fericire am primit-o intactă pe cea de la King. M-am vânturat cam peste tot, am fost în delegație pentru batalionul meu la Bârlad, ca să iau două motoare²; la batalion am găsit o depeșă de la M. C. G.³ care îmi cerea imperativ să merg la Iași pentru o însărcinare secretă. M-am executat și două zile mai târziu porneam spre front însoțit de căpitanul Simpson. Am trecut amândoi muntele și am coborât la Moravița. Acolo am asistat la cea mai mare bătălie pe care am avut-o până acum. Asta se întâmpla ieri! Și continuă în avantajul nostru. Trupele noastre sunt extraordinare. Ele au produs o asemenea impresie asupra tuturor celor care le-au văzut în acțiune încât Sir Charles Barter⁴, generalul de divizie care comandă toate forțele britanice de rezervă de la noi și din Caucaz, după ce a asistat la prima noastră ofensivă, mi-a spus la întoarcere: «Am purtat

¹ Pentru detalii, vezi și Cezar Marinescu, *Cenzura poștală militară în România 1914-1940*, Editura Merido, București, 2004.

² La Bârlad funcționa, din 1916, Parcul I Reparații al Regimentului cu Tracțiune Automobilă. SJAN Vaslui, *Fond Primăria orașului Bârlad*, dosar 2/1917, f. 32.

³ Marele Cartier General al Armatei Române.

⁴ Sir Charles St Leger Barter (1857–1931), general-locotenent, fost comandant al Diviziei Teritoriale a 47-a până în septembrie 1916 (bătălia de pe Somme). Despre el regina notează: „Trebuie să mărturisesc că îmi place generalul Barter. E un om plin de haz și de veselie și îți dă curaj; când e el de față te simți cuprinsă de nădejde, deși știiu că prăbușirea ne pândește de aproape.” Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Tipografia Moldova, Iași, 2012, p. 272.

lupte în toate colțurile lumii¹, am văzut atâția soldați în luptă, dar nu am mai văzut pe nimeni bătăndu-se ca românii. Puteți fi mândri de soldații și ofițerii voștri.»². La Mărășești³, sub o

¹ Militar de carieră, Barter a participat la războaiele coloniale din Ghana (1895–1896) și cel de-al doilea conflict cu burii în Africa de Sud (1899–1902), a servit în Armata britanică din India și pe Frontul de Vest în primul război mondial.

² O corespondență militară a ziarului „The Times” citată de volumul „Istoria militară a românilor” (Editura Militară, 1992) sublinia faptul că „apărarea frontului de la Mărășești a fost cea mai strălucită faptă de arme săvârșită vreodată de români; ea nu a fost întrecută nici de vitejia belgienilor și nici de cea a sârbilor (...). Pierderile dușmanilor au fost enorme și prizonierii au mărturisit că de la Verdun n-au mai văzut o luptă atât de crâncenă (...). Românii au rezistat în chip eroic”. De asemenea, într-o telegramă de răspuns către generalul Eremia Grigorescu, generalul Berthelot, martor al victoriei de la Mărășești, remarca „bravura ofițerilor și soldaților români care atrag în acest moment admirația tuturor armatelor aliate și cărora chiar dușmanii le aduc omagiile lor”, iar Parlamentul francez a citat luptele de pe Siret ca fiind una dintre cele mai importante ale Primului Război Mondial afirmând: „Românii au înscris în istoria lumii Siretul alături de Marna, Yser și Isonzo”. <https://www.agerpres.ro/flux-documentare/2017/07/24/1917-anul-premergator-marii-uniri-batalia-de-la-marasessti-07-05-08>

³ Confruntări defensive ale armatei române cu trupele Puterilor Centrale cunoscute generic ca fiind „Bătălia de la Mărășești” (24 iulie/6 august – 21 august / 3 septembrie 1917). Despre acest „Termopile al neamului românesc”, istoricul englez Glenn E. Torrey notează: „*Dacă Bătălia de la Mărăști a fost «prima victorie adevărată a armatei române moderne», cum a descris-o Averescu, Bătălia de la Mărășești a fost cea mai semnificativă victorie a acestei armate în Primul Război Mondial și, poate, din toată istoria României. A fost o victorie defensivă pe care românii au numit-o «micul nostru Verdun». Împreună cu Bătălia de la Oituz, ea a împiedicat prăbușirea frontului românesc în 1917. În perioada interbelică, Mărășești a devenit simbolul curajului, sacrificiului și împlinirii întregii armate române în 1917. Ziua de 6 august, când a început bătălia, a fost declarată sărbătoare națională, Ziua Eroilor. La sud de oraș, pe șoseaua către Focșani, unde au avut loc unele dintre luptele cele mai grele, a fost construit un mausoleu cu aspect de cetate. În rotonda centrală se află*

ploaie de gloanțe, m-am alăturat lor în prima linie. Era infernal. Noroc că la un obuz al nostru nemții ne răspundeau cu 3. Era superb. Am fost culcați la pământ de unul de calibru 150 care ne-a stins ca pe o lumânare. Simpson, care era pentru prima oară în teren, s-a aruncat înspre o schijă de obuz care s-a înfipt în pământ între noi și, în vreme ce înaintam, forțați din când în când să ne întindem la pământ când era focul prea viu, nu era nimic mai amuzant decât să-l vezi cum își arunca dintr-o mână într-alta așchia de oțel încinsă de explozie. În partea joasă a terenului și acolo unde ne aflam noi, am luat 5-6000 de prizonieri¹, ceea ce arată amploarea asaltului. Din nefericire, regimentele 32² și 7³ Prahova au suferit pierderi imense și

*sarcofagul generalului Grigorescu, iar în jurul lui, criptele care adăpostesc rămășițele pământești a peste 6 000 de soldați morți în bătălie.” (Glenn E. Torrey, *România în primul război mondial*, Meteor Publishing, București, 2014, p. 254); În 1920, președintele Franței, ca recunoaștere a rolului pe care luptele din vara anului 1917 l-au avut în desfășurarea operațiilor militare pe întreg teatrul de război european, a decorat orașul Mărășești cu ordinul „Crucea de război”. Anul acesta au avut loc, între 3 – 6 august, ample manifestări de comemorare a eroilor căzuți în timpul bătăliei de la Mărășești și de marcarea a Centenarului Primului Război Mondial.*

¹ E interesant de menționat că la Bârlad a funcționat, din 1916, un lagăr de prizonieri în „depozitele Regimentului 2 Roșiori”. Dr. Bogdan Negoii, *România și lagărele de prizonieri în Primul Război Mondial*, Editura Tiparg, Craiova, 2011, p. 76-77.

² Regimentul 32 „Mircea” Ploiești, din Brigada 9 Infanterie. S-a distins între 24 iulie – 3 august 1917 în luptele de la: Străjescu, Moara Roșie (28–29 iulie 1917) și Valea Juguștrului. Drapelul de luptă al regimentului a fost decorat cu cea mai înaltă distincție de război, Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a. Regimentul a rămas cunoscut în istorie pentru celebrul „atac al cămășilor albe”.

³ Regimentul 7 „Prahova” Ploiești, din Brigada 9 Infanterie. S-a distins între 25–29 iulie 1917 în luptele de la: Moara Albă, Valea Juguștrului și Viroaga din Pădurea Călinei. Drapelul de luptă al regimentului a fost decorat cu cea mai înaltă distincție de război, Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a.

practic nu mai există. Acolo, un regiment rus s-a declarat obosit și s-a retras în spate pentru refacere, iar noi, cu cele două regimente românești, am suportat, într-un raport de 4 contra 1, șocul înfruntării cu nemții. Care de altfel au fost respinși. «Pe aici nu se trece»¹, iată deviza de luptă. Mateloșii mei sunt furioși că suntem ținuți în rezervă și am avut 7 dezertări. Acești eroi au dezertat ca să meargă la luptă, nu îi pot învinovăți. Dacă rușii n-ar fi comis enorma greșeală de a suprima disciplina sub formă de libertate și dacă la asta nu s-ar fi adăugat și trădarea, cred că războiul s-ar fi terminat cu adevărat până-n toamnă. Acum însă mai avem de dus încă un an cel puțin. Și nu e vesel deloc. Fuga de la Tarnopol,² oprirea ofensivei noastre cerută de Kerenski³!!! Un civil care nu înțelege că exemplul nostru, exemplul sublim al soldaților noștri a fost cel care a reorganizat armata rusă de la noi, și că acest exemplu este contagios, mai ales la oameni simpli cum

¹ Generalul Eremia Grigorescu (1863 – 1919) este autorul lozincii „Pe aici nu se trece” de la Oituz (1916) și al lozincii „Nici pe aici nu se trece”, de la Mărășești. Este considerat eroul bătăliilor defensive de la Mărășești și Oituz (1917). Fiul său cu Elena Negropontes, Ulyse, s-a născut la Bârlad, la 20 noiembrie 1917. Vezi și Ariana Negropontes, Crisula Ștefănescu, *Exilul interior. Dan Er. Grigorescu-Negropontes*, Editura Vremea, 2016.

² Oraș din Galiția ocupat la 25 iulie 1917, în urma contraofensivei germane și austro-ungare pe Frontul de Est. Înfrângerea suferită de trupele rusești în bătălia de la Tarnopol a afectat și situația României. Transferarea întăririlor ruse din Moldova spre Nord și prăbușirea moralului și a disciplinei în rândul multor unități rusești i-au convins pe comandanții români că era nevoie de prudență. Ofensiva ruso-română, care a rupt frontul austro-ungar la Mărăști în sprijinul ofensivei Kerenski (ultima ofensivă rusească în Primul Război Mondial, iulie 1917), a fost oprită. Vezi și Keith Hitchins, *România 1866–1947*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 290-291.

³ Aleksandr Fiodorovici Kerenski (1881–1970), ministru, apoi șef al guvernului provizoriu al Rusiei în 1917; răsturnat de bolșevici în urma „revoluției din octombrie”.

sunt rușii. Ei sunt invidioși pe trupele noastre și le admiră cu adevărat, până într-atât că ieri flancul nostru drept era compus din rușii care înaintau ca la instrucție, în valuri superbe. La un moment dat, un batalion românesc se ridică la stânga lor și se adună în spate. Rușii se opresc și întrebă : «Unde se duc ? Se retrag ?». Li se spune că nu, dimpotrivă, batalionul îi sprijină, pornește în șir la dreapta, trece în formație câte patru în spatele celor două batalioane rusești care înaintau și se plasează [?] în mijlocul brigadei rusești ca trupe de șoc și de sprijin. Nici nu poți să-ți închipui, draga mea Marthe, entuziasmul rușilor : cum așa, deci nu sunt trimiși singuri să fie măcelăriți, li se oferă oameni și mitraliere de susținere ! Și în acest moment o baterie cu bătaie de 120 pornește un tir de baraj înaintea lor, sub protecția căruia vor putea să avanseze. Un ofițer rus mă salută și îmi spune într-un amestec de limbi : «Rumanskoï discipline harașo, harașo, mult bine pentru Ruski»¹ și partea comică e că îmi frânge mâna tot strângând-o. «Și în acest timp», cum spune cântecul, schijele cădeau [...] precum grindina. Acum rușii care ne-au trădat² vreme de un an văd că, la momentul potrivit, suntem gata să ne dăm sângele pentru a-i scoate dintr-un impas, ne admiră, ne salută, lucru nemaivăzut înainte, și cu ajutorul lui Dumnezeu, sper că situația se va restabili și că vom înainta măcar până la Buzău anul acesta. Se pare că în Brăila au început evacuarea

¹ Revoluția rusă (27 februarie/12 martie) a avut consecințe nefaste privind implicarea în război a puternicului vecin și aliat al României; propaganda bolșevică s-a intensificat, iar pacifismul bolșevic promovat în armata rusă a dus la erodarea disciplinei (mergând uneori până la eludarea ei), refuzul unor unități de a mai lupta și fuga soldaților de pe front.

² Pentru atitudinea militară a Rusiei în campania din 1916, vezi și General Victor Pétin, *Drama României 1916–1918*, (Prefață de general Maxime Weygand, traducere în limba română de Eugen Pelin, note și posfață Adrian Pandeia), Editura Militară, București, 2016, p. 129-131.

și aruncă totul în aer. Cu siguranță vom avea surprize neplăcute și în orice caz avem înfrângeri îngrozitoare. Dar știm să ne batem eroic, și asta face să ni se ierte multe.

Sper că ai primit scrisorile mele. Poșta merge atât de groaznic din cauza submarinelor¹ încât nu știu niciodată dacă ele ajung. Trebuie să treacă două luni pentru a avea un răspuns, cu condiția să meargă. Prin urmare nu trebuie să te superi pe mine dacă nu primești regulat scrisorile. Aș dori o fotografie de-a ta și de-a micuței². Te rog să-mi trimiți una nu prea mare ca să o pot pune în portofel. Scrie-mi în ce stare se află Bucureștiul, dacă s-au produs mizerii pe acolo, dacă mi s-a furat totul, în fine dacă oamenii se comportă bine sau rău. Nu știu nimic, cu toate că ieri m-am aflat la 270 km. de București.

Vă îmbrățișez pe amândouă din adâncul inimii și vă trimit întreaga mea tandrețe

Georges

O mie de gânduri bune pentru Chatti, întreaga mea prietenie familiei Paul(s). ”³

Punerea în valoare a unor asemenea documente istorice este menită a se înscrie în programul istoriografic manifestat în ultimii ani, pentru marcarea Centenarului Primului Război

¹ Traseul scrisorilor era unul ocolitor prin Rusia, Elveția și de aici în România.

² Unica fiică Valentina Bibescu (1903–1976), care s-a căsătorit ulterior cu Prințul Dimitrie Ghycă-Comănești.

³ S.A.N.I.C., *Fond Bibescu*, dosar 16, filele 1-4. Material documentar obținut prin bunăvoința doamnei Alina Pavelescu. Traducerea din limba franceză a fost realizată de Elena Popoiu, căreia îi mulțumim și pe această cale.

Mondial. Demersul istoric, dincolo de valorificarea unor cercetări în arhive, are rolul sensibilizării și conștientizării societății românești față de un trecut eroic, trecut de care trebuie să fie mândră și pe care trebuie să îl respecte și să îl onoreze cum se cuvine.

Bibliografie:

- S.A.N.I.C., *Fond Bibescu*, Dosar 16/1917.
- SJAN Vaslui, *Fond Primăria orașului Bârlad*, Dosar 2/1917.
- Prof. univ. dr. Avram, Valeriu, *Din istoria aripilor româneși 1910-1916*, în *Revista Document. Buletinul Arhivelor Militare Române*, anul XVI, Nr. 3 (61), 2013.
- Buzatu, Gh., *O istorie a petrolului românesc*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009.
- General Pétin, Victor, *Drama României 1916–1918*, (Prefață de general Maxime Weygand, traducere în limba română de Eugen Pelin, note și posfață Adrian Pandea), Editura Militară, București, 2016.
- Marinescu, Cezar, *Cenzura poștală militară în România 1914-1940*, Editura Merido, București, 2004.
- Negropontes, Ariana, Ștefănescu, Crisula, *Exilul interior. Dan Er. Grigorescu-Negropontes*, Editura Vremea, 2016.
- Dr. Negoî, Bogdan, *România și lagărele de prizonieri în Primul Război Mondial*, Editura Tiparg, Craiova, 2011.
- Pavelescu, Alina, *Martha Bibescu și vocile Europei*, București, Editura Corint, 2017.

- Regina României, Maria, *Povestea vieții mele*, vol. III, Tipo Moldova, Iași, 2012.
- Sandachi, George Paul, Hadîrcă, Dan, *Prințul George Valentin Bibescu. Biografia unui călător*, Editura Vivaldi, București, 2005.
- Torrey, Glenn E., *România în primul război mondial*, Meteor Publishing, București, 2014.
- Zeletin, C.D., *Principesa Elena Bibescu. Marea pianistă*, ediția a II-a, Editura Vitruviu, București, 2008.
- <https://www.agerpres.ro/flux-documentare/2017/07/24/1917-anul-premergator-marii-uniri-batalia-de-la-marasesti-07-05-08>
- http://stiri.tvr.ro/o-poetesa-si-un-aventurier-din-rude-mari-imparatesti-anna-de-noailles-si-georgebibescu_41424_foto.html#view.

Aviatori gorjeni în războiul de întregire națională (1916-1919)

prof. Andrei POPETE PĂTRAȘCU

În anii războiului de întregire 1916 – 1919, când România a devenit parte beligerantă a primei conflagrații extinse la nivel mondial, aviatorii români și-au adus o importantă contribuție la reușita operațiunilor militare.

Lipsită, la început, de experiența unui război de anvergură, aviația militară română, înființată în anul 1910, a trebuit să facă față unui examen sângeros. În prima parte a campaniei, datorită înzestrării precare a Corpului Aerian Român, care în prima zi de mobilizare, avea în serviciu doar 28 de avioane de recunoaștere, toate vechi, incapabile să depășească o viteză de 80 km/h și nearmate,¹ echipajele românești ale celor patru grupuri de aviație – fiecare armată a primit în subordine câte un grup de escadrile – au rezistat eroic celor peste 250 de avioane inamice concentrate pe frontul românesc.

În aceste condiții, alături de nume precum: Ștefan Protopopescu (primul pilot român brevetat)², Mircea Zorileanu, Ion Romanescu, Andrei Popovici, Mihai Vițu, Tănase Rotaru,

¹ Keith Hitchins, *România 1866 – 1947*, Edit. Humanitas, București, 2003, p. 304.

² *Istoria aviației române*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 83.

Nicolae Ionescu sau Traian Burduloiu,¹ s-au evidențiat și aviatorii gorjeni, cei care prin pilda curajului și faptele de arme au stârnit admirația camarazilor.

* *

*

Pe cerul cuprins de vâlvătăi al patriei apărea astfel primul simbol al aviației militare românești: căpitanul aviator Vasile V. Craiu - primul „as” al aviației de vânătoare române.

Acesta a văzut lumina zilei la Novaci, la 31 decembrie 1895.² Tatăl său, forțat la 1873 să părăsească Ardealul natal din cauza activității sale revoluționare, i-a insuflat copilului sentimente puternice de dragoste pentru patrie și neamul românesc. Vasile, un băiețel neastâmpărat, pus mereu pe șotii, și-a dovedit încă de mic îndemânarea și inteligența.

Rămas orfan de tată la 15 ani, Vasile Craiu este nevoit ca, împreună cu mama și frații lui să se mute la București. Aici el studiază la liceul „Cantemir Vodă”, într-o perioadă (1910 – 1912) în care bucureștenii erau deseori martorii demonstrațiilor de zbor ale clasicilor aviației române și mondiale: Vlaicu, Blériot, Bibescu ș.a.

Atunci are loc alegerea lui Craiu: va deveni aviator!

Din păcate pentru el, neavând vârsta majoratului, nu se poate (încă) înscrie la pilotaj. Devine, totuși, elev al Școlii pregătitoare de ofițeri de infanterie,³ singura la care putea aspira din cauza stării sale materiale modeste. Obține rezultate

¹ Florin Zăgănescu, *Aviația*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 79.

² Constantin Ispas, *Nemuritorii, Generalii gorjeni. Valori ale neamului românesc*, vol. III, Edit. CJCPCT, Târgu Jiu, 2004, p. 53.

³ *Ibidem*, p. 54.

excelente la învățătură și este avansat elev plutonier major încă din primul an. Era anul 1913, iar Craiu era șef de promoție.

Cu gradul astfel obținut, el a participat la Campania din Bulgaria (al doilea Război balcanic), remarcându-se și obținând medalia „Avântul Tăriei”, (brevet nr. 38, la 2 ianuarie 1914). La 1 iulie 1914 Craiu devine sublocotenent, îndeplinind funcția de comandant de pluton la Batalionul 2 Vânători „Regina Elisabeta”.¹

Nu pierde niciun minut și, în timp ce servea sub drapelul Batalionului 2 Vânători, solicită și obține mutarea sa în corpul de aviație, devenind elev al Școlii militare de pilotaj de la Cotroceni. A învățat întâi în sală; disciplinele teoretice – Instrucțiuni de zbor, Topografia și citirea hărților, Navigație aeriană, Meteorologie etc. – erau predate de profesori cu experiență, printre care și Gheorghe Negrescu, C. Fotescu, Constantin Beroniade sau Andrei Popovici.²

Pe câmpul de zbor Vasile Craiu a fost repartizat la instructorul Mircea Zorileanu, care, după câteva duble, l-a clasificat: „*Craiu nu e făcut să zboare*”. Totuși, tânărul a perseverat. Și-a corectat toate greșelile și, la 13 august 1915, a trecut examenul de brevetare, devenind al 59-lea aviator român.³

Situația internațională deosebit de grea nu i-a lăsat timp de odihnă proaspătului pilot. Vasile Craiu a zburat în continuu, pentru a-și consolida deprinderile, pentru a se perfecționa. Astfel a procedat și după ce a fost încadrat – la manșa unui Blériot de 80 C.P. – într-o escadrilă-mozaic, sub comanda lui Zorileanu. Cu această aeronavă, Craiu suferă primul său

¹ *Ibidem*.

² Petrescu, Mihai-Athanasie, *Primul „as” al aviației de vânătoare române. Cpt. (av.) Vasile Craiu*, în <http://www.poezie.ro/index.php/article/219632/index.html>

³ Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 54.

accident, căzând la 18 decembrie 1915 peste o clădire a Batalionului 2 vânători, acela la care activase nu cu mult înainte.

La 15 august 1916, România a intrat în război. Corpul aviației române, cu piloții săi neexperimentați și cu vechile sale avioane s-a văzut în situația de a se confrunta cu un inamic mult mai numeros și mai bine dotat. Avioanele cu cocarde tricolore, uzate tehnic și moral, au executat misiuni diverse, de la observare la bombardament și reglaje de artilerie, neavând armament de bord, aparate de navigație sau piese de schimb. Toate acestea erau compensate de curajul aviatorilor și devotamentul tehnicilor.

În octombrie 1916 a sosit în România Misiunea militară franceză condusă de generalul Henri Bérthelot. Odată cu sosirea personalului și a materialului de aviație din Franța, s-a reorganizat și aeronautica română, constituindu-se trei grupuri de aviație, subordonate fiecare unei armate, totalizând 7 escadrile de aviație (4 de observare și 3 de vânătoare), 2 escadrile independente (una de observare și una de bombardament) subordonate Marelui Cartier General, 4 companii de aerostație, un serviciu meteorologic, un parc central de materiale și o rezervă generală de aviație, precum și un centru de instruire cuprinzând școlile de pilotaj și de observatori aerieni.

În scurt timp, avansat la gradul de locotenent (1 noiembrie 1916), Vasile Craiu primește și comanda Escadrilei Nieuport 10, care în ianuarie 1917 este aruncată în focul luptelor.¹

¹ Petrescu, Mihai-Athanasie, *Primul „as” al aviației de vânătoare române. Cpt. (av.) Vasile Craiu*, în <http://www.poezie.ro/index.php/article/219632/index.html>

De pe aerodromurile din Galați, apoi Slobozia-Conachi, aparatele escadrilei decolau pentru misiuni ca: interzicerea accesului aeronavelor inamice în spațiul aerian de deasupra liniilor române, protejarea avioanelor românești de bombardament și observație, ca și a baloanelor de cercetare, vânătoare liberă, cercetare în adâncime.¹

Cu noile avioane franceze Nieuport B.B. echipate cu motoare rotative de 80 C.P., înarmate la fel de bine ca și cele germane, piloții escadrilei executau 2-3 misiuni în fiecare zi, zburând fiecare câte 8-9 ore. Vasile Craiu, acela considerat inapt de către primul său instructor, devine în scurt timp cel mai bun acrobat al corpului român de aviație. A muncit mult pentru a ajunge la acest nivel de pregătire, a efectuat un număr mare de ore de zbor de antrenament și a studiat cu atenție avioanele inamice, învățând singur lupta aeriană. A angajat de mai multe ori lupta cu Fokker-ele nemțești, dar acestea, profitând de viteza lor superioară, au fugit de fiecare dată.

De abia la 18 martie 1917 a reușit Vasile Craiu să doboare primul său Fokker, în apropierea comunei Baldovinești (Galați). Aceasta a fost și prima victorie a unui pilot de vânătoare român. Prima dintr-un șir de câteva sute în cele două Războaie mondiale.

În 19 aprilie, o nouă luptă aeriană inegală, pe viață și pe moarte între Vasile Craiu și trei avioane germane, se consumă deasupra aerodromului Galați.² Atacându-le cu îndârjire, Vasile Craiu reușește să le îndepărteze din zonă³.

La 21 aprilie, a luptat cu mult curaj cu alte două avioane inamice, iar în ziua de 12 mai a atacat în zona

¹ *Ibidem.*

² Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 55.

³ *Istoria aviației române*, p. 110.

localității Barboși (județul Galați), un hidroavion german, acesta amerizând pe râul Siret.¹

La 15 iunie 1917, Vasile Craiu decolează pentru a proteja un Farman 40 pilotat de Nae Iliescu, poreclit „Mitralieră”. În cursul unei confruntări cu două Fokkere, românul este lovit de un glonț german în umărul drept. Reușește, totuși, să aterizeze forțat, fiind recuperat și transportat la spital de către pilotul Farman-ului. De remarcat stăpânirea de sine de care a dat dovadă Craiu în această situație grea, când a pilotat cu o singură mână.

În urma acestor două evenimente, tânărul aviator gorjean este decorat cu ordine românești și franceze.

Revenit în luptă, Craiu obține, alături de camarazii săi din escadrila Nieuport-11 un număr de victorii aeriene mai mare decât al tuturor celorlalte escadri de vânătoare românești. Au executat un număr de peste 500 de misiuni, totalizând mai mult de 3.000 de ore de zbor.

Una dintre misiunile cele mai interesante a avut loc la începutul lui august 1917. Echipajele de la escadrila Farman-5 au observat unele indicii care semnalau o prezență inamică în pădurea Scovarga, în apropiere de Mărășești. Vasile Craiu a primit ordinul de a verifica acest lucru. A făcut-o realizând câteva treceri la mică altitudine deasupra pădurii, dar nu a observat nimic deosebit. În această situație, el a lansat o bombă, a cărei explozie a provocat panică în rândul nemților, care s-au demascat, dar au și ripostat. Craiu a revenit la bază cu avionul ciuruit de numeroase gloanțe.

La 1 septembrie 1917, a fost avansat, la excepțional, la gradul de căpitan. Avea numai 23 de ani! Superiorii lui îi recunoșteau, astfel, meritele deosebite, printre care și acelea de a fi efectuat, în luna august, primele misiuni în zbor de noapte

¹ *Ibidem.*

din istoria aviației noastre, la manșa unui avion care nu avea dotarea pentru zborul instrumental.¹

Devenise cunoscut nu numai printre colegii săi aviatori, iar numele său era un simbol al curajului și abnegației piloților militari. După armistițiul de la 29 noiembrie 1917, misiunile reale, de luptă, au devenit o amintire. Dar pentru piloți, zborul reprezenta însăși rațiunea de a trăi. Chiar în condiții de pace, Vasile Craiu decola zilnic pentru zboruri de antrenament, care aveau ca obiectiv menținerea și perfecționarea deprinderilor de zbor.

La 24 august 1918 „șoimul de la Mărășești”² a decolat pentru ultima oară de pe aerodromul din Bârlad. Avionul său, care în luptă nu-l trădase niciodată, în acea zi nu a mai răspuns la comenzi. După executarea unei game de figuri de acrobație, avionul s-a angajat în vrie. Pilotul a redresat cam la 100 m, dar s-a angajat din nou la 50 m, zdrobindu-se de sol. Colegii săi au ajuns repede la locul dezastrului, dar rana provocată de un șurub al mitralierei, ce i se înfipsea în frunte, a fost fatală pentru pilot.³

Apreciat de generalul Ieremia Grigorescu, Vasile Craiu a fost unul din cei mai valoroși piloți de vânătoare ai aviației române în primul război mondial.⁴

A fost înmormântat la Bârlad, de unde gorjenii l-au ridicat în 1927 pentru a-l reînchuma la Târgu Jiu, în Cimitirul Eroilor. Amintirea și exemplul lui au rămas, însă, în amintirea aviatorilor români și a admiratorilor lor.

¹ Vezi Pentelescu, Aurel, *Căpitanul aviator Vasile Craiu în războiul întregirii. Cu un articol portret de Grigore Gafencu*, în *România și Primul Război Mondial*, Edit. Empro, Focșani, 1998.

² Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 54.

³ Ionel Becherete - Vădeni, *Aviatori gorjeni*, Edit. Corvin, Hunedoara, 2002, p. 24.

⁴ Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 53.

Pentru incontestabilele sale merite, căpitanul aviator Vasile V. Craiu a fost distins cu următoarele ordine și decorații:

- Avântul Tăriei
- Mihai Viteazu, clasa a III-a
- Coroana României cu spade, în gradul de ofițer cu panglică de Virtute Militară
- Steaua României cu spade, cu gradul de Cavaler
- Sfântul Vladimir clasa a IV-a, cu spade și fundă (decorație rusească)
- La Croix de Guerre avec palme (decorație franceză)

* *

*

Alături de căpitanul Escadrilei 1 de aviație, Vasile Craiu, se află numele unui alt erou gorjean al aeronauticii românești în timpul primului război mondial: sergentul instructor Dumitru Greavu.

Familia acestuia își avea originea în satul Topârcea, situat între Sibiu și Făgăraș, în Transilvania, dar la sfârșitul secolului al XIX-lea Iacob Greavu, tatăl eroului, s-a stabilit în Vădenii Gorjului nu departe de casa unde s-a născut și eroina Ecaterina Teodoroiu. A avut șase copii: Andrei, Dumitru, Belu, Vasile, Elena și Ion, doi dintre aceștia rămânând să poarte onoarea și cinstea în rândul aviatorilor români: Dumitru și Belu. Primul, între eroii de la 1916-1918, și în al doilea război mondial, al doilea fiu, Belu.

Iubitor al zărilor albastre, Dumitru Greavu, Mitu cum era cunoscut între camarazi și apropiați, avea să devină pilot aviator după anii majoratului, înscriindu-se la Școala militară de pilotaj de la Băneasa.

La începutul războiului mondial acesta avansează până la gradul de Sergeant Instructor, pregătind astfel piloții ce aveau să se călească în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917. Menționăm aici că dintre cei 97 de militari brevetați în școlile de pilotaj din România, până la 15 august 1916, data când țara noastră a intrat în conflagrația mondială, doar 57 dintre aceștia mai pilotau avioane.¹

Aveau să fie însă pregătiți în perioada războiului peste 129 de noi piloți, o parte dintre aceștia chiar de către instructorul gorjean care a participat și la primele misiuni de recunoaștere și de legătură, zburând adesea la altitudini sub 200 metri, în ciuda stării atmosferice defavorabile (ploi de toamnă, ceață, nori la mică înălțime, lapoviță sau vânt puternic). Dumitru Greavu s-a evidențiat în numeroase misiuni de supraveghere aeriană, precum și prin exactitatea rapoartelor de observație întocmite cu privire la mișcările de trupe din spatele liniilor germane.

La începutul lunii noiembrie 1916, din cauza modificărilor aduse frontului, acțiunile piloților români au fost sporadice, iar școlile de aviație de la Chitila, Băneasa și Cotroceni au fost mutate în Moldova, la Bârlad și Iași.² S-a ținut cont de indisponibilitatea multora dintre avioane, dar și de pregătirea personalului navigant care necesita în continuare antrenamente în vederea instruirii pe noile avioane aduse de Misiunea militară franceză condusă de generalul Henry Béthlot.

În timpul unei astfel de misiuni, în care Greavu se deplasa la bordul avionului său (de tip Farman) spre câmpul de zbor unde trebuia să fie mutată unitatea de care aparținea, acesta a fost lovit de artileria antiaeriană germană și doborât nu

¹ *Istoria aviației române*, p. 84.

² *Ibidem*, p. 100.

departe de zona Mărășești în ziua de 14 noiembrie 1916.¹ Era al zecelea aviator al Aeronauticii românești care își aducea tributul de sânge, din cei 28 de aviatori, mecanici, aerostieri și observatori aerieni căzuți la datorie în timpul primului război mondial. Treisprezece dintre aceștia au căzut efectiv în luptele aeriene sau au fost doborâți de artileria antiaeriană inamică, așa cum este și cazul eroului gorjean Dumitru Greavu, restul căzând din cauza unor defecțiuni tehnice ale avioanelor.²

Curajul, spiritual de sacrificiu și eroismul sergentului instructor pilot gorjean, au fost elogios apreciate de comandamentul și camarazii alături de care a luptat în războiul de întregire

Și-a dormit somnul de veci pe câmpul de luptă din 1916, de la 14 noiembrie acel an, până în luna iulie 1945, când osemintele sale au fost aduse de fratele său Ion Greavu, și înhumate creștinește, cu preoți și foști prieteni din tinerețe, în cimitirul Șişesti, din comuna sa natală Vădeni, alături de părinți și frați.

Onoarea și cinstea ce i se cuvin, în calitate de erou al aviației române, sunt înscrise cu litere de aur alături de alți aviatori români pe frotispiciul Monumentului eroilor aerului,³ din București.

¹ Ionel Becherete - Vădeni, *Vădeni satul eroinei Ecaterina Teodoroiu*, Edit. Corvin, Hunedoara, 2003, p. 309.

² Vezi Valeriu Avram, *Istoria aeronauticii românești 1910-1916*, Edit. Tipag, Pitești, 2003.

³ *Istoria aviației române*, p. 125.

**Aspecte referitoare la acordarea drepturilor
politico-civile locuitorilor din Dobrogea în anii
premergători Marii Uniri (1877-1918)**

prof. Ivan SIZOI

Anii 1877-1878 au marcat un nou conflict armat care au opus Imperiul rus și Imperiul otoman, al cărui principal obiectiv a fost, în esență, instaurarea controlului țarist asupra regiunii strâmtorilor. România a luat parte în cadrul acestui conflict animată de un țel nobil, și anume cucerirea independenței de stat. Ziua de 9 mai 1877, reprezintă ziua când, prin vocea lui Mihail Kogălniceanu, România se declară independentă. Sfârșitul războiului ruso-româno-turc, în februarie 1878 va marca etapa disputelor diplomatice între marile puteri europene, interesate să-și asigure impunerea și protejarea propriilor interese.

Deși a fost semnat un prim tratat de pace, și anume cel de la San Stefano la 3 martie 1878, în care se recunoștea independența României față de Imperiul Otoman, totuși, în cadrul acestui tratat, României i se luau cele trei județe din sudul Basarabei, Cahul, Bolgrad și Ismail. Ca titlu compensatoriu, în art. 19, România va primi un alt teritoriu, și anume Dobrogea. Marile puteri, temându-se de ascendentul enorm al Rusiei țariste și influența acesteia în zona Balcanică, au cerut și obținut o revizuire a tratatului de la San Stefano. Noile discuții privind Tratatul de pace cu Turcia s-au desfășurat la Berlin, în perioada 1 iunie-1 iulie 1878, în care Marile Puteri au încercat

să-și echilibreze sferele de influență și interese. În ceea ce privește România, s-au păstrat prevederile Tratatului de la San Stefano și anume: recunoașterea independenței României (art. 43), retrocedarea către Rusia a sudului Basarabiei - județele Cahul, Ismail și Bolgrad (art. 45), retrocedarea Dobrogei, Deltei Dunării și Insulei Șerpilor pentru România (art. 46)¹. La Berlin, în cadrul discuțiilor dintre reprezentanții români și cei ai marilor puteri, referitoare la independența României, apare ideea de a condiționa recunoașterea independenței de acordarea cetățeniei române locuitorilor evrei. Acest fapt se datorează în special prevederii art. 7 din Constituția României din anul 1866 care stipula: „*Însușirea de Român se dobândește, se conservă și se pierde potrivit regulilor statornicite prin legile civile. Numai streinii de rituri creștine pot dobândi împămenținerea*”². Acest articol de lege, coroborat cu alte particularități existente în Dobrogea la începutul instaurării administrației românești, vor da naștere la complicate probleme politico-sociale.

Așa cum am văzut, prin prevederile Tratatului de pace de la Berlin, Dobrogea intră ca parte componentă a României. Data de 14 noiembrie semnifică ziua când România preia sub controlul administrației sale teritoriul cuprins între Dunăre și Mare. Viitorul rege al României Carol I, în celebra sa Proclamție către dobrogeni spunea: „*Locuitori de orice naționalitate și religie, Dobrogea – vechea posesiune a lui Mircea cel Bătrân – de astăzi face parte din România. Voi de acum atârnați de un Stat unde nu voința arbitrară, ci numai legea dezbătută și încuviințată de națiune hotărăște și o*

¹ Sursa <https://istoriiregasite.wordpress.com/2011/04/26/tratatul-de-pace-de-la-berlin—prevederi-referitoare-la-romania-1878/>

² *Constituția Românie, text publicat în Monitorul Oficial nr. 142/1 iunie 1866*, sursa: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=37755

cârmuiește. Cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omenirii: viața, onoarea și proprietatea sunt puse sub scutul unei Constituții pe care ne-o râvnesc multe țări străine. Religiuinea voastră, familia voastră, pragul casei voastre vor fi apărute de legile noastre și nimeni nu le va putea lovi, fără a-și primi legitima pedeapsă. Armata română, care intră în Dobrogea, nu are altă chemare decât a menține ordinea și, model de disciplină, de a ocroti pașnica voastră viețuire. Salutați dar cu iubire drapelul român, care va fi pentru voi drapelul libertății, drapelul dreptății și al păcii”¹. Totodată, Carol I pentru a sublinia caracterul legal al prezenței armatei române în Dobrogea preciza în cadrul Înaltului Ordin de zi către armată la intrarea acesteia în Dobrogea la 14 noiembrie 1878 că „Marile Puteri europene, (...) au unit Dobrogea cu România. (...) Voi nu intrați în Dobrogea ca cuceritori, ci intrați ca amici, ca frați ai unor locuitori care de acum sunt concetățenii voștri(...)”²

Nu ne vom opri asupra aspectelor și discuțiilor legate de vechimea prezenței românești în Dobrogea, a superiorității numerice a populației românești față de alte comunități entice, dat fiind faptul că acestea au fost dezbătute pe larg de o serie de autori³.

¹ *Cuvântările Regelui Carol I. 1866-1914*, vol I, 1866-1886, ediție îngrijită de C.C. Giurescu, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, București, 1939, p. 296-298.

² *Ibidem*, p. 295-296.

³ N. Iorga, *Drepturi naționale și politice în Dobrogea*, Editura Fundației Culturale Regele Ferdinand I, 1913, C. Brătescu: *Două probleme Dobrogene: colonizare, toponimie*, în *Analele Dobrogei*, Revista Societății Culturale Dobrogene, An II, Nr. 1, Ianuarie-martie, 1921, p 129-139; Ioan N. Roman, *Drepturile, sacrificiile și munca noastră în Dobrogea față de pretențiile bulgarilor asupra ei*, în *Analele Dobrogei*, Revista Societății Culturale Dobrogene, An III, Nr. 4, Octombrie-Decembrie, 1922, p. 447-501.

Dincolo de euforia creată de mult așteptata revenire a Dobrogei la patria mamă, rămân în plan concret o serie de probleme, inerente, legate de organizarea provinciei, administrarea ei, și nu în ultimul rând de apărarea ei în fața ingerințelor unor interese străine.

Odată instaurată, administrația românească s-a văzut confruntată cu problema reconstrucției Dobrogei, datorită distrugerilor pe care le-a suferit aceasta în decursul operațiunilor militare, a problemelor datorate proprietății asupra pământului deținut de către populația dobrogeană, a participării la viața social dar mai ales politică a noilor cetățeni ai României. Problemele apărute necesitau urgenta lor remediere prin acțiuni la nivelul administrativ, juridic, fiscal, politic. La București, în cadrul Parlamentului, o primă formă de organizare a Dobrogei ca parte componentă a României, a fost adoptarea Legii pentru Organizarea Dobrogei, promulgată la 9 martie 1880¹ (în unele documente ea este datată ca fiind adoptată la 7 martie 1880²) și promulgată în Monitorul Oficial Nr. 57³, o adevărată „Constituție a Dobrogei” cum a denumit-o M. Kogălniceanu ⁴.

¹ Vezi Legea în Ioan N. Roman, *Studiu asupra proprietății rurale din Dobrogea urmat de Codul proprietății fonciare otomane din 1858 și de Legile românești referitoare la proprietatea imobiliară rurală din Dobrogea*, Tipografia „Ovidiu” H Vurlis, Constanța, 1907, p. 227-244.

² Vezi Legea în I.A. Nazarettean, *Notițe istorice și geografice asupra Dobrogei*, Tulcea, Tipografia „Română” B. Sibermann, 1882, p. 41-56.

³ *Ibidem*.

⁴ Mihail Kogălniceanu apud Stoica Lascu, *Specificul vieții politice dobrogene după 1878, în viziunea oamenilor de stat și începuturile partidelor la Constanța* în Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”. Valori ale civilizației românești în Dobrogea. Volum dedicat Centenarului Școlii Normale „Constantin Brătescu” din Constanța și aniversării a 115 ani de la reintegrarea Dobrogei la Statul Român, coordonatori St. Lascu; C. Vitanos, Editura Poligrafu S.A. Constanța, 1993, p. 297.

În cadrul acestei „Constituții Dobrogene”, referitor la cetățenia română, în articolul 3 se prevede că „*toți locuitorii din Dobrogea cari în ziua de 11 Aprilie 1877 erau cetățeni otomani devin și sunt cetățeni români*”¹, iar în art. 4 se precizează că „o lege specială va deternima condițiunile cu cari ei vor putea exercita drepturile lor politice și cumpăra imobile în România propriu-zisă”². Analizând prevederile acestui articol putem constata că noii cetățeni ai României nu se bucură de toate privilegiile ce reies din Constituția României, și că, în pofida stipulației articolului 3, ei sunt privați de anumite drepturi politice. De aici putem trage concluzia că unii locuitori ai Dobrogei deși se găseau pe teritoriul acesteia înainte de 11 aprilie 1877, nu vor putea să-și exercite prerogativele și drepturile de cătățean al României. În ce constă problema?

În accepțiunea personală, problema s-a concretizat în aceea că, noilor locuitori ai României le lipsea documentul care să-i statueze juridic ca cetățeni ai României, iar acest fapt s-a datorat inexistenței legislații pe baza căreia fiecărui locuitor al Dobrogei să i se fi înmănat un „titlu de încetățenire”. Această problemă va fi rezolvată după o serie de dezbateri parlamentare deabia în perioada 1909-1912.

Printre măsurile legislative care vin să reglementeze problema acordării de drepturi politice locuitorilor din Dobrogea menționăm „Legea pentru acordarea drepturilor politice din județele Constanța și Tulcea, promulgate prin decretul regal Nr. 1401 din 8 aprilie 1909 (Monitorul Oficial Nr. 16 de la 19 Aprilie 1909 și modificată prin legea promulgată cu decretul regal Nr 1462 din 12 aprilie 1910

¹ I.A. Nazarettean, *Notițe istorice și geografice asupra Dobrogei...*, p. 41.

² *Ibidem*.

(Monitorul Oficial Nr 12 de la 14 Aprilie 1910)¹. Pe baza acestor două acte legislative o serie de locuitori din Dobrogea vor primii „Diplomă de încetățenire”, document juridic care stipula că cei care primeau această diplomă devin cetățeni ai României, bucurându-se de toate drepturile ce reies din Constituție.

Deasemenea, legea din 12 aprilie 1910 specifica faptul că dobândeau drepturi politice toți foști cetățeni otomani, chiar și cei care emigraseră în timpul războiului din 1877-1878 dar reveniseră cu cel puțin doi ani înainte de promulgarea ei, precum și etnicii români din mediul rural și urban și etnicii minoritari cu proprietăți în mediul rural. Erau excluși în continuare minoritarii din mediul rural. Până atunci Dobrogea se va afla sub exercițiul așa-numitului regim special². Se pune întrebarea de ce s-a preferat menținerea Dobrogei într-un regim special, iar locuitorii ei au fost privați de exercitarea tuturor drepturilor politice constituționale, inclusiv de dreptul de asociere și activitate în cadrul partidelor politice?

Răspunsul pare a fi dat, așa cum afirmă istoricul Marin Stanciu de însuși primul ministru de atunci al României, I.C. Brătianu, care într-un discurs din Parlament din anul 1880 spunea că adevărata cauză a luării acestei hotărâri a fost, [aceea] de a feri Dobrogea de nocivitatea luptelor politice de partid și de a-i da posibilitatea să se refacă în liniște din punct de vedere economic și social.³

¹ Textul integral al Legii din 14 aprilie 1910 în C Hamangiu, *Codul general al României Legi uzuale*, vol VII, Librăria Universală Alcatay, București, 1910, p. 936-938.

² Stoica Lascu, *Specificul vieții politice dobrogene după 1878...*, p. 297.

³ Marin Stanciu, *Din viața politică Dobrogeană. Legea pentru recunoașterea drepturilor politice depline locuitorilor provinciei*, în Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”. Valori ale civilizației românești în Dobrogea. Volum dedicat Centenarului Școlii Normale „Constantin

În opinia noastră acest argument este lipsit de temei și încalcă prevederile articolului 5 din legea din 7 martie 1880, care precizează că „*Locuitorii din Dobrogea, deveniți cetățeni români, sunt egali înaintea legii, se bucură de toate drepturile cetățenești și pot fi numiți în funcțiunile publice, fără osebite de origine și religie*”¹. Citind articolul în cauză, se observă că pentru cetățenii Dobrogei accesul ocupării funcțiilor publice (primar, prefect, etc) le este permisă, dar ocuparea unui loc în Legislativ nu.

Legea pentru organizarea Dobrogei din 9 martie 1880, în cadrul capitolului III specific împărțirea teritorial administrativă și funcțiile aferente postului. Astfel se stabilea că fiecare județ avea un prefect, fiecare ocol un administrator, iar fiecare comună urbană sau rurală urma să aibă un primar asistat de un consiliu comunal. Administratorul unui ocol se afla sub ordinul direct al prefectului, iar primarii din ocolul respectiv sub ordinele administratorului, care putea suspenda un primar, dar această măsură, pentru a deveni efectivă, trebuia să fie confirmată de prefect.

Dacă plecăm de la premisa că prefectul este reprezentantului guvernului în teritoriu, iar guvernul este un for politic, atunci afirmația lui I.C. Brătianu, aceea de a feri Dobrogea de nocivitatea luptelor politice devine nulă. Cu atât mai mult această afirmație își pierde orice noimă dacă este să analizăm legea din 9 martie 1880, în ceea ce privește organizarea comunelor, în care face precizarea că fiecare comună urbană sau rurală are în capul ei câte un primar asistat de un consiliu comunal (art. 26), iar de aici putem trage concluzia că acest consiliu comunal este ales de cetățenii

Brătescu” din Constanța și aniversării a 115 ani de la reintegrarea Dobrogei la Statul Român, coordonatori St. Lascu; C. Vitanos, Editura Poligrafu S.A. Constanța, 1993, p. 333.

¹ I.A. Nazarettean, *op. cit.*, p. 41.

comunei și nu numit de către un for superior. Comunele rurale aveau șapte consilieri comunali, din care doi, împreună cu primarul, erau numiți de prefect. Alegătorii eligibili din comunele rurale erau cetățenii români care plăteau către stat o dare anuală de 18 lei noi.

Alegerile erau prezidate de cel mai bătrân dintre alegători, asistat de doi membri, aleși de alegători. Notarul constata rezultatul alegerilor printr-un proces-verbal învestit cu subscrierea sau sigiliul biroului electoral și al alegătorilor prezenți. Prefectul, acolo unde considera necesar, putea fixa numărul de consilieri în raport cu procentajul populației de altă etnie sau confesiune¹. Implicare activă a politicului în problemele administrației comunale este statuată în cuprinsul articolului 47 din Legea din 9 martie 1880, în care se prevede faptul că prefectul numește, pentru comunele rurale, un primar revocabil².

După cum reiese din analiza codurilor de legi de la acea vreme, prefectii din Dobrogea aveau puterea de a autoriza întrunirile publice, numeau primarii comunelor și propuneau Ministerului de Interne pe cei din orașele reședință de județ, numeau 2 și respective 4 consilieri comunali la Constanța și Tulcea, înlocuiau delegațiile permanente și numeau președinții consiliilor județene³. Putem trage concluzia că autoritatea prefectului asupra primarilor rurali este nelimitată și uneori se manifesta discreționar.

¹ Nedelcu Izabela Monica, *Dobrogea Administrație și politică în Dobrogea de la Războiul de Independență la Marea Unire*. Articol disponibil la adresa: <http://www.ziuaconstanta.ro/stiri/ziua-dobrogei/scriedobrogea-administratie-si-politica-in-dobrogea-de-la-razboiul-de-independenta-la-marea-unire-648535.html>

² I.A. Nazarettean, *op. cit.*, p. 51.

³ Vezi C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale*, vol II, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1903, p. 266.

Un exemplu de folosire a puterii discreționare îl reprezintă cazul demiterii din funcție a lui Scarlat Vârnav, în 1909, [când] noul prefect, Ion T. Ghica, în urma unor reclamații ale locuitorilor din comuna Biulbiul, Ciocârlia de azi, l-a destituit telefonic pe primar¹. Dat fiind faptul că prefecții au o putere absolută în Dobrogea, determină ca celelate autorități locale să fie foarte pasive, prin aceea că nu se implică mai activ în viața politică și pentru apărarea intereselor locuitorilor urbei pe care o păstoresc, sau mai mult decât atât, pentru unii funcționari, veniți din România, ocuparea unui post în administrația dobrogeană va fi un mijloc de s-și îmbunătăți situația lor materială. Iată ce spunea, la 2 august 1889 în fața Consiliului de Miniștri Lascăr Catargiu, Prim ministru la vremea respectivă: *„E dureros a o spune, dar e incontestabil, că administrațiunea, în starea ei de organizare actuală, se găsește de fapt dată în mare parte pe mîna unor funcționari abuzivi, în special notari și percepatori veniți din diferite părți ale țării și din acelea vecine ca Basarabia, Transilvania, etc, cu scopul de a se înavuți pe socoteala populațiunii actuale pe care o expun la tot felul de șicane și neajunsuri, exploatând-o fără nici un scrupul în modul cel mai nedemn”*.²

O altă motivație pentru perpetuarea stării de regim special pentru Dobrogea este cuprinsă în ideea exprimată M. Kogălniceanu, Ministru de Interne la acea perioadă este pentru o mai *„bună și patriotică preocupare”*³, adică crearea celor mai adecvate meotde și măsuri de a obişnui locuitorii dobrogeni cu noua stare politico-socilă. În principiu starea regimului excepțional trebuia să dureze, după cum au conceput autorii legii de organizare a Dobrogei din 9 martie 1880, doar o scurtă

¹ Viitorul Dobrogei, apud Nedelcu Izabela Monica, *op. cit.*

² Lascăr Catargiu apud Ioan N. Roman, *Dobrogea și drepturile politice ale locuitorilor ei*, Tipografia „Ovidiu” H Vurlis, Constanța, 1905, p. 82.

³ *Ibidem*, p. 38.

perioadă de timp. M. Kogălniceanu credea că „peste doi ani vom izbuti să facem Dobrogea să fie astfel încât să poată lua Constituția noastră”¹. În expunerea de motive a acestei legi se precizează: *„Ținându-se seama de particularitățile acestei provincii și de gradul de cultură a populațiilor ei, se prevede o epocă de tranzițiune pentru dobândirea tuturor drepturilor constituționale și reprezentative, precum și oricărei excepțiuni dela prescripțiunile actului fundamental, cari și unele și altele vor avea a dispărea într-un timp mai mult sau mai puțin apropiat”*².

Cu toate că în anul 1884 Constituția României va suferi modificări impuse de necesitatea lărgirii caracterului democratic al acesteia concretizate în ideea unei participări mai largi a cetățenilor la viața politică a țării, pentru locuitorii Dobrogei, aceste noi modificări, nu vor rezolva în mod concret problemele legate de reprezentativitatea politică și atribuirea deplină a drepturilor politice. Chiar dacă articolul 1 din Constituția anului 1866 a fost modificat în sensul că: *„Regatul României cu județele din dreapta Dunării constituie un singur stat indivizibil”* poate duce la ideea unei depline concordanțe de drepturi cu locuitorii României, totuși, articolul 133 prevede că *„Dispozițiunile acestei Constituții se vor aplica prin legi speciale și în partea de peste Dunăre”*³. Iată că, în fond, starea de regim special nu a fost înlăturată.

Modificarea Constituției a specificat doar că Dobrogea este parte integrantă a României, dar nu și faptul că locuitorii ei se bucură de aceleași drepturi ca toți ceilalți cetățenii României. Se pune în mod firesc întrebarea, de ce s-a menținut

¹ V. M. Kogălniceanu, *Dobrogea 1878-1908. Drepturi politice fără libertăți*, București, 1910, p. 123.

² *Ibidem*, p. 117.

³ Legea sancționată prin Decretul-Regal nr. 1786 din 8 iunie 1884, publicată în „Monitorul Oficial” al României nr. 51 din 8/20 iunie 1884.

în continuare starea de regim special? În primul rând datorită conjuncturilor politice de la acea vreme. Pe fondul luptelor politice dintre Partidul Național Liberal și Partidul Conservator din anii 1884-1888 face ca chestiunea Dobrogei și problema acordării de drepturi politice dobrogenilor să fie aproape uitată.

Iată de spune Iona N. Roman, încercând să explice situația de fapt: „Această desăvârșită părăsire și întristătoare uitare a Dobrogei și drepturilor locuitorilor ei se explică de altminteri lesne: Pentru rezolvarea unor asemenea chestiuni se cere seninătate de cuget și liniște sufletească. Dar ce seninătate de cuget mai putea fi în acea vreme, când pasiunile taberelor în luptă erau deslănțuite cu atâta îndârjire? Și cum s-ar fi putut cere liniște sufletească, într-un timp când un zbucium febril cuprinsese pe toți și când singura preocupare a unora era să dea loviturile cele mai simțitoare, iar altora să le pareze?”¹ Încercând să explice adevărata cauza care a sta la baza excluderii locuitorilor dobrogeni de la viața politică a României este aceea că „*acești din urmă făceau prea multă*”².

Problema ridicării strării excepționale nu a mai constituit domeniu de preocupare al decidenților politici de la București. Foarte rar, se mai fac referiri la problemele cu care se confruntă Dobrogea, la aspirațiile dobrogenilor de intrare în drepturi depline politice. Deabia către sfârșitul secolului al XIX-lea, se face o propagandă mai activă și mai ferventă pentru acordarea de drepturi politice depline locuitorilor din Dobrogea. Astfel, la cele două interpelări în Parlament în anul 1889, la Senat și în 1897 la Cameră li s-a dat răspunsul că

¹ Iona, N, Roman, *Dobrogea și drepturile politice ale locuitorilor ei*, p. 58.

² *Ibidem*, p. 59.

„Dobrogenii nu ar fi încă copți pentru aceste drepturi politice sau că cheștiunea se va studia”¹.

La începutul secolului XX problema acordării de drepturi depline dobrogenilor devine una de prim ordin. Situația politică internațională din zona Balcanilor intra într-o fază de deteriorare accentuată, se acumulează tensiuni majore care așteptau doar un motiv plauzibil pentru a izbucni într-o acțiune de confruntare militară. Desigur că, oamnei politici de la acea vreme conștienți că problema Dobrogei rămăsese încă nerezolvată, vor face demersurile necesare în idea eliminării stării excepționale statuate prin Legea din 1880. Un pas hotărâtor în eliminarea stării excepționale l-a constituit Mesajul de la deschiderea Corpurilor Legiuitoare al regelui României, Carol I, care printre altele spunea că *„a sosit dar momentul să întindem asupra județelor Constanța și Tulcea regimul nostru constituțional”²*. Ascuțirea contradicțiilor dintre statele balcanice, deternimă guvernul liberal să urgenteze ratificare legislativă a ridicării stării excepționale a Dobrogei.

Noul proiect de lege intitulat Legea pentru acordarea drepturilor politice din județele Constanța și Tulcea, a fost dezbătut și promulgat în Senat în data de 14 martie iar la Cameră în 21 martie, fiind promulgat ulterior prin decretul regal Nr. 1401 din 8 aprilie 1909 și publicat în Monitorul Oficial Nr. 16 de la 19 Aprilie 1909. În linii mari deși legea prevedea ridicarea stării excepționale și acordarea de drepturi cetățenești depline tuturor locuitorilor cetățeni otomani care aveau domiciliul real în Dobrogea la 11 aprilie 1877 și descendenților lor, dar care între timp nu au emigrat și

¹ Stoica Lascu, *Din istoria modernă a României: lărgirea exercitării de către locuitorii județelor Constanța și Tulcea a drepturilor politice constituționale*, în Peuce, IX, 1984 p. 413.

² Apud Stoica Lascu, *Specificul vieții politice deobrogene după 1878...*, p. 303.

românilor din orice stat, fără privință de locul nașterii, proprietari de imobile rurale în Dobrogea și domiciliați în ziua promulgării legii, totuși, acea categorie a populației care nu posedau imobile rurale, sau cei stabiliți în Dobrogea după 1877 nu erau recunoscuți ca cetățeni.

Această stare de lucruri reclama o nouă regândire a legii, fapt concretizat prin adoptarea legii promulgată cu deretul regal Nr. 1462 din 12 aprilie 1910 (Monitorul Oficial Nr 12 de la 14 Aprilie 1910)¹, în idea lărgirii drepturilor de participare la viața politică.

Dar nici această lege nu reușește să rezolve problema acordării de drepturi politice dobrogenilor. Supuse presiunii politice dar și sociale, prin intermediul publicațiilor de presă, această lege va fi supusă, la rândul ei, unei revizuiri, În acest scop, în februarie 1912, guvernul conservator prezintă Corpurilor Legiuitoare un nou text de lege promulgată la 3 martie sub titulatura Lege pentru interpretarea și completarea art. 3 și 4 din 15 aprilie 1910, pentru acordarea drepturilor politice dobrogenilor².

În anul următor, în ianuarie 1913 sunt abrogate prevederile legii de organizare a Dobrogei din 9 martie 1880 relativ la alegerile comunale și județene³. Adoptare acestei legi va încheia seria legilor care pe de-o parte statutau și mențineau starea excepțională din Dobrogea, iar pe de altă parte reglementau acordarea drepturilor politice depline tuturor românilor și cetățenilor români locuitori ai Dobrogei.

În concluzie, revenirea Dobrogei la patria mamă a constituit pentru clasa politică românească o primă piatră de

¹ Textul integral al Legii din 14 aprilie 1910 în C Hamangiu, *Codul general al României*, vol V, 1910, p. 936-938.

² Apud Stoica Lascu, *Specificul vieții politice deobrogene după 1878...*, p. 308.

³ C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. VII, p. 1526.

încercare în ceea ce privește procesul acordării de drepturi politice unei largi populații, diferită din multe puncte de vedere (limbă, tradiții, credință, obiceiuri, activități economice, etc), și înrolarea ei în procesul politico-social al țării.

Acordarea drepturilor constituționale depline pentru locuitorii din Dobrogea este rodul unor ample eforturi legislative, este corolarul unor ample dezbateri publice și parlamentare, este rezultatul unui proces sinuos și dificil, cu atât mai mult, dacă ținem cont că România, încă un stat tânăr, căuta ea însăși să se așeze pe temelii solide, a reușit și a dat dovadă de multă iscusință politică și nu în ultimul rând a realizat un pas semnificativ în ceea ce privește progresul politic modern al României.

Nu peste mult timp, experiența dobândită alături de Dobrogea se va transpune în practică, în anii următori, de după Marea Unire din 1918.

Bibliografie:

- *Cuvântările Regelui Carol I. 1866-1914*, vol I, 1866-1886, ediție îngrijită de C.C. Giurescu, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, București, 1939.
- Hamangiu, C., *Codul general al României. Legi uzuale*, vol II, Editura librăriei Leon Alcalay, București, 1903.
- Hamangiu, C., *Codul general al României. Legi uzuale*, vol VII, Librăria Universală Alcalay, București 1910.
- Iorga, N., *Drepturi naționale și politice în Dobrogea*, Editura Fundației Culturale Regele Ferdinand I, 1913.
- Kogălniceanu, V. M., *Dobrogea 1878-1908. Drepturi politice fără libertăți*, București, 1910.

- Nazarettean, I.A., *Notițe istorice și geografice asupra Dobrogei*, Tulcea, Tipografia „Română” B. Sibermann, 1882.
- Roman, Ioan N., *Dobrogea și drepturile politice ale locuitorilor ei*, Tipografia „Ovidiu” H Vurlis, Constanța, 1905.
- Roman, Ioan N., *Studiu asupra proprietății rurale din Dobrogea urmat de Codul proprietății fonciare otomane din 1858 și de Legile românești referitoare la proprietatea imobiliară rurală din Dobrogea*, Tipografia „Ovidiu” H Vurlis, Constanța, 1907.
- Brătescu, C., *Două probleme Dobrogene: colonizare, toponimie*, în *Analele Dobrogei*, Revista Societății Culturale Dobrogene, An II, Nr. 1, Ianuarie-martie, 1921.
- Lascu, Stoica., *Din istoria modernă a României: lărgirea exercitării de către locuitorii județelor Constanța și Tulcea a drepturilor politice constituționale*, în *Peuce*, IX, 1984.
- Lascu, Stoica, *Specificul vieții politice dobrogene după 1878, în viziunea oamenilor de stat și începuturile partidelor la Constanța în Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”*. Valori ale civilizației românești în Dobrogea. Volum dedicat Centenarului Școlii Normale „Constantin Brătescu” din Constanța și aniversării a 115 ani de la reintegrarea Dobrogei la Statul Român, coordonatori St. Lascu; C. Vitanos, Editura Poligrafu S.A. Constanța, 1993.
- Roman, Ioan N. , *Drepturile, sacrificiile și munca noastră în Dobrogea față de pretențiile bulgarilor asupra ei*, în *Analele Dobrogei*, Revista Societății

Culturale Dobrogene, An III, Nr. 4, Octombrie-Decembrie, 1922.

- Stanciu, Marin, *Din viața politică Dobrogeană. Legea pentru recunoașterea drepturilor politice depline locuitorilor provinciei*, în Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”. Valori ale civilizației românești în Dobrogea. Volum dedicat Centenarului Școlii Normale „Constantin Brătescu” din Constanța și aniversării a 115 ani de la reintegrarea Dobrogei la Statul Român, coordonatori St. Lascu; C. Vitanos, Editura Poligrafu S.A., Constanța, 1993.
- <https://istoriiregasite.wordpress.com>
- <http://www.cdep.ro>
- <http://www.ziuaconstanta.ro>

**Aspecte privind operațiunile militare românești din 1916
în timpul bătăliei de la Turtucaia.**

Studiu de caz: Regimentul 79 infanterie, Slobozia

prof. Adrian Sorin STAN

„Turtucaia c'est notre Verdun, qui frotte s'y pique!”

Începutul secolului XX, a stat sub semnul incertitudinii și a pregătirilor marilor alianțe militare de la sfârșitul secolului XIX. Echilibrul european devenea tot mai fragil pe măsură ce două mari alianțe emiteau pretenții teritoriale și economice.

În acest hățiș se confruntau vechile puteri europene precum: *Franța*, *Marea Britanie* și *Rusia*, coalizate în Antanta, care doreau menținerea imperiilor coloniale și a statutului de mari puteri mondiale și *imperiul German*, care dorea influență în Europa, dar mai ales colonii, aliat cu *Austro-Ungaria* care avea pretenții în Europa Centrală și de Est. *Turcia*, emitea pretenții teritoriale în Balcani, acestea fiind concretizate prin aderarea în cadrul Puterilor Centrale.

O scurtă retrospectivă asupra situației României, arată că statul nu era pregătit pentru un război de anvergură mondială.

România reprezenta un stat aflat în mijlocul acestor mari alianțe, un regat tânăr care dorea să prospere și să se mențină independent și chiar să reprezinte o putere balcanică, așa cum a și demonstrat în urma celui de-al Doilea Război Balcanic.

La momentul izbucnirii Primului Război Mondial, România reprezenta o țară în care regimul monarhic constituțional al lui Carol I funcționa, implementarea reală a mecanismelor democratice fiind totuși în urma standardelor occidentale. Regatul nu avea coeziune politică, existând o breșă între Carol I și grupuri politice germanofile, însă mai ales majorității politice care manifestau un interes pozitiv față de Antanta¹.

Economia românească era bazată majoritar pe sectorul agricol. Societatea era împărțită în două categorii sociale, manifestându-se o diferență clară, între marii deținători de pământ și țăranii care reprezentau majoritatea populației. Situația financiară a fost dezbătută și de viitorul rege al României, din anul 1914, Ferdinand, care într-un proiect elaborat de acesta pentru expozeul ținut la Consiliul de Coroană, manifesta îngrijorarea față de evenimentele petrecute în Europa și reorientarea sistemului de alianțe a României. Susținea că situația financiară de dinaintea războiului se datora în mare parte legăturilor strânse cu Germania, găsindu-se capital pentru împrumuturi care au generat dezvoltarea industriei Românești, dar și un comerț vital.²

Din punct de vedere militar, România a fost implicată în Al Doilea Război Balcanic, la stăfrșitul căruia, statul român primește sudul Dobrogei. Această victorie ușoară, alimenta cu speranțe clasa politică și populația țării, care au privit cu superficialitate problemele reale ale armatei, precum lipsurile

¹ Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Ed. Humanitas, București, 1994, p. 253.

² Sorin Cristescu, *Scrisorile Regelui Ferdinand al României*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015, p. 391. Regele se teme de o alianță efectivă cu Rusia, își pune problema creșterii puterii imperiului rus dacă războiul ar fi câștigat, precum și faptul că ar rămâne singura forță dominantă în răsărit, dorind pastrarea liniei tradiționale realizată de Carol I.

manifestate în domeniul conducerii militare, organizării și instruirii trupelor și mai ales a înzestrării cu armament și tehnică de luptă moderne¹.

Din perspectivă diplomatică, România încheiase un tratat secret de alianță în 1883 cu Austro-Ungaria. Termenii esențiali ai tratatului enunțau sprijin reciproc militar în caz de atac venit din partea Rusiei. În 1914, în urma Consiliului de Coroană, din data de 21 iulie/3 august, majoritatea oamenilor politici au optat pentru declararea neutralității.

Guvernul condus de Ion I.C. Brătianu a adoptat o atitudine de expectativă față de cele două blocuri politico-militare, cu toate că acestea oferise sprijin militar și mai ales teritorii în caz de victorie. În cele din urmă, după un ultimatum primit de România din partea Antantei la începutul anului 1916, sub deviza „acum ori niciodată”, guvernul român acceptă intrarea în război alături de Rusia, Marea Britanie și Franța.

Scopul suprem al românilor era reprezentat de întregirea teritoriului național, integrarea tuturor teritoriilor în granițele naționale, sau dacă nu se putea integrarea tuturor provinciilor românești, măcar a celor mai întinse provincii aflate sub ocupație străină.

Din punct de vedere teritorial, România era compusă din fostul principat Valahia și partea de vest a Moldovei, până la râul Prut, fără Bucovina și Dobrogea. Principalele teritorii aflate sub dominație străină erau Bararabia, sub ocupație rusească, Bucovina și Transilvania, sub ocupație Austro-Ugară. Scopul aderării României la Antanta era de a recâștiga provinciile Transilvania și Bucovina.

Operațiunile militare ale Regimentului 79 infanterie, Slobozia de la Turtucaia

¹ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 253.

România a intrat în război în anul 1916, după doi ani de neutralitate. Campaniile militare din 1916 purtau denumirea de *Ipoteza Z*.

România participa cu 576.408 de soldați, care luau parte activ la campaniile militare și 257.193 de militari în partea sedentară. Din cei aproape 580.000 de soldați activi, 420.324, urmau să lupte pe frontul din Transilvania, atacând forțele Austro-Ungare, iar 145.430 de soldați să apere granița de sud a României împotriva forțelor aliate ale bulgarilor, turcilor și germanilor. 51.165 militari reprezentau rezerva la dispoziția Marelui Cartier General. Armata română era organizată în patru mari unități combatante, anume Armata I, Armata II, Armata a-III-a și Armata de Nord.¹

În ceea ce privește frontul de sud, Dunărea și frontiera Dobrogei, erau aparate de Armata a III-a, comandată de generalul Mihail Aslan. Trupele românești erau înșirate pe un spațiu cuprins între gura de vărsare a râului Olt și localitatea Oltenița, fiind trupe de infanterie și cavalerie cu un număr de aproximativ 50.000 oameni. Cel mai vulnerabil sector, neapărat de Dunăre, era de-alungul frontierei dobrogene, pe uscat, cu un total de 72.000 de soldați². În ajutorul românilor era și un corp rus, format din două divizii de infanterie și una de cavalerie, în total de 42.000 de oameni. Valoarea combativă a corpului rus era redusă, așa cum reiese din scrisorile comandantului rus Zaioncikovski, către Cartierul General rus.³

¹ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, Ed, Științifică și Pedagogică, București, 1989, p. 216, autorul identifică precis numărul unităților militare și felul acestora din cadrul armatelor.

² *Ibidem*, p. 314.

³ *Ibidem*, p. 315, conform autorului, generalul rus este foarte tranșant la adresa conducerii militare ruse, spunând: „*Eu înțeleg, silințele dv. de a nu trimite nici o trupă României, dar cu o astfel de armată, riscăm a da*

Principalul plan de luptă românesc era rezistența armatei pe frontul de sud și mai ales în localitatea Turtucaia. Turtucaia a fost organizată ca un cap de pod, de unde armata română să poată realiza o acțiune ofensivă împotriva Bulgariei. Planul de organizare a fost supus totuși îndoielilor altor generali români¹, deoarece Turtucaia reprezenta un punct înaintat în teritoriul bulgar, în spatele localității nefiind un pod efectiv peste Dunăre care să facă legătura cu teritoriul românesc.

Rolul explicit al cetății, era de a apăra drumul de comunicare spre Silistra, lung de 60 de km. Silistra reprezenta un alt punct strategic românesc, aflat la intrarea în provincia Dobrogea.

Turtucaia era aparată pe trei sectoare principale, denumite, Staro Selo, Daidîr și Antimovo, fiind susținute de un număr de redute ce erau dispuse pe linia principală de apărare. Linia constituia un arc de cerc pornind din extremitatea vestică a cetății și sfârșind în cea estică. Existau 15 centre de rezistență pe această linie, numerotate de la vest către est.

Comandantul cetății Turtucaia a fost generalul Teodorescu. Pe Dunăre, contraamiralul Nicolae Negulescu dispunea de o duzină de monitoare, vedete și canionere pentru foc de sprijin.

Forțele inamice, bulgarii și germanii, desfasurau un efectiv de 39 de batalioane, însumând 55.000 de oameni, cu 22 de baterii de artilerie și 56 de mitraliere. Armata română avea

bulgarilor satisfacția ieftină de a înfrânge armata rusă, iar în altă telegramă spunând ca armata rusă reprezintă niște oase ce s-au aruncat României spre a o ademini în război.”

¹ General Alexandru Averescu, *Răspunderile*, Ed. Ligei Poporului, București, 1918, p. 31. Generalul întrebându-se cu ironie cine este autorul ideii capului de pod la Turtucaia, în condițiile în care nu există un pod care să lege aceasta localitate de România.

19 batalioane, însumând 39.000 de oameni, cu 25 de baterii de artilerie și 66 de mitraliere.¹

La 31 august, fără declarație de război în prealabil, trupele bulgaro-germane au efectuat un atac concentric asupra cetății, forțând soldații români să se retragă spre principala linie de rezistență, până la data de 2 septembrie. Din data de 3 septembrie, atacul s-a concentrat prin bombardamente masive, cu precădere în sectorul de vest, însă fără prea multe șanse de reușită.

Atacul violent a fost oprit și de rețelele de sârmă ghimpată, însă colonelul Nicolicescu, crezând că inamicii au străpuns liniile românești de apărare, dă comanda retragerii tactice. Acest fapt a condus la demoralizarea trupelor române. Ziua de 5 septembrie 1916, începe cu un bombardament violent de o oră și 40 de minute, iar după o ripostă slabă a armatei române, centrul rezistenței românești este atacat de bulgari.

În sectorul Daidîr, apărarea era asigurată de *Regimentul de infanterie 79 din Slobozia*. Acest regiment a reprezentat o unitate de nivel tactic din rezerva armatei permanente, mobilizandu-se la data 14/27 august 1916. Regimentul a fost constituit din unitățile și subunitățile militare de infanterie din cercul de recrutare Slobozia. Regimentul a făcut parte din cadrul Brigăzii 39 infanterie, la rândul ei făcând parte din organica Diviziei a-9-a infanterie, iar aceasta fiind parte a Comandamentului V. Teritorial.

Conform istoricului Constantin Kiritescu, diviziile 1-10 reprezentau divizii vechi, bine încadrate, cu ofiteri activi². În

¹ Constantin Kirîțescu, *op. cit.*, p. 314.

² *Ibidem*, p. 207.

momentul intrării în război, Regimentul 79 Slobozia avea comandant pe locotenent-colonelul Ioan Dumitrescu.¹

În momentul atacului forțelor bulgare, comandamentul român, neapreciind vigoarea luptei, a ales să trimită forțele de ajutor în vestul liniei de apărare. Acest lucru a cauzat cedarea centrului liniei, cu tot eroismul regimentului din Slobozia.

Demn de menționat este curajul locotenent-colonelului Popescu, acesta reorganizând regimentul și încercând un contraatac deși soldații români erau complet depășiți. Bravul colonel român cade în luptă, fiind răpus de un glonț. Trupele române sunt decimate, iar drumul spre Turtucaia era facil inamicilor.

Necoordonarea generalilor români, la care se adaugă ezitățile acestora și situațiile de panică nejustificată în unele momente, au condus în cele din urmă la capitularea românilor și pierderea cetății Turtucaia.

Pe data de 6 septembrie 1916, colonelul Mărășescu, predă forțelor bulgare comanda Turtucaiei. Generalul Teodorescu, conducătorul cetății, o părăsește mișelește.²

În total, pierderile românești s-au ridicat la aproximativ 34.000 de oameni, dintre care 3.500 reușind să scape spre Silistra, iar alți 2.000, trecând Dunărea înot spre Oltenița.

Bătălia de la Turtucaia a reprezentat un punct de cotitură important și din păcate nefericit în cadrul acțiunilor militare române, cu impacte negative asupra campaniei din Transilvania, dar și asupra moralului general al armatei și populației civile. Pierderea Turtucaiei, precum și alte planuri eșuate, au generat pierderea Dobrogei, a capitalei și a 2/3 din supfața României, până în 1917, când, în urma bătăliilor

¹ Iancu Ionescu, *Ministerul de Războiu, Anuarul Armatei Române pe anul 1916*, Tipografia „Universala”, București, 1916, p. 103.

² Constantin Kirițescu, *op. cit.* p. 335, un vifor de blesteme se ridica din turma de soldați asupra generalului care fuge.

glorioase de la Mărăști, Mărășești și Oituz, dar și a refacerii echilibrului internațional de forte, România, se găsea la finalul războiului în fața realizării obiectivului mult sperat: România Mare.

Bibliografie:

- General Averescu, Alexandru, *Răspunderile*, Ed. Ligei Poporului, București, 1918.
- Cristescu, Sorin, *Scrisorile Regelui Ferdinand al României*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015.
- Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, Ed. Științifică și Pedagogică, București, 1989.
- Hitchens, Keith, *România 1866-1947*, Ed. Humanitas, București, 1994.
- Ionescu, Iancu, *Ministerul de Războiu, Anuarul Armatei Române pe anul 1916*, Tipografia „Universala”, București, 1916.

Dascăli gorjeni pe fronturile Războiului de Reîntregire

prof. Cornel ȘOMÎCU

*„Sunt două greutăți care ne apasă, dar, fără de care
nu ne putem lipsi: aerul și istoria”
(Lucian Blaga)*

Pentru români, Primul Război Mondial a însemnat Războiul de Reîntregire Națională dacă acceptăm faptul că statul încropit de Mihai Viteazul la 1600 poate fi socotită prima întreprindere de acest gen reușită. Românii au plătit foarte scump această realizare dacă ne gândim la cifrele directe ale participării la război, date statistice prezente în Buletinul de Informații al Secției a II-a din cadrul Marelui Cartier General al Armatei Române, circa un million de victime, 330 000 de soldați și ofițeri morți și mai mult de 650 000 de victime din rândul civililor.

Foarte mulți dintre ofițerii și subofițerii Gorjului participanți la Războiul de Reîntregire au fost dascăli sau au ajuns la catedră după anii de război. Mulți dintre ei s-au jertfit pentru România Mare, supremul gest de dragoste de țară pe care îl poate face un erou pentru țara sa. Oamenii de la catedră nu au făcut decât să pună în practică exemple sublime de generozitate și patriotism pe care le insuflaseră și propriilor elevi.

Încă din momentul pregătirilor de război era clar că era nevoie de toată capacitatea genetică a țării. Pentru că era

nevoie de un mare număr de ofițeri, pentru Războiul de Întregire Statală ce se prefigura, guvernanții acelor vremuri au organizat școli militare pregătitoare, de câte două luni, în vara anilor 1914, 1915 și 1916 invitând învățătorii cu grade inferioare să le urmeze și să devină ofițeri de rezervă. Au fost peste 2000 de învățători care au devenit sublocotenenți în această perioadă. Aproape jumătate dintre ei au primit galoanele de sublocotenenți de rezervă în septembrie 1915. În județul Gorj procentul învățătorilor deveniți ofițeri a fost de peste 50% raportat la numărul lor. Din cei 140 de învățători concentrați la începutul anului 1916, un număr de 126 erau proaspeți sublocotenenți de rezervă și numai 14 erau grade inferioare.¹ Numărul ofițerilor și subofițerilor a fost insuficient pe tot parcursul luptelor din anii 1916-1917.²

La 15 august 1916, ministrul Instrucțiunii, I.G. Duca, va adresa o telegramă circulară pentru toți prefecții cu obligația de a fi comunicată tuturor școlilor primare din județe. Se spunea în acest document, printre altele: *„Armata română a fost mobilizată. Războiul la care pornește este război de dezrobire și întregire a neamului; ea pleacă să înfăptuiască visul nostru de veacuri, speranța cu care înaintașii noștri au trăit și au putut trăi urgia vremurilor”*.³ Pe lângă locuitorii satelor, cei care dădeau grosul trupelor, erau mobilizați toți dascălii care erau ofițeri sau subofițeri în rezervă și puteau să lupte.

¹ Direcția Generală a Arhivele Naționale București, fond M.C.I.P., dosar 1027 II/1916, f. 192-193.

² Regimentul 18 Gorj a avut lipsă pe parcursul luptelor din toamna anului 1916 și 14 ofițeri. (Novac, Vasile, *Regimentul Gorj Nr 18 „Tudor Vladimirescu”*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2011, p. 71-198.

³ Șomăcu, Cornel, *File din Istoria Școlii Gorjene*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2010, p. 100.

Dascălilor nemobilizați sau suplinitorilor li se solicita să adune pe elevi la școală-deși erau în vacanță-și să le arate importanța momentului pe care îl trăiesc; să le explice că ne războim „pentru o cauză dreaptă”, că *„România intră în luptă pentru a pune capăt suferințelor de veacuri ale fraților noștri de peste munți și din Bucovina pentru a le da puțința ca într-o Românie liberă și întregită să se dezvolte în pace”*. După aceea, elevii, cu drapelele în frunte, trebuiau să asiste la plecarea trupelor și să-i salute pe ostașii care merg să lupte pentru aspirațiile neamului și „mărirea patriei”.¹

Jertfa de sânge a dascălilor gorjeni a fost foarte mare privind din perspectiva faptului că 19 dintre ei nu s-au mai întors acasă iar alți 13 au fost răniți. Între gorjenii înrolați în Regimentele 18 Gorj, 48/58 Lupeni și 5 artilerie, toate cu garnizoana la Târgu-Jiu, s-a aflat și învățătorul I.D. Isac din Pojogeni, ajuns în perioada interbelică chiar deputat.² Aceștia îi datorăm multe informații despre dascălii Gorjului care s-au jertfit în Războiul de Întregire. Aflăm astfel amănunte despre jertfa de sânge a învățătorilor Dobrescu Gheorghe și Luțescu Gheorghe, Tașcău Ion, Țucă Marin – învățător la Capu Dealului, Popescu Petre – învățător la Șeasa-Budieni, Brăilescu Ion – învățător din Colibași 3, Jucu Tudosie – învățător în satul Topești, Bardan Ion – învățător la Târgu-Cărbunești⁴, Manolescu Ion – învățător la Andreești, Vamvu Gheorghe –

¹ Adăniloaie, Nichita, *Istoria învățământului primar*, București, Editura CrisBook Universal, 1998, p. 332.

² L. Kalustian, *Un dascăl de țară: Ion D. Isac*, în I.D. Isac, *Din zilele unui învățător la țară*, Editura Eminescu, București, 1982, p. 5-11.

³ Popescu, S., Banța, C., *Și pentru dascăli iubirea cea mare a fost apărarea și întregirea patriei*, în „Gorjeanul”, Serie nouă, An III, nr. 552-553, din 5-6 octombrie 1991.

⁴ Nichifor, Gheorghe, *Intellectualitatea Gorjului și Marea Unire*, Târgu-Jiu, Editura Alexandru Ștefulescu, 1995, p. 45.

învățător la Ciocadia ș.a. Reținem și jertfa profesorului Tiberiu Popescu, fost director al Gimnaziului „Tudor Vladimirescu”.

Despre acesta din urmă, marele istoric Nicolae Iorga spunea în Parlament: *„Tânăr, frumos, inteligent, profesorul gorjean a mers în luptă cu o antică simplitate... I s-a propus tatălui său, ca partidul liberal din Gorj să-l treacă pe Tiberiu într-un loc fără pericol. Iar el, părintele, a răspuns: el va merge la datoria lui orice ar fi să se îndeplinească cu dânsul”*.¹

Tot la capitolul eroi ai războiului care nu s-au mai întors acasă menționăm pe învățătorii Florea Nițulescu din Bobu, V. Dușe din Runcu, Atanasie Pațica din Polovragi, Petre Popeangă din Lelești și profesorul Stelian Sterescu. Au cunoscut prizonieratul învățătorii I. Giurgiulescu din Arcani și Nicolae Stamatoiu din Stănești. Au reușit să supraviețuiască războiului și să se întoarcă acasă și la școlile lor învățătorii D. Anescu, Ion Manolescu din Andreești, D. Stănescu din Stănești, C. Roman din Bâlta, C. Brâncuși din Brădiceni, C. Roventă din Hodoreasca, V. Rădulescu și I. Coica din Arcani, I. Neferescu, I. Chițiba și I. Auraru din Tismana, D. Rebedea din Curtișoara, Serghie Leuștean din Pociovaliște, C. Mogoșancu și T. Nuculescu din Tg-Cărbunești, V. Dogaru din Licurici, C. Diaconescu din Tg-Jiu și alții.²

Revenind la I.D. Isac (1893-1963), să spunem că el a plecat la confruntările pentru România Mare din anii 1916-1919 din postura de sublocotenent în rezervă și comandant al plutonului 2 din compania a 9-a din Regimentul Gorj nr 18. Practic, viitorul deputat, a participat la toate evenimentele perioadei, aflăm acest lucru din cartea „Zile de zbucium și glorie” (Pe Valea Jiului, 1916) care inițial era doar primul volum din trilogia care ar fi avut la volumul II „De la Jiu la

¹ *Ibidem*, p. 47-48.

² *Ibidem*, p. 55.

Trotuș” (Mărăști și Mărășești, 1917) și „De la Jiu la Budapesta” (Pacea 1919), ambele neapărate.¹ Eroul gorjean a fost în fruntea subunității sale încă din 14 august 1916 când s-a decretat mobilizarea generală în România, a trecut Munții Vâlcanului și Parângului în fruntea soldaților săi ajungând până în preajma localității Pui. Va urma retragerea până în Moldova cu același Regiment nr. 18 Gorj. Este unul dintre supraviețuitorii luptelor de la Mărăști și Mărășești, pentru care a și fost decorat cu „Steaua României”.²

Un alt mare dascăl gorjean, un publicist cunoscut și apreciat al perioadei interbelice, Petre P. Popeangă (1892-1970), se va remarca în anii Primului Război Mondial. Petre Popeangă a absolvit Școala Normală din Craiova (1909-1913) și Școala Militară de Ofițeri în Rezervă de la Turnu-Severin. A participat pe frontul de la Jiu la comanda plutonului 2, compania 13 din Regimentul Gorj nr 18. Învățătorul din Lelești s-a distins pe câmpul de luptă, a pierdut ochiul drept pe front, a fost rănit la picior și a supraviețuit tifosului exantematic pe frontal din Moldova. Revenit la viața civilă, a slujit pe consătenii săi din Lelești cărora le-a învățat feciorii carte, a fost un publicist remarcabil în perioada interbelică, președinte al Federației Gorj a Băncilor Populare dar și revizor și inspector școlar.³

Un alt eminent dascăl și publicist după Primul Război Mondial a fost George Beuran Delaschela(1899-1987). Așa cum o arată și supranumele, George Beuran era din Schela Gorjului iar războiul l-a găsit ca elev la Gimnaziul Real „Tudor

¹ Ungureanu, Octavian, *Căpitan Ion D. Isac (1893-1963)*, în *Epopoea Jiului 1916 – Purtători de drapel la chemarea țării. Jurnale de campanie. Memoriale de război, Antologie de Octavian Ungureanu*, Târgu-Jiu, „Gorjeanul”, 1996, p. 40-41.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 32-33.

Vladimirescu”. S-a înrolat ca cercetaș în Legiunea „Domnul Tudor” și a participat la luptele de pe Valea Jiului unde a cunoscut-o și pe Ecaterina Teodoroiu.¹

Unul dintre eroii Războiului de Reîntregire de pe meleagurile Gorjului a fost sublocotenentul Ion Vâlcu (1892-1983), profesor cu specializare tehnică în viața civilă. Acesta a fost comandant de pluton și de companie în Regimentul 18 Gorj. Ca ofițer în rezervă, s-a afirmat în luptele de la Jiu, din vara și toamna anului 1916 dar și pe frontul din Moldova în anii următori. A fost în viața civilă profesor al Școlii Normale din Târgu-Jiu, calitate în care a contribuit și la formarea altor dascăli ai Gorjului.²

În lucrarea intitulată *Epopeea Jiului*, Octavian Ungureanu acordă câteva pagini și plutonierului Gheorghe I. Novac (1885-1943), învățător din Ciuperceni-Gorj și tatăl cunoscutului istoric al Gorjului, Vasile Novac. Acesta a făcut armata la geniu și s-a specializat ca telegrafist-telefonist, calitate în care a și participat la luptele din Moldova. A lăsat în urmă memorii despre luptele românilor din perioada respectivă, valorificate după 1989.³

Un alt dascăl care îl găsim pe frontul Războiului de Reîntregire este preotul profesor Constantin V. Dănău (1889-1980), în perioada respectivă ocupând ca voluntar funcția oficială de secretar al Serviciului Religios de pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române. A slujit la serviciile de spital și ambulanță pe frontul din Moldova fiind chiar predicator în linia I. În perioada interbelică era printre puținii

¹ *Ibidem*, p. 26-27.

² *Ibidem*, p. 17-18.

³ *Ibidem*, p. 34-35.

dascăli de la Târgu-Jiu care avea trei licențe și doctorat în străinătate.¹

O figură importantă din anii războiului a fost și profesorul Stelian Sterescu, venit la Târgu-Jiu în 1907. A devenit fiu adoptiv al acestor meleaguri prin căsătoria cu Sofia Hurezeanu, fiica unor proprietari din Gorj. S-a constituit într-o personalitate foarte importantă a culturii Gorjului din această perioadă.

A fost unul din eroii Războiului de Reîntregire, pierind pe frontul din Moldova în fruntea soldaților săi. Profesionist desăvârșit, profesorul Stelian Sterescu și-a îndeplinit cu onoare misiunea de soldat și ofițer al Armatei Române, mergând până la sacrificiul suprem, în primăvara anului 1917 căzând pe câmpul de luptă din Moldova pentru năzuința străbună a unirii tuturor teritoriilor românești într-un singur stat național.

A participat în calitate de ofițer la desfășurarea celui de-al doilea război balcanic. La scurt timp de la încheierea acestuia, Stelian Sterescu a fost avansat la gradul de căpitan în rezervă. Ulterior, la 2 ianuarie 1914, căpitanului în rezervă Stelian Sterescu din Regimentul Nr. 18 Gorj i s-a conferit de către regele Carol I al României medalia „Avântul Țării” pentru participarea la cel de-al doilea război balcanic. În vara anului 1916 Stelian Sterescu a fost încorporat în Regimentul 18 Gorj având gradul de locotenent. Începând cu noaptea de 15-16 august 1916, Stelian Sterescu a participat la luptele de pe Valea Jiului din august-septembrie 1916 și la retragerea trupelor române spre sud după ruperea frontului de la Jiu. În aceste condiții, după bătălia de la podul Jiului, desfășurată la 14 octombrie 1916, trupele române au continuat să se retragă spre sud, orașul Târgu-Jiu fiind ocupat de trupele germane și austro-ungare la începutul lunii noiembrie 1916. Regimentul 18 Gorj

¹ *Ibidem*, p. 36-37.

se retrage spre Dănești și, ulterior, au loc lupte sporadice la Bărbătești și Filiași. După ocuparea capitalei țării, la începutul lunii decembrie 1916, trupele române s-au retras în spatele liniei fortificate Focșani – Nămolosa – Galați, unde are loc un amplu proces de reorganizare și dotare cu armament modern, proces coordonat de către misiunea militară franceză condusă de către generalul Henri Mathias Berthlot. În primăvara anului 1917 luptele au fost reluate pe frontul din Moldova, Stelian Sterescu fiind rănit și evacuat spre spitalul din Ruginoasa, în apropierea Iașului. În ciuda îngrijirilor medicale pe care le-a primit, Stelian Sterescu a murit la 3 aprilie 1917, așa după cum reiese din epitaful de pe crucea sa de mormânt din cimitirul de la Târgu-Jiu, unde a fost reînhumat la 5 iunie 1924. Inscripția citată menționează că acea cruce a fost ridicată *„în amintirea maiorului Sterescu Stelian din Regimentul Gorjiu N. 18, profesor Gimnaziul Tg-Jiu, născut 21 mai 1875, mort pentru Patrie, 3 aprilie 1917 la Ruginoasa, reînhumat”*.

Un alt erou al Războiului de Unificare a fost și învățătorul Ioan Neferescu (1889-1953) din Tismana. Acesta, ca mulți alți dascăli din Gorj, și-a lăsat elevii la clasă și a pornit cu arma în mână să își apere patria. Sublocotenentul Ioan Neferescu a fost commandant al Plutonului 2 din Compania a 7-a, sub comanda lui Nicolae Pătrășcoiu, eroul de la Jiu. A participat la luptele de pe Valea Jiului din toamna anului 1916, meritele sale aducându-i avansarea la gradul de locotenent. Comandantul companiei a 7-a va participa la memorabilele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, acolo unde Armata Română s-a acoperit de glorie nepieritoare. De altfel, pentru avântul și vitejia dovedite de unitatea sa în luptele de la Mărășești, Regele Ferdinand I i-a conferit Ordinul Militar „Mihai Viteazul” clasa a III-a, iar generalul Henri Berthlot l-a decorat cu Ordinul de Cavaler al Legiunii de Onoare a Franței. Mai reținem aici două informații relevante, în 1936 Ioan

Neferescu primea de la Carol al II-lea medalia „Răsplata Muncii” pentru serviciile aduse învățământului, în speță pentru „construcțiuni școlare”. Va muri în Penitenciarul Văcărești la 28 noiembrie 1953 pentru simpla vină că și-a apărât țara.¹

Au fost învățători care au luptat și în teritoriul ocupat de inamic, întreprinzând diferite acțiuni de sabotare a armatei germane. Este cazul învățătorului Victor Popescu din Fărcăsești, sublocotenent de rezervă în Regimentul 18 Gorj, cel care rămas accidental în spatele frontului, a organizat o grupă de partizani cu care a hărțuit, peste un an de zile, trupele germane, reușind în iunie 1917 chiar să alunge garnizoana inamică din Târgu-Jiu. În primăvara anului 1918, acesta va izbuti să ajungă prin munți la trupele române din Moldova.²

Sublocotenentul în rezervă Victor Popescu, simplu învățător în civilie, a ajuns șef de partizani mai mult dintr-o întâmplare a sorții, după ce s-a ascuns prin păduri mai multe săptămâni, pentru a nu fi luat prizonier. În noaptea de 6 spre 7 decembrie 1916, cea în care administrația română se retrăgea în Moldova, Victor Popescu a fost surprins de o patrulă germană la locuința părinților din comuna Valea cu Apă și pentru a scăpa a ucis doi soldați nemți. Din acel moment, sublocotenentul a hotărât să organizeze rezistența împotriva germanilor. Primii care i s-au alăturat luptei de gherilă au fost cumnatul său Nicolae Popescu, învățător în satul Covrigi, fiul acestuia, Ionel Popescu,³ plutonierul Gheorghe Ioana, care era

¹ Ispas, Constantin, *Nemuritorii*, vol. III – *Vitejii Gorjului Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”*, Târgu-Jiu, Editura Centrului Județean al Creației, 2004, p. 63-70.

² Căzănișteanu, C, *Din lupta corpului didactic și a tineretului studios român împotriva ocupației germane (1916-1918)*, în „Studii și articole de istorie”, XVI, București, 1970, p. 131-133.

³ Năstase, Liliana, Stoica, Ionel, *Partizanii din pădurile Olteniei*, în „Historia”, An IX, nr. 96, decembrie 2009, p. 60-63.

căutat deja pentru uciderea unor soldați nemți, Ion Prunescu, fost elev al Școlii Militare din Craiova, Nicolae Cărmădaru, frații Ilie și Dumitru Cărciumaru, Ioan Crăciun și Vasile Velican.

Misiunea inițială a grupării a fost de culegere de informații despre deplasarea trupelor și atacarea patrulelor germane, precum și transmiterea către comandamentele militare române. Germanii l-au denumit „haiducul Victor” și au încercat să-l prindă oferind recompense populației civile și trimițând spioni prin satele din Oltenia.

Victor Popescu (1886-1970), s-a născut la 21 septembrie/4 octombrie 1886 în satul Valea cu Apă, comuna Fărcășești, județul Gorj. Foarte important, tatăl său, Dumitru I. Popescu era învățător în localitate. Victor Popescu a făcut studiile primare sub îndrumarea tatălui său, iar studiile secundare le-a urmat la Liceul „Tudor Vladimirescu” din Târgu Jiu, finalizându-și cursurile la Școala Normală din București.

În 1906, Victor Popescu a obținut diploma de învățător, manifestând o reală înclinație spre cariera didactică. Șase ani mai târziu a obținut definitivarea în învățământ, iar în 1913 a fost mobilizat în cadrul Regimentului 18 Gorj, ajungând pe frontul celui de-al doilea război balcanic. În 1916, el a fost avansat la gradul de sublocotenent în rezervă, apoi, comandant de pluton în cadrul Companiei a II-a, batalionul I din Regimentul 18 infanterie Gorj. Potrivit documentelor de arhivă, tânărul Victor Popescu s-a distins prin curajul său în luptele date pentru eliberarea Transilvaniei, la Livezeni, Crivadia, Merișor. A dovedit reale calități de conducere, așa cum se arată în dosarul său militar. În timpul retragerii armatei române din fața trupelor germane și austro-ungare, Regimentul 18 Infanterie a dat lupte grele pentru apărarea Văii Jiului, provocând pierderi numeroase în rândurile inamicului. Din

cauza înaintării rapide a unităților militare austro-ungare și germane pe teritoriul Olteniei, mulți soldați români au rămas în spatele liniei frontului. În aceste condiții, soldații români au încercat să reia legătura cu unitățile din care făceau parte. Pentru a nu fi capturat de ocupanți, grupul condus de Victor Popescu, s-a îndreptat spre localitatea Valea cu Apă (județul Gorj), în satul natal.¹

Tânărul învățător a încercat să îi capaciteze pe săteni să lupte împotriva ocupantului german și austro-ungar. Așa s-a născut o serie de proclamații. Prima dintre acestea, poate cea mai cunoscută, a fost proclamația către locuitori, un manifest prin care populația era îndemnată să nu-și piardă încrederea. La 27 mai 1917, conducătorii rezistenței au proclamat credința nestrămutată în victorie și au îndemnat populația să lupte prin toate mijloacele împotriva invadatorilor. Sunt semnificative următoarele cuvinte din acest document „*Nu credeți că rămân la noi germanii! Nu! Asta, nu! Nu credeți niciodată!*”.

Răspândirea Proclamației a dus la strângerea în jurul sublocotenentului Victor Popescu a numeroși soldați români, rămași în spatele frontului inamic. În detașamentul de partizani au mai intrat și numeroși țărani precum și prizonieri ruși și italieni evadați din lagărele germane și austro-ungare.

Într-o altă proclamație, Victor Popescu le-a cerut tuturor locuitorilor și mai ales soldaților aflați pe teritoriul ocupat să lupte pentru eliberarea țării. „*Soldați de toate categoriile! Eu, ofițerul vostru, vă ordon ca fără nicio întârziere să vă prezentați la statul major în pădure, pentru ca împreună cu ofițerul vostru să luptați și să vă faceți datoria față de țară. Nu uitați că ați jurat a fi credincioși țării și drapelului nostru care a fâlfâit pe Carpați și care va mai fâlfâi*

¹ Novac, Vasile, *Regimentul Gorj Nr. 18 „Tudor Vladimirescu”*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2011, p. 135.

și pe alte meleaguri. Gândiți-vă că jurământul, care e sfânt, trebuie ținut în orice împrejurări...”. În continuare patrioții din grupul de partizani și-au arătat hotărârea de a muri pentru țară, dacă este nevoie: „Și dacă ne vor prinde, ne vor lua morți dar vii niciodată! Vom muri ca români, iar nu ca niște mișei și trădători de țară.”¹

Anul 1917 a fost deosebit de violent privind luptele dintre partizanii români și autoritățile de ocupație. Astfel, la Bolboși, Ploștina, Drăgotești, Trestioara partizanii români au provocat grele pierderi ocupanților. Acționând după tactica lovirii prin surprindere și a retragerii cu repeziciune, partizanii i-au pus de multe ori în dificultate pe soldații germani și austro-ungari.

Cel mai interesant eveniment al acestei perioade s-a desfășurat în iunie 1917, când partizanii atacă orașul Târgu Jiu și forțează garnizoana inamică să-l părăsească. Ascunși în munți și aprovizionați de țărani, gruparea rezistă mai multe luni. De altfel, șeful grupării, „haiducul Victor” (cum i se spunea lui Victor Popescu), trecea adeseori neobservat pe lângă patrulele germane deghizat în cioban, preot sau cerșetor. La un moment dat, recompensa pe capul „haiducului” ajunge și la 30.000 de lei, iar nemții fac totul ca să distrugă gruparea.

Peste 700 de martori sunt anchetați cu sălbăticie de către trupele de ocupație pentru a afla ascunzătoarea partizanilor. După executarea a zece camarazi, Victor Popescu decide să plece în Moldova și ajunge nevătămat în tranșeele Armatei Române alături de cinci tovarăși, printre care și nepotul Ionel Popescu. Și cu asta se sfârșește povestea grupării de partizani olteni.

¹ Apud Șomîcu, Cornel, *File din Istoria Școlii Gorjene, Târgu-Jiu*, Editura Măiastra, 2010, p. 105.

Încercând să stârpească nucleul de lupta din pădurile Olteniei, autoritățile germane și austro-ungare au arestat și torturat zeci de locuitori nevinovați din localitățile Negomir, Grozești, Peșteana de Sus, Valea cu Apă (județul Gorj). La 8/21 iulie 1917 Tribunalul militar german din Târgu Jiu a condamnat la moarte 10 cetățeni din localitățile Negomir, Bolboși, Grozești, Drăgotești, Covrigi și Horăști sub acuzația de „*înaltă trădare în timp de război*”. Aflând de condamnarea la moarte a unor oameni care l-au ajutat, Victor Popescu a decis o lovitură îndrăznească: atacarea închisorii din Turnu-Severin pentru a-i elibera pe toți cei deținuți pentru că l-au susținut. Grupul de partizani au atacat închisoarea în noaptea de 6/7 iulie 1917 și au reușit să facă o spărtură în gardul acesteia, prin care o parte din deținuți au izbutit să fugă. Cei condamnați la moarte însă, nu au putut să evadeze, iar atacul asupra închisorii a grăbit executarea lor de către germani. Cei zece martiri au fost uciși la 11/24 iulie 1917. În fața plutonului de execuție, aceștia au avut o atitudine demnă.

Pentru gorjeni, momentul cel mai important din Primul Război Mondial a fost Bătălia de la Jiu. Printre cei care s-au opus intrării trupelor germane în Târgu-Jiu la 14 octombrie 1916 s-au aflat și profesorii de la Gimnaziul “Tudor Vladimirescu”: Ștefan Bobancu, în vârstă de 60 de ani; profesorul Liviu Popa Radu; bătrânul G. Slăvescu, în vârstă de 85 de ani, tată a 7 copii, toți ofițeri în armata română; și maestrul de gimnastică Ion Rizu, comandantul Cohortei de cercetași „Domnul Tudor”.¹ Această cohortă a cercetașilor gorjeni, sub denumirea Legiunea „Domnul Tudor”, luase ființă în decembrie 1914 și avea în frunte pe doctorii Dimitrie Culcer și Nicolae Hasnaș, generalul Muică, Numa Frumușanu,

¹ Ungureanu, Octavian, *Soldați fără uniformă în bătălia de la Jiu*, în „Litua”, An VII, Târgu-Jiu, 1997, p. 174-180.

Gheorghe Tătărescu, Grigore Iunian, Tiberiu Popescu, Emil Părăianu etc.¹

Pentru faptele de arme a gorjenilor care au luptat în Războiul de Reîntregire a Neamului, regele Ferdinand a decorat Regimentul 18 Dorobanți Gorj cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a. Acest ordin militar de război a fost înființat prin Înalt Decret nr. 3249 din 21 decembrie 1916, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 223, din 25 decembrie 1916. Au existat ofițeri gorjeni decorați, inclusiv cadre didactice, atât în Regimentul 18 Dorobanți, cât și 58 Infanterie, 2 Artilerie și alte unități. Regele Ferdinand, în persoană, a decorat Regimentul 18 Dorobanți Gorj cu ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a, la 31 august 1917, la Poiana Țigăncii, lângă Mărăști.

Era al XI-lea regiment al Armatei Române, care primea această înaltă distincție. Motivația s-a făcut, prin Î. D. Nr 834, din 4 august 1917: *„Pentru vitejia și avântul cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații regimentului în luptele înverșunate ce s-au desfășurat între 14 iulie 1917, repetând, astfel, strălucitele fapte de arme ce au săvârșit pe valea Jiului, în luptele din 1916. Atacând cu furie, pozițiile întărite de pe Dealul Mărăști, de pe Dealul Răchitașul Mic, precum și acelea de pe Muntele Țina Neagră și Țina Golașe au aruncat, pe rând, trupele inamice, afară din liniile lor de apărare și le-au pus pe fugă, în dezordine, până dincolo de Lepșa. Au luat prizonieri: 8 ofițeri, 676 trupă și au capturat: 4 obuziere mari, 4 mitraliere, 13 mortiere de tranșee, 1 tun de munte, 3*

¹ Nichifor, Dorina, *Mărturii gorjene inedite despre Cohorta DOMNUL TUDOR*, în „Litua”, An VIII, Târgu-Jiu, 2000, p. 151-155.

camioane, 900 lăzi de grenade și bombe, precum și un bogat material de război”.¹

Din contribuția dascălilor gorjeni la Războiul de Reîntregire reținem și participarea la Campania din 1919 împotriva Ungariei. Între iunie și decembrie 1919, Regimentul 18 Gorj s-a aflat departe de sediul său de cantonament, oamenii săi remarcându-se în luptele din Ungaria.² La 18 august 1919 efortul victorioasei armate române era apreciat de autorități. Dr. Teodor Mihali, vicepreședinte al Marelui Sfat Național al Transilvaniei, trimitea generalului Constantin Prezan, o telegramă în care se specifică: *„Marele Sfat Național al Transilvaniei și Părților Ungurene, ales din Adunarea Neamului de la Alba Iulia, aduce, prin Dv., domnule general, prinosul său de recunoștință glorioasei și nebiruitei Armate a Neamului Românesc. Vitejia străbună, reînviată de eroii de la Oituz, Mărăști și Mărășești scrie, astăzi, cu sânge, pe malurile Tisei, pagini de strălucire nouă pentru istoria românismului. Dezrobitorii și dezrobiții, luptând alături, soldații neamului smulg admirația lumii, frâng rândurile vrăjmașului și clădesc, cu brațele lor de fier, temelia României Unite.”*³

Așa cum am putut vedea în aceste rânduri, printre luptătorii Gorjului la marea înfăptuire națională din 1918 s-au numărat și foarte mulți dascăli, ofițeri și subofițeri în rezervă. Toți au luptat cu arma în mână pentru România Mare și foarte mulți dintre ei nu s-au mai întors acasă.

¹ Novac, Vasile, *Cavaleri gorjeni ai Ordinului „Mihai Viteazul”*, în „Litua”, An VIII, 2000, p. 197-215.

² Novac, Vasile, *op. cit.*, p. 199-216.

³ *Ibidem*.

Bibliografie:

- Direcția Generală a Arhivele Naționale București, fond M.C.I.P., dosar 1027 II/1916, f. 192-193.
- Adăniloae, Nichita, *Istoria învățământului primar*, București, Editura CrisBook Universal, 1998.
- Căzănișteanu, C, *Din lupta corpului didactic și a tineretului studios român împotriva ocupației germane (1916-1918)*, în „Studii și articole de istorie”, XVI, București, 1970.
- Kalustian, L., *Un dascăl de țară: Ion D. Isac*, în I.D. Isac, *Din zilele unui învățător la țară*, Editura Eminescu, București, 1982.
- Ispas, Constantin, *Nemuritorii*, vol. III – *Vitejii Gorjului Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”*, Târgu-Jiu, Editura Centrului Județean al Creației, 2004.
- Năstase, Liliana, Stoica, Ionel, *Partizanii din pădurile Olteniei*, în „Historia”, An IX, nr. 96, decembrie 2009.
- Nichifor, Dorina, *Mărturii gorjene inedite despre Cohorta DOMNUL TUDOR*, în „Litua”, An VIII, Târgu-Jiu, 2000.
- Nichifor, Gheorghe, *Intelectualitatea Gorjului și Marea Unire*, Târgu-Jiu, Editura Alexandru Ștefulescu, 1995.
- Novac, Vasile, *Cavaleri gorjeni ai Ordinului „Mihai Viteazul”*, în „Litua”, An VIII, 2000.
- Novac, Vasile, *Regimentul Gorj Nr 18 „Tudor Vladimirescu”*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2011.
- Popescu, S, Banța, C, *Și pentru dascăli iubirea cea mare a fost apărarea și întregirea patriei*, în „Gorjeanul”, Serie nouă, An III, nr. 552-553, din 5-6 octombrie 1991.
- Șomăcu, Cornel, *File din Istoria Școlii Gorjene*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2010.

- Ungureanu, Octavian, *Căpitan Ion D. Isac (1893-1963), în Epopeea Jiului 1916 – Purtători de drapel la chemarea țării. Jurnale de campanie. Memoriile de război, Antologie de Octavian Ungureanu, Târgu-Jiu, „Gorjeanul”, 1996.*
- Ungureanu, Octavian, *Soldați fără uniformă în bătălia de la Jiu, în „Litua”, An VII, Târgu-Jiu, 1997.*

Contribuția Bisericii la Marea Unire

prof. Magda TOCANIE

Ziua Unirii nu este rodul unui eveniment spontan, ci al unui ideal împlinit, minuțios pregătit și mult așteptat. Ca orice eveniment important al istoriei neamului, și Unirea tuturor românilor poartă amprenta Bisericii, prin reprezentanții ei de seamă.

Biserica Ortodoxă Română a reușit să reprezinte interesele poporului păstorit, mobilizând atât elita intelectuală în săvârșirea unei acțiuni care să fie recunoscută de forurile internaționale, cât și mulțimea de credincioși, care să transmită că România Mare este rodul voinței lor. Relația dintre Biserică și Stat în țara noastră dăinuie încă de la începuturile noastre ca popor.

Istoria Bisericii completează istoria națională și o împlinește. Anul 1918 nu face excepție și speculează contextul favorabil european. Mitropolitul de fericită amintire Antonie Plămădeală al Ardealului afirma: „Istoria românilor e biografia extraordinară a unui popor de viță veche, din strămoși viteji și drepti, cumpăniți în gândire și hotărâți în faptă“. Multă vreme, românii au fost nevoiți să trăiască în provincii diferite ale aceluiași neam: Țara Românească, Moldova și Transilvania. Au trăit despărțiți, uneori sub stăpâniri străine. Libertatea și-au apărut-o cu armele, iar identitatea prin grai și credință.

Avem, așadar, o întreită legătură între românii din cele trei provincii istorice: pământul, limba și credința, legătură ce a păstrat conștiința că românii sunt frați, indiferent de ce parte a

Carpaților le-a fost dat să viețuiască. Și a venit Mihai Viteazul, și a intrat în București, în Iași și în Alba-Iulia, și românii au fost, din nou, una. Și a venit Alexandru Ioan Cuza în ianuarie 1859, și Moldova și Țara Românească au format România.

Dincolo de Carpați rămăsese însă Transilvania. Acest lanț muntos niciodată nu a despărțit, ci a unit. Nu a fost stavilă, ci punte de legătură între frații de o parte și de cealaltă. Pasurile și trecătorile Carpaților erau călcate de cei care asigurau schimburi economice necesare trupului și schimburi culturale ce întăreau sufletele. Nu de puține ori, ierarhii de peste munți, „exarhi ai plaiurilor“, trimiteau în Ardeal misionari întăriți cu tipărituri și obiecte de cult pentru români.

Contextul istoric al Unirii de la 1918

În evenimentele majore ale românilor găsim Biserica întotdeauna alături de popor. Numărăm credincioșii și preoții în răscoalele lui Gheorghe Doja (1514) sau Horea, Cloșca și Crișan (1784), în Revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821), în Revoluția de la 1848, în mișcarea pentru Unirea Principatelor (1859), în Războiul pentru independență (1877) sau în Răscoala de la 1907. Astfel, prezența ierarhilor, consilierilor, preoților, teologilor și credincioșilor la evenimentele din anul 1918 vine ca un lucru firesc în împlinirea istoriei.

Contextul istoric speculat de românii transilvăneni este unul deosebit de favorabil: perioada imperiilor apunea, iar monarhia habsburgică nu făcea excepție. Mișcările de eliberare națională declanșaseră o reacție în lanț: la Praga și Cracovia (28 octombrie 1918), la Zagreb (29 octombrie 1918), în Austria (30 octombrie 1918) și Ungaria (31 octombrie 1918). În tot acest timp, românii din Transilvania organizau un Consiliu Național Român Central (3 noiembrie 1918), cu sediul la Arad,

întărit de o serie de consilii naționale, județene și comunale, care urma să pregătească local Unirea.

La 27 martie 1918, Basarabia arătase că unirea cu România este un fapt realizabil, la 28 noiembrie 1918 era rândul Bucovinei, pentru ca la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, prin unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România să se împlinească unul din dezideratele națiunii române: desăvârșirea statului național unitar român.

Un document de epocă, descoperit de mitropolitul Antonie Plămădeală în Arhiva Cancelariei Sfântului Sinod, ne introduce în atmosfera pregătirii Unirii, în toamna anului 1918. Este vorba despre o scrisoare a lui Teodor Mihali, fruntaș român naționalist, către episcopul de Caransebeș, Elie Miron Cristea, viitorul patriarh al României, datată 8 octombrie 1918. Ierarhul era invitat la un „sfat intim” ce urma să aibă loc la 12 octombrie 1918, la Oradea-Mare: *„Ilustritate, e de prisos să accentuez că, în zilele acestea de importanță istorică în care se va hotărî și soarta viitoare a neamului românesc, ne incumbă tuturor datoria să veghem ca în deplină solidaritate să facem tot ce poate servi spre binele obștesc și să evităm a întreprinde ceva ce ar putea fi în detrimentul națiunii noastre. Nu putem proceda însă solidar fără de a ne sfătui mai intim și fără de a lua o hotărâre, atât referitor la modul de procedare, cât și referitor la bazele principiale pe cari va fi să stăm cu toții.[...] Contând cu siguranță că Ilustrității tale îți va servi de imbold mai puternic glasul timpului decât apelul meu, nădăjduiesc că-mi va fi dat să ne putem revedea la Oradea-Mare”*. La 12 octombrie, Comitetul Național întrunit la Oradea adopta o moțiune în care declara că românii transilvăneni nu mai recunosc Parlamentul și Guvernul imperial, revendicându-și, totodată, libertatea de acțiune. La 18 octombrie, Alexandru Vaida-Voievod, unul dintre semnatari, dădea citire documentulului de la tribuna Parlamentului din Budapesta.

La 30 octombrie, episcopul Aradului, Ioan I. Papp, a cerut episcopilor români, ortodocși și greco-catolici, să-și precizeze atitudinea cu privire la Consiliul Național Român Central. Primul răspuns a venit din partea episcopului Miron Cristea al Caransebeșului, în forma unei adrese din 1 noiembrie pentru Consiliul Național Român, în care amintea dreptul fiecărui popor de a dispune liber de soarta sa, iar „*interesele de viață ale neamului românesc [...] pretind ca un categoric imperativ înfăptuirea acestui drept de liberă dispoziție și față de neamul nostrum*”. De asemenea, printr-o adresă comună din 21 noiembrie, semnată de toți episcopii ortodocși și greco-catolici din Transilvania, Consiliul Național Român era recunoscut ca for conducător al luptei de eliberare națională și se asigura aportul din „*toate puterile la întruparea aspirațiilor noastre naționale*”.

În noiembrie 1918, profesorul Nicolae Bălan de la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu, viitor mitropolit al Transilvaniei (1920-1955), a făcut parte din delegația trimisă de Consiliile Naționale din Sibiu și Arad pentru a lua legătura cu conducătorii politici din România. Astfel, la 14 noiembrie, Nicolae Bălan a ajuns la Iași, unde erau refugiați membrii Guvernului român. Acolo a intrat în contact cu diferiți demnitari de stat, dar și cu reprezentanții diplomați ai Franței, Angliei și Statelor Unite ale Americii, pe care i-a informat despre situația din Transilvania. De la Iași a trimis o scrisoare către Vasile Goldiș, prin care îi recomanda convocarea imediată a unei adunări naționale, de preferință la Alba Iulia, care să „*proclame alipirea necondiționată la România*”.

Marea Unire din 1918 a fost rodul luptei tuturor forțelor și categoriilor sociale, practic a întregului popor. De asemenea, a contribuit la edificarea ei o generație importantă de personalități precum: regele Ferdinand, Ionel Brătianu, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Ion Nistor, Take Ionescu, Ion Inculeț,

Pantelimon Halipa, Nicolae Iorga și mulți alții. Aceștia li s-au alăturat un număr însemnat de slujitori ai Bisericii românești - episcopi, vicari, consilieri, profesori de teologie și preoți de parohie, călugări etc. – care s-au aflat în primele rânduri ale luptătorilor pentru unitate. De exemplu, pentru Transilvania amintim aici numele profesorilor teologi Nicolae Bălan și Silviu Dragomir de la Sibiu; la Caransebeș pe Episcopul Miron Cristea, protopopul Andrei Ghidiu, teologul Petre Barbu sau secretarul eparhial Cornel Corneanu; la Oradea pe vicarul Roman Ciorogariu și secretarul Aurelian Magieru; la Arad pe Ioan Papp; la Lugoj protopopul Gh. Popovici etc.; din rândul clerului greco-catolic transilvănean amintim pe Iuliu Hossu, Dimitrie Radu, Valeriu Frențiu, Ioan Bob, Vasile Hossu, Victor Mihali și alții.

Pentru unitate națională militau și periodicele vremii: „Telegraful român” (Sibiu), „Biserica și școala” (Arad), „Foaia diocesană” (Caransebeș), „Cuvântul Moldovenesc” (Chișinău), „Glasul Bucovinei” (Cernăuți) și altele.

Delegații Bisericii la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia

La Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918, Biserica românească a avut ca delegați de drept: 5 episcopi, 4 vicari, 10 delegați ai consistoriilor ortodoxe și ai capitulurilor unite, 129 protopopi, câte un reprezentant al Institutelor pedagogice, câte doi reprezentanți ai studenților de la fiecare institut teologic, preoți și învățători ai școlilor confesionale, delegați din diferite circumscripții electorale, precum și numeroși preoți împreună cu păstoriții lor, care au făcut parte din cei peste 100.000 de români transilvăneni prezenți aici.

În curgerea vremii, slujitorii Bisericii românești Ortodoxe s-au identificat mereu cu năzuințele poporului nostru de dreptate socială, independență, libertate și unitate națională, au participat, prin „cuvânt și faptă”, la marile evenimente din istoria neamului nostru, înscriindu-și numele cu litere de aur în „Cartea vieții” poporului român.

Astfel, sub pelerina Bisericii, cultura și spiritualitatea românească au putut crește, aducând roade bune la vremea cuvenită; în tinda Bisericii, pentru o lungă perioadă de timp, școala românească s-a putut dezvolta; sub oblăduirea ei, patrioții români și-au exprimat ideile; cu rugăciunea și binecuvântarea ei soldații români și toți luptătorii pentru unitate au reușit să ducă la îndeplinire idealurile lor.

Atunci când poporul și țara au cerut-o, Biserica noastră străbună și-a adus contribuția, depunând toată strădania, clericii, monahii, înalta ierarhie în frunte cu Mitropolitul Pimen – devenit atunci și Președinte al Sfântului Sinod – Miron Cristea, pe atunci Episcop al Caransebeșului, Nicolae Bălan, profesor de teologie la Sibiu în acea vreme, și alții.

În ziua de duminică, 1 Decembrie 1918, clopotele bisericilor românești din Alba-Iulia chemau la slujba „învierii” și „unirii” neamului nostru; aici s-au săvârșit Sfânta Liturghie și slujbe de Te Deum. După slujbă s-a întrunit Adunarea națională constituantă, la care au participat cei 1.228 delegați oficiali pentru a vota unirea.

Biroul Adunării Naționale a ales trei președinți, dintre care doi erau episcopi: Ioan I. Papp al Aradului și Dimitrie Radu de la Oradea. Al treilea, octogenarul Gheorghe Pop de Băsești, și-a încheiat discursul rostit pe Câmpul lui Horea prin cuvintele dreptului Simeon din Sfânta Scriptură: *„Acum slobozește, Doamne, pe robul tău, căci ochii lui văzut-au mântuirea. De acum pot muri fericit, căci am văzut marele ideal împlinit”*.

Principalul raport a fost prezentat de Vasile Goldiș, care a citit apoi istorica Declarație de Unire a Transilvaniei cu România. În toate bisericile din Ardeal, clopotele au dat de veste românilor că Unirea era un fapt împlinit.

Între vorbitorii de la tribunele rânduite pe câmpul lui Horea se numără și slujitori ai Bisericii românești. De pildă, Miron Cristea, Episcopul Caransebeșului, amintea de suferințele românilor transilvăneni și de lupta lor pentru dreptate, libertate și unitate, din rândul cărora n-au lipsit nici clericii Bisericii românești. După ce ierarhul pomenit arăta că acum nu ne putem gândi la altceva decât la „*Unirea cu scumpa noastră Românie*”, alipindu-i întreg pământul strămoșesc... și că... idealul suprem al fiecărui popor ce locuiește pe un teritoriu compact trebuie să fie „unitatea sa națională și politică”, încheie prin mișcătoarele cuvinte: „*Simțesc că astăzi prin glasul nostru unanim vom deschide larg și pentru totdeauna porțile Carpaților, ca să poată pulsa prin arterele lor cea mai caldă viață românească...*”.

Discursul de încheiere a Marii Adunări Naționale a fost rostit de episcopul Ioan I Papp al Aradului: „*Ne-am prezentat aici îndeosebi cu scopul și dorința ca, precum antecesorii noștri, vrednici de pomenire episcopi de pe vremuri, au suspinat împreună cu clerul și poporul credincios sub povara sistemului de împilare a tot ce a fost românesc, acum tot împreună cu clerul și poporul nostru să prăznuim bucuria zilei în care ne-a răsărit și nouă soarele dreptății, care ne este cheazășia unei vieți viitoare ca națiune românească liberă și unică îndreptățită a dispune de soarta sa prezentă și viitoare*”.

S-a alcătuit Marele Sfat Național, format din 212 membri, între care episcopi, profesori de teologie, protopopi și preoți cu atribuții legislative. A doua zi, deputații Marelui Sfat Național s-au întrunit în sala tribunalului, sub președinția episcopului Miron Cristea, și au ales un for executiv cu titlul de

Consiliu Dirigent, având sediul la Sibiu, din care făcea parte și preotul Vasile Lucaci.

La 14 decembrie, o delegație a Marelui Sfat Național, în frunte cu episcopul Miron Cristea, s-a deplasat la București și a înmănat regelui Ferdinand I actul Unirii Transilvaniei cu România. Drept urmare, la 24 decembrie, regele Ferdinand promulga decretul de sancționare a unirii Transilvaniei și, totodată, a Basarabiei și Bucovinei cu România.

Marele eveniment de la Alba Iulia a fost preluat de întreaga presă, iar un ziar bănățean a relatat, pe prima pagină, un articol cu titlul sugestiv: „Am înviat!”.

Într-adevăr, prin acest important moment istoric s-a împlinit dorința de veacuri a românilor de a fi uniți într-o singură țară, iar mai târziu liberi și independenți, stăpâni pe propriile lor idealuri și destine.

Marea Unire, manifestarea unității de credință a românilor

Biserica românească a fost întotdeauna legată de soarta poporului român. Este ușor de remarcat faptul că ori de câte ori în viața poporului român a existat un moment de răscruce, ori când s-au împlinit idealuri scumpe tuturor românilor, atunci și în viața Bisericii românești au avut loc mutații ce au generat emulații spirituale și împliniri bisericești.

Astfel, întemeierea statelor feudale românești a fost urmată în plan bisericesc de întemeierea mitropoliilor românești, la Suceava și Argeș. Așa cum unirea Moldovei și Țării Românești din 1859 a fost imediat urmată de unirea celor două Biserici Ortodoxe sub un mitropolit primat. Iar cucerirea independenței naționale în 1877-1878 și recunoașterea ei internațională a fost urmată în 1885 de recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.

Un fapt cu semnificații asemănătoare s-a întâmplat și după Marea Unire din 1918, care a fost urmată de unificarea Bisericii Ortodoxe surori din teritoriile reunite cu Țara și din Vechiul Regat și de ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la statutul de Patriarhie (1925).

Se observă foarte clar că fiecare obiectiv politic realizat de români este urmat în mod expres și de unul pe linie bisericească, pentru ca în felul acesta Biserica Ortodoxă Română să fie alături de statul național românesc în demersurile acestuia de unitate și propășire. Mai mult decât atât, nici o realizare politică sau socială nu ar fi intrat la inima poporului român dacă aceasta nu ar fi fost completată și de o împlinire bisericească. De asemenea, în istorie, statornicia și puterea unui stat era recunoscută și prin puterea bisericească a poporului său. În istoria noastră mitropolitul țării se afla în permanență de-a dreapta domnului, sfătuindu-l și sprijinindu-l. Aceeași simfonie a relațiilor Stat-Biserică va putea fi observată și la momentul 1 Decembrie 1918, precum și ulterior.

Anul 1918 a reprezentat în istoria poporului nostru anul marilor sale realizări pe tărâm național, încununarea victorioasă a unui lung șir de așteptări și de renunțări, de lupte și de sacrificii pentru un crez, pentru un ideal: desăvârșirea statului național unitar. Înfăptuitorul Marii Uniri din 1918 a fost poporul român, iar Biserica Ortodoxă Română a contribuit la înfăptuirea acestui ideal național.

Ziua de 1 Decembrie 1918 a fost numită de mitropolitul Antonie Plămădeală „ziua bucuriei românești, împlinirea marelui vis, regăsirea tuturor românilor în vechile frontiere ale Daciei și ale lui Mihai Viteazul, în România Mare, a cărei unitate, independență, libertate și suveranitate se desăvârșise în vremea noastră, într-un avânt fără margini, cu însuflețire, cu dăruire, cu iubire sfântă pentru moștenirea primită și cu hotărârea de a o lăsa urmașilor și mai frumoasă”.

De Ziua Națională a românilor, citind inscripția de pe Arcul de Triumf din București, continuăm să ne bucurăm că „după secole de suferință creștinește îndurate am ajuns la unitate națională“.

Bibliografie:

- Briciu, Alexandru, *Biserica și Marea Unire*, Ziarul Lumina, 1 Decembrie, 2009.
- Pr. Dr. Ignat, Adrian, *Contribuția Bisericii la Marea Unire*, Ziarul „Lumina”, 28 Noiembrie, 2017.
- Idem, *Aportul Bisericii la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, Editura Universitară, București, 2011.
- Pr. Prof. Dr. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996.
- Șesan, Milan, *Unificarea bisericească din 1918 ca act de întărire a unității politice a statului român*, în Mitropolia Ardealului, an. XIII, nr. 11-12, 1968.

Folosirea metodelor activ-participative în predarea lecțiilor referitoare la Primul Război Mondial

prof. Diana-Mihaela VĂNCICA

Predarea informației istorice la clasă pune în condițiile societății actuale o serie de probleme pe care profesorii trebuie să le rezolve. Sistemul educațional românesc a cunoscut, din nefericire, în ultimele două decenii frământări și transformări ale căror efecte se văd la tot pasul.

Istoria ca obiect de învățământ conține atât informații clarificate de știința istorică, cât și categorii de cunoștințe și concepte cu o mare valoare formativă, puncte de vedere diferite privind problematica istorică, diverse surse despre unul și același adevăr istoric, teorii și opinii contradictorii pentru o situație istorică.

În aceste condiții, istoria este investită cu un rol fundamental în formarea unor atitudini pozitive și în perpetuarea unor valori eterne, precum cele de înțelegere reciprocă, toleranță, cooperare, negociere, compromis, pluralismul opiniilor.

În general, răspunsurile educației se situează pe două mari planuri: unul al lărgirii ariei și conținuturilor educației și altul constituit din inovațiile în conceperea și efectuarea proceselor educative. Astfel se impune problema regândirii proce-

sului de educație în vederea integrării tinerei generații în viața socială prin intermediul profesiei¹.

Pentru a atinge acest scop s-a creat o nouă didactică în care se pune accent pe folosirea metodelor activ-participative în care elevul nu mai este un simplu receptor de informație ci devine subiect al cunoașterii și acțiunii. Didactica modernă pune accent pe latura formativă și educativă a învățării, pe cultivarea creativității, pune în centrul atenției îmbinarea învățării cu cercetarea și cunoașterea².

Tranziția de la o cultură a modernității, din perspectiva căreia cadrele didactice exercită mai mult puterea decât autoritatea, la o cultură postmodernă, ale cărei valori, principii, idei se află încă în plin proces de coagulare, a început deja. O schimbare de optică, de strategii și practici educațional devine condiție sine qua non a asigurării calității în educație.

Aplicată în științele educației, concepția constructivistă propune schimbarea paradigmei educaționale, de la transmiterea de tip behaviorist a cunoașterii la abordarea cunoașterii într-un proces de comunicare și cooperare, în care elevul are un rol activ. Centrarea pe cel care învață, pe nevoile, pe interesele și aspirațiile sale, pe subiectivitatea sa, impune o reconsiderare a competențelor necesare pentru exercitarea profesiei didactice, respectiv a standardelor specifice acesteia.

Valorizând elevii, aplicând principiile pedagogiei diferențierii și ale constructivismului pedagogic, educatorul trebuie să își proiecteze strategia didactică astfel încât de intervenția sa formativă să beneficieze fiecare elev, iar învățarea să devină un proces constructiv³.

¹ Constantin Cucos (coordonator), *Psihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 23.

² I. Radu, M. Ionescu, *Experiența didactică și creativitatea*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, p. 37.

³ *Ibidem*.

Imperativul calității în educație obligă la o reconsiderare a demersului educațional al profesorului, astfel încât strategiile didactice elaborate să fie centrate pe învățare și, respectiv, pe cel care învață.

Strategiile didactice interactive promovează o învățare activă, implică o colaborare susținută între elevi, care, organizați în microgrupuri, lucrează împreună pentru realizarea unor obiective prestabilite. Cadrul didactic plasează accentul nu pe rolul de difuzor de mesaje informaționale, ci pe rolurile de organizator, facilitator și mediator al activităților de învățare. Demersul didactic este conceput astfel încât nu îl mai are în centru pe profesor, ci pe elev. Rolul profesorului rămâne unul capital, însă, renunțând la vechile practici educaționale rigide și uniforme, el devine organizator al unui mediu de învățare adaptat particularităților și nevoilor beneficiarilor, facilitând procesul învățării și dezvoltarea competențelor. Proiectând și realizând activități de predare-învățare-evaluare bazate pe strategii didactice interactive, cadrul didactic oferă elevilor multiple ocazii de a se implica în procesul propriei formări, de a-și exprima în mod liber ideile, opiniile și de a le confrunta cu cele ale colegilor, de a-și dezvolta competențele metacognitive¹.

Pentru a asigura dezvoltarea și valorificarea resurselor lor cognitive, afective și acționale, pentru a-i „instrumenta” în vederea adaptării și inserției optime în mediul socio-profesional, este esențială construirea unor strategii didactice bazate pe acțiune, aplicare cercetare, experimentare. Astfel, li se va crea elevilor ocazia de a practica o învățare de calitate, de a realiza achiziții durabile, susceptibile de a fi utilizate și transferate în diverse contexte instrucțional și nu numai. Beneficiind de o îndrumare competentă, având suportul unor

¹ *Ibidem*, p. 125.

profesori care îi respectă și sunt interesați continuu de ameliorarea nivelului lor de achiziții și competențe, elevii vor avea posibilitatea să realizeze obiectivele învățării și să finalizeze cu succes această activitate. În plus, și șansele lor de reușită socială vor spori considerabil.

Ceea ce reprezenta un obiectiv fundamental al educației școlare – transmiterea, respectiv acumularea de cunoștințe – trece în plan secund atunci când se dorește promovarea, la acest nivel, a unei culturi a calității. Acum, accentul este plasat pe modul în care informațiile asimilate sunt prelucrate, structurate, interpretate și utilizate în situații variate. Astfel, elevii dobândesc competențe solide, dar și încrederea că acestea se vor dovedi operaționale și le vor servi în mod autentic în diverse contexte de viață¹.

La predarea lecțiilor despre primul război mondial la clasele de gimnaziu lecțiile realizate cu metode activ-participative sunt esențiale.

În clasa a VII-a, pentru prima dată în ciclul gimnazial, în cadrul unității de învățare „Primul război mondial și urmările sale” se poate vorbi pentru prima dată despre participarea României la prima conflagrație mondială.

Metodele și mijloacele de învățământ folosite de profesor pentru atingerea competențelor specifice și a obiectivelor lecției pot fi acum mai variate. Pot fi utilizate documente istorice sau folosite metode ca problematizarea, demonstrația, modelarea etc.

Un exemplu relevant ar fi folosirea problematizării la lecția mai sus menționată. Problematizarea este o metodă de tip activ- participativ, care constă în crearea și rezolvarea unor situații problematice – întrebări problemă, cu scopul de a activa gândirea și de a dezvolta creativitatea elevilor.

¹ *Ibidem*, p. 126.

La lecția studiată elevii pot fi puși în fața următoarei situații problemă: se explică elevilor măsura luată de Ion C. Brătianu și de regele Carol de a adera la alianța Puterilor Centrale. Elevii sunt invitați să descopere, pe baza cunoștințelor anterior dobândite, de ce această alianță a fost ținută secretă, nefiind trecută prin Parlament. Profesorul trebuie să fie foarte atent și să corecteze eventualele erori apărute în răspunsurile elevilor.

O astfel de abordare a lecției ajută foarte mult elevii să înțeleagă mult mai ușor faptele și evenimentele istorice înfăptuite de înaintașii noștri.

Metoda piramidei sau bulgărele de zăpadă este o metodă interactivă centrată pe elev, fiind, de fapt, o împletire a activității individuale și cea pe grupe de elevi. Această metodă presupune mai întâi activitatea individuală a fiecărui elev, rezultatele acestei activități fiind discutate mai departe în grupe de elevi, pentru a ajunge la sfârșit la rezolvarea problemei propuse.

Metoda acesta se realizează în mai multe etape. În prima etapă denumită etapa individuală – elevilor li se dă o scurtă perioadă de timp, de obicei 5 minute, pentru a rezolva fiecare o anumită problemă, un anumit subiect. În a doua etapă – etapa pe perechi – elevii se grupează câte doi, în pereche, verificându-și reciproc rezultatul obținut la problema pusă inițial, dar și răspunzând reciproc la întrebările care apar în interiorul perechii.

Etapă a treia: etapa de grupuri de patru elevi în care se formează grupe de câte patru elevi, grupându-se, de fapt, perechile anterioare câte două. Elevii verifică rezultatele obținute, formează un nou răspuns la problema pusă, la formularea lui aducându-și aportul fiecare elev din grup, răspunzând la toate întrebările ivite între membrii grupului.

În ultima etapă – etapa pe întreaga clasă – grupurile își aleg un căpitan, un reprezentant, acesta prezentând în fața întregii clase rezultatele finale la care au ajuns membrii grupului reprezentat de el. Acestea sunt notate de către profesor pe tablă, pentru celelalte grupe acționându-se la fel. În acest fel se vor reliefa răspunsurile care se aseamănă și cele care sunt diferite, la sfârșit trăgându-se concluziile asupra problemei propuse inițial.

Metoda se poate bucura de numeroase avantaje: îmbină foarte frumos organizarea clasei individual, pe perechi, pe grupe și apoi frontal, această metodă obișnuind elevii cu toate aceste moduri de organizare. Un alt avantaj ar fi că se folosește foarte mult comunicarea între elevi, atât în pereche, în grupe sau frontal, dând posibilitatea elevilor să-și susțină punctul de vedere avut.

La lecția vizată li se poate da elevilor ca noțiune istorică de analizat „România și primul război mondial” și li se cere elevilor să scrie câteva idei mai importante despre termenul studiat. Sunt urmate apoi și celelalte trei etape, astfel profesorul reușind să descopere ce informații dețin elevii despre tema ce urmează a fi studiată.

Bibliografie:

- Cucos, Constantin (coordonator), *Psihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice*, Iași, Editura Polirom, 2005.

- Radu, I., Ionescu, M., *Experiența didactică și creativitatea*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987.

Filmul istoric și predarea istoriei. Studiu de caz: Predarea lecțiilor referitoare la Primul Război Mondial

prof. Liviu-Adrian VĂNCICA

În societatea informațională a secolului al XXI-lea educația și didactica trec printr-o transformare radicală. Prin urmare, modul de dezvoltare a lumii contemporane este legat de modul în care educația și, în consecință, didactica, pot să satisfacă cerințele acestei dezvoltări.

În ansamblul disciplinelor școlare care contribuie la formarea personalității elevilor, istoriei îi revine un rol esențial, acela de a forma capacități de interpretare, de înțelegere și de acțiune. Ea selectează calitativ și cantitativ numai faptele istorice semnificative din trecutul umanității, răspunzând, astfel, atât exigențelor științifice actuale, cât și nevoilor și aspirațiilor elevilor (se adresează, deopotrivă, intelectului și inimii).

Pentru a asigura eficiența activității didactice, profesorul trebuie să deprindă multiple competențe în specialitate, metodică, psihopedagogie (să manifeste dragoste pentru a învăța pe cineva, să creadă în valorile educației, să se pregătească, în mod continuu, pe plan științific și metodic).

În ceea ce-l privește, profesorul de istorie trebuie să posede calități intelectuale, spirit de observație, gândire sistematică, imaginație, memorie bună, calități afective și morale calități manageriale pentru un învățământ formativ-instructiv. Concepută ca o suită de situații-problemă, lecția de

istorie presupune din partea profesorului un proces decizional continuu. Conținutul lecțiilor reprezintă pentru profesor activități de căutare, de extragere, de prelucrare a datelor istorice.

Profesorul creează condițiile necesare realizării, prin procesul de predare-învățare, a competențelor lecției, dar în același timp anticipează activitatea elevilor, răspunsurile acestora interacțiunile profesor-elev, elev-profesor. În epoca actuală se insistă, tot mai mult, pe latura formativă a învățământului, iar istoria are menirea de a contribui, prin mijloacele sale specifice, la formarea personalității elevilor și integrarea lor activă și eficientă în societate.

Scopul pe termen lung al studierii istoriei este acela de a-i înarma pe elevi cu noțiuni și cunoștințe referitoare la dezvoltarea societății omenești și devenirea sa istorică. Orice lecție de istorie urmărește atât rezolvarea aspectului informativ, cât și formativ.

Din punct de vedere al informației, aceasta trebuie să fie selectivă și să urmărească criteriile eficienței și esențialității. Lecția nu trebuie să se bazeze pe o avalanșă de date, care să copleșească elevii, profesorul având obligația selectării faptelor în devenirea lor istorică, pentru a putea eficientiza lecția.

Procesul formării noțiunilor de istorie, ca instrumente operaționale ale gândirii, are loc concomitent cu dobândirea cunoștințelor de istorie, în paralel dezvoltându-se operațiunile mintale – analiza, sinteza, comparația, abstractizarea, generalizarea.

Caracteristica esențială a noțiunilor de istorie constă în faptul că generalizează date, fapte, evenimente petrecute în viața societății în trecut. Din acest motiv, ele nu pot fi reproduse în fața elevilor, ci numai evocate cu ajutorul cuvântului sau imaginii, folosind diverse mijloace de învățământ.

Educația istorică este extrem de importantă în contextul formării unei societăți puternice, care își cunoaște trecutul. Astăzi este necesar ca profesorul de istorie să fie ancorat în realitate, ceea ce presupune nemijlocit utilizarea tehnologiilor informaționale în procesul de predare-învățare.

Folosirea filmului istoric la clasă în cadrul lecțiilor de istorie are o valoare formativă deosebită. Secvențele vizionate captează atenția elevilor și le stârnește curiozitatea. Astfel profesorului îi este mult mai ușor să transmită noțiunile istorice necesare predării lecției.

Cu ajutorul filmului istoric elevii își pot crea o imagine mentală asupra subiectului unei lecții. Eficacitatea metodei constă în proporția fericită a raportului dintre o lecție tradițională și una virtuală, modernă, acestea completându-se reciproc. Manualele nu au mereu un design adecvat (de exemplu cromatică monotonă alb-negru), filmul suplinind aceste deficiențe.

Rolul filmului în cadrul orelor de istorie este foarte complex: dezvoltă competențele de ascultare/ receptare (globală, detaliată), furnizează informații noi, încurajează și generează conversații, discuții, implicit, comunicarea dintre elevi, dar și dintre profesor și elevi etc.

Avantajele folosirii filmului istoric sunt extraordinar de mari: crearea unui mediu plăcut și atractiv pentru procesul instructiv-educativ, transmiterea conținutului mai bine decât orice alt mijloc didactic, printr-o exploatare pozitivă a tehnologiei, mai ales că elevii sunt atrași atât de televiziune, cât și de computer, considerându-le moderne în comparație cu predarea clasică, posibilitatea de a controla aparatura (filmul poate fi oprit, încetinit, repetat etc.), posibilitatea prezentării conținutului într-un mod realist, fapt ce are drept consecință o comunicare eficientă (conversație, discuție sau dezbateri).

Totuși profesorul trebuie să fie foarte atent pentru a nu folosi prea mult din resursa temporală a lecției deoarece astfel competențele urmărite nu pot fi atinse. Mai mult, filmele folosite trebuie să fie foarte atent alese de profesor, relevante și informația istorică transmisă trebuie să fie corectă. În plus, filmele istorice nu își ating în totalitate scopul dacă nu sunt urmate de discuții și dezbateri asupra subiectului lor.

În concluzie utilizarea filmelor în procesul instructiv-educativ, la orice disciplină (literatură universală, geografie, biologie, etc.), nu numai în predarea istoriei, evită plictiseala și monotonia, oferind posibilitatea unor activități de învățare dintre cele mai variate pentru elevi de niveluri diferite, în scopuri variate și în vederea dezvoltării competențelor necesare.

La lecțiile referitoare la primul război mondial și la participarea României la această conflagrație filmul istoric este foarte necesar. Imaginile cu armata română, armele folosite de aceasta sau scenele de luptă atrag atenția elevilor și astfel înțeleg mai ușor problematica acestui conflict.

Bibliografie:

- Cucos, Constantin, *Pedagogie*, Iași, Editura Polirom, 2006.
- Dinulescu, Constanțiu, *Didactica istoriei*, Craiova, Editura Universitaria, 2007;
- Dogaru-Ulieru, Valentin, Drăghicescu, Luminița, *Educație și dezvoltare profesională*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2011.
- Păun, Ștefan, *Didactica istoriei*, București, Editura Corint, 2007.